

Diari
d'Antoni Bulbena-Tosell

LA GUERRA CIVIL A LA GARRIGA

(1936-1939)

Edició i pròleg de Jordi Serra i Massansalvador

Diari
d'Antoni Bulbena-Fosell

LA GUERRA CIVIL
A LA GARRIGA

(1936-1939)

Edició i pròleg de Jordi Serra i Massansalvador

Edita

AJUNTAMENT DE LA GARRIGA
Setembre de 2023

Edició i pròleg

JORDI SERRA I MASSANSALVADOR

Disseny

AT COMUNICACIÓ

Dipòsit legal

B 14159-2023

ISBN

978-84-09-53304-6

Ajuntament de
LA GARRIGA

Memòria per la Pau

La Garriga 1939

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

ÍNDEX

La Garriga, refugi d'Antoni Bulbena i Tosell 09

ALBERT JIMÉNEZ ROMAGUERA

Notes editorials 11

JORDI SERRA I MASSANSALVADOR

Antoni Bulbena, un intel·lectual incòmode 12

JORDI SERRA I MASSANSALVADOR

La Guerra Civil a la Garriga 22

ELISENDA BARBÉ POU

DIETARI: ANY 1936 39

Els antecedents 40

L'escalt de la guerra 43

La vida a la Garriga 48

Suplement 57

DIETARI: ANY 1937 61

06 de gener 62

10 de gener 62

12 de gener 63

17 de gener 64

19 de gener 64

24 de gener 66

27 de gener 66

24 de gener 66

02 de febrer 67

05 de febrer 67

09 de febrer 68

11 de febrer 70

14 de febrer 71

15 de febrer 71

22 de febrer 72

28 de febrer 75

07 de març 75

10 de març 76

13 de març 77

15 de març 79

19 de març 80

21 de març 81

28 de març 82

04 d'abril 82

14 d'abril 83

18 d'abril 84

23 d'abril 85

25 d'abril 88

09 de maig 88

30 de maig 89

06 de juny	89
15 de juny	90
20 de juny	91
03 de juliol	92
08 de juliol	93
12 de juliol	94
19 de juliol	95
24 de juliol	97
25 de juliol	97
27 de juliol	98
01 d'agost	99
08 d'agost	99
15 d'agost	101
19 d'agost	103
22 d'agost	103
27 d'agost	104
08 de setembre	105
11 de setembre	106
21 de setembre	108
24 de setembre	110
03 d'octubre	111
12 d'octubre	112
17 d'octubre	113
24 d'octubre	113
01 de novembre	115
08 de novembre	117
15 de novembre	118
22 de novembre	119
05 de desembre	120
13 de desembre	121
21 de desembre	122
25 de desembre	123

DIETARI: ANY 1938	127
01 de gener	128
06 de gener	129
13 de gener	130
19 de gener	131
24 de gener	131
31 de gener	132
02 de febrer	133
06 de febrer	133
09 de febrer	134
11 de febrer	134
13 de febrer	135
22 de febrer	136
24 de febrer	137
27 de febrer	138
08 de març	140
14 de març	142
18 de març	144
21 de març	145
27 de març	146
31 de març	147
03 d'abril	148
07 d'abril	149
10 d'abril	150
14 d'abril	151
17 d'abril	152
23 d'abril	153
24 d'abril	155
01 de maig	157
15 de maig	163
22 de maig	166
24 de maig	167

30 de maig	167
05 de juny	168
13 de juny	169
24 de juny	170
27 de juny	171
03 de juliol	172
10 de juliol	173
17 de juliol	175
19 de juliol	175
24 de juliol	176
31 de juliol	178
08 d'agost	179
13 d'agost	181
15 d'agost	182
21 d'agost	183
28 d'agost	184
05 de setembre	184
13 de setembre	186
21 de setembre	187
24 de setembre	187
29 de setembre	188
06 d'octubre	190
12 d'octubre	191
21 d'octubre	193
02 de novembre	194
15 de novembre	195
20 de novembre	196
30 de novembre	199
09 de desembre	200
12 de desembre	201
14 de desembre	203

25 de desembre	204
28 de desembre	205
DIETARI: ANY 1939	209
01 de gener	210
05 de gener	211
07 de gener	212
08 de gener	212
13 de gener	213
17 de gener	214
19 de gener	215
25 de gener	216
27 de gener	218
28 de gener	218
29 de gener	219
01 de febrer	219
02 de febrer	220
05 de febrer	220
09 de febrer	221
22 de febrer	223
06 de març	224
13 de març	225
15 de març	226
25 de març	227
29 de març	228
31 de març	229
03 d'abril	230
09 d'abril	232
14 d'abril	233
19 d'abril	235
23 d'abril	237

A les 8 hores del vespre, se passejà per la població una cavalcada en la següent forma. Anaven davant sis genets, vestits a la russa, ab patilles (polseres) pintades en cavalls o mules: i havia aximetxix dos ruchs cavalcats per dos minyons. Seguia a aquests, algun penó, acompanyat de les banderes de la República, de Catalunya i d'España, de la C.N.T. i de la F.A.I., venint darrera uns cinch-cents infants de totes les escoles i dels madrilenys refugiats, ab la corresponent còbta de Granollers tocant ayres militars. La carro, a constituint l'objectiu de la cavalcada representava, ab cert gust e intensió, les cinch parts del món pintades sobre tela i ab cim de tot lo vell Noel seient demunt la bola esfèrica alluminada part dedins. Venia després la presidencia, a porta de tots los mestres de ninyos i ninyes, en sengles vehicles, l'un dels quals devia ocupar-lo la representació municipal i finalment tancaven la cavalcada cinch o sis carrus, ornamentats, tots curullats de joguines.

En arribant a la plaça, i devallat lo personatge representant lo vell Noel, ab una escala de mà, va pujar al Trònus aparellat que hi havia sobre un entarimat, i començà lo repartiment de joguines. Foren aquestes abundants, com corresponia ab lo producte de la tombola efectuada a les darreries d'antany, i alguns ^{ab} ^{objectes} que exiren de les tones incautades. Apres d'una de freda, una de calent. Tal és l'avis que vuy ha aparegut per les ^{profundament} parets del poble, notificant ^{bona ller de defensa i orguherat} a tots los ciutadans que, dins lo termini de coranta-vint hores, presentin ^{totes} les armes de guerra o caza, i municions a...

LA GARRIGA,

refugi d'Antoni Bulbena i Tosell

El dietari que teniu a les vostres mans és un important document del lingüista, traductor i editor Antoni Bulbena i Tosell que retrata el seus dies a la vila on es va refugiar i morir el 1940, a la seva casa del carrer Calàbria número 30 de la Garriga.

Antoni Bulbena va ser un intel·lectual de la Renaixença catalana conegut, reconegut i recordat per ser el primer traductor al català del Quixot, de Cervantes, però també per la traducció i edició de molts altres clàssics.

Des de la seva casa d'estiueig de la Garriga, a la qual es va retirar el 1936 fins a la seva mort, va escriure les seves memòries (*Recorts*, 1936-1940) i aquest *Dietari*, on relata les seves vivències, les seves opinions i les informacions que recollia sobre la Guerra Civil, especialment a la Garriga. Per tant, un testimoni únic de l'horror viscut durant el conflicte i amb l'ocupació franquista del febrer de 1939, i dels pocs documents contemporanis que detallen el moment viscut al poble.

L'Àrea de Patrimoni de l'Ajuntament de la Garriga posa a les vostres mans un document excepcional sobre aquest tràgic episodi de la nostra història, que ha marcat l'evolució del nostre país i ha marcat també la memòria i els records de molta gent. Indrets, edificis, fets que resten a la memòria de les persones que els van viure. Com l'Antoni Bulbena.

A la web www.cdh.lagarriga.cat podreu accedir a informació sobre els efectes de la Guerra Civil a la Garriga, i a www.visitlagarriga.cat hi trobareu la informació per conèixer i recórrer alguns indrets d'aquell moment que han deixat petjada al nostre poble, com el Refugi antiaeri de l'estació.

Ben cordialment,

Albert Jiménez Romaguera

Regidor de l'Àrea de Patrimoni de l'Ajuntament de la Garriga

Ms. 3244 I
19-III

Recorts
d'un barceloní
octogenari

P

La Garriga
Setembre-1936

NOTES EDITORIALS

Jordi Serra i Massansalvador

1.

El text del *Dietari de la Guerra Civil a la Garriga (1936-1939)* és transcrit directament del manuscrit inèdit *Recorts d'un barceloní octogenari*, que es conserva a la Biblioteca de Catalunya (Ms. 3244 I-IV, dipòsit de reserva) des que va ser donat per Antoni Bulbena i Sanz el 1980 i que consta de dues parts: les memòries de l'autor i el *Dietari d'Antoni Bulbena-Tosell. Continuació dels Recorts d'un barceloní octogenari, exziliat si-meteix forçosament al séu vell casalot de la Garriga. 1937-1939*. Així, doncs, la primera part del *Dietari*, la corresponent a l'any 1936, és la darrera part de les memòries, i per això les anotacions no tenen la consignació del dia en què són escrites. Un cop acabades les seves memòries, el 31 de desembre de 1936, l'autor decideix allargar-les amb un dietari.

2.

En aquesta edició s'han omès alguns paràgrafs del manuscrit original que són repetits i no aporten informació nova, i també alguns altres de difícil comprensió perquè fan referència a les memòries de l'autor o bé perquè pertanyen a l'esfera íntima familiar d'Antoni Bulbena i no tenen, doncs, relació amb els fets esdevinguts a la Garriga durant la Guerra Civil ni cap valor per a un lector interessat en la història local. Aquestes omissions no alteren en absolut el sentit del text original. Igualment, per tal de facilitar-ne la lectura, s'ha afegit a la data de cada entrada l'any a què correspon, a continuació del dia i el mes.

3.

Per assegurar la comprensibilitat del text, l'ortografia original ha estat adaptada a la normativa actual de la llengua catalana que estableix l'Institut d'Estudis Catalans. L'editor és conscient que això pot contravenir el desig i la intenció de l'autor, però entén que el debat sobre el model de llengua en què s'insereix l'actitud lingüística d'Antoni Bulbena ha estat ja històricament superat i que ha de prevaldre la comunicabilitat. No obstant això, s'han mantingut algunes expressions considerades actualment no normatives però que no tenen un equivalent adequat. En alguns casos d'arcaïsmes normatius però infreqüents avui dia, s'hi ha anotat el significat o equivalent a peu de pàgina.

ANTONI BULBENA,

un intel·lectual incòmode

Jordi Serra i Massansalvador

El *Dietari de la Guerra Civil a la Garriga*, d'Antoni Bulbena, és la continuació de les memòries del mateix autor, que ell va titular *Records d'un barceloní octogenari*. De fet, la primera part del *Dietari*, la corresponent a l'any 1936, forma part d'aquelles memòries. L'estreta relació entre les dues obres fa que al *Dietari* hi hagi moltes referències als *Records* i que, sovint, participi de la naturalesa d'unes memòries autobiogràfiques. Juntament amb la crònica d'uns fets històrics succeïts a la Garriga entre 1936 i 1939, al *Dietari* hi ha contínues reflexions sobre el passat de l'autor, el seu entorn familiar i el paisatge intel·lectual de la Catalunya dels segles XIX i XX. Així, doncs, pot resultar convenient explorar la figura del seu autor, una personalitat rica, complexa, controvertida i molt desconeguda del panorama cultural català. El coneixement del context personal, familiar, cultural i polític en què es movia Antoni Bulbena, ni que sigui superficial, ajudarà el lector a entendre bona part dels sentiments i les valoracions amb què va descriure els fets d'aquell període.

Els Bulbena i la Garriga

La vinculació de la família Bulbena amb la Garriga és profunda en el temps. Hi és documentada la presència d'un Bertran Bolvena al segle XVI que, el 1548, es casa amb Joana Julià, de Samalús. Sembla que aquest antic Bulbena devia formar part de la primera onada d'immigrants occitans que fugien de les guerres religioses que devastaven França i cercaven refugi en un país veí i germà que els podia oferir una certa pau i prosperitat. Per les investigacions fetes per la família, l'origen dels Bulbena es podria situar al bisbat d'Agen (Òlt i Garona, a Aquitània) o bé a les Landes, que hi són properes. En aquella

zona hi ha presència històrica del cognom Bulbena o l'afrancesat Boulbène. La paraula «bolbena», segons el diccionari occità, designa un «terreny compost per sorra, marga argilosa vermellosa i còdols», ideal per a la ceràmica però poc compatible amb la vinya. Un sòl que, per cert, és característic d'Aquitània.

El cas és que la colònia d'immigrants occitans a la Garriga devia ser relativament nombrosa i important, i que s'hi va integrar sense conflictes destacables. Una mostra d'això és que al segle XVII la comunitat occitana finança la construcció de la capella de Sant Jaume, a la Doma. La casa Bulbena, construïda el 1600 al carrer de Sama-

Can Bulbena, a la Garriga, casa de 1698.
Només se'n conserva la llinda.

Foto: Cuspineraí Font, Lluís "La Garriga, crònica d'una destrucció", Ed. Rourich, 2000

lús, es va mantenir dempeus fins al 1969, en què va ser enderrocada, i encara se'n pot veure la llinda de pedra (amb la data de 1698) conservada al cancell d'una botiga al carrer de Nostra Senyora de la Salut, a l'edifici que va substituir l'antiga casa. El besnet del primer Bulbena garriguenc, en Pau Bolbena (l'ortografia del cognom variarà al llarg dels segles), fill de pagès i teixidor, fa testament el 1676 en els seus dos fills i marca així la divisió dels Bulbena en dues branques. Per una banda, en Bernat Bolbena, que tindrà dos fills i tres filles amb la Maria i iniciarà la branca de la Garriga, que encara avui dia té membres residents a la localitat; per

una altra banda, en Francesc Bolbena, que esdevindrà sastre, es casarà amb la Paula Mestre, de Sallent, i s'instal·larà a Sentmenat. Aquesta branca donarà tres generacions de sastres que formaran l'activitat principal de la família, culminada amb la propietat d'una gran fàbrica de teixits a Sabadell.

Un dels descendents d'aquesta branca, Antoni Bulbena (1783-1846) es trasllada de Caldes de Montbui a Barcelona, es casa amb la barcelonina Ramona (Mundet) Onyós i Mateu (1793-1884) i té amb ella dotze fills, sis dels quals sobreviuran a la infantesa. Un d'ells, en Joan Bulbena i Onyós, serà el pare d'Antoni Bulbena i Tosell. L'Antoni Bulbena avi s'instal·la al barri de la Ribera, on tenen un gran casalot, que encara existeix, al carrer dels Abaixadors, tocant a Santa Maria del Mar. La branca barcelonina de la família ja no es dedica a la fabricació tèxtil sinó a la venda i distribució de teixits, una activitat més lucrativa. Per les seves memòries coneixem que l'empresa familiar tenia corresponsals i delegacions per tot Espanya i que la família gaudia d'un nivell de vida alt.

El germà de la Mundeta Onyós, en Vicenç, residia a Sabadell i posseïa una casa a la Garriga. La finca tenia la façana de la casa on ara és el núm. 30 del carrer de Calàbria i s'estenia fins al carrer de Cardedeu, davant del núm. 18. En aquesta part posterior hi havia l'hort. Durant la Guerra Civil, però (tal com s'explica al *Dietari*), l'Ajuntament va dividir la finca en dues parts per acabar d'obrir al trànsit el carrer de Can Xic Corder. En Vicenç no va tenir descendència i, en fer testament, va cedir la casa de la Garriga («amb un gran hort i tres accions d'aigua de la mina d'en Rosselló») en usdefruit a la seva segona muller, Pepita Casabó, i va nomenar marmessors i hereus de confiança dos germans de la muller, el seu nebot Pere Bulbena i dos nebots

d'en Pere, en Ricard i l'Antoni Bulbena i Tosell. A la mort de «la tia Pepa» tots els hereus ja eren morts llevat de l'Antoni Bulbena, que és qui va rebre finalment en propietat la casa on passarà els anys de la Guerra Civil.

Una vida burgesa

Antoni Bulbena i Tosell (en algunes biografies figura «Tusell», però ell insistia en la forma amb 'o') va néixer el 24 de juliol de 1854 a la casa familiar del carrer d'Abaixadors, fill d'en Joan Bulbena i la Gertrudis (Tuies) Tosell. Als onze anys va ingressar com a intern als Escolapis de Terrassa, on va destacar en francès, dibuix i piano. En les seves memòries apunta que en aquella època sentia devoció per les obres teatrals de Frederic Soler *Pitarra*, i gaudia representant-les en família durant les festes de Nadal. Als quinze anys, amb el seu germà gran Ricard va ser enviat a l'Institut Delessert, a Suïssa, al cantó de Vaud, on va estudiar a fons el francès, l'anglès, l'alemany i l'italià (ell diu que estudiaven en italià al matí, en francès al migdia i en anglès a la tarda), i també el retoromanx i el llombard. Aquesta formació plurilingüe li seria després de gran utilitat en la seva faceta de traductor. En aquell centre privat, estricte però liberal, va poder conèixer amb alumnes de tot Europa i va tenir accés a algunes de les idees més avançades del continent en el camp de les lletres. Ell defineix Suïssa com «una terra esplendorosa i lliure».

Va tornar a Barcelona el 1870 i el seu pare va decidir que fes l'aprenentatge de l'ofici de draper, que durava tres anys. A causa del seu delicat estat de salut, la segona part d'aquell període la va fer a Tortosa, a l'establiment d'un col·laborador de la família. Combatia l'ambient avorrit de Tortosa («una població tènica i fanàtica») amb la

Antoni Bulbena i Tosell, de jove, en una fotografia d'estudi
Foto: Arxiu Família Bulbena

lectura de clàssics com Dante i Petrarca i l'aprenentatge autodidacte de l'alemany, i va començar a cultivar l'afició per la cal·ligrafia que després desembocaria en la seva passió de bibliòfil.

A la tornada a casa, als 20 anys, es va incorporar al negoci comercial familiar, però també va immersir-se en la vida cultural barcelonina. El pare, adinerat, havia pagat 2.500 pessetes per alliberar-lo del servei militar, que aleshores significava anar a lluitar a les guerres carlines, i ell va poder gaudir de la butaca que son pare li havia comprat al Liceu, a la primera fila de l'amfiteatre, «vestint levita negra i barret de copa alta»

Dolors Masferrer i Sitges, dona d'Antoni Bulbena
Foto: Arxiu Família Bulbena

i del piano de cua que tenien a la casa familiar. També va iniciar estudis de dibuix i pintura i va començar a formar diverses col·leccions de peces arqueològiques, numismàtiques i bibliofíliques, però allò que més el va atraure, entre els anys 1875 i 1880, va ser el moviment literari de la Renaixença. La Biblioteca Catalana, de Marian Aguiló, va desvetllar el seu interès. Va ingressar al Centre Catalanista d'Excursions (més tard Centre Excursionista de Catalunya), on va ser corrector del butlletí i redactor, i va dedicar-se a l'estudi del català «en les imperfectes gramàtiques i publicacions que llavors circulaven».

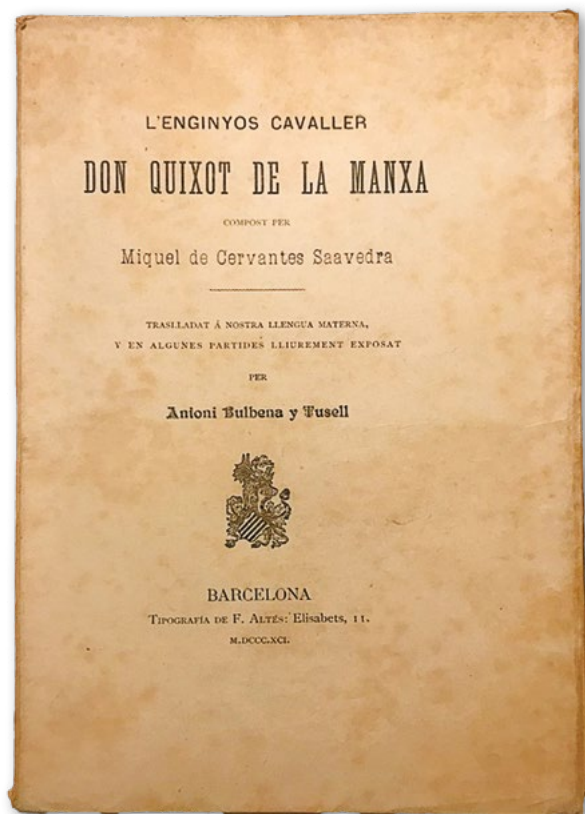
Alhora, va viatjar per Espanya, on es va meravellar de la cultura castellana. En aquella època va aplegar unes 125 edicions diferents del Quixot.

El 9 de febrer de 1880 es va casar amb Dolors (Lola) Masferrer i Sitges, que aleshores tenia 18 anys i era, doncs, menor d'edat. Amb motiu del matrimoni, el seu pare el va fer soci de l'empresa familiar i, alhora, li va fer donació en vida del casal del carrer d'Abaixadors núm. 11, en correspondència al dot que aportava la seva muller. Al cap de pocs anys, però, la casa comercial familiar va entrar en liquidació; per contribuir-hi, Antoni Bulbena va haver d'obrir una sastreria als baixos del casal, Le Bon Marché (en francès perquè no era permès retolar en català i no volia posar-lo en castellà), i traspasar-la als dos anys per obtenir-ne capital. Acabava d'aquesta manera la seva carrera en el món del comerç tèxtil.

La tasca editora

A partir d'aquell moment orienta la seva activitat professional vers la bibliofília. Ajunta les seves habilitats cal·ligràfiques, la seva afició pels incunables i els clàssics i l'amor per la seva «desagraïda pàtria» i comença a editar còpies de textos medievals, com les obres d'Ausiàs March (1888). L'any següent, l'estiu de 1889, a la Garriga, al carrer de Cardedeu núm. 18 (davant de la finca que més tard rebrà en herència), Antoni Bulbena culmina la traducció del Quixot al català, la primera que s'ha fet en la nostra llengua. Aquell text, que publicaria un any més tard amb el seu germà Ricard, va ser premiat amb medalla de bronze a l'Exposició Universal de Chicago de 1893 «pel seu llenguatge elegant».

Exemplar del Quixot traduït per Antoni Bulbena i Tosell
Foto: Extreta del web todocoleccion.net

Durant més de 50 anys, Antoni Bulbena es dedicarà en exclusiva a l'edició de llibres de temàtica lingüística i literària. Edita dues gramàtiques «del català literari», alguns llibrets (1919 i 1934) sobre les noves normes ortogràfiques de Pompeu Fabra, i fins tot un mètode per aprendre català segons l'ortografia antiga: *¿Quiere usted hablar catalán?* Publica diversos textos didàctics sobre gramàtica catalana («beceroles») i també uns quants diccionaris: català-francès-castellà (1905), castellà-català (1913), català-castellà (1919) i francès-català (1921).

També publica un total de 34 traduccions al català, la gran majoria de clàssics: *La Divina Comèdia* de Dante Alighieri (1908), *el Hamlet*

de Shakespeare (1910), Homer, Émile Zola, *La Celestina*, *l'Evangeli segons Sant Joan*, *el Cantar del Mío Cid*, *el Lazarillo de Tormes* (Llàtzer de Tormes, 1892, a partir de la versió francesa), les *Faules d'Isop* (1893)... Encara ha deixat inèdites algunes traduccions de Tolstoi (a través del francès) i la *Lisístrata* d'Aristòfanes. Pel que fa a Cervantes, la seva gran passió, va arribar a fer deu versions diferents del Quixot en català (*L'enginyós cavaller Don Quixot de la Mancha*) i va traduir totes les novel·les cervantines per encàrrec de la Secció Cervantina de l'Institut d'Estudis Catalans. Entre els intel·lectuals de la Renaixença catalana hi havia el convenciment que una llengua normalitzada havia d'estar a l'alçada de les grans literatures universals. Per a ell, es tractava de «posar lo nostre idioma ben alt e al lloch que per dret li correspon».

En el camp folklòric, és autor d'un interessant *Primer assaig de bibliografia montserratina*, de diversos romancers catalans, reculls de llegendes com la de fra Garí, diversos reculls d'aforismes, frases fetes i refranys, rondalles russes... Un capítol important en la seva obra l'ocupen les edicions de clàssics catalans: Bernat Metge, Isabel de Villena, Eiximenis, Ausiàs March i tota classe de textos dels segles XV i XVI. «No tenia jo altra pruija sinó la d'expandir en català literari les obres mestres cabdals més universalment conegudes», escriu Bulbena a les seves memòries. Totes aquestes edicions són de tiratges limitats i per a bibliòfils; hi són especialment cuidats el paper, l'enquadernació i la tipografia. En moltes ocasions, Bulbena recorre a pseudònims: Antoni Tallander, mossèn Borra (en els textos més didàctics) o Ali Ben Noab Tun (acrònim fet amb les lletres del seu nom).

Bulbena té, a més, una faceta obscura que porta d'amagat: la d'eròtoman i pornògraf. En rescatar textos medievals, observa que una bona

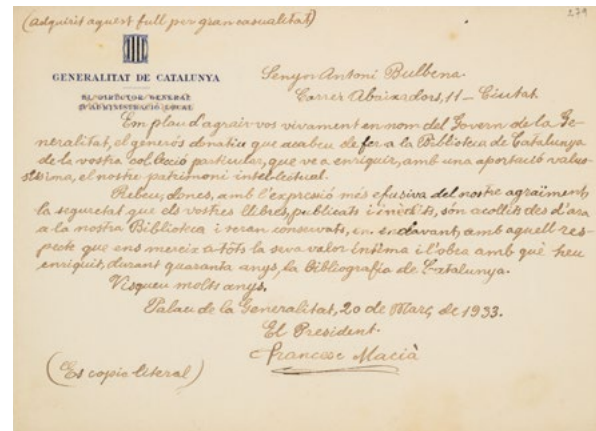
part són tractats de sexualitat o bé novel·letes «lleugeres» o «picants». D'aquesta manera, entre 1900 i 1920 fa edicions de llibrets eròtics de diversos autors, que ell mateix classifica en tres tipus: «obres eròtiques», «obres vaudevillesques» i «obres priàpiques» (pornogràfiques). Les edicions, exquisides i de tiratges limitats (entre 50 i 150 exemplars), sense il·lustracions, amb pseudònim o sense peu d'edició, són adreçades a un reduït nombre de lectors, membres d'una certa elit de bibliòfils, que solen tenir un «infern» a la seva biblioteca, un racó destinat a obres prohibides o moralment condemnades per les institucions. Aquesta afició per la pornografia era relativament estesa entre la burgesia catalana de principi del segle XX, que imitava costums liberals francesos malgrat que les autoritats i l'Església catòlica ho perseguïen ferotgement. Entre els títols editats per Bulbena hi ha el *Tractat de luxúria*, *Les amors camperoles de Perot & Janota*, *la Flora pornogràfica francesa*, el *Coloqui o rasonament fet entre dues dames*, *la Paremiologia catalana sobre la Amor*, *la Fembra & lo Matrimoni* o *la Bibliografia eròtica & priàpica catalanovalenciana*, entre d'altres.

Darrera etapa

Antoni Bulbena va ser també prolífic en el matrimoni i va tenir 9 fills, alguns dels quals moriren en la infantesa i d'altres van encarar carreres artístiques en diferents disciplines: així, en Cèsar Bulbena (1887-1974) va ser un important escenògraf i és l'autor, entre altres obres, dels murals de la Fonda Europa de Granollers. L'Orestes Bulbena va treballar a l'Argentina i a Itàlia i va tornar a Catalunya, i fins i tot va ser postul·lant a germà llec al monestir de Montserrat, tot i que va acabar casant-se i tenint fills. En Roman va esdevenir vitraller per a esglésies

i biblioteques. L'Antoni va fer d'il·lustrador amb en Joaquim Renart; la Dolors, o Lolis, va romandre amb els pares fins que van morir i l'Apel·les va ser escultor i orfebre. Durant la Guerra Civil, l'Apel·les, en Roman i la Lolis es van refugiar a la casa de la Garriga amb els pares. Un nebot seu, Eveli Bulbena (1888-1960), va ser un notable pessebrista i fotògraf.

El 1933, amb gairebé 80 anys, Antoni Bulbena va cedir un exemplar de cadascuna de les seves publicacions a l'Institut d'Estudis Catalans més una quarantena de manuscrits; en total, 142

Nota d'agraïment del President Macià
 Foto: Biblioteca de Catalunya

volums. El mateix president de la Generalitat, Francesc Macià, va agrair-li per escrit la donació, que no va ser registrada a la Biblioteca de Catalunya, on es troba en aquests moments, fins el juny de 1936. A la casa barcelonina d'en Bulbena va romandre encara una important biblioteca amb les seves col·leccions de bibliòfil, com per exemple més d'un centenar d'edicions antigues del Quixot.

L'adveniment de la República i la proclamació de l'Estat Català van entusiasmar Bulbena, que

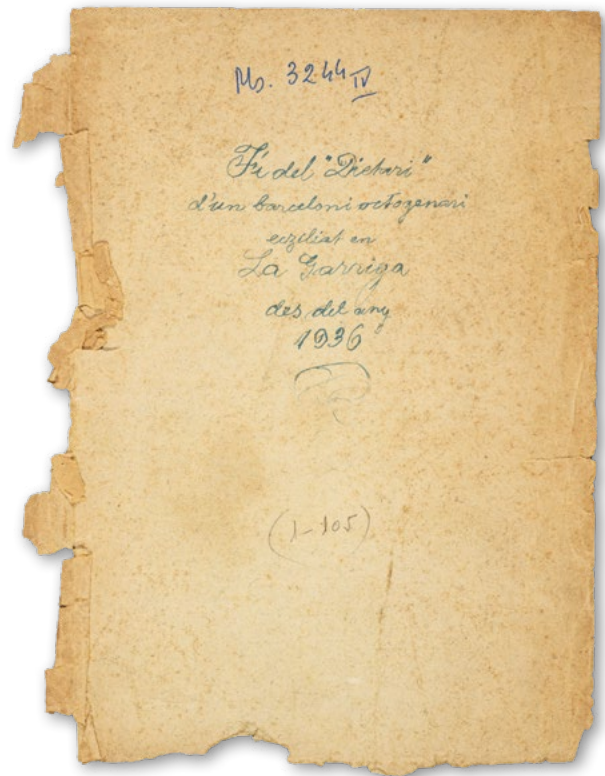

hi veia la recuperació de les antigues llibertats perdudes de Catalunya, però la rebaixa immediatament posterior de l'autonomia i l'accés de grups d'esquerra a la Generalitat el van decebre profundament: «No fou poca ma desil·lusió, veient que s'esvaïa mon ideal de tota la vida, i encara més en veure l'envalentiment dels partits extremistes, que cuidaven implantar tot seguit un règim comunista i llibertari demagògic.» Bulbena, a més, acumulava problemes de salut als seus 80 anys, va haver d'operar-se de pròstata i va patir una congestió pulmonar. La seva dona, per altra part, «carregada de xacres», arrossegava una diabetis i necessitava atencions. En aquella època les seves edicions eren molt escadusseres i els Bulbena sobrevivien essencialment de les rendes que els aportaven els lloguers dels pisos en què s'havia dividit el casal del carrer d'Abaixadors.

El cop d'Estat de juliol del 1936 i la revolució posterior a Catalunya van acabar de trasbalsar la família Bulbena, que van ser considerats «elements burgesos» pels comitès comunistes i anarquistes de Barcelona. La por a les accions dels revolucionaris contra ell o la seva família, veient com cases d'amics seus eren saquejades, va forçar-lo a abandonar Barcelona de manera urgent. El 8 d'agost del 1936, amb 82 anys acabats de fer, amb la seva dona i la seva filla petita Lolis, es va traslladar a la casa de la Garriga on solia estiuajar, amb l'ànim de passar aquell període de tràngols en algun lloc tranquil mentre continuava recaptant els lloguers dels seus pisos de Barcelona (ara reduïts pel govern republicà).

Tal com es descriu al seu *Dietari*, Bulbena i la seva família van passar a la Garriga tot el període de la Guerra Civil. Poc després d'instalar-s'hi s'hi va afegir el seu fill Apel·les, i uns mesos més tard, el també fill Roman amb la seva

dona i els seus dos fills. Allí van sobreviure tots sense gaire perill per a les seves vides, llevat d'haver de fer contribucions al Comitè Revolucionari local i veure molt restringits per part de la Generalitat els seus ingressos per lloguers. Durant aquell temps encara va poder enllestir una dotzena llarga de traduccions i reculls literaris: *Lo curiós impertinent* (1937; un conte que forma part del Quixot), *El Cantar del Mío Cid*, *La tia fingida* (1937), les 33 cançons del *Romancer rondallayre* (1938) i un *Romancer rondallístic* (1938). La majoria d'aquests manuscrits van ser cedits per ell mateix a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans el 1941, segurament amb la visió que no les podria editar abans de morir. A banda d'això, va dedicar el seu temps a escriu-

Darrera pàgina del *Dietari d'un barceloní octogenari*
Foto: Biblioteca de Catalunya

re les seves memòries (*Recorts d'un barceloní octogenari*) i a redactar el *Dietari de la Guerra Civil*, fet a base d'observacions de la vida quotidiana a la Garriga en aquells anys, de la lectura de la premsa que anava descrivint el desenvolupament del conflicte i de records personals, familiars i professionals. Tant les memòries com el *Dietari* han romàs inèdits fins ara, llevat d'una petita edició dels *Recorts* feta per encàrrec de la família Bulbena el 2003. El seu últim treball, una luxosa reedició de *La Dansa de la Mort*, porta data de 1945. Antoni Bulbena i Tosell va morir a la seva casa de la Garriga el 10 d'octubre de 1946, als 92 anys, i és enterrat al cementiri de la Doma, a la Garriga.

Un llegat controvertit

Bulbena era un intel·lectual típic de la Renaixença. Burgès i conservador, profundament catalanista, amb una àmplia cultura general però escassa formació científica. No tenia estudis universitaris, però això era comú a molts literats de final del segle XIX, quan la Universitat de Barcelona tot just havia estat restituïda. Ell intentava compensar-ho amb l'estudi particular que feia dels clàssics i amb el coneixement de llengües. La seva activitat intel·lectual va ser essencialment individual i independent, tot i que va formar part dels òrgans de govern de diverses entitats culturals de Barcelona.

En el seu estudi dels clàssics i com els seus contemporanis, Bulbena es va fixar en el català medieval com a model de llengua, especialment l'«elegant llenguatge» de *Tirant lo Blanc* o Ausiàs Marc. Per a ell, era la referència d'una llengua en el seu estat de màxima plenitud, i cap al model medieval calia orientar la recuperació del català que es trobava, la segona meitat del se-

gle XIX, en un estat de desempar i de disgregació. És en aquest sentit que Bulbena emprèn la recuperació dels clàssics i proposa vehementment l'adopció del «català literari tradicional».

Tanmateix, aquesta actitud no encaixava amb les posicions noucentistes que es van impulsar des de la revista *L'Avenç* i que van recollir el novell Institut d'Estudis Catalans i, en particular, Pompeu Fabra. Bulbena reconeix que va tenir amb Fabra (a qui de vegades anomenava «el cubà» perquè la seva mare havia residit un temps a Cuba) «algunes controvèrsies» lingüístiques. Al seu parer, Fabra «sostenia el principi de l'evolució de les llengües i pretenia així cosmopolitzar la catalana, imposant a tot Catalunya el llenguatge barceloní», mentre que ell «solia fer-li avinent la solució de continuïtat que, d'ençà de la dominació castellana, patia la parla catalana, per més que alguna bona tradició se'n conservava en diferents indrets de Catalunya, i encara a València, Rosselló, Mallorca i Sardenya podrien donar-nos alguna lliçó del català únic escrit». Aquesta acusació contra Fabra, la de menystenir les varietats geogràfiques i imposar el dialecte barceloní, era compartida per força intel·lectuals de l'època, així com el retret que Fabra, enginyer de formació, no coneixia prou bé els clàssics catalans: «Mal podíem entendre'ns, perquè no tenia ell cap estudi fet dels clàssics de cadascuna d'aquelles regions catalanes...» En tot cas, Bulbena i Fabra van tenir discussions apassionades sobre molts temes gramaticals (fins i tot en cercles familiars es comenta que Pompeu Fabra va acabar rodolant escales avall del casal del carrer d'Abaixadors per una discussió sobre l'adequació dels mots «catifa» i «estora»). Entre d'altres, consten debats entre tots dos sobre l'ús de la forma gràfica 'y' i sobre els pronoms relatius 'que' i 'qui'. També consta que en algunes ocasions Fabra li

havia donat la raó i havia incorporat propostes seves a la nova normativa.

En aquell encès debat, Bulbena no va acceptar mai les normes ortogràfiques de l'IEC i es va aferrar al «català literari tradicional». No es trobava sol en aquesta oposició «tradicionalista»: el 1915, arran de la publicació de les *Normes ortogràfiques* de l'IEC, un grup d'escriptors va reactivar l'Acadèmia de la Llengua Catalana per organitzar l'oposició a la nova normativa i publicar unes normes pròpies. Entre ells hi havia Narcís Oller, Víctor Català, Apel·les Mestres, Josep Franquesa o el mateix Antoni Bulbena, qui, malgrat tot, no va aconseguir fer prevaler les seves idees: «En les discussions que hi tinguérem, en ben poques me donaren la raó, i m'avenia jo més amb el P. Fullana i fins amb Fabra –qui ja havia acceptat algunes normes meves– que no amb els altres rutinaris acadèmics.» Fins a la seva mort, Antoni Bulbena va fer servir sempre l'ortografia i la gramàtica prefabrianes.

En el camp de la lingüística catalana, les referències a Antoni Bulbena no solen ser gaire afalagadores. «Extravagant» (J. Puigmalet, 2010), «sense gaire rigor... obres de valor desigual» (Gran Enciclopèdia Catalana), «poc fiable» (Antoni M. Badia i Margarit, 1987) són alguns dels adjectius que rep per part d'estudiosos de la seva obra. La «falta de rigor científic» que se li atribueix es fonamenta en alguns tractaments literaris que Bulbena aplicava a les seves traduccions. En la del Quixot, per exemple, ateses les dificultats de traducció optava per suprimir algun paràgraf (que considerava «repetitiu»), canviar l'ordre d'algun capítol o fer interpretacions lliures («y en algunes partides lliurement exposat»).

La falta d'academicisme, que fa cent anys no era exclusiva de Bulbena, ni molt menys, i la seva inadaptació a les noves normes de la llengua ca-

Retrat d'Antoni Bulbena i Tosell, ja de gran
Foto: Arxiu Família Bulbena

talana han estat, sens dubte, motius de la seva exclusió del panorama literari i editorial català, però probablement no han estat els únics. El seu caràcter eixut tampoc no devia contribuir a esdevenir una figura popular. També hi han contribuït altres aspectes com la seva independència d'organismes i entitats, que l'hauria conduït a l'aïllament; la seva activitat més o menys coneguda de pornògraf, que l'hauria enemistat amb persones influents de l'Església catòlica, i la seva adscripció política nacionalista i de dretes, independent de qualsevol organització o moviment.

Tot i que ell mateix es definia com a «republicà federal», Bulbena odiava profundament els moviments d'esquerres, tal com es pot veu-

re al *Dietari*, i si no va aplaudir el cop d'Estat dels militars el 1936 sí que hi va mostrar molta comprensió: de la guerra diu que «no podia deixar d'esclatar», i dels militars sublevats, que «plens d'indignació s'aparellaren per anar contra l'anarquia imperant». Durant els tres anys de guerra va advocar per un triomf de les tropes franquistes i quan, finalment, els rebels van ocupar la Garriga escriu: «Han entrat els deslliuradors nacionals, i han estat rebuts amb delirant alegria per la població en pes, tal com era d'esperar.» Tot i això, immediatament després es lamenta del resultat del conflicte: «Ben cara que ens haurà costat la destempsada provatura, puix amb la pèrdua de l'autonomia i amb la prohibició de tota manifestació nacionalista hem perdut la major llibertat que teníem ja conquerida, tornant a ésser tots espanyols.» El darrers fulls del *Dietari* mostren un sentiment agredolç de l'autor. Ha estat alliberat del poder comunista, però ha perdut l'oportunitat de veure la seva pàtria lliure:

«Veus aquí la pesant llosa que deixa enterrada i closa la mil·lenària nacionalitat i història de Catalunya. Adéu, autonomia de set anys, vilipendiada per la barroeria esquerrana del president de la Generalitat Lluís Companys i comparsaria! Adéu, centúria de la Renaixença literària i política de les nostres llibertats i tradicions populars! Adéu, la seixantena d'anys que hauré esmerçat fent tota mena de sacrificis en la depuració de l'idioma català literari! Ara com ara caldrà governar-nos pel nacionalsindicalisme i la Falange d'en Franco...»

Menyspreat pels moviments d'esquerres com a «burgès de dretes», rebutjat pel nou ordre franquista per «catalanista», atacat per l'Església per «immoral», exclòs dels cercles culturals catalanistes per «arcaïtzant» i «antinormatiu», no és estrany que la figura d'Antoni Bulbena hagi

estat foragitada de les antologies i els estudis literaris catalans i espanyols. Només recentment algun estudiós ha reconegut que és una figura encara per explorar detingudament i que té valors de qualitat que valdria la pena recuperar, com ara la gran producció de textos catalans o l'exquisedesa de les edicions per a bibliòfils. Així, el bibliòfil Albert Domènech publicava el 2014: «La tasca normalitzadora del català tingué un esplèndid exemple en la feina abnegada d'Antoni Bulbena i Tusell, que en una època de dures repressions encobertes va ser capaç d'avançar-se al seu temps i de tirar endavant unes edicions que actualment encara ens meravellen.»

Més enllà de les valoracions lingüístiques o polítiques que pot merèixer Antoni Bulbena, el *Dietari* que aquí es publica és un valuós document per a l'estudi de la història local de la Garriga. No només perquè aporta molts detalls i molt concrets dels fets històrics que han succeït a la població, sobre els quals hi ha poca bibliografia, sinó perquè ho fa amb un llenguatge acurat, «elegant» com diria ell, ric en precisió i sòlidament redactat a través de fines i agudes observacions. Recuperar aquells records pot ajudar a recuperar també la memòria col·lectiva de la Garriga i, qui ho sap, pot contribuir a recuperar la immensa i massa oblidada tasca cultural duta a terme per Antoni Bulbena i Tosell.

LA GUERRA CIVIL A LA GARRIGA

Apunts per contextualitzar el conflicte a la localitat

Elisenda Barbé Pou

A n'Antoni Bulbena i Tosell (1854-1946) la Guerra Civil espanyola (1936-1939) el va sorprendre a les darreries de la seva vida. El cop d'estat es va produir pocs dies abans que l'intel·lectual complís 82 anys. Ell i la seva muller van decidir traslladar la residència familiar des del cor de la ciutat de Barcelona fins a la casa que tenien al poble de la Garriga. Molt encertadament, van pensar que allí podrien passar amb menys perill per a la seva vida les primeres setmanes de la Guerra Civil i la Revolució, que havia capgirat totalment l'ordre establert. Així que el 8 d'agost n'Antoni Bulbena, la seva dona i la seva filla baixaven del tren i obrien el vell casalot familiar per instal·lar-s'hi temporalment. La seva intenció era *"només passar-hi l'estiu, a la Garriga, [però] l'estiueig s'ha convertit en un veritable exili"*. Antoni Bulbena hi va acabar passant tota la guerra, sempre amb un ull posat a la capital, on mantenia casa, familiars i amics.

En baixar del tren, Antoni Bulbena va quedar molt sorprès pel que va veure: el poble de la Garriga totalment transformat a causa de l'esclat de la Revolució. Fins el juliol de 1936 era

una petita localitat de poc més de 3.000 habitants. Aquesta població s'incrementava considerablement durant els mesos d'estiu, ja que el poble, des de mitjan segle XIX, s'havia convertit en un centre d'estiueig destacat per a la burgesia barcelonina. Aquesta es desplaçava a la Garriga a passar-hi la temporada, per gaudir de les aigües termals i també de l'entorn natural privilegiat de la població. Primer hi arribaven amb diligència o tartana, i a partir de 1875 amb el tren.

Al final del segle XIX s'havien arribat a documentar fins a sis balnearis a la població, i el més important era el Balneari Blancafort, propietat d'Antoni Blancafort Sarrà. Era conegut com *l'Establiment* i tenia capacitat per a més de 200 clients. A més a més dels balnearis, els estiuejants llogaven cases al poble i, més endavant, van començar a edificar-s'hi xalets i torres d'estiueig, situats sobretot a la ronda del Carril i al Passeig, seguint els canons estètics de l'època, sobretot l'eclecticisme, el modernisme i el noucentisme.

Foto: Biblioteca de Catalunya

Els estiuejants van crear els seus propis espais de sociabilitat: es reunien al Saló Sport i al Cèntric Club, i més endavant van crear el Casino de la Garriga, situat cap al final del Passeig. També gaudien de les festes de la Garriga: les festes de barri, com la de sant Roc o la de sant Ramon; la Festa Major, a principis d'agost, concorreguda tant pels locals com pels forasters; i el 8 de setembre la colònia estiuejant acomiadava la temporada en l'aplec en honor de la Mare de Déu del Camí, més conegut com la Festa del Bosc.

Els luxes i les festes dels estiuejants contrastaven amb els ritmes de pagès propis de la Garriga, un petit poble rural que estava començant

a transformar-se a causa de l'impacte de la industrialització i de la creixent urbanització, amb l'obertura de nous carrers i l'ampliació de la trama urbana, que es realitzava a costa d'edificar sobre l'antic espai agrari. El sector primari encara tenia molta importància; els conreus més importants eren la vinya, el blat, l'olivera, els avellaners, les pomeres i pereres, l'horta i les plantes farratgeres, que servien alhora per alimentar les vaques lleteres, presents en moltes cases de pagès del poble.

D'altra banda, la indústria estava transformant la fesomia local. El sector tèxtil, en concret el vinculat al teixit de cotó, era el més important a la població. També hi havia diverses indústries dedicades al treball de la pell, conegudes com a adoberies. Un altre sector important era el de la fusta: es van mecanitzar molts tallers de fusteria i es van crear les primeres fàbriques de mobles. Finalment, hi havia moltes fàbriques de teules i de maons.

Pel que fa al sector terciari, i sobretot per l'impacte de l'estiueig, aquest era ric i diversificat: hi havia botigues de roba i de teixits, merceries, sabateries, dues perfumeries, cinc barbers i dos salons de perruqueria. També hi havia una rellogeria, una juguïneria, dos estancs, una papereria-llibreria, dues ferreteries, dues botigues de matalassos, una de ganivets, diverses d'objectes de terrissa i aixovar domèstic, una d'aparells de ràdio i una de mobles usats. D'altra banda, també hi havia empreses dedicades al transport de mercaderies i de viatgers, i garatges on es feien reparacions d'automòbils, i quatre gasolineres. Pel que fa a l'alimentació, hi havia botigues de queviures generalistes i altres d'especialitzades: lleteries, fruïteries, peixateries, carnisseries, pastisseries, confiteries i forns.

L'esclat de la guerra i l'inici de la Revolució

Però tot va canviar amb el cop d'Estat del 18 de juliol i l'inici de la guerra civil espanyola, La Garriga, igual que la major part del territori català, va quedar en zona de rereguarda gairebé fins als últims mesos del conflicte. Aquest període a la localitat ha estat ben estudiat, sobretot per dos treballs excel·lents: en primer lloc, l'obra de Joan Garriga titulada *Revolta i Guerra Civil a la Garriga (Vallès Oriental)* i, en segon lloc, el treball dels historiadors David Gesalí i David Íñiguez *Aviació i guerra a la Garriga, 1933-1946*. Les afirmacions d'aquest pròleg se sustenten en les excel·lents investigacions realitzades per aquests historiadors¹. El dietari que teniu a les mans aporta noves dades i matisos a les informacions de què disposàvem fins a la data sobre el conflicte a la localitat.

La propaganda va ser abundant durant la guerra
Foto: Biblioteca de Catalunya

El cop d'Estat a la zona republicana va anar acompanyat de l'esclat de la revolució social. Entre l'estiu i la tardor de 1936, el poder de l'Estat va ser substituït pel d'organismes revolucionaris populars que aplegaven en el seu si les forces que havien integrat el Front Popular. A cada poble es va crear un Comitè Local de Milícies Antifeixistes, i a nivell nacional es va crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes. La CNT-FAI controlava aquests organismes, que, malgrat que ajuntaments i Generalitat continuaven existint, tenien el control real del poder a nivell local i nacional.

El Comitè Central de Milícies Antifeixistes i els comitès locals a cada poble van actuar sobre tres grans eixos. El primer, el restabliment de l'ordre públic mitjançant la formació de patrulles de control formades per milicians; el segon, l'organització de columnes de voluntaris formades per milicians que van sortir cap al front d'Aragó; i el tercer la socialització de l'economia. Tanmateix, no van aconseguir solucionar els greus problemes plantejats per l'aixecament del 18 de juliol. L'ordre públic no va restablir-se, donant pas a un ambient d'inseguretat i violència social angoixós; els milicians van fracassar en els seus intents de recuperar Osca i Saragossa, al front d'Aragó, i els rebels avançaven en el terreny militar a passos de gegant; les col·lectivitzacions no van donar el resultat esperat, ja que la producció no funcionava correctament per abastir el front i la rereguarda.

¹ GARRIGA, Joan. *Revolta i Guerra Civil a La Garriga (Vallès Oriental): 1936-1939*. Argentona: L'Aixernador-Ajuntament de La Garriga, 1986; GESALÍ, D., ÍÑIGUEZ, D. *Aviació i guerra a la Garriga 1933-1946: el camp d'aviació civil, l'aeròdrom militar i el final de la guerra*. La Garriga: Ajuntament de la Garriga, 2009.

Anunci local per al reclutament de joves
Foto: Biblioteca de Catalunya

Els dies i mesos posteriors al cop d'Estat va desencadenar-se un procés de repressió espontània contra tots aquells elements que poguessin tenir qualsevol tipus de relació amb els insurrectes. Es va iniciar una espiral de violència totalment incontrolada i guiada per l'odi i les venjances personals, duta a terme pels membres més radicals de la CNT-FAI i altres militants de partits d'esquerres, a través de les patrulles de control. Es van perseguir tots els sospitosos d'haver participat en el cop militar feixista o bé de donar-li suport i també tota aquella gent vinculada a partits de dreta o de centre, no necessàriament feixistes, i, sobretot, persones catòliques, seglars o religioses.

Tal com esmenta Antoni Bulbena al text que teniu a les mans, a la Garriga aquesta violència es va cobrar diverses vides entre el 2 d'agost del

1936 i el 19 de novembre del mateix any. Els assassinats dels quals es té coneixença fins al moment van ser:

- Francesc Xavier Albó Molins, 38 anys. Dedicat al comerç. Simpatitzant de la Lliga Catalana, director de la revista *El Congost* i membre de la Lliga Parroquial de Perseverança i Administradors del Santíssim.
 - Dionís Benedico Nadal, 34 anys. Secretari de l'Ajuntament de la Garriga.
 - Gastó Comère Poupée, 52 anys. Industrial i alcalde de la Garriga per ERC.
 - Josep Corrons Dalmau, 64 anys. Propietari i catòlic fervent.
 - Ramon Ferrandis Roca, 54 anys. Farmacèutic i secretari del Patronat Parroquial de la Garriga.
 - Joan Guanyabens Romeu, 59 anys. Administrador de finques.
 - Esteve Mallol Casas, 32 anys. Indústria i comerç.
 - Ramon Pascual Casanoves, 50 anys. Mossèn de la parròquia de la Garriga.
 - Juli Planas Crusellas, 55 anys. Comerç, membre de la Lliga Parroquial de Perseverança i Administradors del Santíssim, simpatitzant de la Lliga Catalana.
 - Joaquim Sellés Llorca, 36 anys. Pintor.
 - Joan Valls Carbonell, 72 anys. Rendista dedicat també al comerç, simpatitzant de la CEDA.
- Al Registre Civil de la Garriga també hi consten les morts de Manuel Pérez Olaguer-Feliu (43 anys, dedicat al comerç i fill d'un estiuejant de la Garriga), dos desconeguts i un home nascut a Castellterçol. La violència també va recaure sobre el garriguenc Josep Mallol Quintana, de

34 anys i mecànic. Algunes fonts afirmen que va morir els darrers dies del conflicte armat; d'altres assenyalen que va morir durant l'estiu del 1936. Ramon Aguirre Calls, d'uns 20 anys, estudiant i president del grup local de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, va morir empresonat, possiblement al vaixell *Uruguay*. Segons les memòries de Bulbena, que confirma diversos d'aquests assassinats, s'hauria d'afegir a la llista un altre Pérez, el pare de Manuel Pérez-Olaguer-Feliu, propietari de la casa del Padró, i un tal Baró, procurador de la finca de can Terrers.

Molts dels assassinats formaven part del cercle catòlic de la Parròquia. Cal dir que tres dels capellans de la Parròquia, Antoni Fàbregas, Josep Vilar i Isidre Piè, en començar la violència, es van amagar en cases particulars. Un altre mossèn, Ramon Pascual Casanoves, no va tenir tanta sort i va ser assassinat pels incontractats. Entre els morts dels primers dies de la Guerra Civil també s'hi compta el rector de la parròquia, Mn. Josep Vich Figueras, que tenia la titularitat de la parròquia tot i que ja no residia a la Garriga. Els homes i les dones que integraven les dues comunitats de monges i els germans maristes de la població van fugir, però els germans Josep Ambrós Dejuan i Marcel·lí Pedra Cervera van ser capturats i assassinats.

Finalment, hem de completar la llista de difunts amb l'assassinat Joan Tenas i Graciós, que havia estat secretari de l'Ajuntament de la Garriga fins al 1935, i el de Julià Novell Debuén, que es va produir el 31 de gener del 1939, quan tenia 34 anys.

La violència indiscriminada es va estendre també contra els edificis religiosos, amb la crema de

convents, esglésies i tot allò que representava l'antic ordre. El matí del dimarts 21 de juliol un grup de milicians de Granollers es van presentar a la Garriga per cremar l'església. Van apilar els bancs i les cadires al mig de l'edifici, els van ruixar amb carburant i van encendre-hi foc. L'església va començar a cremar i al cap de poc es va ensorrar el sostre. La rectoria va quedar pràcticament destruïda per les flames, que van devorar també l'Arxiu i la Biblioteca Pública Parroquial. Les campanes van ser llançades daltabaix del campanar i van quedar totalment destrossades. Bulbena recorda la impressió que li va fer veure l'església cremada en baixar del tren, i explica a les seves memòries com a la plaça de l'Església es van apilar imatges, quadres i llibres de tipus religiós, que van ser cremats en una gran foguera, enmig d'una confusió terrible.

Mentre que l'església de la Doma es va salvar d'aquesta violència extrema, la capella i el convent de les monges franciscanes del carrer Cardedeu també van ser incendiats. Des de l'Ajuntament es va tractar de salvaguardar el patrimoni artístic de la població. Amb aquest objectiu, van crear a Can Plandiura el Museu del Poble, integrat per l'arxiu d'aquesta casa i diversos objectes que hi van ser dipositats per protegir-los de l'esclat de violència. Uns dies més tard, i seguint les indicacions de Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Gastó Comère, l'alcalde de la vila, va fer entrega de tots els objectes del patrimoni artístic del poble al Museu Arxiu de Granollers i Comarca, on van ser custodiats durant el conflicte. Entre aquests objectes hi havia el retaule gòtic de Sant Esteve de la Doma, que gràcies a això es va salvar de les flames o de la destrucció per altres vies.

El Comitè Local de Milícies Antifeixistes i la recomposició de l'Ajuntament

A la Garriga, igual que als altres pobles de Catalunya, es va organitzar el Comitè Local de Milícies Antifeixistes, en el qual els homes de la CNT-FAI van tenir un paper preponderant. Bulbena explica que inicialment va establir la seva seu a la casa del notari Recoder i es va donar a conèixer als vilatans al Cafè de Can Xic Corder. Els màxims dirigents de l'òrgan van ser Joan Vilà (*Farigola*), Jaume Masmiquel (*Peyret*), Lluís Clapés (*Peixexet*) i Abilio Flor de Lis (*Malacara*). També en va formar part Leopoldo Latorre, que més endavant seria l'alcalde de la població. Tot i això, l'Ajuntament, seguint el decret dictat per la Conselleria de Governació, va ser remodelat amb el cessament dels consellers que formaven part de partits polítics integrats dins el Front Català d'Ordre. En lloc seu, van ser nomenats els suplents dels partits que havien donat suport a la candidatura del Front d'Esquerres.

El Comitè va controlar el poder local durant els primers mesos del conflicte. Inicialment els seus membres assistien a les reunions de l'Ajuntament i feien les aportacions que consideraven oportunes. A partir del 18 d'agost, els membres del consistori van deixar de reunir-se. El seu poder estava completament anul·lat pel Comitè. Les coses encara van anar més enllà, i després de l'última reunió municipal van ser assassinats l'alcalde i el secretari de la Garriga, Gastó Comère i Dionís Benedi-

Propaganda del Front Popular de Catalunya
Foto: Biblioteca de Catalunya

co. Les dues morts, segons Joan Garriga, van generar al poble «un sentiment de refús contra el Comitè i contra les mesures revolucionàries que prenen peu a La Garriga»².

El setembre del 1936, el govern de la Generalitat (format per ERC i ACR) va incorporar al seu interior les forces antifeixistes que encara no en formaven part (UR, CNT, PSUC, POUM), amb la

² GARRIGA, Joan. *Op. cit.*, p. 41.

qual cosa va començar a recuperar el control de la situació del país. L'1 d'octubre es va decretar la dissolució del Comitè de Milícies Antifeixistes i el dia 9 es van dissoldre els comitès locals arreu de Catalunya. La Generalitat va ordenar després la creació de nous ajuntaments a tots els municipis, en els quals es recollissin totes les forces antifeixistes locals i amb una proporció similar a la que s'havia establert amb les conselleries de la Generalitat.

A la Garriga, tot i que el Comitè Local de Milícies Antifeixistes es va dissoldre per decret, els seus integrants van passar a ocupar el principal òrgan administratiu i de poder local: l'Ajuntament. Leopoldo Latorre, de la CNT, va ser designat alcalde. Els altres membres del consistori eren Esteve Oliveras (l'únic conseller que formava part del darrer Ajuntament però que també havia integrat el Comitè), Lluís Vila Comas, Alfons Pulido i Martí Miró, com a secretari.

Col·lectivitzacions, indústria de guerra i emissió de paper moneda

Un dels sectors que més es va transformar com a conseqüència de la guerra va ser l'econòmic. En l'àmbit popular es van produir les col·lectivitzacions, és a dir, la confiscació d'empreses per part dels treballadors a causa de la fugida dels seus propietaris o bé pel mateix impuls revolucionari dels obrers. Els treballadors van passar a gestionar els negocis a través de comitès col·lectius. A la Garriga, la majoria d'indústries ocupaven menys de cinquanta treballadors. Molts dels seus propietaris van continuar participant dels negocis, tot i que van quedar subjectes al control d'un consell obrer.

Moneda emesa pel govern de la República Espanyola
Fotos: Biblioteca de Catalunya

Les col·lectivitzacions també es van fer extensives al sector agrari, però en menor mesura. A la Garriga van ser col·lectivitzades les finques Can Nualart, Can Terrers i Ca n'Ílla. Aquestes van passar a ser gestionades per una cooperativa agrícola formada per elements de la CNT i la Unió de Rabassaires. S'anomenava Col·lectivitat Agrícola El Progreso i era presidida per Pere Ferrers. Bulbena, a les seves memòries, afegeix que la masia de can Noguera també va ser incautada.

Per satisfer la demanda del front, a Catalunya també es va crear per decret la indústria de guerra. A la Garriga va tenir una implantació important. L'antiga adoberia d'Esteve Mallol, assassinat al principi del conflicte, es va col·lectivitzar i va reorientar la producció a la fabricació de cartutxeres i corretjam per als soldats, que

venia directament a Defensa. Els tallers automobilístics van passar a donar servei als destacaments militars que hi havia a la Garriga i als seus voltants. També es va instal·lar la SAF-25 (Subsecretaría de Aviación Fábrica 25) a la població, que es dedicava a fer el manteniment i la reparació de l'estructura i els motors dels avions de guerra i a fabricar components de l'avió Polikarpov I-15, *Chato*, com ara el costellam de les ales. Va entrar en funcionament a partir de l'octubre del 1938 i tenia el local principal a la fàbrica Morera, coneguda com la *Serradora Garriguenca*. Tot i això, també va ocupar altres locals, com una part de La Tèxtil Garriguenca (la fàbrica de Comèr), de les Filatures Oris o les fàbriques de mobles Ciurans i Viaplana. La SAF-25 va funcionar fins a la tercera setmana de gener del 1939.

Finalment, hem d'explicar que el 22 d'abril del 1937 l'Ajuntament va acordar l'emissió de paper moneda per facilitar les operacions comercials dins de la localitat, per pal·liar la gran escassetat de moneda fraccionària en circulació.

La vida a la rereguarda: la falta de proveïments i els refugiats

La vida a la rereguarda a Catalunya no va ser fàcil, ja que es van haver d'afrontar diversos problemes. En primer lloc, la falta de proveïments, que va causar un encariment espectacular dels productes de primera necessitat, el racionament dels aliments i la consegüent aparició del mercat negre i de l'estraperlo. A l'obra que teniu a les mans, Bulbena fa referència una vegada i una altra al tema de la fam i de la manca de queviures que van experimentar ell i la seva família durant els tres anys de la guerra.

A la Garriga, des del novembre del 1936 s'havien establert cartilles de racionament per a alguns articles bàsics, a causa de la gran escassetat que n'hi havia. L'Ajuntament va intentar imposar un control estricte sobre alguns productes agropecuaris, com el blat, les patates o els llegums que cultivaven els pagesos, que havien de passar pel sindicat agrícola local per ser venuts i comprats als preus i quantitats fixades per l'Ajuntament. Tot i això, aquesta normativa va ser transgredida sistemàticament pels comerços i pels mateixos agricultors. Aquests només lliuraven una petita part de la collita al sindicat i es quedaven la resta per al propi consum o per vendre-la a les xarxes del mercat negre i de l'estraperlo. El sindicat, controlat pels pagesos, no denunciava els qui es beneficiaven d'aquestes pràctiques.

D'altra banda, la propietat de les vaques de llet va ser municipalitzada per controlar al detall la producció d'aquest aliment de primera necessitat. Aquesta mesura va generar molt de malestar entre la pagesia local, que va protestar fins a aconseguir recuperar-ne el control el gener del 1937. A partir d'aquest moment, i malgrat les prohibicions dictades per l'alcaldia, cada dia sortien litres i litres de llet de forma il·legal del municipi per ser venuts al mercat negre a Barcelona.

L'Ajuntament va dictar altres mesures de control. El març del 1937, la Conselleria de Proveïments local va ordenar que no es podien exportar fora de la Garriga verdures de cap classe si abans no s'havien cobert les necessitats de la població. Per això va estipular que cada dia es posarien a la venda els queviures a la plaça de la República, des de les 6 del matí fins a les 11.30h, marcant uns preus fixos per a cada producte.

La pagesia desoïa aquesta ordre i seguia acudint al mercat de Vic, on obtenia un rendiment econòmic superior pels productes agrícoles, o els venia directament a les cases de pagès, per escapar dels preus fixats a plaça.

La pugna entre la pagesia, articulada al voltant de la Unió de Rabassaires i el Sindicat Agrícola i Cooperatiu, i l'Ajuntament va ser constant al llarg de tota la Guerra Civil, la qual cosa va generar un estat de tensió social permanent al municipi pels proveïments. Tot plegat va ocasionar una situació permanent de falta de queviures per abastir la població. En moments determinats, gairebé es van produir desordres socials greus a causa d'això. Bulbena explica com el 21 de febrer de 1938 es va organitzar una manifestació de dones davant l'Ajuntament al crit de "Volem pa!".

En aquesta situació de carestia, Catalunya va ser la receptora d'una massa de refugiats importantíssima. Eren dones, nens, malalts i ancians de totes les regions d'Espanya que fugien de l'avanç de les tropes franquistes. Van ser acollits en edificis municipals, governamentals i fins i tot en centenars de cases particulars arreu de la geografia catalana. Al final del 1938 hi havia al país prop d'un milió de refugiats, procedents principalment del País Basc, Astúries, Santander, Madrid, Castella la Nova, Extremadura, Andalusia i Aragó.

La Garriga va acollir una quantitat molt destacada de refugiats i passavolants, que van ser instal·lats en edificis municipalitzats, sobretot en diverses torres d'estiueig de la vila. Aquestes havien passat a ser controlades per l'Ajuntament després que els seus propietaris, famílies benestants burgeses i sovint de dretes, les aban-

donessin en esclatar la Guerra Civil. Per protegir les seves vides, havien fugit a l'estranger o s'estaven a Barcelona, esperant una oportunitat per escapar d'Espanya i de la violència revolucionària. Altres torres, com la Villa Trianón, propietat de Frederic Escofet, comissari general d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya i lleial a la República, van ser assaltades per elements incontrolats durant els primers dies del conflicte, que les van saquejar i van robar-ne mobles, aixovar i altres béns. Entre el març i el juny del 1938 hi ha diverses fonts que afirmen que a la Garriga hi havia una població de 10.000 habitants, dels quals entre 700 i 900 eren refugiats. Bulbena, al llarg de l'obra, exposa com la població de la Garriga no va parar de créixer, ja fos per l'arribada de refugiats o bé per la de gent que, fugint de Barcelona i altres ciutats assetjades per les bombes, buscava una residència més tranquil·la al poble. Això dificultava encara més el proveïment de queviures i aliments bàsics.

Les pugnes pel poder polític i l'arribada del comissari municipal

L'1 de gener del 1937 es va produir un conflicte a la Garriga que va evidenciar les tensions existents entre diverses organitzacions pel control del poder polític municipal. Un important grup de pressió el constituïa la pagesia local, articulada al voltant del Sindicat Agrícola i Cooperatiu i la Unió de Rabassaires. Aquesta, igual que els membres de la UGT i el PSUC, estaven en franca oposició als homes que ocupaven els càrrecs municipals, provinents del Comitè Local de Milícies Antifeixistes i pertanyents a l'òrbita anarquista. L'1 de gener del 1937 aquests darrers, en nom

de l'Ajuntament, van citar els tres pagesos més actius de la Unió de Rabassaires, Josep Borrell Marmiña, Esteve Boget i Joan Ballús, per amonestar-los pel fet de no lliurar íntegrament les seves collites a les autoritats. Els tres homes, que temien per la seva integritat física i tenien por de ser *passejats*, en el poc temps del qual van disposar, van organitzar una concentració massiva de pagesos per tal que els acompanyessin a la cita. En total van aconseguir reunir uns 200 homes, que, armats amb garrots, eines del camp i alguna escopeta, van escortar els tres citats al local del Comitè. La comitiva va augmentar amb l'adhesió d'altra gent del poble que no veia bé l'actuació de les autoritats municipals.

Els manifestants van arribar davant del local del Comitè i, enmig d'un gran batibull, van desarmar els qui en formaven part. A més a més, van tallar les comunicacions telefòniques, per evitar que demanessin ajuda, i els van fer sortir del local. Tot i això, un dels homes del Comitè duia un revòlver amagat a la bota i va aprofitar un moment de confusió per treure'l i començar a disparar (Bulbena afirma que aquest era en *Malacara*). La multitud, espantada, es va dispersar i els del Comitè van fugir. Des de l'estació van demanar ajuda als llibertaris de Granollers. Mentrestant, la secció local del PSUC va decidir posicionar-se a favor dels concentrats, tot demanant al Comitè Central del seu partit i a les forces d'ordre públic que enviessin reforços a la Garriga.

Al cap d'unes hores, la tensió al poble era màxima. D'una banda, s'hi concentrava gent de la CNT-FAI armada, unes 20 persones, que havia vingut a donar suport al Comitè de la Garriga. De l'altra, hi havia un destacament important de la Guàrdia d'Assalt, arribada des de Barcelona responent a la crida del PSUC, encapçalat per

un delegat de la Generalitat. Els bàndols en lluita van intentar arribar a un acord abans que esclatés el conflicte i corregués la sang pels carrers del municipi. Eroles, cap de la policia de Barcelona, va parlar en nom dels anarquistes i del Comitè de l'Ajuntament. Els militants del PSUC de la Garriga es van erigir com a representants de la població. Després d'una batalla de consignes doctrinàries, es va aconseguir arribar a un pacte: hi hauria un canvi en les línies d'actuació del Consell Municipal. Això es concretaria en un canvi en el consistori local, en el qual van entrar dos representants del PSUC, i en una nova orientació de les polítiques locals.

Les decisions van ser comunicades al poble concentrat davant l'Ajuntament, al qual també es va demanar un retorn a la calma. Els acords presos els van resultar satisfactoris i tothom va tornar cap a casa seva. A partir d'aquest moment, els homes de la CNT van anar perdent el control del poder municipal a favor dels del PSUC.

L'enfrontament pel poder esdevingut el mes de gener a la Garriga es va reproduir en l'àmbit nacional al cap d'uns mesos. Als carrers de diverses ciutats catalanes, entre les quals Barcelona, es va lliurar una lluita extremadament violenta entre els militants del PSUC i ERC, d'una banda, i els de la CNT i el POUM, de l'altra. Es coneix aquest episodi com els *Fets de Maig del 1937*. El govern de la Generalitat va ser incapaç d'aturar el conflicte i el govern central es va encarregar de restablir l'ordre públic enviant a Barcelona forces de la guàrdia d'assalt.

Políticament el PSUC va sortir molt enfortit dels Fets de Maig, que van tenir diferents conseqüències. En primer lloc, el govern de la Generalitat va passar a ser controlat per ERC i el PSUC. En segon

lloc, va començar una forta persecució contra el POUM i els seus militants, acusats de mantenir contactes amb el feixistes. Finalment, la incapacitat de la Generalitat de mantenir l'ordre públic va ocasionar que el govern central decidís apropiarse de diverses atribucions del govern autònom, deixant-lo amb unes cotes de poder polític molt inferiors a les reconegudes per l'Estatut.

En l'àmbit local, hi va haver un relleu en el partit que tenia l'alcaldia de la Garriga. El juliol del 1937, l'alcaldia, Leopoldo Latorre (CNT), va ser cridat a files. Aprofitant l'avinentsa, les forces polítiques municipals van reorganitzar l'estructura de l'Ajuntament i van nomenar alcalde el 22 de juliol del 1937 un home del PSUC, Frederic Freixa Mir. Com a alcalde segon va ser reelegit Esteve Oliveras Comas, d'ERC, i com a tercer Jaume Figuerola Ximenez, de la CNT. Aquests canvis evidenciaven l'enfortiment del PSUC en l'àmbit nacional i local i la pèrdua de pes polític de la CNT.

Freixa va ser l'alcaldia de la Garriga fins al mes de juny del 1938, quan l'Ajuntament va ser sotmès a una inspecció de la Direcció General d'Administració Local de la Generalitat de Catalunya. Aquesta va considerar que la gestió administrativa i comptable municipal efectuada pels consellers i l'alcaldia garriguenc havia estat molt deficient i plena d'irregularitats. Per aquest motiu, van ser destituïts tots els consellers municipals, així com l'alcaldia, i es va nomenar un comissari municipal per fer-se càrrec de la gestió municipal. L'escollit va ser el funcionari de la Generalitat Trinolau Grinyó Soler, que va prendre possessió del càrrec en la sessió municipal del 28 de juny del 1938. Entre finals d'aquell any i principis del 1939 el comissari va ser substituït i va ocupar el càrrec un funcionari anomenat Joan Castells.

Les instal·lacions militars al municipi

La instal·lació militar més important de la població va ser l'aeròdrom militar de la Garriga, situat en terrenys municipals de les Franqueses del Vallès, l'Ametlla i la Garriga. Les tasques de preparació de la pista d'aterratge, situada al pla de Llerona, van començar la primavera del 1937, amb brigades d'homes d'aquests tres pobles que van ser destinats a aplanar la zona i cobrir qualsevol tipus d'irregularitat del terreny. La caserna militar es va situar a Can Riembaud i el refugi antibombes principal, amb capacitat per a 120 persones, a Can Sorgues, al pla de Llerona. La casa d'Esteve Fernández, dins el terme municipal de la Garriga, es va integrar dins el complex militar, fent les funcions d'infermeria. La pista d'aterratge de què disposava aquest xalet va servir per a l'enlairament i aterratge d'avionetes al servei de la República. Bulbena, a les seves memòries, ens parla dels intercanvis, sobretot d'aliments i altres proveïments, entre els habitants de la Garriga i els militars de l'aeròdrom.

D'altra banda, a la Garriga i a Samalús, des de la primavera del 1938, s'hi va instal·lar un escamot de transmissions de l'Exèrcit Popular de la República. Aquest va establir una caserna militar als Banyes Martí i va transformar el Casinet o Cèntric Club en l'Hogar del Soldado. Al castell de Can Bori, a Samalús, s'hi va establir l'Escola de Radiogoniometria, coneguda com el *Grupo de Transmisiones de Instrucción n.º2*.

Finalment, val la pena esmentar que l'Asil Hospital es va convertir en hospital de guerra, el balneari Blancafort en hospital per a reumàtics i de convalescència, i la torre del Padró també va tenir usos militars, primer com a hospital de

sang i després com a granja de proveïment de les forces aèries.

Els bombardejos i la Junta de Defensa Passiva

A les complicacions de la vida a la rereguarda s'hi van afegir, des de començaments del 1937, els constants bombardeigs amb els quals el país va ser flagel·lat per part de l'aviació feixista. Els bombardeigs sobre Catalunya van causar uns 5.000 morts i van afectar uns 2.500 edificis. Barcelona va ser la ciutat més castigada, amb 384 atacs aeris. Aquesta situació va desmoralitzar la rereguarda catalana, malgrat totes les consignes que rebia a través de la propaganda antifeixista.

Per establir mesures per protegir la població civil contra els atacs aeris, aeroquímics o navals, el juny del 1937 la Generalitat de Catalunya va constituir la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, en el marc de la qual es van anar creant organismes locals amb idèntiques finalitats. Des de l'atac aeri a Granollers el 31 de maig del 1938, la Junta de Defensa Passiva de la Garriga va intensificar la seva activitat en la tasca de protecció de la població. Aquesta s'havia constituït l'11 de febrer del 1938, tot i que no se'n van designar els càrrecs fins al 25 de maig, cinc dies abans del bombardeig de Granollers. La Junta es va encarregar d'instal·lar dues sirenes dalt de l'antic campanar de l'església per avisar d'atacs aeris, i va organitzar la construcció de tres refugis antiaeris que havien de protegir la població en cas de bombardeig:

El Refugi antiaeri de l'estació de la Garriga
Foto: Manel Clemente

- Refugi núm. 1, situat al carrer del Negociant. La galeria del refugi tenia una llargada de vuit metres.
- Refugi núm. 2, situat a l'estació. La galeria tenia una llargada de trenta metres i estava totalment acabada el 10 d'agost del 1938.
- Refugi núm.3, situat al camp de futbol (actualment al final del carrer dels Banys, entre els carrers de l'Ametlla i de Rosselló). A causa de la manca d'ingressos, aquest refugi estava molt endarrerit i la seva construcció fins i tot es va paralitzar.

Bulbena recorda a les seves memòries com es va obligar tots els nois entre 14 i 60 anys d'edat a treballar en la seva construcció. Arran del bombardeig de Granollers, la població tenia molta por que els bombardejos s'acostessin encara més a la Garriga, tenint en compte que hi havia el camp d'aviació militar. Segons sembla, així va ser, i el 24 de juny de 1938 quatre o cinc avions van sobrevolar la Garriga, descarregant 4 o 5 bombes a la zona del pont de can Palau.

El bombardeig de la Garriga i el final de la Guerra Civil

A principis de març del 1938 es va enfonsar el Front d'Aragó i l'exèrcit franquista va protagonitzar una gran ofensiva que li va permetre arribar a la línia de mar el 15 d'abril, a l'altura de Vinaròs. D'aquesta manera va dividir en dos espais incommunicats el territori republicà. En aquella ofensiva l'exèrcit franquista va ocupar una de les quatre capitals catalanes, Lleida, el 3 d'abril del 1938. La batalla de l'Ebre, que va tenir lloc entre el 24 de juliol i el 15 de novembre del 1938, i que va acabar a favor dels sollevats, va tocar de mort la República i va marcar l'inici de l'ocupació de Catalunya. Els soldats morts en aquesta batalla es podien comptar per milers, així com els ferits. A la Garriga van arribar uns 600 d'aquests últims, que es van instal·lar al balneari Blancafort, reconvertit en hospital militar.

Un cop finalitzada la batalla de l'Ebre, les tropes franquistes van avançar sense trobar pràcticament resistència: el 15 de gener del 1939 queia la ciutat de Tarragona i el 26 de gener Barcelona. Des d'aquell mateix moment va començar la retirada de l'exèrcit cap a la frontera francesa, així com la de tota la classe política i intel·lectual del país, de les institucions que representaven i de milers de ciutadans. Bulbena recorda com durant el mes de gener la Garriga es va omplir de refugiats que caòticament es dirigien cap a la frontera francesa. Els dos cinemes de la població es van convertir en allotjament improvisat per a aquesta gent.

Des de Barcelona, les tropes franquistes van avançar cap al Vallès Oriental. Entre el 23 i el 29 de gener, els bombardeigs sobre la zona del Vallès Oriental van ser constants. Mentrestant, a

la Garriga, els brigadistes internacionals que no havien retornat als seus països es van reorganitzar per tornar a les armes i així ho van comunicar a les autoritats republicanes en un document signat el 25 de gener a la població. Bulbena recorda a les seves memòries com quatre companyies d'internacionals desfilaven marcant el pas pel carrer Gran el mateix dia. Malgrat les seves intencions, pràcticament tot estava perdut i l'avenç franquista era imparable. Per desactivar qualsevol possible resistència d'aquests brigadistes internacionals i evitar que s'armessin, així com per debilitar una suposada concentració de tropes, l'aviació franquista va decidir bombardejar la Garriga, tot i que les tropes d'ocupació ja estaven a les portes del poble.

El 29 de gener del 1939, a tres quarts de tres de la tarda, el centre de la Garriga va ser bombardejat per dues esquadrilles de l'aviació legionària italiana, bombardeig que va causar quinze morts: Teresa Guasch Viñolas (2 anys), Ramon Jané Martí (5 anys), Josep Maria Guasch Viñolas (6 anys), Antònia Hidalgo (12 anys), Josep Pujol Clos (12 anys), Lluís Pujol Prats (13 anys), Joana Talledo (15 anys), Joan Vilella (19 anys), Carme Clavell Altimira (25 anys), Clara Álvarez (26 anys), Baldomer Rodríguez (40 anys), Ignacia Adzerías Brull (42 anys), Matilde Casanoves Ganduxer (45 anys), Antoni Castellsaguer Pujol (49 anys) i Baldomer Guasch Biscamps (65 anys). Els veïns de la Garriga van haver de socórrer els ferits com van poder, ja que no hi havia metges ni infermeres a la població perquè els hospitals militars havien estat evacuats els dies anteriors. L'estació de ferrocarril va quedar completament anorreada a causa de les bombes i la població es va quedar sense electricitat.

L'1 de febrer del 1939, tres dies després del terrible bombardeig, la 12a divisió del cos d'exèrcit de Navarra va ocupar la població. La guerra, a la Garriga, s'havia acabat. Bulbena descrivia aquell dia d'aquesta manera: *"a la una del migdia, han entrat els deslliuradors nacionals, i han estat rebuts amb delirant alegria per la població en pes, tal com era d'esperar. I tot seguit han aparegut gran nombre de balcons engalanats amb la bandera espanyola o amb cobrellits. A les quatre hores hi ha d'haver una gran manifestació a*

Foto: Biblioteca de Catalunya

la plaça, i més tard el nunci ha cridat que demà dijous, a les deu, dirien una missa en celebració de la festivitat del dia." Els dies posteriors van repartir menjar de franc als habitants del poble (pa, lleties, cigrons, arròs...) i van restablir el culte catòlic habilitant el Cèntric Club com a temple, mentre no s'iniciaven les obres per arreglar l'església parroquial i la capella de les monges del carrer de Cardedeu.

Bulbena, tot i esperar l'entrada al poble dels "deslliuradors", tal i com ell els anomenava al di-

etari, aviat va adonar-se del que significaria per a la cultura catalana el règim que van imposar. És ben significativa la descripció que fa d'uns fets succeïts el mes de febrer:

"[El Cèntric Club va ser utilitzat] pels socialistes roigs com a biblioteca pública, com ja s'ha relatat. Doncs com era natural, un cop entrats ací els nacionals franquistes els primers dies de febrer d'enguany, no podia faltar la recíproca crema de fascicles i cartells dels marxistes en aquesta biblioteca. I vet aquí que, al punt mateix que jo passava per davant del pati del Club —ara anomenat Hogar del Soldado—, on anaven a fer un d'aquells autos de fe, vaig acostar-me al munt de paper, d'on vaig salvar més d'una dotzena de documents prou interessants per a la meva col·lecció. Després, dues dones em van demanar l'encenedor i van calar-hi foc. Aquest foc, després de buidada la biblioteca, va ser com la depuració de la sala per convertir-la en un temple, que no podia ésser més a propòsit, donada la religiositat d'aquesta població."

Fanatisme un altre cop, però de diferent signe, que comportaria també la total prohibició de l'ús de la llengua catalana, així com els símbols d'identitat catalans i qualsevol temptativa d'autogovern nacional. Bulbena ho descrivia així al diari: *"No solament ha calgut suportar tres anys de dictadura proletària comunista, sinó que per veure-se'n deslliurada ha hagut de sotmetre's al dictador falangista o feixista Franco, i tot i haver perdut la seva autonomia, el poble encara va rebre'l amb els braços oberts a la seva entrada a Barcelona. Així ha pagat, amb la seva unificació a la resta del territori d'Espanya, tot perdent les seves llibertats polítiques i lingüístiques, el seu deslliurament momentani!"*.

Ms. 32447

Recorts
d'un barceloní
octogenari

13244 780

11-3

d'ahir. A les 8 hores del vespre, se passejà per la població una cavalcada en la següent forma. Anaven d'avant sis genets, vestits a la russa, ab patilles (polseres) pintades i muntats en cavalls o mules: i havia aximetxix dos ruchs cavalcats per dos minyons. Seguia a aquests, algun penó, acompanyat de les banderes de la República, de Catalunya i dues de la C.N.T. i de la F.A.I., venint darrere uns cinch-cents infants de totes les escoles i dels madrilitins refugiats, ab la corresponent còpia de Granollers tocant ayres militars. La carroga constituint l'objectiu de la cavalcada representava, ab aquest e intensió, les cinch parts del món pintades sobre tela i ab cim de tot lo vell Noel seient demunt la bola esfèrica enllumenada part dedins. Venia després la presidencia, a porta de tots los mestres de ninyos i ninyes, en sengles vestides, l'un dels quals devia ocupar-lo la representació municipal i finalment tancaven la cavalcada cinch o sis carrus, ornamentats, tots curullats de joguines.

En arribant a la plaça, i devallat lo personatge representant lo vell Noel, ab una escala de mà, va pujar al Trònus aparellat que hi havia sobre un entarimat, i començà lo repartiment de joguines. Foren aquestes abundants, com corresponia ab lo producte de la tombola efectuada a les darreries d'antany, i alguns ^{ab} ^{objectes} que exiren de les tomes incautades. Apres d'una de freda, una de calent. Tal és l'avis que vuy ha aparegut ^{profundament} per les parets del poble, notificant ^{conseller de defensa i seguretat} a tots los ciutadans que, dins lo termini de coranta-vint hores, presentin ^{totes} les armes de guerra o caza, i municions a...

1936

1936

Escrit final del relat *Records d'un barceloní octogenari*, corresponents al primer any de la Guerra Civil.

[...]

ELS ANTECEDENTS

Entrem, a les meves darrereries, en el malavirat any 1936, on la meva mala sort em feu veure i tocar els fets més inaudits, les més arbitràries barbaritats, les aberracions més monstruoses que no haguera mai somiades.

Tan bell punt com l'ambició Azaña hagué obtingut el poder, calgué convocar eleccions per a les noves Corts. Deia també prendre-hi part Catalunya, i en la Generalitat es discutí si serien aquelles proporcionals o majoritàries, com anteriorment fins els d'Acció Catalana havien convingut amb la Lliga Catalana i altres partits l'adopció del primer i més racional sistema. Però havien canviat molt les coses, i prenent el president Azaña formar un Front Popular per assegurar la reeixida del seu partit, imposà el seu sistema majoritari. Fixada, doncs, la data del 16 de febrer per a la celebració de les eleccions, fusionats els partits d'esquerra amb els socialistes, comunistes i anarquistes, que mai no podien obtenir ací sinó una migrada representació, emprengueren una enèrgica campanya de propaganda. Ja als periòdics, ja als mítings, enmig del major confusionisme, s'hi exposaren les idees més absurdes, tant que fins el capitost Maurin arribà a proferir que si els anarquistes guanyaven, hom veuria robatoris i assassinats. Paraules que més tard han estat complertes sobreabundantment al peu de la lletra.

Bé procuraven els partits d'ordre de recomanar el major seny, per no comprometre la decandida autonomia, ja prou compromesa en la diada del 6 d'octubre, tot fent veure els perills d'una altra barrabassada. El final d'aitals propagandes fou com una batalla de cartells amb què empastifaven uns i altres les parets i edificis de la ciutat. Els del partit d'ordre, prou sobris i mesurats en llurs inscripcions; els altres, amb representacions exagerades i falses del tot: com a mostra, bastarà recordar que arribaren a ostentar-ne un amb una gran corona reial al mig, que presentava unes mans, i part dessota deia el següent lema: "Si voteu per les dretes, votareu la monarquia!" Figurava a un altre l'expressi-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

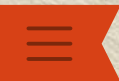
dent Companys, amb cara llastimosa, darrere d'una reixa cel·lular, tot esperant l'amnistia que ja preconitzaven.

El resultat de tot açò no podia ésser altre que, arribat el dia 16 de febrer, fossin les eleccions molt concorregudes, i que guanyés les majories el Front Popular. Els quatre llocs de minoria tocaren de dret a en Ventosa i Calvell, a n'Abadal, a en Pere Rahola i no em recordo de l'altre. Tal dona hi hagué —puix, encara que qüestionable, tenien vot les dones— que per sentimentalisme, malgrat de preferir l'ordre al desordre, votà per l'esquerra, o sia pel confusionisme. I àdhuc homes i tot, per no votar en Lerroux i en Cambó, que anaven a la candidatura de l'ordre —essent aquests potser i sense potser els dos caps més privilegiats per veure clar la situació d'Espanya i de Catalunya—, els negaren llurs vots. Quanta veritat no és que la passió lleva el coneixement! Aquell dia, doncs, els barcelonins es begueren l'enteniment.

Ja abans de les eleccions, dues llogateres de casa, que amb el lloguer m'ajudaven naturalment a pagar les contribucions, prou carregades, em feren dir per la portera que no pagarien el mes fins passades les eleccions. Vist el resultat d'aquestes, deixaren passar dos mesos sense pagar i no vaig tenir més remei que desnonar-les. Després de trobar nous llogaters, amb les dificultats consegüents, em costà la dita repataneria més de dues mil pessetes. Pot ben dir-se que ací començà la causa de ma propera ruïna.

Constituídes les noves Corts, presidides encara per l'Azaña, amb una gran majoria de diputats esquerrans i extremistes, cercaren aquests tota mena de pretexts per destituir l'assenyat president de la República, n'Alcalá Zamora, com així feren. Cometent un acte de bogeria, passà a ocupar el lloc d'aquell l'intemperant Azaña. Poc va costar aleshores de decretar les Corts la llei d'amnistia general, i tant que, no solament foren deslliurats de la presó els presoners polítics, sinó fins i tot els criminals i alguns que bé mereixien per la llei cadena perpètua, com en Farràs i l'Escofet. I veus ací una segona bogeria.

Un cop trets de la presó l'expresident Companys i els altres consellers de la Generalitat, i ovacionats a Andalusia i a Madrid per llurs partidaris, feren llur en-

trada triomfal a Barcelona, com si haguessin guanyat una ressonant victòria. Tant fou així que, a llur arribada, el president Moles i el batlle Pich i Pon els restituïren tantost als llocs que un any i mig enrere ocupaven en Companys a la Generalitat i en Pi i Sunyer a l'Ajuntament, com si res no hagués passat.

D'ací endavant no cuidaren sinó afavorir els obrers que indirectament els havien deslliurats. Predominant entre aquests els comunistes i anarquistes, vingué una tanda interminable de vagues, instigats, de passada, moralment i material per la política soviètica de Rússia. Amb el fi de fer més pressió, engegaren tres o quatre bombes en diferents indrets, amb tot que la Generalitat els emparava en contra dels coaccionats patrons. Una tarda, al carrer d'Aribau --comsevulla que la Generalitat podia nomenar de bell nou els germans Badia com a caps de la policia que havien estat abans--, per venjar algun dels anarquistes per ells castigats, van assassinar-los impunement. A llur mortuori, que fou molt concorregut, la Generalitat menava el dol: d'entre l'acompanyament, els d'Estat Català hissaren un rètol si fa no fa amb aquestes paraules: "Els culpables de la mort dels Badia van al cap del dol". No cal dir que semblant rètol fou tot seguit manat retirar.

Abans d'açò m'he oblidat de recordar l'ocupació constant que tingué la Generalitat restablerta, ja a desanimar els sometents de Catalunya que no fossin d'esquerra, ja destituint els regidors dels ajuntaments que no eren de la seva corda, i fins els alcaldes de barri per la mateixa raó. Encara, després de la vaga dels dependents de comerç, l'atribolat conseller del Treball Barrera s'entretenia a fer obrir els establiments, comminant-los a 500 o 1.000 pessetes de penyora, i fins amb amenaça de presó --com n'hi hagué un cas-- si no complien la seva ordinació. I tot açò, proclamant la Llibertat! Doncs si algun establiment obria, de grat o per força, els vaguistes amb cert instrument li foradaven els vidres de l'aparador. Nogensmenys, no cessaven de demanar comptes als gestors que els havien substituït i endegat llur mala administració. Tanta era llur ràbia en veure's descoberts pels seus contraris!

Entretant, no se la passaven millor en el romanent d'Espanya. Les sessions al Congrés eren sempre tumultuoses, i arribaven a proferir-s'hi els insults més grossers. Envalentits els comunistes i anarquistes, començaren a cometre tota

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

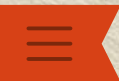
1937

1938

sort d'atropellaments: el Govern es veié obligat a declarar l'estat d'alarma. Però no per ço deixaren els revoltosos de cremar esglésies, fins a Madrid mateix. Comsevulla que, amb tot i açò, anava continuant l'anarquia, el ministre de Governació, Casares Quiroga, demanà encara una pròrroga del dit estat d'alarma i els diputats de dretes retiraren la confiança al Govern. En tal ocasió, tant en Gil Robles com en Calvo Sotelo degueren retreure al Govern els fets criminosos que arreu es cometien. Fins en Ventosa i Calvell titllà el Govern de bel·ligerant, cosa mai vista en cap govern liberal; per tant que, si no gosava el ministre imposar l'estat de guerra, que es retirés i cedís el lloc a un altre que sabés obrar amb més energia. A les vint-i-quatre hores es presentaren de nit alguns agents de policia, comanats per un tinent, a casa d'en Calvo Sotelo –el qui havia increpat el Govern— i, duent-lo en un vehicle de la pròpia policia cap al cementiri, després d'haver-lo vilment assassinat, allà el deixaren. Fou açò el començament de tota la posterior guerra, que no podia deixar d'esclatar. La majoria de l'exèrcit, ja ressentit pel rebaixament que els imposà l'incaut Azaña essent ministre de la Guerra, plens d'indignació s'aparellaren per anar contra l'anarquia imperant. Dirigits pel general Sanjurjo –el mateix que havia aconsellat a l'exrei Alfons perquè se n'anés, i que ja s'era insubordinat contra una mala disposició d'un anterior govern--, es reforçaren els militars en diferents punts de la Península. Després de possessionar-se de Sevilla, on hi havia més desordres, i d'algunes ciutats del nord, com Burgos, on sempre han tingut aquells els seus reials, reconeguts com a govern legítim per Alemanya, Itàlia, el Japó i altres potències, han anat foragitant els comunistes i llurs defensors de la part romanent d'Espanya.

L'ESCLAT DE LA GUERRA

Però tornem a açò que més ens interessa, o sia, a la part que en semblant guerra, en mala hora, ha pres Catalunya. Tan bon punt com arribà el 18 de juliol, sabedora la Generalitat de l'escomesa que els militars tenien aparellada per a l'endemà, cuidà armar els comunistes, que altra cosa no esperaven, i ajudats d'alguns militars rebels i policies resistiren abrevadament les poques forces amb què comptava el general Goded. Diuen si portaven ingerides bones dosis de cocaïna, que els dona major coratge. El cert és que, per fluixedat dels soldats,

els oficials degueren retre's el mateix diumenge dia 19 i, junts amb el general, foren fets presoners.

La primera nova que em caigué a l'ull, en agafar el diari del mateix dia, fou la mort de n'Apel·les Mestres, esdevinguda la vigília. Veure jo tal nova i proferir “Quina sort la seva!” fou tot u. Tenia ell vuitanta-un anys; jo li portava tres mesos d'avantatge i eren els nostres ideals republicans del tot consemblants.

Tot aquell diumenge el passàrem la família assetjats a casa nostra, amb un estandant intrús, fabricant d'altars i capelles a un taller dalt el terrat, qui, per temor dels espetecs d'algun avió i dels trets esbarriats que inútilment engegaven, demanà que l'acollíssim. Dinà i sopà amb nosaltres aquell jorn i l'endemà, romament en compensació, devent-nos fins ara sis mesos de lloguer! Per sort, cap al tard la bullanga, que causà més d'un miler de morts, s'apaivagà. Amb tot, els milicians comunistes vigilaren aquella nit, i feren dir per la radiodifusió que totes les persianes que restessin tancades, ne saquejarien el pis corresponent. Com que, malgrat les ordres, no s'obrien, els porters degueren manifestar-los que els estadants eren ja fora a estiuejar. No cessava tampoc la Generalitat de donar disposicions per la ràdio, fent així el joc als veritables revolucionaris. No obstant, calgué que en la immensa majoria dels balcons s'hi exhibissin sengles draps blancs, en senyal de submissió, creient que tothom fos feixista (que amb aital nom titllaven els seus contraris), com així era en realitat. A la fi, ordenaren que semblants draps fossin trets, puix que es confonien amb els senyals dels que eren per llogar!

Així començà la rebel·lió comunista, emparada per la Generalitat –per més que aquesta hagués proclamat l'Estat Català, i tot i preconitzant el president Companys la República federal. En va resultar, com era natural, l'escissió de l'Estat Català de l'Esquerra Republicana que havia forjat l'Azaña amb la informe barreja del Front Popular. De prompte decomissà (s'apoderà) la Generalitat els diaris *La Vanguardia* i *La Veu de Catalunya*, que, de cop i volta, abandonaren l'aire assenyat i serè que fins aleshores els havia caracteritzats. Del *Diario de Barcelona* se n'apropià l'Estat Català; quant a *El Correo Catalán* i *Lo Matí*, per llurs tendències monàrquiques ja no eixiren més a la llum. Vaig restar, per tant, sense informaci-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

ons verídiques i a les fosques dels fets que anaven esdevenint. Tan solament de vista vaig poder presenciar el saqueig del pis d'en Milà i Pi, ça enrere batlle de Barcelona; el mobiliari del qual gitaren al peu de la casa, a la plaça de Sant Jaume o de la República, i hi calaren foc. Altre tant feren amb el pis d'un canonge a la mateixa plaça, i de molts altres capellans. No em calgué encara moure'm de casa per veure cremar l'església de Santa Maria del Mar, segon joiell monumental del gènere a la nostra ciutat. Seguí a aquest incendi el de totes les esglésies i capelles, de tots els nous convents de frares i monges que s'eren novament erigits. Únicament s'és salvada la catedral i comptats monestirs de Catalunya mercès als esforços del conseller de Cultura, en Ventura Gassol. Coincidí la dita crema amb la que el govern també consentí una centúria abans, l'any 1835, precisament en la mateixa diada de Sant Jaume. No mancaven sinó cinc dies perquè s'escaigués el meu vuitanta-dosè aniversari, casualment en les circumstàncies que he referit al començament de les presents memòries.

Quin ésser humà, per poc civilitzat o tolerant que sigui, no farà ací la consideració que mai no s'ha vist una ciutat del món mancada de tota mena de culte religiós o moralitzador? Prou que se'n tocan els efectes en la nova generació, bé massa dissortada que vindrà! Prou dissortada Catalunya, que tot d'una s'és vista enderrocada de tot son poder conquerit amb l'esforç de son esperit durant l'evolució dels segles! I prou dissortat i malastruc de mi, que he hagut de veure tot açò i molt més que és d'albirar a les meves darreries!

Tota la setmana següent no fou sinó un seguit de trastorns i sobresalts. La majoria dels automòbils i alguns camions foren "decomissats" (robats), llevat els utilitzats pels metges, amb el consegüent rètol i la bandera groga apropiada. Gairebé tots eren emporcats amb els anagrames de CNT, UGT, FAI, etc., corrent com a esperitats d'un cantó a l'altre, i fent o sofrint algun desastre de tant en tant. Hom haguera dit que tenien els militars atacant-los, mentre que aquests eren fortificats bon tros lluny. Davant el teatre Principal s'enllistaren un o dos milers de voluntaris per anar vers el front de Saragossa, capitanejats per en Farràs; als tres dies, no en tornaren bons i sans sinó una dotzena; tots els restants, en tornar, romangueren per les poblacions del camí ferits o maltrets.

En aquest entremig ja havia jo hagut esment dels assalts al local de la Lliga Catalana i l'Institut de Sant Isidre, destinant-lo aquest darrer als cors d'en Clavé (?). Quant a la Lliga, s'apoderaren de la llista dels socis, segons em digueren, per no deixar-ne cap amb vida. Veritablement haguera estat en Cambó, com a secretari, la primera víctima, com ja de temps havien baladrejat. Però, amb el seu bon nas, es trobava a la saó a Turquia. En contra, confiscaren la seva casa, i sort que en Folch i Torres, director del Museu, pogué salvar algunes pintures molt notables de son estatge; altrament hagueren estat bàrbarament destruïdes. Això mateix passà amb el palau d'en Güell i alguns altres museus particulars, els quals confiscà el conseller de Cultura i així pogueren salvar-se de moment. Apoderats encara els comunistes de la Cámara Oficial de la Propiedad, on s'ostentava la bandera roja, i tenint la llista de sengles cases dels propietaris de Barcelona, digueren que no podia tenir cadascú sinó una casa, i totes les altres devien passar al govern comunista (?). L'únic dret que els del Front Popular concediren a la Generalitat i a l'Ajuntament era el de tenir constantment hissades en llurs façanes les banderes catalana i de la República; emperò, l'hegemonia del govern era del tot confiada al partit de la FAI. Tenia aquesta son comitè central, les ordres del qual complien, o no complien, els comitès entronitzats en sengles pobles de Catalunya. Bé podien fer alguna mostra de la bandera estelada els d'Estat Català, mes açò sembla que no preocupava gaire els qui, amb plens poders, disposaven de mantes vides i propietats particulars, sempre gallardejant el nom de "Llibertat!". La veritat és que ací no es tractava sinó d'implantar el comunisme anàrquic, per la voluntat de Rússia. I ja és sabut que allà la Llibertat sempre ha estat l'esclavitud, i ací el llibertinatge; la Igualtat no és altra que la de fer tornar tothom pobre; i la Fraternitat és la de tractar inhumanament el proïsme, no respectant l'ideal lliure de cadascú ni l'amor a la família, virtuts sense les quals no hi ha vida possible. La primera preocupació dels comunistes és la de trametre els mansuets del poble baix al front dels feixistes militars, perquè els guardin les espatlles, i ells anar fent de patró-aranya.

En canvi, la Generalitat, per fer el joc dels dirigents, ordenà que, en atenció als estatges habitats pels obrers, des del primer d'agost fossin els lloguers reduïts d'un 25%. Així ens ho exigiren els nostres llogaters, per més que de veritable

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

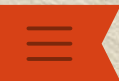
1936

1937

1938

obrer cap no ho era. No durà gaire tal disposició, car una de ressegada que pagà el dia 20 ens obligà a fer-li el 50 % de rebaixa (com a Madrid); i, com que ara mana la demagògia, per no ésser menys el mes de setembre deguérem rebaixar el 75 % a tots els altres, amb tot que la mateixa Generalitat no em rebaixà ni un cèntim de la contribució d'aquell trimestre. D'açò va resultar-ne, com era natural, que, de fet, vaig pagar doble la contribució. Altre tant feu el conseller de Finances amb els fabricants i industrials, decretant que els patrons haguessin de satisfer als treballadors i dependents la setmanada o mesada íntegra, no podent treure de llurs comptes corrents dels bancs més de la quantitat justa que requerís per als obrers; i ells, els patrons i senyors de ço del seu, que se les componguessin per viure. I per tal com cadascú se sent de ço del seu, i hom no pot sinó ressentir-se de ço dels altres, no em restà per la vida sinó que unes tres-centes pessetes mensuals! Els valors de renda que tenia al Banc Comercial –unes vint mil pessetes nominals—ja no tenien cap valor. En aquest mateix moment començà el meu calvari!

De dues minyones –cuinera i mainadera— que ens calgué tenir durant la infantesa els nostres fills, ja no en teníem, feia anys, sinó una per tot, puix ma filla, prou feinera, i sa mare l'ajudaven de valent. La que teníem darrerament, una bona minyona gallega, que esperava amb deliri que anéssim a estiuejar a la Garriga, i que ens costava bé cent cinquanta pessetes mensuals, tan bell punt com va saber que no la podíem mantenir, car ens costaria la meitat de la nostra renda, se n'anà amb una tia seva al sindicat corresponent, i aquest ens cominà perquè, menys de poder acomiadar-la, li paguéssim “sobretot” la mesada. Per gran sort, una amiga nostra necessitava minyona i ens va fer la mercè de prendre-la, deixant-nos-ne descarregats. Llavors liquidàrem el compte d'un metge especialista per la diabetis, que ens comptà tres-centes cinquanta pessetes d'una vintena de visites que feu a ma muller; i essent ja el temps d'anar a la Garriga ma muller (prou xacrosa), ma filla i jo, per una infinitat de motius, vulgues no vulgues, haguérem d'abandonar el nostre habitatge d'una cinquantena d'anys i traslladar-nos el 8 d'agost a la Garriga, que fou –tal com jo em temia— fugir del foc per caure a les brases. Era, doncs, un dels principals motius que, no tenint minyona, ma filla –qui per una de tantes casualitats a mi

esdevingudes li n'era mort el promès, que no li convenia per marit, feia uns sis anys— devia ésser la nostra àncora de salvació, fent el treball de dues i fins de tres minyones. I així pot dir-se que gairebé sempre que es tanca una porta se n'obre una altra.

LA VIDA A LA GARRIGA

En arribant a la Garriga, i en eixir de l'estació, ja em vaig sentir corferit de veure ocupada la casa de l'antic notari Recoder pel comitè de la CNT i de la FAI, tot ostentant la bandera roja i negra. Davant mateix era de veure la rectoria, amb les finestres fumades bo i esbadallades per les flames que degueren eixir-ne feia uns vuit dies. Tot fent drecera, passàrem pel carrer immediat on hi havia el convent-col·legi de les monges, que presentava el mateix aspecte que la rectoria, i anàrem dret al nostre vell casalot. En entrar-hi, vaig sentir com si una llosa de plom fos caiguda damunt meu.

Tantost m'informaren el nostre hortolà i alguns amics de la població com l'església havia estat incendiada en tres tongades, seguint després la de les monges i la capella del passeig d'en Sunyol; en aquesta van respectar les parets i teulada, i en van cremar els objectes litúrgics al passeig. Quant al monument primitiu de la Doma, que té adjunt el cementiri, cuidant salvar-ne el valuós retaule a precés d'algunes persones assenyades de Granollers, fou respectada. Mes no pot dir-se així de l'antiga església dalt el turó de Tagamanent —a quatre hores de la Garriga—, ni la de Bertí ni la de Puiggraciós, que foren cremades, llevat de les capelletes dels barris de la població, que són romases buides. Doncs no n'hi havia prou amb semblants profanacions arqueològiques i mostres d'intolerància; al tercer dia de la nostra arribada, fou cridat per l'agutzil de l'Ajuntament del poble, després dels tres tocs de trompeta reglamentaris, que tothom qui tingués alguna imatge de sant o estampa religiosa era obligat dins quatre hores de portar-la a la plaça; i el qui, en registrar les cases, se li'n trobés alguna, que fora passat per les armes. No cal dir que la majoria de la població anà mansament, fent corrua, a dipositar les pietoses imatges que posseïen a la plaça. Tota

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

aquella tarda i l'endemà durà la gran pira cremant en presència de la creu de l'església; més tard, fins aquesta fou enderrocada. Per la nostra part, ma filla s'encarregà de cremar tres o quatre estampes litúrgiques que hi havia per la casa, i a cops d'escarpa va destruir un Sant Josep amb el Jesuset que, sobre rajoles de València, ornava una pica del pati. Qui els haguera dit mai als garrigans, que des de mitjan juliol s'aparellaven per coldre, com cada any, el dia 3 d'agost la festa major, que en comptes d'aquell esclat natural de la jovenalla tindrien tot aquest mes constantment davant l'espectre del terrorisme?

Tan bell punt com restà vençuda la sublevació militar del 19 de juliol, el batlle popular de la Garriga –el mateix que fou destituït per un tal Comera el 6 d'octubre i després tornat al seu lloc— es feu fonedís, mentre que el comitè destituïa els restants regidors que no eren d'Esquerra. Romangué llavors el poble sense Ajuntament, amb tot i deixar, per política, hissades la bandera de la República i la catalana –igual que a Barcelona--, reservant-se per a ell el govern del poble. Ambdues banderes no han estat tretes fins a mitjan desembre, precisament quan el dit comitè prengué possessió arbitràriament de l'Ajuntament, i que li convingué traslladar-se a la casa de les senyores Mata, des d'on els dirigents del Comitè han anat continuant de fer llur agost.

A la primeria d'aquest, tantost de la crema de l'església, ja havien mort a trets enmig d'un bosc en Corrons, un dels més significats garrigans, com a catòlic i de cap partit polític. Seguidament, donaren mort a en Pérez, pare i fill, propietaris del Padró, grans amics del general Queipo de Llano, qui, en saber-ho, prometé de venjar-los. Fou la tercera víctima en Mallol; per més que volgué justificar com no podia satisfer el sou dels seus obrers, el conduïren en auto a Granollers, on li digueren que podria reclamar al Comitè de Barcelona, però que passessin per la Roca. Tal indicació significava que, en passar-hi, el deixessin al seti, com així feren. En açò, el mateix comitè s'aproprià de les tres principals masies del contorn, ço és, la d'en Tarrés, la d'en Nualart i la d'en Noguera. Quant a en Nualart, ja el tenien pres al vapor Uruguay, que servia de presó, al moll de Barcelona. No puc saber quina fi haurà fet. En canvi, tot just érem arribats quan un matí corregué la nova d'haver fet llevar de nit en Baró, procurador de can Tarrés, i duent-lo fora de la població el deixaren assassinat a una cuneta de la carrete-

ra. No passaren tres dies que li tocà el torn a un tal Julio, carnisser acomodat i fervent catòlic: així com l'anterior, van dir a sa família que el cridaven al Comitè i que ja tornaria, se l'endugueren fora del terme de la Garriga i allà l'occiren, tot cridant (segons diuen): "Visca Jesús Rei!" Aquest, a més d'uns catorze duros per poder-lo soterrar a la Doma, exigiren a la família que devien pagar mil o dues mil pessetes. Encara una altra nit trucaren a la porta de can Corrons, l'abans dita víctima, i demanaren pel gendre d'aquell, que havia vingut de Vic; després d'una horrible escena de família, el feren seguir-los i, tot martiritzant-lo perquè respongués a certes preguntes, li donaren mort com als altres.

Passat d'una dotzena de garrigans pacífics foren immolats durant l'agost, sense comptar els morts de malalties causades pels mateixos tràgics fets. Jo mateix, donat el meu esperit de lliure pensador i la tendror de mon cor de vuitanta-dos anys, vaig haver de visitar el metge Arumí, qui em receiptà que prengués coramina. Sort fou encara per alguns que, sabent que estaven amenaçats, procuraren posar-hi terra entremig. Amb tot, no se n'escapà el secretari de l'Ajuntament, en Tenes, que el deixaren mort a la carretera de l'Ametlla. Diuen, encara, que anant un dia tres individus per aquesta carretera els van prendre per capellans i foren caçats i occits allà mateix. Del darrer secretari, que ha desaparegut de la casa consistorial, ningú no en sap res. Romania encara de les autoritats constituïdes abans de la revolució el jutge del poble i en Caterino, secretari inamovable, que té la casa enfront de la nostra. Tenint aquest notícia, així com els altres que ja eren escàpols, de la intenció caboriejada pel Comitè de suprimir-lo –per tal com patia d'una dolència de la gorja--, se n'anà amb sa muller a Barcelona. El Comitè demanà a sa filla que digués on era son pare; en negar-se aquesta a semblant declaració, li digueren que si no es presentava agafarien el seu marit, que és una honrada persona. Per fi, va combinar-se que pujaria a la Garriga per entregar la documentació que tenia arxivada, responent-ne el gendre; i després de desprendre's personalment de tots els documents i fer-los a mans de l'Ajuntament, se'n tornà a Barcelona.

Això que ací passà no és més que una mostra de ço que els toca patir a tots els pobles de la nostra dissortada Catalunya. Seguint, doncs, a proporció del ma-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

jor nombre d'habitants, li correspongué a la capital del Principat la més gran hecatombe que havia mai soferta. Més de vint mil ciutadans, els més pacífics del món, han estat sacrificats fins el novembre –els quals han estat exposats a l'Hospital Clínic, alguns d'ells ben desfigurats— sense comptar alguns suïcidis, ni les víctimes afectades de tanta horrorositat, com tampoc la munió d'alienats que han omplert els manicomis. Bé prou cridà en Companys des de *La Humanitat*: “Prou terrorisme, que deshonra el front antifeixista!”. Els comunistes, però, anaren fent la seva. No sembla sinó que, veient-se els revolucionaris impotents per vèncer els militars que els atueixen, se'n volen revenjar en els que ells anomenen feixistes, inofensius i desarmats. N'és bon exemple el fet que, havent el general Batet, el 6 d'octubre del 1934, perdonat la vida al sublevat president Companys, ara, en compensació, amb sa rancúnia a aquell, ha hagut de decretar l'afusellament del general Goded i dels altres oficials que feren presoners el dia 19 de juliol d'enguany.

No havia transcorregut encara una quinzena del terrorisme, quan ens convocaren a una reunió d'uns dotze veïns del nostre barri amb l'objecte de continuar l'obertura d'un carrer de 200 metres sense importància, del qual en gaudia ja l'entrada el cafeter Bachs i un parell de veïns seus. Tres dels reunits degueren declarar que, ja que no hi havia d'haver cap indemnització per expropiació, no teníem cabals per fer les dues parets de tanca, una a cada banda de l'hort que els caldria travessar. Doncs el delegat del comitè, única autoritat allà present, per tota resposta ens digué que l'endemà, que era dilluns, per donar feina als paletes –que n'hi havia ací passat d'un centenar—començaria la total obertura del carrer. I tal dit, tal fet. Per allà a mig matí, sense previ avís, ja sentírem enderrocar les parets mitgeres del nostre hort, arrencant-nos, de passada, quatre o cinc avellaners amb llur fruit i alguns erols de mongeteres i pebroteres. Dels vint metres quadrats, convertits en carrer, que bé valien un miler de pessetes, així com dels danys i perjudicis per haver-nos partit i desgraciat l'hort adherent a la casa, que en valia un altre miler, ni se'n parlà, ans devíem restar agraïts del tros que ens deixà el comitè, car, havent-se ja confiscat la gran majoria de torres inhabitades i cases particulars de la població, podia amb tota impunitat apoderar-se de tot el nostre hort i fins de la casa. I així, menys de consultar-nos

res, començaren de senyalar i construir a la part de casa una revinguda paret, amb els seus fonaments, continent tres portals i quatre finestres, un per cada cos que s'hi podria construir l'any de la Maria Castanya! A l'altra part, que dona al carrer de Cardedeu, no hi feren sinó un parell de portals amb llurs finestres, per ço com podrien constituir dos solars. A aital fi feren les vorades, amb la corresponent claveguera. L'únic que vaig demanar fou que, mentre les tals obertures no eren sinó un perill, posant-nos una porteta de pas a cadascuna de les dues parets, que almenys les deixessin tapiades, com així feren. Però ara ve la part més llastimosa. Al cap d'una mesada de tot això, va trametre'm el Sindicat de la Construcció un rebut de 200 pessetes, "a compte de la construcció d'una paret al pati", que no és més que un trosset d'hort d'uns 40 metres quadrats que ens han deixat. Com podia, doncs, jo, tan puntual pagador, no percebent sinó 300 pessetes mensuals (tal com és dit al començament on hi és relatat) satisfer aquella quantitat per una obra feta sense la nostra autorització ni consentiment? La sort que, com a primer termini, van acontentar-se amb 50 pessetes. I encara no soc a mitjan camí del meu calvari.

I veus ací una nova casualitat, a més de fer-nos la filla el servei d'ajudar a vestir sa adolorida mare, que n'ha estat bé una altra. No trobant feina d'argenter ciselador, l'únic fill solter, de quaranta-cinc anys, degué vendre's unes cinquanta gallines que tenia al terrat de casa, a Barcelona, i se'n vingué, ja a l'octubre, amb divuit polles i dos galls que li restaven, a conviure amb nosaltres. Els serveis que aquest ens fa són molt variats, car no solament ha urbanitzat el tros de l'hort tocant a la casa, sinó que n'ha conreat la terra, semblant-hi maduixeres i algunes verdures. Nogensmenys, ha aparellat el galliner, on les polles comencen a pondre de vuit a deu ous diaris, els quals bé ajuden al despès de la casa; i encara, després d'obrir-nos una llar al menjador, sap molt ben estellar la llenya que cal i, per cert, que se'n va prou de pressa.

Tornant ara un xic enrere, és de consignar la tanda de crides que, al bo de la terror, publicava diàriament per acta del Comitè l'agutzil, fent-les precedir dels tres tocs de trompeta. Molts dies n'hi hagué fins un parell, i a hora foscant, fent córrer els estamordits veïns a la porta per millor oir-les. Una de les més

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

recordables fou la d'amençar amb severes penes tot aquell qui fes esment o comentés alguna notícia desfavorable de la guerra o algun fet esdevingut de nit a la població. Tenia el Comitè bon compte de cridar el jovent perquè volgués allistar-se per anar al front, com a voluntari; d'una dotzena que se'n presentaren, al cap d'un mes retornaven ferits o per reposar. Un altre dia cridaven les lleves que ja havien servit del 34 i 35; un altre, que devia formar-se un gros exèrcit, fent cap als fronts de combat tots els homes útils de 18 anys a 40; però tots els comitès i milicians de Catalunya per ço tan tranquils, car no devien comptar-s'hi. El cert és que, a les darreries d'any, aquesta gran lleva no s'és efectuada.

En canvi, no mancà la crida als establiments de la població obligant-los a dipositar cada dissabte deu pessetes per al sosteniment dels milicians, que, per cert, era aquest el sou diari que cadascun percebia. En una altra, feren comparèixer les dones de cada casa perquè declararessin els caps d'aviram que posseïen. dona hi hagué que declarà que tenia un parell de gallines! Tampoc podia mancar la crida que tothom era tingut de portar al Comitè provisions de queviures per trametre'ls a les forces del front. D'una munió de vitualles que arreglegaren n'hi hagué, naturalment, una bona part pel seu treball. I, sense anar amb tants embuts, bé saberen recollir de les botigues bones partides de comestibles donant en compensació uns *vales*, a pagar en acabat de la guerra. La fi de semblants arreglegues prou que es veié en la instal·lació de cooperatives per compte del Comitè. No fou, encara, un dels seus petits negocis la privació de matar i vendre porc a les tendes de queviures, on sempre s'hi havia venut; car, havent-se incautat d'una cansaladeria que era tancada feia algun temps, el Comitè la restablí, i allà venia pel seu compte fins a tres porcs diàriament.

Fora un mai no acabar la tirallonga de crides publicades, a més de convocar assemblees a la Casa del Poble (abans La Alhambra), ja socialitzant tots els oficis, abolint els mestres-patrons, ja imposant arrendament a cada finca rústica o urbana, tot amb el fi d'implantar un comunisme vexador i repugnant a la gran majoria del poble lliure de tot Catalunya. Naturalment que açò era efectuat a espatlles de la Generalitat, la qual, per més que baladregés per demostrar sa disconformitat, no tenia emperò prou valor per desautoritzar-ho i imposar un

govern d'ordre i defensor dels principis de Llibertat. Val a dir, encara, que la Generalitat ha estat la primera causadora de la ruïna industrial, comercial i urbana de Catalunya, degut a la influència dels soviets russos i d'altres potències a qui ha convingut el seu ensorrament. I tot per la pruija d'un partit de manífassejar el poder!

I vaig fent la via del meu calvari. Comsevulla que el fill solter era vingut a viure amb nosaltres, deixant deshabitat el nostre estatge principal de la casa –després de més de cinquanta anys d'habitar-lo--, l'altre fill, vidrier artístic i dibuixant, sense feina, per por que ens el confisquessin i no poder ell pagar lloguer, passà a ocupar-lo amb sa muller, dos fills, un cunyat i la minyona de servei. Bé és de tenir en compte que el dit estatge, bé prou reblert dels nostres mobles i on l'altre fill casat, que se n'anà fa uns tres anys a Amèrica, va encabir-hi alguns dels seus, ara ha calgut entaforar-hi el parament de casa del nou estadant. No cal dir la mala impressió i tristesa que açò m'ha causat, puix m'he vist tot d'una com desposseït dels meus joiells literaris en la meva llibreria arxivats, així com de les meves col·leccions, que qui sap on aniran a raure; em fa l'efecte que mai més no podré reveure ma estimada ciutat, i que pels continus desplaers casolans que ja comporten sembla que em volen foragitar del món. Que almenys sigui breu el meu traspàs!

Si bé no pot un hom saber la veritat pels diaris, corre la veu que fa ja tres mesos que un bon nombre d'avions alemanys estan bombardejant periòdicament Madrid. A més d'açò, diuen que quatre columnes de tropes militars la tenen assetjada i bloquejada; tant, que el govern d'en Largo Caballero ha hagut de traslladar-se a València, deixant la defensa de la capital a alguns milers de russos i gents arreplegadisses comunistes de França i d'ací, els quals preferixen de veure enrunada la vila de Madrid que no sotmetre's al govern constituït a Burgos. Ja de bon principi, el senyor de les excuses, el president de la República i fatal Azaña, sota el pretext d'anar a visitar el front d'Aragó s'és refugiat a Barcelona, el seu pretès baluard, encauant-se a una torre de Sant Gervasi. Així mateix ho han fet uns vint mil madrilenys, dels cent mil que diuen que abandonaren llurs cases. D'aquests, la Generalitat ha tingut a bé de trametre'n alguns centenars a

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

diferents poblacions de Catalunya. Ací, a la Garriga, han anat encabint-ne quatre o cinc-cents, col·locant-los als establiments termals i al balneari d'en Blancafort; i àdhuc famílies senceres en algunes de les torres inhabitades que eren decomissades pel Comitè. Tants de refugiats, com és natural, han hagut de fer escassejar i encarir els queviures, tant més donant-los la preferència a llur nodriment; i amb tot i açò, se demostren encara descontents i malagraïts envers els catalans, a qui deuen considerar de raça inferior a la seva. Hostes vindran que de casa us trauran.

I entrant al desembre, amb la guerra empantanegada, vingueren les glaçades pròpies de l'hivern, el qual, malgrat el braser i la llar, jo el trobo el més cru de ma vida. Ja havien minvat les crides arbitràries, que tenien en sobresalt el poble, quan, vers la fi del mes, n'hagué de publicar el nunci una de tan sorprenent i atrabiliària que deixà eclipsades totes les precedents. La vigília de Nadal fou decretat pel Comitè que, essent considerat com a dia feiner, ningú gosés de celebrar la diada de l'endemà menjant carn de ploma ni res enfora de l'acostumat, car qui tal fes fora considerat com a feixista i, per tant, mereixedor de la màxima sanció. Per cert, dona la coincidència que s'esqueia aital diada en divendres, dia nefast, com a malastrugança del trencament d'una tradició secular tan venerada no solament per tots els pobles de Catalunya, mes encara per tots els de l'Europa civilitzada, fins i tot pels soviets d'avui, als quals els extremistes d'ací tracten d'imitar. Fins el dia rúfol que tal dia feu, amb un vent glacial que no deixava transitar, pareixia com si protestés de semblant atemptat a la llibertat culinària. I nosaltres, que teníem farcit i aparellat un gall per a aquell divendres, ens el menjàrem el diumenge següent –i encara fou més tendre--, celebrant el naixement del dia, que aquest és el veritable significat de la festa. La qual cosa, malgrat la tristor natural que ens causava l'absència fretura dels tres fills restants –car diu el proverbi: “Per Nadal cada ovella al seu corral”--, cuidant que ens podria el sol naixent un xic confortar en la nostra misèria, l'esperàvem amb deler.

Els quatre dies darrers de l'any els va esmerçar el Comitè en un seguit de convocatòries d'assemblees de rabassaires i de treballadors. En les unes i les altres

aparegué com si el poble reaccionés de tantes vexacions sofertes: començaren per negar-li autorització ni dret, estant aquell il·legalment constituït, per malmenar tot el poble, i que no es conformaven amb les bases de treball que els proposaven. En arribant el darrer dia de l'any, encara gosaren de fer cridar que l'endemà, diada de Cap d'Any, devia considerar-se com a dia feiner. Ells sí que tenien el cap a vendre, car el mateix dia del dijous cridà l'agutzil que hi hauria ball, a la nit, a la Casa del Poble; i l'endemà va anunciar així mateix que al mateix local farien cine, representant *Els darrers dies de Pompeia*. Resultà que la feina d'aquell dia fou pels del Comitè, car a les tres de la tarda, plegades les fàbriques, s'aplegà el poble avalotat davant la casa del Comitè i demanà que deixessin anar els tres rabassaires que tenien detinguts pels seus fins i que al punt dimitissin. En açò, isqué del Sindicat Únic l'esbirro o *matón* Malacara –que així es feia anomenar, i que, amb un tal Gregorio, segons diuen, eren els dos executors de les víctimes del poble— per donar socors als del Comitè. Alguns del poble, que se n'adonaren, l'escometeren i, fent-lo caure en terra, li prengueren la pistola amb què els amenaçava; mes ell, revifant-se, amb l'altra que portava va engegar alguns trets, que per sort no feren cap dany. Llavors telefonaren a la Generalitat, mentre que el Comitè ja ho havia fet als seus companys de Granollers, i una vintena d'aquests vingueren a emparar-los. Una hora més tard, arribà de Barcelona un camió de guàrdies d'assalt amb dos autos més. Per apaivagar el poble, pujà un al balcó i anuncià que es nomenaria un nou Ajuntament, i quant a en Malacara –el poble no cessava de cridar “Mateu-lo!”-- , que se l'endurien a Barcelona i que el jutjaria el tribunal popular.

Tal fou l'esdeveniment i celebració de Cap d'Any. Ara, quant al compliment de les promeses, ja és una altra cosa. Si bé el delegat de la Generalitat convocà per a l'endemà, dissabte, una assemblea per nomenar el nou Ajuntament, la veritat és que de moment aquest no s'efectuà, cosa que deixà la població desenganyada; i en veure que els guàrdies, després de proveir-se d'alguns queviures de què mancava Barcelona, demostrant-nos llur qualitat d'assaltadors, ja se'n tornaven, acabà per creure's decebuda. És de consignar ací que, segons diuen, el mateix divendres a la nit, malgrat que transitaven els guàrdies d'assalt, anaren alguns milicians amb en Gregorio –com a suplent d'en Malacara— a can Borrell i

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

a casa de dos o tres més per amarrar-los i fer-ne ço que ells se sabien; mes no els van trobar a les seves cases i, veient la forta resistència de la muller del primer, que de totes passades se la volien emportar en lloc del marit, hagueren de tornar-se'n amb la cua entre cames. Vingué, però, el dia d'avui, diumenge, i segons sembla a hores d'ara estan efectuant-se a la Casa del Poble unes eleccions per tots els sindicalistes, cuidant constituir l'Ajuntament, compost de tres esquerrans, quatre de la CNT, quatre rabassaires i un de la UGT. Ja veurem el resultat.

I veus ací dues casualitats més. L'una, per ésser arribat al punt precís dels meus *Records* que estic escrivint aquestes ratlles el mateix dia 3 de gener del 1937; i l'altra per haver acabat amb el present full tot el paper que tenia destinat a escriure aquells. Dona encara la casualitat que, escaient-se el Nadal passat en divendres, així com el dia de Cap d'Any, per fugir de tants divendres com em persegueixen, avui modestament celebrem, amb les requilles¹ del gall que matàrem per Nadal, l'entrada del nefast present any.

SUPLEMENT

Entre la infinitat de crides que durant el mes de setembre el Comitè terrorista feu publicar, me'n passà una per alt que bé és digna de recordar. Un dissabte del dit mes, feren cridar per l'agutzil que, per ordre del Comitè, tots els camperols eren tinguts de fer cap, des de les sis hores de l'endemà diumenge, a ca n'Illa, per tal de batre'n els ametllers, sota pena de sanció al qui no s'hi presentés. N'hi comparegueren uns dos-cents, amb el seu esmorzar; i en mitja jornada deixaren els ametllers batuts i ensacades tots les ametlles. Un centenar de sacs que n'ompliren passà a disposició del Comitè, el qual, al preu molt alt que es paguen enguany, degué realitzar un gran afer. Als qui no hi comparegueren no sé que els imposessin cap sanció.

¹ Forma col·loquial per *reliquies* (N.E.)

M.
3244 III

19-III

Antoni Pulbeno - Tosell

Diari
per

M-34

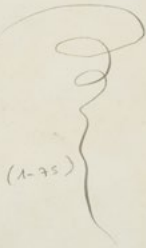
80

Continuació de "Recorts
d'un barceloní catalanari."
1939 -

Diari
d'Antoni Bulbena-Cosell

Continuació dels Records
d'un Barceloní octogenari, escrits
de memòria fortament al seu
vell cabot de La Panja.

Any 1937

(1-75)

— Dissabte, 25 Desembre. — En aquest la sogra Nadal
que m'cal passar, i sur plan per força, a La Garriga. Jo qui a
bans hincia negueta les dolores del títol, per tornar-me'n
cada any a Barcelona, d'horit que poch me farien passas ac
l'hivern ab les seues glaypols, m'ha calgut portar-me per una
dors; car ningú pot dir d'aquesta ayge no beus, per te sola
que sia, i en cas de qd que un hom te més por, d'alta mar.
Ja l'any 1936, gracies a la stulta revolucio d'en Com pany
i compnyia, lo 6 d'Octubre, me l'ingusen aci retintut fins
al 10 d'Octubre més, per haver agut lla fracassat al nassall
101, he fou una anticipacio d'el temps que, encare no
dren passats dos anys, me negi obligat a acceptar, alant lo
domicili de Barcelona i venint a botenas me en vida, en
aquest poble, com a jorich recurs.

Donchs la meua situacio economica, qui fe mis el un
any que perdura, s'és ana fagruant a tal exten que ja ja
deu onses que, podent haver per rebut fins a 1000000
(pues for) are es la hora que no n'he focat ni un cent milia
tenen lo crisme de demanas-me sis centes i tantet preses
d'un compte de mecha de cases, essent del tot munda.

Vol a dir que, malgrat los comits anarc-comunistes que,
des d'Agost fins al Nadal d'antany, tingueren usupat los drets
comunals del poble, com a final d'el lur forosisme, foren crida
lo més stupit dels bans que continuament publicaven, prohibi
on absolut que, obren la situacio dels combatents als fronts, sig
gi d'obres a celebrar la diada natalicia enrajant cano de pla
na, sós pena d'esser castigat ab la maxima sancio. Resulta
qui teniam des posat un gall com de costum no l'omparem
lo die propie, empiò gardant lo pu l'endemà, encare fou
més fonda. Ab 101, no deia d'esser ben fosta la festa, tant per
veure no aplegats solament quats de la familia, tenint na
una gran part ben lleny, com per ovirar l'escolenidor, proa
negre qui us venia desapiadadament demunt.

— Dissabte, 25 Desembre. — En aquest la sogra Nadal
que m'cal passar, i sur plan per força, a La Garriga. Jo qui a
bans hincia negueta les dolores del títol, per tornar-me'n
cada any a Barcelona, d'horit que poch me farien passas ac
l'hivern ab les seues glaypols, m'ha calgut portar-me per una
dors; car ningú pot dir d'aquesta ayge no beus, per te sola
que sia, i en cas de qd que un hom te més por, d'alta mar.
Ja l'any 1936, gracies a la stulta revolucio d'en Com pany
i compnyia, lo 6 d'Octubre, me l'ingusen aci retintut fins
al 10 d'Octubre més, per haver agut lla fracassat al nassall
101, he fou una anticipacio d'el temps que, encare no
dren passats dos anys, me negi obligat a acceptar, alant lo
domicili de Barcelona i venint a botenas me en vida, en
aquest poble, com a jorich recurs.

Donchs la meua situacio economica, qui fe mis el un
any que perdura, s'és ana fagruant a tal exten que ja ja
deu onses que, podent haver per rebut fins a 1000000
(pues for) are es la hora que no n'he focat ni un cent milia
tenen lo crisme de demanas-me sis centes i tantet preses
d'un compte de mecha de cases, essent del tot munda.

Vol a dir que, malgrat los comits anarc-comunistes que,
des d'Agost fins al Nadal d'antany, tingueren usupat los drets
comunals del poble, com a final d'el lur forosisme, foren crida
lo més stupit dels bans que continuament publicaven, prohibi
on absolut que, obren la situacio dels combatents als fronts, sig
gi d'obres a celebrar la diada natalicia enrajant cano de pla
na, sós pena d'esser castigat ab la maxima sancio. Resulta
qui teniam des posat un gall com de costum no l'omparem
lo die propie, empiò gardant lo pu l'endemà, encare fou
més fonda. Ab 101, no deia d'esser ben fosta la festa, tant per
veure no aplegats solament quats de la familia, tenint na
una gran part ben lleny, com per ovirar l'escolenidor, proa
negre qui us venia desapiadadament demunt.

Epitaph

Segons un cartell encartat a la porta, fins ninguno auto-
ritario, enfront de casa, hi proclamava que: "Con el triunfo de
los ejércitos la unidad de las tierras de España. Uno sólo, como
no pot dir, de tolas, però que Espanya sia com posta, a més
de los regions castellans, de los Regalades, por fagruant a anys
rana, del pany de ^{compta} Estabat, potenssi anjora, ide dies o tres
Nacionalitat, entre elles la mil lenaria Catalana, que encara
ab sa llengua propria. Aci may podria propiament nomenar
Nació Espanyola ^{propia} i castellana, proa munda are com are fo
hava ja perdut, est on la catalana, gapeb totas les seues
posicions ^{compta} el cord ^{compta} i obrens d'Elbramar. En aç es deges
la seua coljanga per la unificació de los reg, fós castingut los
Regalades i Nacions, ^{compta} i obrens d'Elbramar, on tenen constituïda la seua
compta i obrens d'Elbramar, on tenen constituïda la seua

Fort fou encare pel cabell i generalissim Franco d'haver
fornat el Nord d'Àfrica, al empede sa rebuda, la seua es
colta i exercit maragui, lo qual ab la ajuda del Regalades,
carlins tradicionals, i dels carlins nazis alemanys,
i Italia, obren perfocional material de les, per obrenar la
derrota i la victoria sobre les tropes internacionals marxistes,
aliades als soviets de Rússia, encare, per acabar del total
lo caminatore s'és fornata a Ginebra, un Comitè de Informa-
cio i Actuacio Social, comengant ab la eschela de la piteuta
i la gesta roja, ayda p't alvar sa obra destructora i chimica.

En corroboració d'açò demunt dit, podria anar aci a con-
tinuació la Doctrina catalanista d' "en Enrich Prat de la Riba",
president que fou de la Mancomunitat, ab la qual es derroca
la recullada de tota la centuria del nostre Renaximent.

I la major pena meua s'és encare en consider que havi
passat d'un estímul al altre i que que los ofens octogenari
l'en i l'altre han aci frastornat tota me familia, que fins
han renegat d'esser catalans, sempojant ab lo frangim
i tant potes si sobre lo poble tan novet d'un comitè de socors.

Dietari

d'Antoni Bulbena-Fosell

Continuació dels "Recorts"
d'un Barceloní octogenari, exiliat
si-metéix forçosament al
seu vell casalot de
La Garriga.

Anys 1934

~~Dim~~^{me} de Janer. — Lo resultat de les eleccions ~~de~~
d'aquests dies ha estat que, ab la entrada d'un parell de
regidors esquerrans — de tres que ~~haja~~ ^{haja} ~~pretenerien~~ — s'és con-
stituit lo nou Ajuntament ab los del metéix Comitè
anterior, reelegint com a Batlle lo foraster Leopoldo, ab
^{titol} ~~nom~~ de Arcañde president.

Arny, diada dels Reys Màgus — abans festa, — ab la
celebració del mercat de cada dimecres, sembla un diel
feyner. La primera crida del any ha estat per taes ar lo pa,
procurant esquivar la inutil formació de cóhes.

« A les darreries d'antany, passà per cada casa lo mestre
acompanyat d'un ~~home~~^{jove} i un minyo, per recaptar quelco
per la Tombola a benefici dels refugiats madrilenys. Va
drezcolat cinch còders que m'prestaven del "Glaçon" »

1937

06**GENER
DE 1937****DIMECRES**

El resultat de les eleccions d'aquests dies ha estat que, amb l'entrada d'un parell de regidors esquerrans –de tres que en pretenien—, s'ha constituït un nou Ajuntament amb els del mateix Comitè anterior, reelegint com a batlle el foraster Leopoldo, amb el títol d'alcalde president.

Avui, diada dels Reis Mags –abans festa—, amb la celebració del mercat de cada dimecres sembla un dia feiner. La primera crida de l'any ha estat per taxar el pa, procurant esquivar la inútil formació de cues. A les darreries d'antany passà per cada casa el mestre, acompanyat d'un jove i un minyó, per recaptar quelcom per a la tómbola a benefici dels refugiats madrilenys. Vaig donar-los cinc quaderns que em restaven del *Llàtzer* que n'Emili Zola compongué, en forma de drama musical. És aquesta la darrera obra que, trobant-la apropiada a ma situació d'esperit, vaig publicar, com a punt final, fa uns quatre anys. Ben segur que els qui els n'hagi tocat algun exemplar no hauran ben entès l'objectiu d'en Zola, ni el llenguatge literari que s'hi és usat, tot seguint literalment l'original. A les vidrieres o aparadors es veu un cartell anunciant les “Festes del Nen”.

10**GENER
DE 1937****DIUMENGE**

El Comitè o Ajuntament ha tingut a bé de celebrar la festivitat dels Reis el dia d'ahir. A les vuit hores del vespre es passejà per la població una cavalcada en la següent forma. Anaven davant sis o vuit genets, vestits a la russa, amb patilles pintades, muntats en cavalls o mules. Hi havia així mateix dos rucs cavalcats per dos minyons. Seguia a aquests algun penó, acompanyat de les banderes de la República i de Catalunya, i dues de la CNT i de la FAI, i darrere uns cinc-cents infants de totes les escoles i dels madrilenys refugiats, amb la corresponent cobla de Granollers tocant aires militars. La carrossa que constituïa l'objectiu de la cavalcada representava, amb cert gust i intenció, les cinc

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

parts del món pintades sobre tela, i al cim de tot el vell Noël seient damunt la bola esfèrica il·luminada part dedins. Venia després la presidència, composta de tots els mestres de ninois i ninoies en sengles vehicles, un dels quals devia ocupar-lo la representació municipal. I, finalment, tancaven la cavalcada cinc o sis carros guarnits, tots curullats de joguines. En arribant a la plaça, i davallat el personatge que representava el vell Noël amb una escala de mà, va pujar al tron aparellat que hi havia sobre un entarimat, i començà el repartiment de joguines. Foren aquestes abundants, com corresponia al producte de la tómbola efectuada les darreries d'antany, i amb alguns objectes que eixiren de les torres decomissades.

Després d'una de freda, una de calenta. Tal és l'avís que avui ha aparegut profusament per les parets del poble, en el qual el conseller de Defensa i Seguretat notifica a tots els ciutadans que, dins el termini de quaranta-vuit hores, "presentin totes les armes de guerra o caça i municions en el lloc de costum". Altrament, "seran lliurats al Tribunal Popular de Barcelona".

I, puix el vell Noël no em pot portar joguines, no em mancarà almenys bon entreteniment, quan vindrà la minva del fred, amb les dues mans que tinc farcides de penellons, tal com n'havia prou patit seixanta anys enrere.

DIMARTS

Ahir, vers les cinc de la tarda, passant per la carretera de sota el poble el promès de la filla de l'agutzil, d'un auto dels que passen rabent li engegaren cinc trets de revòlver que per sort no el tocaren, però li van causar el consegüent esglai.

Ahir al matí, l'agutzil va fer pública crida, per ordre del Consell municipal, de l'avís publicat diumenge, donant, però, només vint-i-quatre hores de temps.

12
GENER
DE 1937

17
GENER
DE 1937

DIUMENGE

Després de quatre o cinc mesos, acaben de destruir la Rectoria i la Biblioteca Popular, arribades a la part lateral i posterior de l'església, que ara fa uns quants dies que han començat a enderrocar. Quant a la biblioteca, sembla que n'han instal·lada una de "Popular Regeneradora de Consciències" (?) al saló que havíem tingut al Cèntric Club. Així mateix, han convertit en "Museu del Poble" –sense cap exemplar d'estudi— l'esplèndida casa d'en Lluís Plandiura, a la Plaça. Han respectat encara l'escola de les monges, convertida en laica, però ja res no roman de la capella, del tot enderrocada, que era tocant al nostre hort, al costat del portal del carrer de Cardedeu, avui d'Anselm Clavé.

Al mateix carrer, arribant fins al dit portal, hi han construït a ambdós costats, prou amples de voreres, a cada quatre metres, com una sort de jardineres d'un metre, en lloc dels arbres que abans feien ombra, alguns dels quals eren plantats per ma antecessora.

19
GENER
DE 1937

DIMARTS, DIA DEL DÉU MART

Han passat sis mesos de l'estulta guerra actual! Mig any que el poble lliure de Catalunya pateix tota mena de vexacions i esclavituds, imposades fins ara pels comitès que, per la culpable tolerància de la Generalitat autònoma (?), han substituït sengles ajuntaments de les poblacions de la nostra terra. L'explicació de semblant agabellament, així com de molts altres efectuats per la FAI (Federación Anarquista Ibérica) és prou coneguda d'ençà de les eleccions del 16 de febrer d'antany, en què s'alçaren els esquerrans de la Generalitat, formant el Front Popular amb tots els partits extremistes. Perquè pot dir-se que la veritable lluita present no és sinó una revolució anarcocomunista, defensada a Madrid per un exèrcit rus, acompanyat d'alguns militars aventurers d'ací i de França i dels voluntaris de tot Espanya que es creuen defensar la República. Entretant, obcecadament s'afanyen els comitès d'ací a implantar impunement el comunisme soviètic. Quant al govern central d'en Largo Caballero, ja fa temps que es troba refugiat a València, mentre que el president Azaña és emparat al seu baluard predilecte de Barcelona.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Per altra part, la majoria dels militars que servien la República estan acampats a les portes i dins Madrid, ajudats d'alguns avions alemanys que fa ja alguns mesos que la bombardegen. Segons la *Solidaridad Obrera* del dia 13 corrent (dia fatídic), “les democràcies europees han abocat sobre la capital d'Espanya més de 50.000 homes i veritables torrents de material bèlic”. Són les tropes que assetgen Madrid comandades pel general Franco. Diuen encara alguns diaris que els alemanys s'han apoderat de Ceuta i de Melilla. En contra, assegura per la ràdio el general Queipo de Llano, comandant l'exèrcit del sud, que cap alemany no ha posat a hores d'ara els peus a l'Àfrica. Quant al general Cabanillas, octogenari, continua sostenint-se a Saragossa, i al nord, sota la direcció del govern de Burgos, conserva l'exèrcit les seves posicions adquirides.

El cert és que l'illa de Mallorca ja fa alguns mesos que està en poder dels italians. Com ho és també que el governador civil de Madrid ha donat caràcter d'obligatorietat a l'evacuació ràpida dels vells, dones i infants exposats als bombardeigs, començant pels refugiats des del 19 de juliol que no ocupen algun càrrec públic. I entretant són bombardejades algunes poblacions costeres de Catalunya.

El propassat diumenge, a les deu del matí, hi hagué un míting de la UGT, socialista, a la Casa del Poble (abans La Alhambra) –com tants d'altres s'hi celebren de comunistes--, on tractaren d'adherir-se als esquerrans de la Generalitat i superar els de la FAI. No crec que puguin reeixir-ne. Amb tot, el conseller de Defensa i Seguretat feu fer una crida pel mateix agutzil, que està al servei de tots els partidets, notificant que el qui tingués qualsevol objecte dels confiscats en alguna torre particular que el restituís tantost, sota pena de la “màxima sanció”. Tampoc no crec que res d'això s'efectués.

L'únic que he notat de diumenge ençà és la desaparició del rètol del Sindicat Únic de Treballadors a can Recoder, amb la bandera anarquista, que va ser trenta dies abans en passar el Comitè a la casa que al present ocupa; tot això m'havia realment corferit quan vaig entrar a la població per encauar-me sense saber per quant de temps.

24
GENER
DE 1937

DIUMENGE

Avui compleixo els meus vuitanta-dos anys i mig. Aquest mig any coincideix, com ja vaig fer avinent als meus *Records*, amb la nostra sobtada ruïna i amb l'arrencada del camí ascendent vers el meu calvari! Bé devia néixer jo sota alguna constel·lació malastruga, ja que tota ma vida no ha estat sinó un enfilall de contratemps i adversitats, llevat d'alguna escassa bona ventura, com a clariana enmig d'un temporal.

Per mor dels 800 forasters, entre madrilenys refugiats i ferits de l'hospital, que s'emportaren tota la carn de moltó per ahir i avui, no n'hi ha hagut gens per a la població. Gràcies si alguns n'han obtinguda de porc, fent cua a l'única cansaladeria del Consell Municipal, apujada de preu. El pa, tan sols venut en dues fleques, a l'un cap i l'altre del poble, és repartit a un quilo per cada quatre persones.

27
GENER
DE 1937

DIMECRES

Ahir fou el primer dia que mancà a la població el pa; és de suposar que als forasters i ferits no els n'haurà mancat! Avui n'hi ha hagut mercès a la concurrença entre el sindicat de la CNT, que n'ha fet venir de Vic —per cert, d'inferior qualitat que el d'ací— i el de la UGT del Consell Municipal.

(Ara m'he adonat que el mot *consell*, si no es tracta de cap consell o avís, s'hauria d'escriure amb *c*, i no amb *s*. Així ho entengué el nostre antic i venerable Concèll de Cent, que bé podria donar-nos més de cent *consells*. Emperò, donat l'anarquisme i la dictadura proletària d'avui, que ha pertorbat el seny i la mentalitat del major nombre dels catalans, ja ningú no admet consells de ningú, i cadascú es constitueix en jutge i part en sa pròpia causa.) Avui ha començat la recaptació d'una pesseta setmanal per a Assistència social, imposada a cada cap de casa, i de dues pessetes als establiments i botigues.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIMARTS

El darrer dissabte de gener baixà mon fill, en representació meva, a Barcelona, car el Banc de la Propietat no li havia donat el dia 12 sinó 175 pessetes de les 300 que m'havia donat el mes anterior, i li havien dit que en tal dia farien la liquidació mensual. Doncs, sigui per mala administració o confusió del Banc, on em van constrenyir d'ingressar com a administrat, sigui pel decret de la Generalitat, promulgat el dia 20, ordenant fins al dia primer de març la suspensió de tots els lloguers, no sé com em podran fer alguna part de les 581,25 pessetes que la meva casa produeix encara mensualment. Bé és de veure que els consellers de la Generalitat, pels seus decrets, són més mereixedors d'un manicomi que no del lloc que indignament ocupen.

Després de no vendre pa el diumenge, com ja és sabut, tampoc n'hi hagué ahir, dilluns, ni una molla. Encara sort que avui, exdiada de la Candelera, ens n'han donat mig quilo escàs per cada quatre persones.

DIVENDRES

Dimecres passat, dia de mercat, esdevingué un fet prou notable. Tan bell punt com arribà l'autocar de "Samalús, Cànoves i Llerona", carregat de mercaders i provisions, el regidor Farigola, que ja l'esperava a la plaça, pretengué d'agabellar tot l'aviram que portaven, en nom del Municipi. Comsevulla que els mercaders desconfiaren sobre el preu, i la por d'ésser pagats amb els cèlebres *vales*, giraren cua i se'n tornaren, en ús del seu dret, amb el mateix autocar a llurs cases. Diuen que el dit regidor restà, trasmudades les colors, amb un pam de nas, i que fins i tot el van haver de retornar. Altre tant havia passat ja a Granollers, la qual cosa dona a entendre que ja farà un bon sol quan els tornaran a veure ací el pèl. I així roman demostrada la finalitat dels regidors d'ací, en instituir el mercat en aquest poble.

A major malastre, tampoc no hi hagué pa ni carn el dimecres, i ja era el tercer dia. Si bé n'hi tornà a haver ahir i avui mercès a alguns sacs de farina que amb

02
FEBRER
DE 1937

05
FEBRER
DE 1937

prou penes i treballs han pogut adquirir, és ben a prop el dia en què no se'n tatarà gens, si no és fet d'algun altre gra que no sigui blat.

A darrera hora he rebut una lletra del meu fill Roman, que em guardava el pis de Barcelona perquè no el confisquessin, on em diu que se'n vol venir ací la setmana vinent amb sa muller i dos fills que té, per por d'un bombardeig. Ell sí que ens ha ben bombardejat, car a ma filla, que ja en tenia bé prou i massa de servir a nosaltres quatre, ara li caldrà atendre vuit boques, precisament quan els queviures van escassejant més i més cada dia.

DIMARTS

Tercer dia de Carnestoltes. Encara una nova coincidència. Ahir, a hora tarda, feu justament mig any que vinguérem a encauar-nos, cuidant-nos només passar-hi l'estiu, a la Garriga, i l'estiueig s'ha convertit en un veritable exili, tal com refereixo als meus *Records* al lloc corresponent. I a migdia d'avui han passat ja cinquanta-set anys del meu casori, celebrat amb tota pompa al cambril de la Mercè de Barcelona. Si, així com s'escaigué semblant diada en diumenge de Carnestoltes de l'any 1880, hagués esdevingut en dimarts de Carnestoltes –dia de l'aniversari d'enguany—, i si jo tingués un borrar de superstició, que mai no m'ha passat pel magí, provaria la veritat del modisme castellà que, traduït al català, diu: “Ni en divendres ni en dimarts no prenguis muller ni t'embarcs.” Sense ésser jo ni poc ni molt supersticiós, bé és de veure ma constant malastrugança, que, com ja he referit fil per randa, m'està perseguint des del meu naixement. Tornem als fets del meu maridatge. Si bé l'endemà del casament teníem entre ma muller i jo, segons els capítols matrimonials, sempre exagerats –i que ens costaren bé cinc mil pessetes—, més de 300.000 pessetes, en realitat no en reuníem ni 200.000 nominals en béns seents, ja que la renda de les dues cases que posseïem no abastava al nostre pòndol domèstic. L'únic veritable tresor que va escaure'm, per sort, foren les excel·lents qualitats personals de la meva esposa, qualitats heretades encara per la nostra filla, que ha estat, a les angunioses hores presents, el nostre únic consol.

09
FEBRER
DE 1937

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Volgué, però, el meu malastre que, als quatre anys de casats, liquidéssim la nostra societat comercial de draperia; i com que la desgràcia sol portar-ne a cavall una altra, sobrevingué la crisi de les vivendes, que baixaven cada dia de preu. En això, ma prolífica muller va infantar nou vegades en vint-i-cinc anys. Tot i que vaig poder realitzar algun negoci amb la venda de llibres i objectes arqueològics, adquirits en el temps prosperós del nostre comerç, ens calgué vendre la casa de ma muller, que ens ajudà amb nodriment i educació de la família.

Malgrat de tot açò, la renda de la casa que ens romania anà pujant fins a representar, segons el nou registre fiscal, més de 150.000 pessetes. Afegides encara unes 25.000 en valors, de les meves economies, i 30.000 més de la finca de la Garriga, que en aquesta saó heretàrem —sense comptar-ne altres tantes dels meus mobles, llibres i col·leccions—, tindríem un resultat de més de 200.000 pessetes, que són les que jo, en principi, havia realment posseïdes.

Per la destempsada revolució anarcocomunista del 19 de juliol d'antany, emparada per la Generalitat de Catalunya, ella ha procurat arruïnar l'estament mitjà o burgès. Primerament, van desposseir-me de les 25.000 pessetes que tenia en valors i, per més sarcasme, fent-me'n pagar la custòdia del dipòsit. Després m'han reduït la renda de la meva propietat, que donava cada mes un miler de pessetes, a 300 el desembre i a 175 el gener, gràcies a la mala administració d'aquella, confiada al Banco de la Propiedad; d'aquesta mòdica renda hem d'alimentar-nos quatre persones, malgrat que ma muller en despèn ja dues o tres diàries per específics i metgies. I enmig de semblant daltabaix de ma família, no puc albirar la fi del meu calvari! Sols em serveix de conhort i de disculpa, si en mi cap alguna part de default, la consideració de veure'm subjugat per la brutal força major, i encara més la de milers i milers, a Barcelona i a tot Catalunya, que es troben en una situació molt més miserable que no la meva.

Avui ja no hi ha hagut pa per a tothom. Els obrers no treballen sinó tres o quatre dies setmanals. En dues assemblees que hi hagué ahir es tractà de fer una olla comuna, a estil de Rússia. Sembla que no s'entengueren.

.....

DIJOUS

Fa avui seixanta-quatre anys que proclamaren la República del 1873. Tenia jo llavors divuit anys. No estava el poble espanyol, en general, prou aparellat –com no ho està encara— per a aital mena de govern, i no pogué sostenir-se. Fraccionat aquell en el partit carlí, per una banda, i en els republicans unitaris i federals per l'altra, la demagògia, empesa pels seus instints destructors de sempre, tot esperant la Repartidora, s'emprenquè de fer escarni de la religió, esvaint algunes esglésies, i dels oficials militars, mentre que el general Contreras pretenia convertir en cantó la província de Cartagena. Impotent el govern per aturar semblants desordres, al cap d'un any els militars acabaren amb la República, restablint de bell nou la dinastia borbònica, representada per Alfons XII, que en poc temps deixà apaivagat tot el territori espanyol.

Diu *La Publicitat* d'ahir: “Ha estat *Solidaridad Obrera* qui, trencant el mutisme que la pressió oficial o el sentit de la discreció imposava als altres diaris barcelonins, parlava en el seu número d'ahir de la lliçó que representa per a tots la presa de Màlaga per les tropes...” Ja era hora que un diari de la CNT comencés per dir alguna veritat de les tantes que ens han ocultat des del principi de l'actual sublevació, en què la Generalitat confiscà *La Vanguardia*, *La Veu de Catalunya*, *Las Noticias* i algun altre diari, tot suprimint *Lo Matí* i *El Correo Catalán*. Per conjectures i insinuacions radiogràfiques vam haver d'entreveure les anteriors preses de Sant Sebastià, Irun, Toledo i la propinqüitat de les tropes a Madrid. I ja, així mateix, fora hora que els forasenyats governants d'Espanya i de Catalunya obrissin l'ull i recapacitessin sobre les causes que van portar la fi de l'anterior República, els fets de la qual en el dia d'avui hem hagut de recordar.

Potser deu ser per aquesta trista commemoració que, en fer l'acostumada cua, a sis hores del matí, pel nostre pa, no ens n'han volgut fer sinó mig quilo, o sigui la meitat de la nostra ració.

.....

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

DIUMENGE

Perquè hom vegi la capissola dels nostres governants, només cal referir els fets d'aquests darrers dies. Ahir baixà a Barcelona mon fill per arreplegar quelcom del Banco de la Propiedad, i allà li digueren que, segons el decret promulgat per la Generalitat el mes anterior de no pagar els lloguers del febrer, no podien donar-li res fins al març vinent. Comsevulla que aquella ha de percebre encara la contribució del quart trimestre d'antany, és la mateixa Generalitat la que n'impossibilita la recaptació, malgrat la gran fretura de diner que pateix.

Ahir mateix, l'Ajuntament d'ací feu fer una crida recriminant la falla del pes i la mala qualitat dels queviures, amenaçant amb les conegudes sancions els culpables de semblants defraudacions. Tothom sap que la Conselleria de Proveïments té el monopoli del pa i del vi, així com l'agabellament del porc i alguns altres comestibles, on es noten tals defalts. Per tant, és a la dita conselleria que el Municipi hauria d'aplicar, a major exemple, les merescudes sancions.

A deu hores de la vetlla, romangué tota la població a les fosques, causant els consegüents trasbalsos i enrenous durant una hora, perquè havien interromput des de Granollers i de Barcelona tota instal·lació [sic] elèctrica. Diuen alguns que durant la fosca havia caigut una bomba damunt la Casa Emissora de Ràdio, i una altra en una fàbrica de municions de guerra.

DILLUNS

Tanmateix, algun vaixell, segurament dels militars o italià –"pirates", segons el full oficial—, engegà la nit de dissabte una vintena de bombes sobre Barcelona. Per més que aquesta estava proveïda de metralladores antiaèries, com que no es tractava d'avions de bombardeig de res no serviren. En contra, a vuit hores i mitja de la vetlla d'ahir, mentre estàvem sopant, fou talment com si ens hagués caigut damunt una bombarda, car ens comparegué, amb la més gran agitació, una de les tres nores, amb el seu fill d'uns dotze anys i sa filla de setze mesos, fugint de Barcelona, en ocasió que té son marit a París, per

14
FEBRER
DE 1937

15
FEBRER
DE 1937

presentar alguns projectes seus i fer-ne diners, al mateix temps que per entrevistar-se amb algunes personalitats protectores.

Avui tampoc no hi ha pa, i és ja el quart dia que ens n'ha mancat. Mentre continués així, havent-n'hi encara un dia que altre, no fora res. Molt pitjor que no el mancament total del pa són les recruades, cada dos per tres, de ma muller, amb el seu incurable dolor i altres xacres. Bé l'han visitada els quatre metges de la Garriga i altres cinc de Barcelona, els quals, valent-se de tots els específics adequats, no han fet sinó contemporitzar amb les seves dolences. Naturalment que, de retop, he de rebre'n jo les sotragades morals i materials, però tot va en ordre amb el camí del meu calvari, traçat per ma malastrugança, com he repetit tantes vegades.

DILLUNS

La cosa va empitjorant-se de dia en dia. A l'anada inútil del meu fill, com a aporterat, dissabte passat al Banco de la Propiedad, cal afegir la manca de pa per avui i demà. Així anem acostumant-nos-hi, tant com durarà el bloqueig de Barcelona. Quant al falliment de la percepció de lloguers, els quals reté el Banco per ajudar la Generalitat al proveïment d'articles i missions² per a la guerra, és de veure que aquesta ja no sap com desempallegar-se'n. De poc o res li hauran servit les emissions de paper de 10, de 5 i de 2,50 pessetes, que tothom pren amb desconfiança. Nogensmenys, estan ara remonent la lleva o mobilització dels homes de 18 als 30 o 40 anys, tantes vegades decretada però mai acabada d'organitzar. No és tot u bufar i fer ampolles.

Encara l'article més indispensable i que està acabant-se per moments són els lluquets de sofre o llumins per encendre el foc o el fogó de gas. Bé és veritat que ha aparegut cert instrument que, per mitjà d'un ressort, fregant una pedra,

² Despeses (N.E.)

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

22
FEBRER
DE 1937

produeix una guspira encenedora; però, en acabat d'aitals pedres, que es gasten prou sovint, no sé com ens ho farem per encendre el foc, tan indispensable! Per encendre la pipa (el meu més petit consol) ni cal pensar-hi, tant més que també va mancant tota sort de tabac.

En aquest precís moment, el nunci acaba de cridar que tothom que tingui aparell de ràdio era tingut de llevar-li l'antena, sota pena de la corresponent sanció. Deu ser perquè ningú no pugui tenir altres noves de la guerra que les que porten els diaris? Ben inútil previsió, car, interpretant aquelles en sentit invers, hom pot tenir-ne la certesa de la veritat. Per exemple, portava *El Mundo Deportivo* del 24 de gener: “*Crítica situación de los rebeldes en el frente malagueño*”. Doncs, llevant l'afegidura *en el frente*, tindrem la situació exacta dels rebels malaguenys. Tant és així que el 10 de febrer ja estava Màlaga retuda i en poder de les tropes.

Oint l'ordinació damunt dita, a tall d'ucàs que les autoritats regidores tracten d'imposar al poble català, fins ara lliure, m'ha vingut al pensament el procés de la ingerència del tsarisme o sovietsisme rus a la nostra terra, la qual cosa em passà distretament per alt als meus *Records*, al lloc que bé li corresponia. Fa uns quaranta-cinc anys vingué a Barcelona un orfeó o “capella russa” per fer-nos oir una tongada de concerts al teatre Principal, amb els quals ens deixà molt plaentment meravellats. Entre els entusiastes concorrents que ens delitàvem amb les seves cançons populars i cants heroics i religiosos hi figuraven en Guimerà, en Narcís Oller, en Millet i l'Alió. Aquest darrer acabava de donar a la llum les nostres cançons populars, notablement harmonitzades, i tantost va entreveure's a intimar amb el director rus, de prou clara intel·ligència. Un cop informat de la bellesa i consemblança de les nostres cançons amb les seves, feu-ne executar tot seguit un parell pel seu orfeó, i en sentir *El noi de la mare*, amb aquell bo de baixos acompanyat, l'hagueren de repetir tres o quatre vegades. Encara major sorpresa causà al públic de veure avançar-se una joveneta, abillada amb la típica indumentària russa, i cantar *La pastoreta*, com una de les nostres fadrines no ho faria millor ni amb més clar accent català. Poc temps després es va fundar l'Orfeó Català, dirigit per en Millet, l'únic avui vivent dels

admiradors filharmònics esmentats. Tal fou la primera suau influència de Rússia en els cors selectes catalans.

Després de la música, anaren entrant consecutivament totes les manifestacions culturals russes dins els sentits del nostre poble, ja en les novel·les morals de Tolstoi, ja en l'art de la pintura escenogràfica, acompanyada d'espectaculars ballets executats a la perfecció per la proverbial mestria de llurs dansadors. Entremig de semblant cultura, no podia mancar l'estridència política i social d'aquell poble semioriental i semibàrbar. De les obres de Kropotkin i Bakunin, anarcocomunistes, tantost publicades com traduïdes al castellà, ja en vaig donar compte, així com de la influència que exerciren entre l'estament treballador i sindicalista. Cal afegir-hi les representacions gràfiques en pel·lícules històriques d'aquell infortunat país i les execucions teatrals, presentades al Liceu, on el cèlebre baix Xeliapin interpretava magistralment el personatge de Boris Gudonov.

Com era natural, alguns dels vividors polítics d'ací, suggestionats per la revolució allà desencadenada vers l'any 1916, volgueren conèixer de prop el procediment de la República soviètica; i al seu retorn, els Nin, Caselles, Mateu, Mauri i alguns altres emprengueren la seva predicació a la baixúria del nostre poble, la qual, imbuïda d'idees demagògiques i agombolada, aprofitant-se de les circumstàncies amb tota la malvolença, s'ha acarnissat contra l'alt i mitjà estament fins a deixar-lo reduït al miserable estat on avui es troba la part més sana i intel·lectual del dissortat poble català.

Ultra això que he relatat, m'he oblidat de consignar com l'acablat director de *La Rambla* fa més de dos anys que ha anat rebent bones subvencions de Rússia per l'apologia del sovietisme al seu periòdic. Cosa fortament de doldre, puix, esmerçant en la redacció el català, comet una doble profanació, així per usar la llengua pròpia, símbol de la llibertat del nostre poble, com per fer la propaganda d'una república esclavitzadora, inaplicable en la nostra terra.

.....

Diariari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIUMENGE

Potser seran els dos pans de quilo que ahir, a hora tarda i després d'una cua de tres hores, poguérem obtenir, els darrers que hauran expès, en un sol local, els agabelladors consellers d'aquest poble, donades les dificultats que s'ofereixen per trobar farina. Que almenys no tinguessin absolutament vedat els pastissers de fer algunes pastes sense sucre, que podrien fer de pa! Així mateix estic avui servint-me de la darrera capsa de lluquets per encendre la pipa, que és l'únic conhort meu enmig de l'aclaparament que em cal comportar. Atès que aquest article i l'aliment panificat són els més indispensables a la vida domèstica, bé ens caldrà patir-ne la manca.

Encara pitjor sort els ha tocat als habitants de Barcelona, ja que, a causa del bloqueig cada dia més extremat, estan passant la més gran carestia que mai per mai s'hi haurà vist. Malgrat tot açò, avui s'hi celebrarà una de tantes manifestacions que hi sovintegen, massa nombroses, de les forces armades populars, les quals, a deu pessetes diàries per individu, representen una picossada que la Generalitat no té possibilitats de poder atendre sinó sacrificant i arruinant tota la propietat urbana. Si almenys poguessin semblants forces, ajudades dels russos i d'alguns francesos mercenaris, contrarestar els militars espanyols, també ajudats de tropes alemanyes i italianes, per estalviar la destrucció de la nostra estimada ciutat, i no deixar-la en l'anorreament en què ha romàs Madrid, gràcies a la testarrudesia i estultícia (o «tantsemenfotisme») dels seus defensors...!

DIUMENGE

Com em pensava, des de dimarts proppassat la Generalitat de Catalunya ha decretat de prendre's l'administració de "totes les finques urbanes radicades al terme municipal de Barcelona" (ço és, a més de la capital, tot Sant Martí, Sant Andreu, Sants, etc.), i de la recaptació dels lloguers, mitjançant la percepció del 10% sobre el líquid de la renda. Aquesta monstruosa determinació és deguda a la situació desesperada en què es troba per sostenir la suposada guerra i la maleïda revolució comunista, les quals hauran aconseguit del tot la destrucció i l'ensorrament de Catalunya.

28
FEBRER
DE 1937

07
MARÇ
DE 1937

Com a cosa inherent a tota guerra, i més essent entre gentes civils prou incivilitzades, ens cal patir tota mena de privacions, sobretot en els aliments de primera necessitat, així de pa com de carns, patates i fesols. No parlem del sucre, cafè, bacallà, llard, oli, etc., que van encarint-se fins al punt de no poder-ne obtenir sinó aquells que encara tenen els mitjans de guanyar-se cinc o deu pessetes diàries.

Si bé ahir ens donaren dos quilos de pa, per cert de la pitjor qualitat, diuen que ja no n'hi haurà més fins el dia 15, o sigui d'aquí a vuit dies. És el mateix dia en què haurà de baixar el meu fill i anar al Banco de la Propiedad, on ahir li digueren que ens donarien el resultat de la liquidació fins al present, puix que la Generalitat volia encarregar-se'n d'ací avant, com he dit.

10
MARÇ
DE 1937

DIMECRES

En contemplar aquests darrers dies als diaris les exhibicions gràfiques dels edificis destruïts a Madrid, no puc menys de recordar la meua dita, ja de molts anys observada, que al cap i a la fi “sempre té culpa el qui rep”. Aquesta dita, per crua i inhumana que a alguns podrà semblar, és confirmada per l'aforisme prou admès que “contra la força no hi ha resistència”. Doncs si el desgovern o anarquia d'avui a Espanya no té poder per contrarestar els avions alemanys que tals ruïnes produeixen, bé sap el mitjà per esquivar-les. Però una cosa és la caritat cristiana que ensenyava la Doctrina, dient (en castellà): “*Amarás a Dios sobre todas las cosas, y al prójimo como a ti mismo*”, i una altra és l'egoisme dels que indegudament pretenen governar Espanya, i sobretot els que volen salvar la pròpia pell. I així, abolida al present tota manifestació religiosa i tota llei de moral humana, ja fa temps que els castellans solien tergiversar, per xanxa, aquest manament, finalitzant-lo amb tot el cor amb “...y al prójimo contra una esquina”. Aquest poder té la fatal lluita per l'existència!

Com era natural, doncs, d'aquest falliment de caritat havia jo de participar-ne, no sols perquè la Generalitat se m'havia incautat obligacions recòndites al Banco Comercial –precisament de la mateixa Diputació i de l'Ajuntament—, sinó més

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

encara per la retenció de la renda que jo tenia de vint a vint-i-cinc pessetes diàries, ben afanyades en cinquanta anys de treballar per Catalunya, deixant-me de dos mesos ençà sense un cèntim. Tant, que si no fossin les mil dues-centes pessetes – producte d'un brillant— que tenim a la Caixa d'Estalvis, bé ens podríem morir de fam. I pensar que de tot jo en tinc la culpa, com he dit abans! Car, si no m'hagués refiat mai de valors per la renda, ni de cap propietat immoble, amb tots els seus inconvenients i impertinències, i n'hagués tingut el valor en efectiu, a hores d'ara podria bé riure'm de totes les abusives arbitriarietats de qualsevol govern.

Però així ho ha volgut la meva malastrugança. Per gran coincidència, així com el meu pare, després de repartir entre els fills, en vida, tota sa propietat, i feta la liquidació de la societat comercial del seu nom, morí amb la monomania que havia romàs pobre, així jo també, als vuitanta-tants anys, hauré patit més de la pobresa que, de fet, estic passant.

I finalment, no em mancaria sinó que m'esdevingués en aquest poble la darrera casualitat de tantes que he referit en els meus *Records*. Tal és que fou el primer llibre que vaig adquirir a Barcelona, quan devia tenir catorze anys, el *Don Quijote*, en una edició popular. Llegida més d'un cop la insuperable obra i, per fi, traduïda per mi fa cinquanta anys, a la Garriga, a les meves darrereries, no sé encara distreure'm de la meva mala sort ni delitar-me en res més que fent-ne segurament la darrera llegida. No cal dir més per comprendre en quin estat es troba el pobre esperit meu!

DISSABTE

Dia fatal haurà estat el d'avui per Madrid, per ço que, després de quatre mesos de setge, gran part de la ciutat ja enderrocada, els vells i les criatures morint-se per falta d'aliment i de llet, els habitants sobrevivents s'afanyen a demanar la *Rendición*, valent-se de cartells ficats als balcons de les cases. Mes el general Miaja, aconsellat segurament pels generals russos, cuidant de defensar-se ells, puix la població ja està sotmesa, sembla que volen jugar-se

13
MARÇ
DE 1937

la darrera carta per veure d'obtenir alguna concessió dels militars tocant a llurs persones abans de sotmetre's. I així han manat de fer desaparèixer aquests cartells; però la població, més assenyada que no aquells, que és sens dubte la gran perjudicada, no para d'insistir amb nous cartells, on proclama que *Rendirse no es cobardia*, i tenen tota la raó, car obstinar-se davant una força major no és sinó temeritat i fanfarronada. D'aquesta flaqueza humana està patint al present Catalunya, puix tot la premsa no fa més que enaltir l'estoica heroïcitat de la capital de Castella, tot baladrejant que vagi tothom a socórrer-la a corre-cuita. La Generalitat, com a part interessada a salvar la pell, prou s'afanya d'organitzar batallons de mansois catalans que, en arribar allà, podrien molt bé fer que s'acomplís el nostre aforisme: "Quan fou mort el combregaren, per falta de sagraments."

Per altra banda, no sé quina connexió pugui tenir el nostre adjutori al govern central d'Espanya, sempre enemic de Catalunya, amb la proclamació pel president de la Generalitat, el 6 d'octubre de 1934, de l'Estat Català independent, dins la república federal espanyola. Com no sigui que ara el president Companys se senti més espanyol que llavors català! Tot podria ésser, atesa la seva admissió i el socors als vint mil refugiats madrilenys, els quals vénen a augmentar el ja excessiu nombre de forasters, procedents de sengles poblacions d'Espanya i que constitueixen en major partida la baixura, d'alguns anys ençà esvaïdora del nostre territori, a tal punt que han fet veritable la dita popular: "Hostes vindran que de casa et trauran." Aquesta és, per tant, la causa de la decadència de Catalunya i dels catalans, l'esperit dels quals és tan mort com la seva pròpia nacionalitat, històrica i gloriosa. Una evident prova d'això és la publicació preferida de documents dels partits extremistes —valorats per la mateixa Generalitat i contraris a l'esperit català— en llengua castellana, i que la gran majoria dels catalans ni se n'adonen!

En conseqüència, doncs, de tot el que acabo de dir, i repetint la meva dita que "sempre té culpa el qui rep", alguna deu tenir-ne Catalunya del seguit de bombes que les tropes espanyoles, per tal de restablir l'ordre i la justícia, massa desapareguts actualment, va endreçant-nos en alguns ports i poblaci-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

ons entorn de Barcelona, com a avís de les forces que té disposades a combatre el comunisme i l'anarquia.

Ahir, segons els diaris, foren unes vuitanta les que engegaren sobre Badalona, Mollet, Santa Coloma de Gramenet i sobre l'Energía Eléctrica de Sant Adrià, sense aconseguir el seu objectiu, segons diuen aquells.

DILLUNS

Per mantenir despert l'esperit del poble que el defensa, el dia d'ahir, com cada diumenge, la Generalitat va inaugurar un monument al soldat popular enmig de la plaça de Catalunya. Per més detall, no hi podia mancar la presentació del *Batallón de la Muerte* —enrotllant aquest tema en la bandera: un cap de mort i dues túbies encreuades— sota el comandament del famós lluitador italià Candido Testa. Prou coneguda deu ésser a Itàlia semblant Testa.

Avui ha baixat el meu fill per quarta vegada a Barcelona, al Banco de la Propiedad, que no ens ha donat ni un cèntim en tot aquest trimestre, on li digueren que la Generalitat disposaria de la percepció dels lloguers. El més probable és que arrambarà amb tot quant pugui, puix ja ha dit que tothom està obligat a contribuir a la guerra amb tots els seus havers i cabals.

Mentrestant, s'ha acabat el pa per tres o quatre dies, i el pitjor encara és que si en donen no és sinó fet de qualsevol cosa menys de farina de blat. Per sort, la nostra manyosa filla i àngel salvador s'ha enginyat a fer-nos una mena de bunyols d'una símil-farina que poden suplir el pa; quan no, el pastisser Sitges, veí nostre, ven un pastís en forma de trena —en la qual el Municipi li ha obligat a mesclar-hi sucre!— que té el gran inconvenient que val 1,50 pessetes cadascun.

15
MARÇ
DE 1937

DIVENDRES

Tot i que ja esperava arribar al final del meu calvari, la meva contínua malastrugança no ho ha volgut així. Dimecres a la tarda em calgué ficar-me al llit d'un refredat, que és la meva flaca, com també era la del meu pare i de la qual morí. Però com que no és encara la meva hora, avui, que per cert és enguany la festivitats de ma muller i de ma filla, m'he llevat i encara hem pogut fer-ne alguna recordança amb un xic de crema i un bocí de pa de pessic.

Per més coincidència, avui també ha arribat de París el meu fill Roman, del qual tenim ja fa un mes la muller, un fill d'onze anys i ma darrera neta, d'uns setze mesos, amb les naturals rebequeries de tota criatura. En venir ací, aquell havia anat de Barcelona a la capital de França cuidant trobar-hi mitjans de vida per les seves especialitats. Mes, davant el desengany del patriotisme francès, que sempre ha posposat els forasters als de la seva nació, no ha tingut res millor a fer sinó tornar-se'n amb la seva família.

Com a complement de la diada, després de renovellar la tanda de les crides municipals, no podia mancar la que a les vuit del vespre —per no donar temps de repensar-s'hi— feu l'agutzil que tots els joves de les lleves de l'any 1932 al 1936 es presentessin l'endemà a les set del matí a la plaça, per fer un passeig militar fins a les sis de la tarda, i qui no s'hi presentés seria considerat com a facciós. Aquesta crida fou molt plaent a la munió de convalsents i vague-rejants mercenaris castellans, francesos i alemanys, rebent deu pessetes diàries, que estan donant-se ací la bona vida, i encara deien que, puix que ells havien ja fet algun servei com a voluntaris, ara tocava als qui també l'havien fet al seu temps d'anar per patriotisme a ocupar el seu lloc per força. Tal és la llei de l'embut.

Encara ressona per l'aire el crit amb què en Companys finalitzà un dels seus discursos dels diumenges: “Visca la llibertat!” quan més d'un centenar de joves d'ací, de bona o mala gana, hauran d'anar demà fent onze hores de camí cap a Centelles, segurament a aparellar trinxeres. Cadascun portava el seu morralet de provisions. Quant al seu ideal polític, si la Monarquia mai no se'n

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

preocupà, com se n'havia de preocupar aquesta República comunista, la púria de la qual inspirà el poeta de la sarsuela *La Marsellesa* els versos següents:

*El pensamiento libre / proclamo en alta voz,
y muera el que no piense / igual que pienso yo.*

DIUMENGE

De l'antecedent i darrera crida de la passejada de les cinc lleves (1932-36) va resultar que el qui les comanava, per més que provà de catequitzar la seva voluntarietat per anar al front, ni un no en conquistà, malgrat l'amenaça d'ésser considerat com a facciós! Foren més d'un els que en aquella hora romangueren al llit, cansats del treball de divendres, segons digueren... i no els passà res. D'ací al dia que els cridaran de nou.

Ben diferentment va anar una altra crida del dia abans, sobre l'ajuda de tot-hom en joies, provisions o diners, a les messions de la guerra. Aquests donatius els passaren a recollir a domicili. A tot aquell qui va donar de deu cèntims en amunt no li passà res; però els quatre o cinc, prou significats, que en ús de llurs drets no van voler donar res, els seus noms foren publicats en lletres ben grosses al primer número del setmanari *Unió*, eixit avui mateix, i l'endemà procediren a l'escorcoll dels seus domicilis, considerant-los com a facciosos. Per cert que un d'ells, d'ideal esquerrà, al qual empresonaren de moment, el van haver de deixar anar en llibertat en no trobar-li cap causa, però amenaçant-lo amb la pèrdua del seu establiment de pastisseria i exigint, tant a aquest com als altres, més d'un miler de pessetes. Santa paraula!

Nogensmenys, sembla que a Barcelona estan ara perseguint els socis de la Lliga Catalana; ben segur que pel seu excés de catalanitat.

21
MARÇ
DE 1937

28MARÇ
DE 1937**DIUMENGE**

Enguany, per raó de fer el ple de la lluna divendres passat, s'ha escaigut avui la diada de la Pasqua Florida. Aquesta diada, que en altres anys solia cloure una setmana per als creients –i fins i tot pels despreocupats i lliurepensadors— plena de poesia mística, en aquest ha transcorregut enmig d'una glaçada i de la neu al Montseny, causant l'assecament de patateres i altres hortalisses, les quals esperàvem com el manà. No cal dir el prosisme i enfastijament amb què l'hem passada, i tot per la malvolent inquietud d'uns quants esperits ja fa temps esperonats per la fatal enveja, que els ha portat a fer la present revolució social. Com si fos possible que de cop i volta la societat restés capgirada, tal com avui en té l'aire. Però poc compten aquells que la bola del món sempre està voltant, i que després d'un temps en ve un altre.

04

ABRIL
DE 1937**DIUMENGE**

Al cap de vuit dies que la Generalitat ha estat en crisi, a la fi en Companys ha hagut de formar un govern de treva, cosa que significa que fins ara havia estat en guerra intestina. Ja era de preveure que les rivalitats entre els partits del Front Popular serien inexcusables i que un dia o altre havien d'esclatar. Havent-se prevalgut els comunistes del poder que en Companys els concedia, calia que n'abusessin i que l'esquerrana Generalitat es veiés postergada; i tant que, de la munió de finques que la CNT i la FAI s'han apoderat, la Generalitat de Catalunya ja fa tres trimestres que no en percep la contribució, la qual cosa representa alguns milions de pessetes. A això és degut el decret promulgat per la Generalitat de la recaptació total de tota la renda de la propietat urbana; ara veurem si podrà reeixir-ne. I si no, és ben clar que li mancaran cabals per sostenir la guerra. De moment, ja han fet fer una crida per tot Catalunya de la suspensió, fins a nova ordre, de la mobilització de l'exèrcit popular amb tanta parencia³ i pets de músiques aparellada.

³ Ostentació (N.E.)

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Entretant, aquest matí a cinc hores els militars han engegat algunes bombes damunt Sant Adrià i Badalona; no sabem si han obtingut llurs objectius. Després he sabut que així mateix bombardejaren Mataró, Calella, Blanes i Tortosa, poblacions en les quals segurament hi deu haver alguna caserna o bé fàbrica de municions de guerra.

DIMECRES

Sisè aniversari de la proclamació de la República. Enguany el govern ha decretat que no sigui dia festiu, com era molt natural, però que tots els jornals d'aquest dia siguin destinats al despès de la guerra. En canvi, els no treballadors i sense feina estan obligats a commemorar semblant diada amb l'abstenció completa de pa i, tant o més sensible que aquesta, la del tabac. Bé és veritat que als explotadors de les presents circumstàncies, o sigui els qui fan d'autoritat i tots aquells que els ajuden, no els haurà mancat ni una cosa ni l'altra. També és veritat que, a falta de pa, podem suplir-lo amb algunes pastes dolces, fetes de qualsevol mena de farina, però tenen el gros inconvenient que, a més d'ésser de mala qualitat, costen a un preu que els arruïnats d'avui no hi podem arribar. Així mateix, s'està acabant la sal, l'oli i el sabó, privant-nos de coure i amanir la verdura i rentar la roba. Quant a l'exhauriment de cafè, sucre, pastes per a la sopa, patates, fesols, etc., ni cal parlar-ne.

Qui podia mai preveure que, al cap del tercer any de proclamada la malaguanyada República, ja obtinguda l'autonomia pel visionari Macià, a la mort d'aquest el president de la Generalitat accediria a convertir el seu govern de Catalunya en una dictadura dels proletaris i treballadors? El dia 6 d'octubre de 1934 fou la primera envestida cap al comunisme; per sort, llavors el president Companys i tota la seva colla de consellers, tan desaconsellats com ell, van haver de sotmetre's. Però, en arribar el 19 de juliol de 1936, donant el mal president tota la bel·ligerància als partits extremistes, i envalentits aquests perquè s'havien retut les confiades forces militars de Barcelona –que bé ho pagaren amb la vida—,

14
ABRIL
DE 1937

ens trobem avui governats pels anarcocomunistes, que ens han reduït a la miserable situació present. I puix que el subversiu Companys, malgrat el nombre considerable d'homes que té a les seves ordres, entre guàrdies civils, guàrdies milicians, minyons de l'esquadra i guardes d'assalt, no es veu amb prou forces per vèncer i sobreposar-se al partit comunista, que ens té, així com a ell mateix, esclavitzats, no roman més esperança que en l'exèrcit espanyol perquè vingui a deslliurar-nos de l'actual esclavitud i carestia.

18
ABRIL
DE 1937

DIUMENGE

Per fi s'ha resolt la crisi de la Generalitat de Catalunya, al cap de 21 dies! Cosa mai vista fins ara en cap altre govern del món. La constitució és, si fa no fa, com la de l'anterior, o sigui: tres consellers de l'Esquerra Republicana, quatre de la CNT, tres de la UGT i un de la Unió de Rabassaires. Veurem ara quines seran les seves solucions al crític moment actual.

De moment –i després d'haver sovintejat per les parets del poble dos cartells agitadors de la guerra—, avui aquestes han aparegut emporcades amb gran profusió de 8 o 10 grans cartells, amb figures modernistes populars prou exagerades, publicats pel PSU i la UGT, acompanyats dels lemes següents: “Els teus germans del front t'esperen per la lluita sagrada de la Llibertat”. Un altre diu: “Amb el treball aixafareu el feixisme”. Si aquest ja no s'entén, dos altres més incomprensibles porten: “Per la millor defensa de la victòria, acolliu els refugiats de Madrid”, i l'altre: “Homes forts, al front!”. Si aquests alarits no expressen la desesperació d'un exèrcit esverat davant l'enemic, no sé què poden significar. I encara més, un que hi ha de la Casa del Pueblo de Madrid, on es reclama, en castellà naturalment, el servei militar obligatori de tots els homes útils, així com la intensificació dels treballs de fortificació amb el treball obligatori de tots els homes útils.

Nogensmenys, la nit passada la policia ha agafat, per ordre de la Generalitat, setze minyons que feren de guarda ciutadana la nit del 6 d'octubre de 1934, duent-los a Barcelona. Per obtenir la seva redempció, els han exigit alguns milers de pessetes.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Així mateix, vaig acabar ahir de llegir per cinquena o sisena vegada el meravellós *Don Quijote*, la més genial obra literària fins ara coneguda. Car la inspiració de Cervantes hi presenta, com ningú més ho hagi fet, la ideal espiritualitat humana encarada amb la realitat material, tal com la concep instintivament la general ignorància dels pobles. Per cert que, tot llegint la mort de Don Quixot –després de recobrat el seny—, aclaparat de desplaers, traspasant d’aquesta vida en vuit dies, em va venir al pensament la consemblança amb la meva situació d’esperit, deguda a les desil·lusions de veure el català literari supeditat al dialecte barceloní i als desenganys domèstics que he hagut de comportar a les meves darreries, i no vaig poder evitar que els meus ulls destil·lessin dues llàgrimes per l’alleujament del cor. Així em vingués la fi del meu calvari, tal com desitjo!

Per afegidura, i com a caramull de l’aclapament que ja patim perquè ens manca des de fa quatre dies el més indispensable aliment, ço és, el pa, des d’avui no tinc ni un bri de tabac per carregar la pipa, esplai que m’ha servit més de seixanta anys de conhort i finalment de gran adjutori per passar i empènyer les hores tristes i feixugues que em romanguin fins arribar a l’etern repòs.

Aquesta mateixa tarda, a tres hores, els contraris han deixat caure sobre la Barceloneta una cinquantena de petites bombes, causant sis morts i quaranta-nou ferits, segons *La Vanguardia*. Alguns diuen que van caure damunt alguna fàbrica d’electricitat a l’encreuament del Paral·lel i el passeig de Colom.

DIVENDRES

Diada de Sant Jordi, llegendari patró de Catalunya. Adéu, jolius i bella tradició medieval, que tant alegraves els cors dels catalans, avui perduda com tantes d’altres! Per ventura, ahir vaig acabar de llegir la fi i mort del cavaller Rui Díaz (Raurich), el llegendari heroi castellà, conegut pel Cid Campeador.

Fa avui cinquanta-tres anys de ma primera publicació amb les *Cobles en llahor del gloriós cavaller Sant Jordi*, les quals m’endregà n’Artur Masriera i que vaig

—
23
—
ABRIL
DE 1937

fer estampar-ne un centenar d'exemplars, imitant el tipus d'impremta Fortis, a la ploma, en tinta negra i vermella, sobre paper antic. Exhaurits als pocs dies, vaig haver de fer-ne un segon tiratge d'un altre centenar, que constitueix, per mi, una peça doblement singular, ja que no se'n troba ni un per remei.

Recordant encara, després de la meua nova llegida del *Romancero del Cid*, com en el meu *Romancer feudal-cavalleresch* que vaig catalanitzar i publicar vers l'any 1900, hi vaig incloure el quart romanç del Cid: *Non es de sesudos homes*, atès que m'havia corprès la bellesa i viva color del 86. Cuidant que no el vaig catalanitzar en aquella ocasió, ho faig o refaig a continuació:

Vet-lo, vet-lo que stà fent
l'alarb la via empedrada,
cavalcant a la geneta
demunt una éuga baya;
borceguins de marroquí
e esperons d'or calçava,
un escut davant lo pit
e en sa mà una atzagaya.
Esguarda e diu a Valencia:
De mal foch sies cremada!
De primer fóres de maures
que de cristians gonejada.
Si la llança a mi no ment
a maures seras tornada,
e aquell [...] de Cid
l'agafaré per la barba;
sa muller dona Ximena
serà de mi captivada,
e sa filla Urraca Hernàndez

serà la mia enamorada;
un colp jo ne estiga fart
la trametré a mes companyes.
Lo bon Cid no stà axí lluny
que tót prou ho ecoltava.
--Feu-vos ençà, filla méua,
la méua filla Na Urraca;
dexau les robes feyneres
e vestiu robes de Pasca;
a aquell alarb, fill de cà,
trateniu-lo-m en paraules,
mentre jo enselle Babieca
e ciny-me la méua espasa.
La donzella molt formosa
a una finestra abocava;
lo maur, des que la veu
en tal guisa li parlava:
--Que Alà guart-te, ma senyora,
ma senyora dona Urraca!

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

--Axí ho faça a vos, senyor,
fent bona vostra arribada!
Set anys bé fà, oh rey! set
que só vostra enamorada.
--Altres tants ne fa, senyora,
que us tinc dedins la méua ànima.
Mentrestant, en açò,
lo bon Cid ja s'amostrava.
--Adéu, adéu, ma senyora,
ma gentil enamorada,
Puix que del cavall Babieca
jo bé sent la potallada.
Llà on l'éuga posa'l peu
Babieca anch lo hi posava,
lo Cid parlava al cavall
bé ohirèu çò que parlava:
--Reventar devia la mare
qui a son fill no esperava!
L'éuga, qui éra lleugera,
mólt endavant li passava,

fins a arribar vora un riu
on una barca stava.
Lo maur, dés que la veu,
plà bé que se-n alegrava,
Grans crits endreça al barquer
que li acostàs la barca.
Lo barquer és diligent
la hi tingué aparellada;
ben prompte s'hi embarcà,
que no gens va deturar-se.
Stant ja lo maur embarcat,
lo bon Cid arribà a l'ayga,
E vehent lo maur ja saul,
de tristor bé reventava.
Mas, ab la furia qui-l pren,
una llança li etgegava,
dihent: --Aplegau, mon gendre,
replegau aquesta llança,
que pot-ser un temps vindrà
que us serà ben demanada!

En acabat de catalanitzar aquest 86è romanç del Cid, que m'ha ajudat a passar tres o quatre hores del meu trist exili al mateix temps que a enriquir el meu *Romancer feudal cavalleresch* –si ja no hi és inclòs—, m'ha vingut al pensament el deute que tinc amb Cervantes, de la mort del qual és aniversari la diada de Sant Jordi. Tal és la traducció de la rondalla *El curioso impertinente*, que en les dues edicions del *Don Quixot* per mi traduït no hi és sinó extractada, per massa prolixa i inoportuna, segons el mateix Cervantes així ho reconeixia en la segona part de sa immortal obra.

Per tant, malgrat el propòsit que tenia fet de no treballar més literàriament per Catalunya, després del meu cinquantè aniversari de publicista l'any 1932, enca-

ra, després de tres anys, ultra que estic escrivint els meus *Records*, m'emprenc a traduir la dita novel·la literalment i en el català literari ja emprat en totes les altres novel·les de Cervantes.

25
ABRIL
DE 1937

DIUMENGE

Ahir va baixar el meu fill una altra vegada a Barcelona, i al Banco de la Propiedad li digueren que encara no tenien ordre de la Generalitat de liquidar amb els propietaris. I així fa ja quatre mesos que, de dues mil que poden haver tocat dels llogaters, no me n'han fet ni una.

La meva muller s'ha passat dos dies al llit d'un fort dolor neuràlgic, promogut per un excés d'acetona. Tot i aquest nou contratemps —així com tants d'altres que vaig passar en els cinquanta anys de treballs per la literatura catalana—, avui he emprès la traducció del *Curioso impertinente*, tal com deia en l'anterior nota. Si arribo a acabar-la, serà a la Garriga on hauré donat fi a totes les meves traduccions de Cervantes.

09
MAIG
DE 1937

DIUMENGE

El diumenge 25 del mes d'abril passat va ser assassinat en Rotllan Cortada i Dolcet a la carretera de Molins de Llobregat (de Rei), en un auto on anava acompanyat de cinc o sis persones. Era el secretari de la Conselleria de Treball i Obres Públiques de la Generalitat i militant del partit [sic] de la UGT (Unió General de Treballadors). Per fi, a causa de la discòrdia regnant entre cinc o sis partits i partidets, ha esclatat, al cap de nou mesos, tal com era de preveure, una sagrant escissió, i els dies 3, 4, 5 i 6 del corrent lluitaren els anarcocomunistes, o sigui la FAI, contra el govern de la Generalitat. Foren víctimes d'aquest conflicte més de cinc-cents, entre morts i ferits. Dels de la UGT, adherits a la Generalitat, sucumbí n'Antoni Sesé, que n'era secretari.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

La Generalitat segueix encara parapetada, defensada pels Minyons de l'Esquadra, que ja han resistit tres atacs. Tot i la perícia del general Pozas, ajudat d'alguns milers de milicians, vinguts de València, no ha pogut o sabut desarmar els sediciosos, única solució per apaivagar la present revolució intestina. Entrentant, les tropes espanyoles, retudes Eibar, Guernica i algunes altres poblacions, són ja a les portes de Bilbao.

DIUMENGE

Després d'haver expulsat els italians fa mig any les tropes del Front Popular, o roges, de Mallorca, alguns avions d'aquests han anat de tant en tant engegant bombes sobre Palma, així com han fet amb la retuda Màlaga i la ja ocupada Saragossa. Com a represàlia, ahir a 2 hores de la matinada, set avions trimotors Junker, procedents de Palma de Mallorca, llançaren damunt Barcelona i els seus contorns gran nombre de bombes incendiàries i explosives de gran pes, causant més d'un centenar de víctimes entre morts i ferits.

DIUMENGE

Avui he acabat de traduir literalment l'única novel·la de Cervantes, inserida en la primera part del Quixot, *Lo curiós impertinent*, que em mancava catalanitzar, tal com es refereix en el preàmbul. Ben segur que haurà estat aquest el meu darrer treball, el qual desitjaria que fos arxivat, com tots els altres meus treballs cervantescs, a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.

He restat, doncs, en vaga d'aquest *Dietari* pels pocs fets polítics que es van esdevenint, i m'ha tornat a la imaginació la nostra crítica situació pecuniària, puix que fa ja cinc mesos que no he percebut ni un cèntim del Banco de la Propiedad; això em produeix un aclaparament d'esperit com mai no havia experimentat en ma vida.

30
MAIG
DE 1937

06
JUNY
DE 1937

15
JUNY
DE 1937

DIMARTS

Cal recordar com el 2 de març la Generalitat decretà encarregar-se de l'administració de tota la propietat urbana de Barcelona i pobles adherents, retenint el 10% d'administració i amb l'augment d'alguns lloguers. Encara que ja qualificàrem aquesta decisió de monstruosa, continuarem confiant en la intervenció del Banco, que deia que ja s'entendria amb la Generalitat. Però amb aquestes raons han passat els mesos de febrer, març, abril, maig i juny, per sortir al capdavall la Generalitat decretant precisament el dia 13 del corrent la municipalització de la vivenda a Catalunya, mitjançant l'emissió de cèdules hipotecàries per indemnitzar els propietaris expropiats.

Si això no és la implantació del comunisme o sovietisme rus, no sabia quin nom donar-li. Malgrat això, comsevulla que tota decisió de la Generalitat porta una lentitud desesperadora –o sigui, mentre que tots els buròcrates i proletaris afamats gaudeixin i mengin dels havers del burgesos—, he decidit de trametre l'exposició següent:

*Comissió Mixta d'Administració
i Control de la Propietat Urbana*

L'infrascrit, Antoni Bulbena i Tosell, natural de Barcelona, de vuitanta-tres anys d'edat, patint un fort aclaparament físic i moral, a aquesta Comissió he d'exposar: Que, havent treballat més de cinquanta anys per l'enaltiment de la llengua i literatura catalana, el 22 de març del 1933 vaig fer la més desinteressada donació a l'Institut d'Estudis Catalans de tota la meva manifestació literària completa, amb més d'una seixantena d'obres, entre impreses i manuscrites, mereixent un ofici d'agraïment sotssignat pel malaguanyat Francesc Macià, a més d'una lletra de regreïament del director de la Biblioteca de Catalunya i de l'inspector pel mateix donatiu..

Que em va ajudar a la producció del dit treball meu la renda de la casa que habitava (Abaixadors, 11) amb 750 ptes. mensuals (pagades les contribucions i els

Diari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936

1937

1938

impostos), de les quals el Banco de la Propiedad me'n dona encara a compte 300 ptes. fins el gener proppassat.

Que, trobant-me, doncs, a hores d'ara amb la dita defallia, que m'he hagut de traslladar per raó d'economia a la casa de ma muller, xacrosa així com jo, a la Garriga, estic acabant els darrers recursos.

Per tant, espero del dreturer procedir d'aquesta Comissió que em podrà procurar encara algun socors mensual durant els darrers anys que em restaran de ma atribolada vida.

Antoni Bulbena

La Garriga, 15 de juny de 1937

DIUMENGE

En vista del rebut núm. 2773 lliurat per la Comissió Mixta a la meva sol·licitud precedent, on diu que s'hi demana un *avenc* (sic) per *bestreta*, ahir mateix vaig endreçar una lletra a un tal L. Vidiella (segurament conseller de Justícia de la Generalitat) recalcant-li ço que allà s'hi al·lega, que bé ho tindrien en compte a tot arreu del món civilitzat i —sense fer esment de l'”avenc” que hi ha verament entre el govern de Catalunya i jo— recomanant-li que em vulgui socórrer, puix que estic vivint de la caritat d'algun parent. Veurem quina resolució recaurà sobre el meu cas.

Avui diuen, per més que els diaris no en resen gens ni mica, que l'exèrcit militar, ajudat de 50.000 alemanys, són ja entrats a Bilbao, i que es troba mort o ferit o fugitiu el president Aguirre, que en dirigia la defensa en cap. Poques poblacions més els manquen per tenir dominada tot Euzkadi.

20
JUNY
DE 1937

DISSABTE

Ha passat la quinzena d'ençà de ma justa sol·licitud sense obtenir-ne (com ja era d'esperar) ni la més petita atenció, ni menys del conseller Vidiella, que prou em coneixia del temps que feia de llibreter. Per altra banda, el dia primer del corrent va aparèixer a *La Vanguardia* un avís de la Comissió Mixta dient que l'endemà divendres començaria la liquidació de les rendes líquides –a un sol local del passeig de Gràcia, 37— corresponents al febrer i març d'enguany als propietaris de finques radicades a Barcelona i tot el seu pla, començant per la zona primera, de la A a la D. Tot això no és sinó una falsedat i enganyifa, com tots els anteriors projectes de liquidació, car, amb l'afany de recaptar cabals –és d'advertir que hi ha un estol de recaptadors a 20 ptes. setmanals— la Generalitat procura investigar, per mitjà de delegats, la situació contributiva de cadascun dels propietaris que s'hi presenten per liquidar, per fer-los passar amb raons i veure si encara poden fer-los alguna exacció en metàl·lic.

Comsevulla que la nostra casa, si bé radica al carrer d'Abaixadors, o sigui, el primer de la nomenclatura dels carrers de la ciutat, pertany a la zona 9, és de suposar raonablement que no li tocaria el torn fins d'aquí a alguns mesos, i puix que avui tot va desenraonadament i arbitrària, és més que segur que no li arribarà la tanda fins el dia que pugui imperar de bell nou una ombra de justícia, que ara com ara està mancant del tot. Em resta tan sols –i potser com a mil·lèsim desengany de ma llarga vida— l'esperança que el cunyat del diputat d'Esquerra Republicana, en Galés, quan vingui la tanda de la zona 9, amb tota sa influència, ens faci percebre quelcom de les 1.500 pessetes líquides que la Generalitat em deu el dia d'avui, si no vaig errat de comptes.

Voldria tenir ara a la vista el bell aplec de fulls populars que vaig posseir i que, amb el nom d'*Auques*, feia la delícia de la nostra juvenesa. Entre aquells n'hi havia un de verament profètic que duia per títol *El mundo al revés*, i encara que no em recordo sinó d'un parell de rodolins, dels quaranta-vuit que cadascun contenia, he de fer-ne esment. L'un representava un mestre d'estudi, amb sa típica barretina negra acabada amb una borla, anant a collibè d'un deixeble, tal com ell solia efectuar amb aquells que no sabien la lliçó, i, amb les calces avall i

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

la camisa amunt, un altre anava deixuplant-lo⁴; duia aquest rodolí, tot gravat al boix, el lema següent: “*El discípulo azota al maestro*”. Representava l’altre un home muntat per un ruc, i deia el lema: “*El amo lleva al burro*”. De segur que no hi devia mancar en el fantasiós full alguna representació d’un administrador exigint de l’arrendador una major suma en diner d’allò que aquest bonament ha pogut percebre de l’arrendatari, tal com avui està passant amb la paternal Generalitat! A quin punt ha arribat el govern de la nostra Catalunya autònoma! No era prou de veure’s aquesta del tot arruïnada, sinó que li calia comportar l’escarni i les fuetades d’un proletariat ignorant, ajudat de tota la baixura de pobles forasters i miserables! I qui m’havia de dir que semblants fets havia jo de patir a la meva vellesa!

DIJOUS

Els diaris d’avui porten la nova següent: “Al consolat d’Espanya a Niça s’ha presentat en Felip de Solà Cañizares (sic), exdiputat a Corts per Barcelona, exconseller i membre del Consell de la Lliga Catalana, deixant-hi un document on consta sa adhesió al règim republicà.” “Al dit document el senyor de Solà declara ésser republicà de dretes, catòlic practicant, catalanista i enemic de tot extremisme en la política econòmica i social; però considera el seu ineludible deure proclamar públicament els seus sentiments sense altra pretensió que el descàrrec de la seva consciència i el respecte que deu als seus antics electors, que reiteradament li atorguen la seva confiança...”

Aquest document, tramès des de Niça, bé pot tenir dues explicacions. La primera, que al dit senyor Solà li convé molt, per algun interès particular, tenir desembarassat i expedit el camí de la seva tornada a Espanya; i l’altra, que, donat el malaltís ambient prou general d’avui, deu tenir la intel·ligència pertorbada, així com passa amb el Sr. Ossorio i Gallardo i d’altres intel·lectuals d’ací i de forasters. I així fan veritable l’aforisme castellà: “De músic, poeta o foll, tots ne tenim, poc o molt”, i aquell altre que “un boig en fa cent”.

4 Assotant-lo (N.E.)

08
JULIOL
DE 1937

Vingué aquesta bogeria o fal·lera d'innovacions, com ja vaig dir als meus *Records*, a les darreries de l'anterior centúria, amb la profusió d'obres publicades a València i Barcelona, on s'exposaven les idees més o menys utòpiques dels segles XVII i XVIII. Jo mateix vaig traslladar i donar a la llum la *Basiliada* de Morrelly. A causa de l'expansió d'aquests extremismes, inculcats a l'ignorant proletariat, nasqué l'anarcocomunisme disfressat de República, la qual, passant de la teoria a la pràctica, ens ha conduït a l'actual desfeta.

Tenint, doncs, en compte els lamentables i massa reals fets actuals, així com l'anterior segle fou anomenat "de la llum" amb la propagació de l'electricitat i del relatiu progrés en el ram industrial, puix que avui tot el món està prou capgirat i revolt bé podríem anomenar el present segle "del món al revés" o del Confusionisme. I encara més, ha esdevingut fatalment el contrari del lema de Cervantes, que, referint-se a la seva genial obra, digué: "*Post tenebrae spero lucem*". Realment ens trobem com aquell qui passa de la llum a les tenebres.

DILLUNS

Que n'és, de costerut, aquest camí del meu calvari! He acabat de llegir, en la Bíblia, la vida de Job, que essent l'home més prosperós del seu temps en tota mena de béns materials i ric de família, puix tenia set fills i tres filles, després de perdre-ho tot fou atès de llebrosia. Doncs jo, que estava prou content amb la meva rendeta d'unes cinc-centes pessetes líquides cada mes i d'una vintena de valors que en donaven unes altres cinc-centes l'any, ben degudes al suc del meu cervell, em trobo avui, per obra de la Generalitat, que fa mig any que no puc tocar-ne ni un cèntim! I quant als meus nou fills, dels quals no me'n resten sinó quatre, ni un d'ells no pot, ara com ara, ajudar-me en la meva misèria. I si bé l'única filla, que per gran sort i casualitat nasqué la darrera, fa uns trenta-tres anys, ha estat la salvació de sa mare i meva degut al seu excessiu treball d'onze mesos, i en les actuals circumstàncies, es troba en una contínua tensió nerviosa que em procura prou malestar.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

12
JULIOL
DE 1937

Nogensmenys, al seu germà solter, qui a la primeria de sa estada amb nosaltres ens va fer algun bon servei, ara li ha pres com una rebequeria neurastènica, que no sabem com posar-hi remei. I per fi he de veure encara com algunes veïnes i amigues (?), veient el bondadós temperament de ma filla, a canvi d'alguns favors, que sempre són d'agrair, abusen un xic massa de la seva bona fe. No tinc altre conhort sinó considerar els milers i milions de catalans als quals ha recaigut pitjor sort que la meva.

DILLUNS

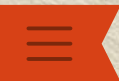
Fa avui un any de la malastruga guerra, o millor dit de la Revolució anarcocomunista, instigada pels soviets de Rússia i mantinguda per les tropes roges d'ací, ajudades d'alguns mercenaris forasters. De l'altra banda, hi ha els militars espanyols, amb bons contingents de guerra alemanys, italians, mauritans, etc., que tenen ja ocupades les tres quartes parts d'Espanya i cuiden foragitar d'ací els extremistes que ens han portat a la ruïna. Tot i que el generalíssim Franco ha rebut quaranta milions de lliures esterlines d'Anglaterra, sembla que les operacions estiguin aturades al Nord, que acaben de conquerir, si bé procuren fortificar-se entorn de les importants mines de ferro d'aquella regió.

No fora, doncs, de meravellar que –segons ja entreveu algun periodista francès— vingués d'aquesta guerra la completa descomposició d'Espanya, amb la instauració de protectorats d'Alemanya o d'Itàlia, tot deixant-nos una relativa hegemonia política.

Ja en la guerra que sostingué Espanya a les darreries del segle XIX, a Cuba i a Filipines, que durà ben bé cinc anys, no pogué mai acabar amb els insurrectes de l'una i l'altra illa, capitanejats per Maceo i Gómez, mentre que Rizal encenia en patriotisme els filipins. Per fi, donats els interessos que els Estats Units tenien en aquelles illes, tot i que el ministre Moret, progressista, havia ja concedit l'autonomia, aquells es van valer d'un fútil pretext perquè la ufanosa Espanya declarés la guerra als Estats Units: no fou altre, segons digueren, que l'afonament

19
JULIOL
DE 1937

aparellat per endavant d'un vaixell espanyol. I així, amb poques tropes, i armant aquella poderosa nació àdhuc alguns vaixells mercants, en poques setmanes els nord-americans donaren compte de l'esquadra espanyola i de totes les decandides tropes que allà restaven. Llavors es va proclamar la independència de Cuba i Puerto Rico, així com de Filipines, romanent sota el protectorat dels Estats Units. I veus ací com la decrepita i pobra Espanya restà desmembrada de les seves Antilles, que tanta riquesa li proporcionaven.

Per cert que els caricaturistes d'aquell temps, essent el símbol del tipus ianqui nord-americà un home de mitjana edat, rodanxó, amb patilles i barret de copa d'amples ales, que anomenaven Uncle Sam, el parodiaren dient-li Swine (pronunciat en anglès *suain*), que significa *porc*, faixat amb la bandera dels vint-i-cinc estels. En aquella saó, aparegué en una plana del *Blanco y Negro*, revista de Madrid il·lustrada, on figurava com a capçalera un dibuix representant Don Quixot i Sanxo Panza rebolcats per un ramat de porcs, i al peu mateix: “*Capítulo LXVIII. –De la cerdosa aventura que le aconteció a Don Quijote*”, i a continuació el text literal, sense fer-ne ni el més petit comentari.

Encara poc temps després, vingué per ventura a Barcelona Sir Ashbee, un lord prou demòcrata, soci de la societat Cervàntica de Londres, i visitant la meva col·lecció d'iconografia cervantina, en veure el dit full del *Blanco y Negro*, que tenia jo en gran estima, i dient-li jo si en comprenia la intenció, esclatà en una forta riallada. I, com era natural, després d'algun present que li vaig fer, propi de sa afició, va restar-ne tan agraït que em trameté des de Londres un exemplar de paper Japó especial de la seva obra *Iconography of Cervantes*, amb endreça impresa al meu nom. Per fi, aquest meu bell aplec iconogràfic va adquirir-me'l, ara fa dos anys, el devot cervantista Peris Mencheta, que vaig cedir-l'hi per cinc-centes pessetes, havent-ne tretes vint-i-cinc de l'*Auca de Don Quixot*, la més antiga que jo posseïa.

Tots aquests fets que he referit –que em passaren per alt als meus *Records*— m'han vingut a la memòria en el present aniversari, així com els de la guerra de Melilla, a l'entrada de l'actual segle, que, a costa de moltes fatigues i cabals,

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

encara roman fidel a Espanya. Amb tot, cal recordar que l'any 1909, trobant-se les possessions d'Àfrica en gran perill, en Maura, com a president de ministres, decretà la mobilització dels reservistes. Això promogué una rebel·lió anàrquica a Barcelona, rebent-ne quatre o cinc esglésies i l'edifici dels escolapis, la qual tingué com a caramull l'afusellament de l'anarquista Ferrer i Guàrdia, a Montjuïc. Aquesta feta va ser anomenada la Setmana Tràgica.

Avui torna a onejar la bandera de la República i la catalana a la Casa de la Vila d'aquest poble, on s'ha constituït un nou Ajuntament d'Esquerra Republicana, presidit interinament per un fill natural d'aquí mateix.

DISSABTE

Si bé he complert en el dia d'avui, vigília de Sant Jaume, vuitanta-tres anys, estic ben lluny d'haver-ne gaudit plenament ni la meitat. Primerament, dels 30.295 dies que he hagut de donar fe de vida, cal descomptar-ne uns 10.098, un terç, que, com que els he passat dormint, ja no era d'aquest món; i així puc dir que no he viscut gaire més d'una cinquantena d'anys. I segonament, que ja en fa més de set que vaig donar-me moralment per mort, tant per veure'm pretèrit en l'enaltiment de la nostra llengua materna, demostradora de l'esperit polític del poble, com per haver hagut de comportar la completa descomposició de la nostra nacionalitat.

DIUMENGE

Diada de Sant Jaume, "matamoros". Aquests darrers dies, els diaris retreuen els atemptats constants dels facciosos o feixistes, amb sengles canonades des de la mar i bombardeigs sobre Barcelona i alguns pobles del litoral català. Deu ser això degut a la commemoració adversa del meu aniversari, en la diada d'avui? Ja hem dit més amunt que en aquest segle de confusionisme totes les coses s'efectuen a la inversa. Tant és així que, equivalent exactament *fascio* en

24
JULIOL
DE 1937

25
JULIOL
DE 1937

italià a un *feix* en la nostra llengua, és evident que ara com ara més fan el feix o paquet els d'ací que no els d'allà. Proclamen i baladregen constantment els nostres governants el mot sagrat de Llibertat, quan aquesta és només el seu exclusiu privilegi, mentre que els governants no veuen sinó la seva esclavitud. Nomenen la present revolució d'estaments una guerra civil –que seria millor dir incivil—, mentre que la veritable guerra és internacional, o sigui entre Alemanya i Itàlia, ajudant als militars espanyols, contra l'exèrcit roig d'ací, ajudat de bolxevics i mexicans, que volen imposar-nos el comunisme. I finalment, el president Companys sempre fa bocades de republicà federal, ideal privilegi dels catalans, en tant que els seus actes no són sinó d'espanyolisme del més descarat i tantsemenfotisme.

27
JULIOL
DE 1937

DIMARTS

Malgrat que els diaris d'avui volen llevar importància a una vintena de bombes que llançaren els nostres deslliuradors sobre Barcelona la matinada de diumenge, és ben cert que en van tenir molta, perquè la majoria van obtenir llurs objectius –com la que caigué de ple a l'enginyeria d'en Girona, a la Barceloneta, constructora de material de guerra—, i encara més com a curumull de la commemoració de la diada, tal com s'ha dit abans. Deu ser això degut al fet que, pel esdeveniments històrics que d'un quant temps ençà li ha tocat passar, s'ha tornat Barcelona mesella, i ja està feta a prova de pistolers, de bombes i de bombardeigs? En acabat el primer any de dictadura despòtica, i malgrat que el responsable president de la Generalitat de Catalunya, en Companys, farà sempre l'orni, un vell patriota català li endreça els següents retrets, en ús del dret de llibertat: Per què, al present, has acabat de barrotar-te l'autonomia –defensada ja en fundar-se la Lliga Regionalista—obtinguda pel malaguanyat Macià fa cinc anys, procurant acomboiar-te amb el fatal Azaña, fundador del Front Popular, que ha estat la causa de tot l'estrall sobrevingut a Espanya i a Catalunya? Sense aquest monstruós conglomerat, Catalunya hagués continuat gaudint el seu Estatut, al qual teníem indiscutible dret tots els catalans; però ara ens veiem, com sempre, supeditats pels castellans, els nostres eternals adversaris. I vosaltres, jo-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

vent inexpert d'Estat Català, amb el vostre estel solitari a la bandera catalana, quin paper representeu en la present tragèdia de l'assolament de Catalunya? Quina part no us correspon del daltabaix de la nostra indústria, de la desvaloració dels capitals, de la desmonetització del paper emès fora de la llei, que no tindrà cap valor, de l'expropiació de la propietat urbana i rústica, i de tot el desgavell que ens ha portat l'actual revolució proletària, defensada pels soviets de Rússia, de la qual no podrem deslliurar-nos sense la intervenció de les nacions més avançades que no la nostra?

DIUMENGE

Fa just mig any que, a causa del desgovern i pèssima administració de la Generalitat, no he percebut ni un cèntim de la meva modesta rendeta. I malgrat l'escassetat i l'encariment dels queviures –sobretot l'oli, el llard i el sucre, i el mancament de sabó—, tant que els ous cal pagar-los a onze i dotze pessetes la dotzena, mercès a una part del servei d'argent que hem pogut vendre a preu alt en tenim per anar tirant aquest mes. Encara bo que, d'ençà de l'expedició del pa a les cinc fleques del poble, en podem tenir sense fer cua a 1 pta. el quilo, cinc dies de la setmana. En canvi, la pastisseria i el cafè valen un ull de la cara.

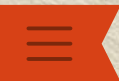
En tota la setmana no han cessat els bombardejos periòdics a Barcelona i al litoral català.

DIUMENGE

Ja ha passat el primer any del meu exili forçat –per haver hagut d'acomiadar la minyona de servei, que prou falta ens fa— en aquest poble i casa, on ja venia fa més de setanta-cinc anys amb la diligència de Granollers. Fa avui un any que, en baixar de l'estació, em vaig sorprendre per la bandera vermella i negra, anarcocomunista, a can Recoder, on tenia el seu reial un Comitè que governava el poble al seu arbitri. Aquella tanda de terrorisme, que sembrà l'esglai dintre la

01
AGOST
DE 1937

08
AGOST
DE 1937

població, durà ben bé la primera quinzena d'agost, al temps de la festa major. Una dotzena bona de gent pacífica i acabalada fou robada i assassinada enfora del poble, i amb l'expressa ordre, cridada pel nunci, de no fer-ne ni el més petit comentari, tal com descriu als meus *Records*.

Per cert, que aquella bandera, després de mig anys que havia desaparegut, torna a onejar des de fa alguns dies amb el rètol de "*Sindicato Único de Trabajadores de La Garriga. CNT y AIT*". Així, en castellà, com a mostra de la seva ignorància i malvolença. A la casa d'enfront hi ha la Unió General de Treballadors, i al costat la Unió socialista; i encara, a la plaça, l'Esquerra Republicana.

Resumint ara la trista situació d'aquest any, no cal sinó anar-se'n a la plaça del poble, davant l'església cremada i mig derrocada –que prou costaria molt més d'acabar-la d'arrasar que no de reconstruir-la de nou— i esguardar a l'esquerra el petit local d'Esquerra Republicana de Catalunya, com mirant-se l'església de reüll, i a la paret llisa d'enfront, que és la lateral de la Casa del Consell Municipal, on penja, fa algun temps, una horrorosa pintura sobre tela, d'uns dos metres, obra desgraciada d'un caricaturista fill de la població. Representa aquesta una dona d'edat, enmig d'un camp desert, asseguda a una cadira, tenint una minyona d'uns dotze anys amb una nafra sagnant al pit, estirada a la seva falda; al cel es veu una munió d'obusos, com estels. Aquesta pintura no conté més que el lema "Assassins!". Aquest és, doncs, l'espectacle que ens ha portat l'Esquerra.

Per altra banda, sabem que les forces del Front Popular i les de la rereguarda estan força desorganitzades, com era natural: allà on hi ha cabals a repartir sempre hi haurà bregues i desavinences, i la desavinença entre un exèrcit ha de portar forçosament la derrota. Podrà aquesta perllongar-se per la valentia o temeritat d'un dels contendents –que es podria interpretar com a por de perdre la pell—, comsevulla que àdhuc l'heroisme no és tal quan és inútil, sobretot davant un o dos exèrcits prou poderosos i amb material de guerra el més perfeccionat fins al dia d'avui. D'això n'està donant bones mostres Madrid, que no acaba d'ésser abatuda, per les conseqüències que sa caiguda reportaria a tot Espanya.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Quant a Barcelona, no li manca sinó una altra escissió com la del maig passat dels anarcocomunistes per facilitar la victòria dels militars. Entretant estem patint les més punyents vexacions de la Generalitat, que no procura sinó agabellar queviures i tots els diners que pot per atendre a la guerra, car d'aquesta depèn la seva salvació o el seu aperduament.

DIUMENGE

El divendres dia 13 –oh, malastrugança meva!-- vaig acabar de traduir fidelment *Les lamentacions de Jeremies*. De la Bíblia ja tenia traslladats, i impresos, els *Proverbis de Salomó*, l'*Eclesiastès*, el *Càntich dels càntichs*, els set *Psalms penitencials* i un parell de llegendes, i només em mancava, entre els llibres preferits per mi, els *Planys* del profeta Jeremies sobre Jerusalem, que per casualitat i oportunament ara he de reproduir. En l'oració final que fa al Plany V, on el profeta recita per peces menudes la calamitat del seu poble i les circumstàncies de la seva servitud, i demana a Déu que restitueixi el seu poble a la primera glòria, hi ha els versicles següents:

“Recorda-t, oh Jehovà, de ço qui-ns és esdevingut:
vet e esguarda lo nostre oprobi.
Lo nostre heretatge és ragut a gent estranya,
les cases nostres als forasters.
Sirvents s'ensenyorixen de nosaltres;
no hi ha qui-ns lliure de llur mà.
Persecució patim sobre lo nostre bescoll,
i nos fadigam, e no hi ha
per nosaltres repos.
Los nostres pares pecaren e són morts;
e nosaltres comportam llurs castichs.
Cessà lo goig del nostre cor;
lo nostre rotlle tornà-s en dol.
Per què t'oblidas per sèmpre de nosaltres
e-ns dexaras per llarchs dies?”

15
AGOST
DE 1937

Vegem ara, si fóssim creients, com d'aplicables no són aquests planys a l'actual situació de Barcelona i de tot Catalunya, abocada a la total devastació, ja que anem pel camí de mancar-nos totes les subsistències. Ja no tenim pa sinó dos dies a la setmana. Les verdures, a causa de la gran sequera, van molt escasses i a preus fabulosos. Per la munió de forasters, que puguen a més de dos milers que s'han refugiat en aquest poble, l'únic nodriment de patates i arròs va acabant-se, i ben aviat no hi haurà bonament de què alimentar-se. Encara, per més gravetat, els refugiats madrilenys, que ho tenen a la massa de la sang, no poden ni saben avenir-se als nostres costums ni al llenguatge nostrat, i deixen de tenir el respecte i mirament degut a la nostra hospitalitat; i així, com sempre, han demostrat el seu esperit de domini, propi de la seva raça. Ara és quan podem dir amb tota veritat: "Qui plany el seu enemic, mor a les seves mans", així com aquell altre proverbi que diu: "Hostes vindran que de casa us trauran", tal com deia el profeta.

Tant és així que l'establiment d'en Blancafort serveix d'hospital militar, puix la majoria de ferits i convalescents són forasters, i passejant per la població, enmig dels madrilenys i refugiats, hom sent contínuament parlar castellà, entre algun que altre de francès, alemany o italià.

I si tot això està passant en públic, què té d'estrany que, dins cada família, ni el cap de casa pugui tenir autoritat ni ésser respectat pels caps enterbolits dels familiars i veïns que el volten, si cadascú procura imposar la seva voluntat? Aquest desgavell bé és degut a la primordial llei biològica de la lluita per l'existència.

Quant a la degeneració política, i per consegüent lingüística, de Catalunya, era de preveure, tenint en compte la invasora migració forastera que patim ja fa temps. En el meu primer article publicat, a les darreries del segle passat, ja vaig profetitzar que l'esplendorós Renaixement (Renaix-e-ment) d'aleshores no era més que un reviscolament i la darrera revifalla de la mort propera de Catalunya, a causa de la malvolença de la ignorància popular, malgrat tot el jovent que cuidava de defensar-la de paraula, però no de fet. I aquest haurà estat el meu

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

darrer desengany, en atènyer el cimadal del meu calvari, que prou em costa d'arribar-hi!

DIJOUS

Perquè hom vegi la major infàmia que pugui proferir-se, porta avui *La Humanitat*, l'òrgan d'en Lluís Companys, en lletres ben grosses a la capçalera del diari: "Odiem la guerra; i tant l'odiem, que estem disposats als majors sacrificis per obtenir la pau." Això, que cal interpretar com un acte de patriotisme del president de la Generalitat i tota la seva colla de consellers, de sacrificar la seva personalitat física i material per la pau de la nació catalana, resulta tot al revés, segons les paraules que aquell pronuncià a la reobertura del Parlament autònom (?) de Catalunya. Puix va dir això: "Fem la guerra i l'odiem; l'odiem tant, que estem disposats als majors sacrificis amb la fi de consolidar la pau futura, la pau dels nostres fills, en una existència digna, en una existència lliure."

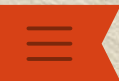
Comsevulla, doncs, que aquells a qui ha sacrificat ja en les seves vides i here-
tatges són la majoria del dissortat poble català, no sofrint, ara com ara, sinó una revolució intestina per la implantació del comunisme llibertari, de la qual ell representa el president, vejam si no és el sarcasme més gran del món voler consolidar la desolació i misèria de Catalunya, de la qual ell és el principal responsable davant la Pàtria.

DIUMENGE

Per fi, després de setanta anys consecutius d'haver pogut complaure'm, alleujant els meus treballs literaris i ara com a consol en les meves darreries, amb la fútil il·lusió de fumar en pipa de tant en tant, s'ha estrocat del tot el tabac. Fins ara n'havia rebut de Barcelona poc o molt, però al present va exhaurint-se per tot arreu.

19
AGOST
DE 1937

22
AGOST
DE 1937

Malgrat això, i a despit de totes les contrarietats, tant de fora com de dins la família, ahir vaig emprendre encara la traducció, per passatemp, de la novel·la atribuïda a Cervantes *La tía fingida*, que per ventura és a la fi del volum de les seves *Novelas ejemplares* que tinc ací; i tot i que, pel seu estil picaresc, presenta tantes o més dificultats que el *Rinconete y Cortadillo*, ja per mi traduït i publicat trenta anys enrere, hauré complert amb aquella el més gran *tour de force* de la meva afecció literària.

Per altra banda, m'ajuda a entretenir la meva malastruga vellesa la lectura del darrer llibre dels que tinc a mà, puix els he rellegits tots; tal és la *Philosofia d'amor* i alguns altres tractats d'en Ramon Llull, ben propis per reconfortar el meu esperit que, per cert, prou aclaparat es troba.

DIVENDRES

Avui ha estat retut i ocupat Santander per l'exèrcit envaïdor d'Espanya. Diuen que els guardes d'assalt, carrabiners i civils donaren mort a tots quants anarcocomunistes trobaven amb armes. Amb aquesta darrera conquesta, tenen ja conquerides totes les províncies basques del nord.

Aquesta nova haurà acabat de trastocar els caps verds del Front Popular. En commemoració del XX aniversari de la revolució soviètica, diu *La Vanguardia*: “En tots els pobles del món (!) se celebren enguany actes d'homenatge a l'URSS, i amb aquest motiu els AUS (de rapinya) de Catalunya, d'acord amb les organitzacions, entitats culturals i partits polítics, n'efectuaran als locals d'Acció Catalana, d'Esquerra Republicana, d'Estat Català, del Partit socialista i al Casal de la Premsa.” “Entre els oradors que hi prendran part, cal apuntar els següents: Roc Boronat (ERC), Frederic Fernández (AUS), Josep Taberna (ACR), Granier Barrera (PSUC), Rafel Tasis (ACR), Manel Galés (ERC), Emili Mira (AUS), Marian Hurtado (ERC), Josep M. Sucre (AUS), etc.”

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

27
AGOST
DE 1937

No mancaria sinó que tots aquests flamants oradors, en tombar-se la truita, per conservació de la pell i de la manduca, única qüestió de què es tracta al present, retessin així mateix homenatge als envaïdors forasters, que sembla que porten la direcció política predominant en l'actual segle, ço és, el feixisme en contraposició al sovietsme rus.

La veritat és que mentre els mals governants d'avui i els seus paràsits encara hi siguin, tant a Catalunya com a València a causa del bloqueig, els desgovernats estem ja patint els horrors de la fam, puix va mancant-nos tot el més indispensable per a la vida. I encara més: amb la seva rapinya ens veiem privats dels mitjans de procurar-nos, als preus d'avui, el preciós aliment.

DIMECRES

Abans festivitats, com encara assenyala el calendari, del Naixement de Maria; ja fa tres dies que manca el pa. És veritat que, per ventura, podem suplir-lo amb una mena de coca, feta davant de casa, de qualsevol farina, i fent-ne pagar 1,75 ptes. cadascuna, però no duren sinó un dia. De patates, sabó, oli, llard, sucre i llegums no cal parlar-ne; amb prou feines i treballs podem percaçar un tros de carn de vaca o de botifarra, i a preus molt alts: un ou ja el paguen a una pesseta i mitja. La llet, com que manca el bestiar de menjar, s'ha encarit, i no en venen sinó per als infants o vells i malalts. Així van les dones tot el dia esmaperdudes i com boges per poder, a còpia de llargues cues, percaçar quelcom que els doni algun nodriment.

Malgrat tot això, i a despit de les rebequeries i impertinències de la neta menuda de vint mesos, que em cal comportar, encara he pogut acabar de traduir, tal dia com avui, la tretzena i darrera rondalla de Cervantes, *La tia fingida*, la qual, amb *Les lamentacions de Jeremies*, que vaig acabar de traslladar de la Bíblia el divendres dia tretze d'agost proppassat, constitueixen els meus infructuosos i darrers treballs literaris que hauré fet en ma accidentada vida.

08
SETEMBRE
DE 1937

DISSABTE

En commemoració de la diada tràgica de la darrera submissió de Barcelona, dos-cents vint-i-tres anys enrere, per les armades castellanques de Felip V i dels francesos, els seus aliats, porta *La Humanitat* d'avui en lletres grosses a la capçalera: "Catalunya, avui en peu de guerra, saluda en Rafael Casanova i la tradició dels combatents per la Pàtria i la llibertat."

És el cas que, ara com ara, els aparents enemics de Catalunya són bon tros lluny i no té lloc, per tant, la "tradició dels combatents" per la nostra pàtria. De fet, els militars espanyols, ajudats d'alemanys i italians, tot i que tenen ja conquerida la major part d'Espanya, no han passat de l'Ebre ençà. Doncs, a què ve la manifestació d'avui, on concorreran milers i milers de persones, encara ben apeixades, de les quals la major part poc defensarien amb les armes la Llibertat de què tant baladregen? I encara menys el batlle, bo per discursejar, no ho fora tant per defensar, espasa en mà, com el seu antecessor el conseller en cap, el baluard de la ciutat.

Si no fos per la gran ignorància de la nostra història i l'ofuscació de la jovenalla nacionalista d'Estat Català, de l'estel solitari, sabrien que les llibertats catalanes moriren totalment l'any 1714 per sempre més; sabrien així mateix que els feixistes alemanys i italians volen extirpar, costi el que costi, la mala llavor del comunisme llibertari, en mala hora implantat a la decaiguda Espanya; veurien encara, si no tinguessin emboirada la vista, que el president de la Generalitat amb els seus consellers, esclavitzats pel Front Popular i proletari, s'ha constituït en president d'un estat de caire soviètic, agabellant i apoderant-se de tota la riquesa de Catalunya, i com va arrastrada aquesta per l'enrunament d'Espanya. I veurien i tocarien per fi com, des de la primeria del segle XV, amb la introducció de la dinastia castellana a la Confederació catalanoaragonesa, s'inicià la nostra decadència, la qual ja no pot anar més avall, donada la invasió present de més d'un milió d'espanyols, que, a excuses d'ésser refugiats, són massa ben acollits pels catalans, malgrat que no tinguin aquests prou pa per a ells mateixos.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Aquesta és la major demostració que la Catalunya autèntica, amb totes les seves llibertats i privilegis, ja fa temps que no existeix, determinant la fi total de la nostra nació. Per a més confirmació de les nostres llibertats perdudes, retrauré ací alguns fragments de la *Història de Catalunya* d'en Font i Sagué.

“Se renovaren (l'any 1638) les qüestions sobre los ‘allotjaments’, a les quals exigencies se resistien los pobles, delmats per la fam. Se revoltà primer Centelles, foragitant les tropes, i al seu exemple se commogueren los pobles del Vallès, fins al punt d'alçar-se lo paysanatge de Vilamajor, per anar a castigar Mataró, qui havia pagat los ‘allotjaments’; i als crits de ‘Visca lo Rey’ i ‘Muyra lo mal govern!’ se presentà a la vista de Barcelona, obtenint lo rellevament del Virrey. No per ço milloraren les coses, car l'any següent se lliuraren veritables batalles en lo Vallès i Llobregat entre les tropes i lo poble...”

En tractar de l'estat i civilització els segles XVI i XVII, parlant de l'exèrcit, hi ha la nota següent:

“A Catalunya no hi havia *qintes* (en català lleves), de manera que lo Rey sols podia eczigir-li soldats per defensar-se ella metéxa: emperò, en arribant aquest cas, con l'enemich travessava les fronteres de la terra, se formaven ràpidament, per iniciativa de la Diputació i del Concèll de Cent, tercis i corsos d'exèrcit voluntaris, qui éren licenciats tan bon punt com desapareixia lo perill. A Barcelona eczistia no-res-menys la cèlebre milícia popular nomenada ‘Coronela’, composta d'homens dels diferents gremis.”

“Con la llibertat de la terra se veyà menaçada, lo veguer de Barcelona proclamava l'usatge *Princeps manque*, qui obligava tots los homens aptes per la guerra a alçar-se en armes, i al crit de ‘Via fora, sometent!’, recorrien la Ciutat ab teyes enceses, llegint lo dit usatge en le splaces, mentre tocaven les campanes de les esglesies i cases particulars, i feyen-se fogueres per avisar als altres pobles que romania proclamat lo Sometent general. Després, éra tréta la bandera de Santa Eularia ab gran solemnitat, i acompanyada de tots los gremis i ciutadans feyen cap al lloch de perill.”

21**SETEMBRE
DE 1937**

Quines tristes consideracions no fa fer en veure les veritables llibertats d'abans comparades amb les presents crides contínues de lleves, exigides amb més despotisme que no en temps dels absoluts monarques, i tot per ajudar fora de la nostra terra el govern dels que ens estan vexant i oprimint?

.....

DIMARTS

Fa vuit dies que ja s'ha acabat el pa i tota mena de pastes. I acabades les patates, són milers els qui, de Barcelona i altres llocs, envairen fins i tot els trens de càrrega per anar a Vic a proveir-se'n; de tanta confabulació de gent, en resultaren alguns morts i contusos, impossibilitant de circular els trens. L'única fècula que tenim és l'arròs i veçots, molt semblants a les lleties. Res de verdures; tot el més, algun tall de carn de vaca o botifarres, i un xic de cacau, per fer-lo amb llet. I per fi s'ha acabat el tabac, el nostre darrer consol.

A Barcelona ja assalten els forns i els carros de verdures, i els titllen de feixistes. Per més que els diaris no ho porten, ahir al matí va anar la policia a ocupar i fer un escorcoll a l'edifici dels escolapis, i en va resultar la troballa d'armes i municions de diferents sorts i calibres, queviures i uniformes de guardes d'assalt, que hi tenien els de la FAI.

A la societat de Nacions sembla que no han fet cabal ni han estat ateses les reclamacions del president Negrín, donant-se aquest per fracassat. Comsevulla que, de fet, no representa tot Espanya, ni molt menys, era ben natural.

I tornant a les susdites acaballes, recomptaré ací les dels meus treballs literaris per a l'enaltiment de la llengua catalana. Publicada, l'any 1930, la novel·la cervantina *Lo coloku dels cans Scipiò de Bergança*, com a comiat dels meus devots

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

llegidors, va raure'm a les mans, entre d'altres obres dramàtiques musicals de Zola, el *Llàtzer* bíblic, on l'autor, després de fer-lo ressuscitar, a precés d'ell mateix el torna a deixar sepultat. Prenent, doncs, la dita obreta com a símbol del meu desig, vaig traduir-la i publicar-la, així com a punt final, l'any 1931. L'any següent, però, recordant-me de la mort d'un tal Olivier, publicada pel mateix Zola, de la qual tenia un exemplar a la meua biblioteca, i servint-me dels darrers fulls de paper de fil que tenia de les meves edicions en 8è, vaig ocupar-los amb la traducció manuscrita d'aquesta obreta, i després la vaig fer enquadrar amb lлом de xagrí negre. El tal Olivier era catalèptic, i per tant la seva mort no fou sinó aparent. Veient-hi en això encara un símbol, puix la meua malastrugança m'estalviava el meu traspàs per a més dissort, vaig fer posar al rètol del llom: "Dues morts aparents". Ço és, una la del protagonista novel·lesc, i l'altra la meua mort moral, ben cregut que aquesta seria la meua darrera manifestació literària tradicional, precisament en fer el primer centenari de la primera poesia en català literari, de n'Aribau, l'any 1833. Em restava, doncs, poca o molta vida física, i havia fet ja algun donatiu a la secció cervàntica de l'Institut d'Estudis Catalans; vaig acabar de donar al mateix Institut tota la meua producció, en obres impreses o manuscrites, les quals bé passen d'un centenar. Encara l'any 1934, en complir el meu vuitantenari i el cinquantè aniversari de les meves publicacions, en vaig fer estampar un fullet commemoratiu, endreçat al jovent català.

Encara més, amb la dotzena llegida que, per a la meua distracció i confort, vaig emprendre del *Don Quixot*, vaig haver de recordar-me que de la novel·la allà ingerida no n'havia fet sinó un extracte, amb el títol del *Perfidios indiscret*, i per tant jo era deutor a Cervantes de la traducció literal i completa; i així vaig acabar d'executar-ho el mes de juny d'aquest any. Em tocà, després, llegir tota la Bíblia, i així mateix vaig espigolar-hi *Les lamentacions de Jeremies*, que vaig acabar de traslladar el dia 13 d'agost proppassat, com el meu simbòlic i darrer treball. Tot i això, per esmerçar els dos fulls que em romanien, i per fer el punt i final dels manuscrits que hauré deixat, que passen d'una vintena, vaig ocupar aquells amb el trasllat dels dos darrers *Càntics* de David.

24**SETEMBRE
DE 1937**

I finalment, llevat d'alguna impressió que pugui encara inscriure en aquest *Di-
etari*, jo em penso haver acabat del tot, mai per mai, la meva producció literària
catalana.

.....

DIVENDRES

Diada de la Mercè, abans festa major de Barcelona! I continuen les acaballes
més precises i indispensables, com són les del problema per la vida. Esgotades
les 300 pessetes dels coberts tarats; expoliats per la Generalitat, que, després
d'haver-se apropiat dels nostres valors del deute d'ella mateixa i del municipi,
s'ha apoderat descaradament de la nostra petita propietat urbana, de la qual fa
nou mesos que no toquem ni un cèntim, encara ni ens podem valdre d'unes deu
mil pessetes en joies que tenim a la caixeta del Banc Comercial, que estan en pe-
rill d'ésser-ne robades, si no en volem acceptar cinc-centes. Per sort que, tanca-
des totes aquestes portes, se'ns ha obert la d'un braçalet d'or, valorat abans en
dues o tres-centes pessetes, que a 19 pessetes el gram ens n'han donades 1.121,
per poder anar tirant.

A despit d'allò que diu el proverbi, "Qui perd ço del seu perd el seny", ajudat del
Libre de Consolació de Filosofia de Boeci, havent perdut tot ço del meu crec
que conservo encara el seny. No és així, però, amb la majoria dels que m'en-
volten, dins i fora de casa; car, perquè tenen la cobertura o escorça prou feble
d'intel·ligència i il·lustració, empesos per l'instint de conservació, els ha eixit la
bèstia que tots portem dedins, amb més o menys intensitat. Així ha esdevingut
amb el tercer fill solter, que fins ara fa poc es mostrava prou raonable, servint
segons les seves aptituds als menesters de la família, i al present s'ha tornat un
extremat egoista, arribant a la follia en tots els seus actes. Aquesta contrarietat
em reservava encara la meva malastrugança!

Per tant, no és de meravellar si tot el poble va bojament a la caça de comestibles,
siguin al preu que siguin; sembla que, amb el poc o cap valor dels bitllets-mo-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

neda avui en circulació, tothom procura treure-se'ls de sobre, mentre pugui escapar de la fam qui els pressura. Allà on és més de veure aquesta manifestació és en els gossos, que, reganyant el costellam, van furgant les escombraries pels carrers. Hi ha qui, per compassió, ha donat mort al seu, per cert, ben manyac i fester amb mi.

No obstant de tot això, i posat a aplicar refranys, “no hi ha res ben adobat que no sigui ben espatllat”. I així no mancava sinó que els de la FAI volguessin fortificar-se, amb grans proveïments de queviures i armaments als Escolapis, d'on els acaçà i perseguí pel clavegueram la policia, si bé els pobres governants han procurat ocultar-ho, així com tampoc no han deixat publicar els bombardeigs als dipòsits de gasolina ara fa un mes, a Tarragona, i els efectuats, tal dia com ahir, a Barcelona, als milers de quilolitres de provisió de la Camp SA.

DIUMENGE

Nous bombardeigs, abans-d'ahir a la tarda i ahir al matí, a Barcelona i els seus contorns. L'objectiu era empatxar que descarreguessin material de guerra, que els russos i francesos van proporcionant a l'exèrcit popular roig, ultra els voluntaris arreplegadissos d'arreu del món.

Tres anys farà, d'ací a tres dies, de la forta temptativa dels anarcocomunistes i que, per falla d'organització i mala intel·ligència entre els dirigents, va fer fracassar el president Companys, cuidant salvar la pell d'ell i els seus. La submissió va ser joc de poques taules, acabant bentost⁵ en comèdia allò que amenaçava de tenir tràgica fi. Ben al contrari d'ara, que persistint la tragèdia, alimentada amb la llepolia dels grans cabals temptadors de tota la terra catalana, miren d'allunyar l'acabament de la seva fruïció tant com poden. Per cert que, com a previsors, ja tenen bons milions de pessetes dipositades a l'estranger, tot apallant-se l'escapatòria.

5 De seguida (N.E.)

03
OCTUBRE
DE 1937

Tot el patriotisme dels capitosts catalans d'avui està ben representat per la Generalitat i els seus consellers, aprofitant-se de les despulles de Catalunya i, com a corbs famolencs, no deixant-se prendre la presa per forasters poderosos que volen encarrilar el poble pel camí del progrés modern, així com a la part més civilitzada d'Europa.

DIMARTS

Avui, diada de M. D. del Pilar de Saragossa, l'assenyala el calendari com a festa nacional de la Raça. De quina nació o raça? Jo crec que tant de l'una com de l'altra, ja no cal parlar-ne més.

Seguint la sort de la península ibèrica, Catalunya, des dels temps primitius, es va veure envaïda pels fenicis, grecs, cartaginesos, romans, gots, àrabs i sarraïns, motivant aquests la reconquesta i aconseguint treure triomfant al segle VIII la nacionalitat catalana, que estengué sa influència i les seves conquestes per totes les costes i illes de la Mediterrània. Sota el domini de la Confederació catalanoaragonesa del segle XII al XV, foren els únics tres segles de llibertat que mai hagi gaudit Catalunya. De llavors ençà, amb el predomini de Castella, ha anat sempre més en decadència. I així, no té res d'estrany que, amb tants conglomerats racials i enmig de la degeneració de totes les races espanyoles, avui dia hagi pogut un president Azaña, de bracet amb un president Companys, constituir un Front Popular, imbuït del sovièticisme rus, que haurà estat la total ruïna i desolació de tot Espanya.

Encara el proppassat dia 6, des del seu diari, recordant la fatal diada de tres anys enrere, el mateix Companys proclamà impunement l'Estat Català de la República Federal Espanyola, mentre que únicament no presideix sinó el comunisme ací imperant, la qual cosa ha promogut la invasió dels militars de raça castellana, ajudats de les races germànica i italiana, que no volen la intromissió d'altres races més bàrbares que la seva en l'Europa occidental, i especialment en la nostra més que dissortada Catalunya.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

12
OCTUBRE
DE 1937

DIUMENGE

Tota la setmana han continuat els bombardeigs sobre Catalunya i València, especialment a Barcelona, on divendres passat, si bé els diaris tenen la consigna de no parlar-ne, és de suposar que patiren els efectes de més d'un centenar de bombes, puix aquells no refereixen sinó una cinquantena de víctimes causades pel bombardeig.

En canvi, de la població de Cangas de Onís n'expliquen mil horrorositats, fins a deixar-la tota incendiada i arrasada (pels mateixos que la defensaven), amb la qual cosa sembla que els invasors acaben de conquerir Astúries. Nogensmenys, a Madrid s'han efectuat noves i constants evacuacions.

Quant al president Companys, tracta de fugir i abandonar el lloc de compromís, al·legant que ja ha acabat el seu mandat o encàrrec; però tots els qui l'envolten i exploten no ho poden consentir. Ara veurem fins on arriba la seva dignitat. Demà, diu que anirà amb alguns consellers de la Generalitat a confabular amb el govern central a València.

Entretant, ací anem enganyant la fam com podem, car és un problema l'adquisició de patates, úniques substituïdores del pa, arròs, carn, peix i llegums, que no es troben ni per remei. Encara alguns previsors o caçadors poden menjar conill. Qui hauria dit mai que un ou arribaria a valdre més de dues pessetes?

DIUMENGE

L'entrevista del president de la Generalitat amb el Dr. Negrín, president del govern central, a València ha resultat una nova quixotada, com era natural, i una *perogrullada*. Tota la confabulació aparent entre ambdós presidents es reduïa als tres punts següents:

17
OCTUBRE
DE 1937

24
OCTUBRE
DE 1937

“L'imperatiu ineludible de l'hora present: guanyar la guerra.”

“Decisió que sigui íntegrament respectat i garantit el règim autonòmic de Catalunya.”

“Estreta compenetració i íntim contacte per articular l'acció d'ambdós governs.”

De les tres úniques notes que han facilitat als periòdics, és de conjeturar que tot el govern central espanyol vindrà a instal·lar-se a Barcelona, per “l'estreta compenetració i íntim contacte...” Entretant, ja tenim instal·lats a Barcelona dos ministres del govern central. Amb això, i tot l'espanyolisme declarat d'en Companys i companyia, ja podem dir per sempre més: “Adéu, autonomia!”

Dijous passat fou retuda, per les tropes de la intervenció alemanya i italiana, Astúries, defensada pels rojos d'ací, intervinguts dels rojos soviètics, mexicans, xecoslaus [sic], etc.

Per cert, que no cessen aquests dies les conferències i homenatges pel XX aniversari de la revolució russa, que sembla que té encaterinats tots els caps verds d'ací i del món. Valgui que els estats més assenyats d'Europa i Amèrica tenen encara la pruija de no deixar prosperar, per ara, la invasió de l'allau proletària comunista, que, amb tot, haurà estat la causa de la mort de Catalunya. Després de l'esplendorós reviscolament d'un segle de Renaixença, li ha tocat l'hora, a la nostra nacionalitat, de fer el darrer badall.

I així s'ha ben complert en el poble català el proverbi fatal de l'“arbre caigut, en què tothom hi fa llenya”. No són pocs els refranys que podria aplicar al nostre estrall present, car, havent emprès finalment la catalanització i recopilació de més d'un miler que hi ha darrere el diccionari castellà-català d'en Magí Ferrer, tinc constantment davant el meu esperit tot el saber i experiència populars.

.....

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DILLUNS

Serà aquesta, potser, la plana més trista d'aquest *Dietari* –ben pròpia de la diada d'avui— i per diverses raons. La primera, pel record de tots els meus propparents morts, als quals m'ha tocat de sobreviure, i dels centenars de patricis amics meus que, sortosament, jeuen en l'etern repòs. Després, perquè m'ha calgut contemplar tot l'enrunament de la moderna producció d'un segle de l'esperit ben català, al qual jo he contribuït amb més d'una cinquantena d'anys de treballs a l'exalçament de la llengua nostrada, la qual ha anat degudament al nivell de la política nacional catalana. I tercerament, perquè he vist, en vida meva, a causa de les fatals circumstàncies actuals, la ruïna de ma pròpia família. Car, de quatre fills que encara tinc, cap no es troba en condició per ajudar-me. El més gran, de cinquanta-tres anys, ocupant com a guardià el nostre pis de casa, té prou feina per viure ell i sa muller, amb els dos fills que tenen de poca edat; el segon, casat amb una vídua, fa tres anys que es guanya la vida a Amèrica, fent de decorador i escenògraf; el tercer, per sort solter, de quaranta-cinc anys, com que no té feina de cisellador s'està amb nosaltres, però no guanya amb l'aviram per menjar; i el quart, industrial artístic, de quaranta-dos anys, s'està també amb nosaltres amb sa muller i dos fills, fent tota mena de provatures per no acabar de perdre els seus pocs cabals. Per a més calamitat, d'aquests darrers nets, el minyó, de dotze anys, és de temperament irascible i no gaire instruït ni educat; i la nina, de dos anys, és quelcom rebecca i impertinent. Ben cert és que “un pare per cent fills, i no cent fills per un pare”.

donada, però, la meva situació miserable, on m'ha reduït la Generalitat, malgrat la meva sol·licitud del mes de maig passat demanant algun socors, almenys pels mèrits contrets amb Catalunya i els meus donatius fets a l'Institut d'Estudis Catalans, com podria jo socórrer-los?

Amb el ferm propòsit del desgovern d'ací de fer-se del tot seva tota la propietat urbana de Barcelona i sa rodalia, des del febrer d'enguany, tal com he dit en

01
NOVEMBRE
DE 1937

un altre lloc, han passat ja nou mesos que, havent pogut tocar més de 4.000 pessetes, no n'hem percebut ni un cèntim. I encara que, en la plena centúria actual del món al revés, ja ho he qualificat de criminal i monstruós, per no dir-li pel seu nom, robatori declarat, ha estat darrerament agreujat per un fet encara més monstruós. Havent baixat un fill meu per obeir la sol·licitud del Banc Comercial d'anar a obrir la nostra caixeta cuirassada, amb el pretext de treure'n els valors de renda per més seguretat (tot i que l'objecte no era altre que assegurar-se de si hi havia joies), en voler mon fill endur-se'n dues capsetes que en contenien per valor d'unes cinc mil pessetes, amb el fi de poder-ne viure algun temps, li digueren que no les podia tocar, i que, en tot cas, ja les hi empenyoriari. Sort hem tingut que ma filla o àngel protector, de 33 anys, tenia amb si els dos braçalets d'or, presents del meu prometatge i casori amb la meva muller, fa cinquanta-vuit anys, amb el producte dels quals anem vivint. Ara fan córrer la veu que, si no les donem a la Generalitat, esfondraran i rebentaran la caixeta per treure'n el dipòsit sagrat que, confiat, tenia jo al Banc Comercial!

I ara que em diguin tots els jutges del món si aquest acte no representa un assassinat premeditat per un govern contra un seu patrocinat, amb l'agreujant de fer-lo morir de fam, no sols a ell, de 83 anys, sinó encara a sa muller, de 76 i xacrosa. I digui'm ara qualsevol home de consciència, per poca que en tingui, si no és això tot plegat un doble crim de lladronici i de lenta mort. I quin qualificatiu no mereix el director de l'esmentat banc, puix "tanta culpa té el qui mata la cabra com el qui li aguanta la garra"? Del govern d'Espanya no cal fer-ne cabal, car ben alt digué en Largo Caballero, socialista, essent encara governant, que ells "robarien i matarien", però del nostre govern autònom, qui ho haguera pensat mai?

Per cert que els dignes successors del govern central d'Espanya, com a resultat que ja era d'entreveure de la visita d'en Companys a València, divendres passat anunciaren els periòdics el trasllat del govern de la República a Barcelona!

.....

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DILLUNS

Amb l'homenatge d'ahir al XX aniversari de la Revolució russa, celebrat al teatre Olympia de Barcelona, és ben clara i evident l'adhesió entusiasta d'en Companys i el seu govern de la Generalitat al comunisme soviètic. No sé si en Negrín i el seu govern central d'Espanya, ja instal·lat a Barcelona, també hi estarà conforme, així com en la crida dels reclutes forçats del 1939 i 1940, o sigui, del jovent de disset i divuit anys, per donar-los l'educació premilitar i després defensar el comunisme, vulguis no vulguis, i en nom de la Llibertat! És de comprendre que això pugui passar a la sempre esclavitzada Rússia, però no es pot capir al lliure poble català, sinó considerant el més baix nivell de decadència on aquest ha arribat, i com mai no s'havia vist en la nostra història.

Seguint, per tant, les anomalies i els equívocs de l'actual política, aquests dies ha pres possessió de la casa-torre d'en Shilling l'ambaixada russa, que potser no es creia prou segura a Barcelona ni enlloc més d'Espanya. La casa es troba a la carretera de l'Ametlla, no gaire lluny del camp d'aviació d'en Fernández. Així mateix, diuen que l'ambaixada belga anirà a instal·lar-se a la casa Fournier, de la vídua Quadros.

Per cert que aquest sobrepuig de residents a la Garriga, els habitants naturals de la qual han augmentat ja el doble, fa pujar l'escassetat de queviures a uns preus només assequibles als nous rics, mentre que els nous pobres ja fa més de quinze dies que no tenim pa, ni patates —els qui no en manquen són els refugiats i els manifassers—, i gràcies si podem arreplegar alguna vianda per no morir-nos de fam. Cal ací consignar que una col o un bròquil val 2,50 ptes. —les del nostre hort estan encara endarrerides—, i els ous van a 2 i a 2,50 ptes. cadascun. Nogensmenys, per falla de gra, l'aviram se'ns mor, i encara que volguéssim menjar-nos-el, com ja hem provat, no tenen sinó la pell i l'os.

08
NOVEMBRE
DE 1937

15**NOVEMBRE
DE 1937****DILLUNS**

Encara que a contracor, em veig constret a referir ací un trist detall de la miserable vida domèstica, dels molts que em cal comportar.

El meu fill solter, de quaranta-cinc anys, de curta intel·ligència, si bé prou enginyós i traçut –com té prou demostrat en el seu ofici de cisellador argenter— i del qual ja he parlat abans, va acabant de trastocar-se. Trobant-se sense feina, ara fa un any, va vendre's les gallines que tenia al terrat de casa, i va trametre'ns quinze polles i dos galls, un dels quals ens vam menjar per Cap d'Any. Després que les mantinguéssim un parell de mesos, tan bell punt començaren a pondre vingué a habitar ací, apoderant-se del nostre galliner i un terç de l'hort per sembrar-hi cols. Doncs, comsevulla que fa un mes que no ponen, i no troba gra per donar-los, se n'ha hagut de vendre quatre parells; i segurament que aquestes contrarietats, amb l'obligació que té d'ajudar-nos almenys amb 75 pessetes mensuals per la seva manutenció, que ens en costa més de cent cinquanta, li ha entrat com una furor egoista i, eixint-li enfora la bèstia que portem dins, devora, més que no menja, a tota hora del dia, com a veritable afamat. A més, així com al principi s'ocupava en alguna cosa, ara li ha donat per vagarejar, sense altra distracció, per la falla de tabac, que fumar constantment fulles d'avellaner, de què n'hi ha prou abundor al nostre hort. Tot el més que fa és anar cap al tard al bosc i portar un feix de llenya, que li serveix per bullir la calderada que dona a l'aviram, tot esperant que li tornin a pondre les sis o set gallines que encara li resten.

No és menys desconsolador de veure que l'altre fill casat –amb el seu fill d'onze anys i la filla de dos, prou carregosa a la nostra vellesa—, no tenint sinó algunes lliçons de dibuix ací i a Barcelona, i acabant els magres recursos que li resten, no ens pot ajudar en el nostre mínim despès; i malgrat les escasses joies que hem pogut vendre, bentost no sabrem com poder-lo sostenir.

.....

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

DILLUNS

Per més que li tinc dit prou vegades a ma filla la inutilitat de provar si era possible de liquidar amb la Generalitat, avui s'ha presentat a la Comissió mixta, amb certa recomanació, i tot quant n'ha tret de la liquidació del febrer i el març és que encara hi ha un ròssec en contra meu de sis-centes i tantes pessetes. En preguntar ma filla per la raó d'aital ròssec, puix bé havien hagut de recaptar dels lloguers d'ambdós mesos més d'un miler de pessetes, li han respost que hi havia un compte d'adobs a diferents estatges del mestre de cases. Oir això ma filla, que anava desproveïda, i plantar-los en sec ha estat tot u.

Ha anat després al nostre estatge, que l'habita el fill més gran, amb sa muller, una cunyada i dos fills, per recollir alguns objectes, i l'ha trobat envaït per cinc o sis refugiats, regirant i servint-se no sols dels nostres mobles, mes encara dels del segon fill, que va deixar-los en anar-se'n a Amèrica amb sa muller, i els del quart, que feu el mateix en venir ací amb nosaltres. Per aquesta raó podem ben dir que "hostes vindran que de casa us trauran", impossibilitant així, com ja m'ho temia, el nostre retorn als béns que eren el nostre content i consolació en la pròpia llar.

Tot i això, com altres vegades he retret que "quan una porta es tanca se n'obre una altra" –els quixotescs castellans diuen "cent se n'obren" o "esbalandren"—, la meva s'ha obert per la més gran casualitat, en forma d'un benefactor que ens ha facilitat alguns recursos per poder subsistir encara un parell de mesos; si bé per Nadal, d'ací a un mes, en què "el dia creix i el fred neix", podria molt ben ésser que, degut a l'encalmada de la guerra-revolució, ens calgués morir de fam i de fred, esdevenint-me la fi prou esperada del meu carregós calvari, mil vegades preferible a l'incomportable atropellament de veure'm escarnit i trepitjat, sense la més mínima consideració als meus anys ni a l'autoritat que representa haver-los tots esmerçats en bé de la nostra desvalguda pàtria.

22
NOVEMBRE
DE 1937

05DESEMBRE
DE 1937**DIUMENGE ⁶**

He de consignar ací un parell de notes d'aquests darrers dies, les quals són una bona mostra del desgavell pseudocomunista imposat per la baixura o proletariats, ajudada del govern soviètic rus mercès al Front Popular.

Una és un article de *La Vanguardia* del dia 2, publicat amb el títol de “Els perills de la circulació”, on descriu la mort d'un guàrdia urbà investit per un automòbil que circulava amb excés de velocitat. L'Ajuntament de Barcelona, va dient, bé ha publicat verídiques i esgarrifoses estadístiques de pèrdues de vida i de material. Tot ha resultat debades. Qualsevol conductor es creu senyor del carrer, i hi circula sense respectar ningú, ni sa pròpia persona. L'endemà, a la Gran Via, encara un tramvia topà amb un carruatge mortuori, que va restar destrossat, i en va sortir volant la caixa, que va caure al paviment del passeig. A conseqüència de la topada, resultaren ferits els conductors del vehicle. Com és de veure, ni els morts tenen la llibertat d'anar tranquil·lament a l'etern repòs. Encara porta aquest article, per final, que una nina de 3 anys va ser encaçada per un camió, que li causà la mort. I tot això és degut a l'esbojarrament dels conductors, i a no aplicar-los el merescut correctiu.

L'altra nota és de *La Humanitat*, òrgan oficial de la Generalitat, que, en lletres vermelles i ben grosses, deia ahir: “Catalunya despèn 15.000.000 de pessetes mensuals per atendre els 700.000 refugiats.” La veritat és que, entre aquests i els escampats pels diferents pobles, passen d'un milió. Doncs ara, tenint en compte la immigració constant del proletariat espanyol, que passa de molt més d'un altre milió, no és de meravellar que no abasti la producció prou abundant de patates, vi i oli de la nostra terra, i que, a causa dels agabelladors, vagin les patates a 2 ptes. el quilo, l'oli a 12 pessetes el litre, i el vi a 1,50; d'un ou se n'ha

6 En el manuscrit original figura el diumenge 5 de novembre, datació errònia si va ser escrit després del 22 de novembre. Aquí es proposa, orientativament, el diumenge 5 de desembre com a data probable. (N.E.)

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

pagat 5 ptes., naturalment en paper. I per tant, mercès al nostre desgovern, no calia sinó afegir-s'hi el bloqueig que, degut a la maleïda revolució, estem patint per deixar morir de fam la majoria del poble contribuent, i així anar el món al revés, tot pagant els dreturers pels pecadors. I mai no haurem pogut aplicar-nos amb tanta veritat com ara la dita reformada “Hostes vingueren que de casa, i fins i tot del món, ens tragueren.”

DILLUNS

Avui, diada de Santa Llúcia, he acabat el meu darrer i definitiu treball. Si bé a mitjan agost, en acabar de llegir tota la Sagrada Bíblia, vaig haver de traslladar *Les lamentacions de Jeremies* sobre la ciutat de Jerusalem –molt oportunes en l'actual situació de Barcelona—, creient que no em restava ja res més a fer, la gran casualitat de tenir a mà el *Diccionari castellà-català* d'en Magí Ferrer, de l'any 1847, que conté a la fi un miler i sis-cents aforismes castellans, no vaig poder estar-me de catalanitzar-ne el miler, ja que els sis-cents ja han estat bilingües de temps.

Encara més casualitat és la d'haver-ne acabat la transcripció precisament en aquesta diada; car, essent per tradició aquesta santa advocada dels cecs i orbs, fora molt convenient que es donés semblant recopilació a la llum perquè s'hi aclareixin l'enteniment la majoria dels obcecats partidaris de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Prou és sabuda la utilitat d'aquestes recopilacions paremiològiques, a major abundor de les quals jo hauré contribuït ja amb sis o set publicacions. I puix és aquesta branca del saber popular per mi la més preferida, era molt just que fos aquest el meu darrer treball, precisament quan un nacionalista català sostenia fa quatre dies, des de *La Vanguardia*, que Catalunya és la que exerceix l'hegemonia sobre tot Espanya. Doncs jo hi hauria ja posat la meva petita pedra.

Emperò, malauradament, no haurà estat aquesta la sort de Catalunya. Malgrat

13
DESEMBRE
DE 1937

que el susdit ideòleg nacionalista retreu com “per obra i gràcia del nostre inspirat Macià, qui ajustà el liberalisme al nacionalisme, les esquerres catalanes i les del romanent d’Espanya posaren-se al costat nostre”, tantost foren unes i altres ofegades per la demagògia, que, imbuïda per la Rússia soviètica, furgava ja de temps per la implantació del comunisme llibertari. D’ací ve la posta de l’esplendorós Renaixement de les darreries del segle XIX, i, per tant, la mort del nacionalisme català.

Per prendre, doncs, el pols al nostre poble no cal sinó considerar que, dels catorze o setze diaris publicats a Barcelona, i de tots els colors polítics, més de la meitat són redactats en castellà; a sobre, ara acaba de reaparèixer, redactat pels èuscars refugiats ací –que ja obliden la seva parla—, el diari nacionalista *Euzkadi*, en castellà, portaveu d’una altra nacionalitat moridora, o ja morta del tot.

Doncs tota la resistència que els roigs poden oposar al militarisme espanyol, ajudat del d’Alemanya i Itàlia –que no admeten sinó cert socialisme, i no tenen res de comunisme—, va ja cap avall per la superioritat dels seus enginys de guerra. Tant és així que van aquells bombardejant la costa catalana i que, en sengles combats aeris que han tingut aquests dies, han estat abatuts els d’ací, per més que diguin el contrari. Únicament declaren el bombardeig de dimarts passat, a la Barceloneta, on causaren una cinquantena de morts i més d’un centenar de ferits, en represàlies per haver anat avions roigs a turmentar Palma de Mallorca, com han fet altres vegades.

DIMARTS

Ja hem arribat a Sant Tomàs; aquest dia i els quatre següents són els més curts de l’any. Enguany, com si no passéssim prou calamitats, fa ja una setmana que està glaçant, i el termòmetre marca cada matinada tres i quatre graus sota zero, cosa no gens comuna en aquest temps, abans de gener. Per afegidura, no tenim pa, l’essencial aliment de la persona, sinó dos o tres cops al mes. Les patates, arròs, lleties i altres fècules van mancant-nos, i tot just pot obtenir-se, de clar

Diari d’Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

21

DESEMBRE
DE 1937

en clar, alguns naps o moniatos i coliflors o bròquils, i castanyes i cebes, que, amb un xic de llet, són tot el nostre aliment. Encara el fill solter arreplega tantes glans i pinyons com pot, de què, després de moldre-ho, en fa un pa o pastís, amb el qual cuida nodrir-se. Quant a l'al·licient del tabac, ja acabat del tot, no tenim més remei, per suplir-lo, sinó fumar les fulles seques d'avellaner, com així ho estan fent a Barcelona i a tot arreu.

DISSABTE

És aquest el segon Nadal que em cal passar, si us plau per força, a la Garriga. Jo, que abans tenia neguit a les darreries de setembre per tornar-me'n a Barcelona, dient que poc em farien passar ací l'hivern amb les seves glaçades, m'ha calgut patir-ne per ara dos. Car "ningú no pot dir d'aquesta aigua no beuré, per tèrbola que sigui", i encara "de ço que un hom té més por, d'allò mor". Ja l'any 1934, gràcies a l'estulta revolució d'en Companys i companyia, el 6 d'octubre, em van tenir ací retingut fins el 10 del mateix mes, que aquella va fracassar. Amb tot, fou una anticipació del meu complet exili que, encara no havien passat dos anys, em vaig veure obligat a acceptar, alçant el domicili de Barcelona i venint a soterrar-me en vida en aquest poble com a únic recurs.

La meva trista situació econòmica, que fa més d'un any que perdura, s'ha anat agreujant a tal extrem que fa ja deu mesos que, podent haver percebut de la meva propietat més de mil cent duros, ara és l'hora que no n'he tocat ni un cèntim; i tenen el cinisme de demanar-me sis-centes i tantes pessetes d'un compte de mestre de cases que és del tot mentida.

Val a dir, encara, que malgrat els comitès anarcocomunistes que des de l'agost fins al Nadal van tenir usurpats els drets comunals del poble, com a final de llur terrorisme feren cridar el més estúpid dels bans que contínuament publicaven, prohibint en absolut que, atenent la situació dels combatents als fronts, ningú s'atrevis a celebrar la diada nadalenca menjant carn de ploma, sota pena d'ésser castigat "amb la màxima sanció". Nosaltres, que teníem ja disposat un

25
DESEMBRE
DE 1937

gall com de costum, no el vam menjar aquell dia, però el vam guardar per a l'endemà i encara va ésser més tendre. Tot i això, no deixà d'ésser ben trista la festa, tant perquè ens vam aplegar solament quatre de la família, ja que en teníem una gran part ben lluny, com perquè albiràvem un esdevenidor prou negre que ens venia despietadament al damunt.

Durant tot aquest any, i més els primers mesos, no cessaren els exèrcits anticomunistes d'atacar i envair totes les regions del nord i de Castella la Vella, tenint ja des del començament Saragossa i gran part d'Aragó, com tampoc no han deixat de bombardejar Madrid, València i Catalunya, especialment el seu litoral, i les ciutats de Lleida, Tarragona i Barcelona, causant sempre grans estralls. Diumenge passat mateix, a la nit, sofrí aquesta darrera un fort bombardeig que va derrocar diverses cases, per més que els diaris, a causa de la censura, res no en diuen. Finalment, dimecres dia 22, després d'una setmana de setge, els roigs d'ací, ajudats dels russos i francesos, fan grans bocades d'haver guanyat Terol. No fóra aquesta la primera vegada que els altres tornessin a conquerir-la, com han fet amb altres posicions. La veritat és que, sigui per l'entrada d'aquest rigorós hivern o sigui degut als reforços que ací han rebut de Rússia i França, la guerra està empantanegada, i nosaltres hem de suportar la fam i el fred que ens atueixen.

No obstant tot quant ara he referit, i de veure'm desposseït de ço que ben afaïnyat tenia, sense poder-ne ja gaudir mai més, ni fent cabal de totes les misèries, desordres i desgavells que em volten de fora i de dins de casa, la bonatxoneria de ma filla, amb la beneiteria de la nora —que resideix, des del febrer, amb son marit i llurs dos fills, sobre nostre, al segon estatge—, han tingut l'eixelebrada idea de coldre plegats la tradicional diada d'enguany. Bé és veritat que abans tenia cada any ma muller prou goig de veure aplegada tota la família, que ha arribat ja a la dotzena, i menjar-nos el gall farcit, regat amb xampany, i els saborosos torrons i neules, sucades en vi bo. Però ben distint d'aquest és el menú extraordinari d'avui, consistent en un conill d'un mes i mig —de tres llodrigons que comprà ma filla per 12 pessetes, i que s'han refet prou—, amb un xic d'arròs que han pogut adquirir tot just pels set que som; després, una amanida de

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

pebrots amb tomàquets i un xic de ceba, que ja va acabant-se, i un parell de salsitxes amb bolets per barba. I sort encara de la traça de ma muller, que ens ha fet uns torròn d'avellanes nostres i pinyons per postres. Això del conill, pel típic gall, és degut al forassenyat del fill solter, qui, tenint encara sis gallines al nostre galliner, més s'estima que vagin morint per falta de gra que no menjar-nos-les, així com fa tothom del poble.

A causa d'això continua el meu negre humor, que no em deixa i que em porta a considerar el perllongament de la bàrbara guerra. El producte de les joies va acabant-se, patim fam i fred –se m'han posat les mans farcides com mai de penellons—, la trencadura se'm surt constantment, perquè m'he aprimat força i el braguer no abasta a contenir-la; i, per afegidura, ens manca la llenya per a la llar, i no tenim per escalfar-nos sinó un braser amb carbonet de tronquets, que tan aviat s'encén com s'apaga. Per tot això, i molt més, tant me faria trobar-me agonitzant, voltat de ma progènie, amb la greu recança d'haver-la procreada per trobar-se als calamitosos temps presents, en què tot va desgavelladament. L'únic trist i petit consol meu és com amb la simbolització d'aquesta diada del naixement espiritual, ço és Jesús, que és amor, pau i vida, així com de la claror material del dia, vindrà el sol d'ací avant a alleujar-nos la intensa fredor que ens caldrà encara patir.

Concloc ací, per tant, l'infaust 1937, primer any d'aquest *Dietari*. I, puix la meva malastrugança m'ha fet presenciar, als vuitanta-tres anys i cinc mesos –que avui compleixo—, des de la primeria del Renaixement de Catalunya fins a la seva posta i darreries aquest any, que vulgui almenys aquella, en l'esdevenidor, deslliurar el meu afeixugat i atribolat esperit d'aquest miserable món, deixant-me atènyer sense violència ni extremituds la fi del meu calvari, i anar-me'n a l'etern repòs!

* * * * *

1938

— Dissabte, 1 de Janer. — Cal consignar aquí que els darrers fulls del Diari d'antany són ^{del} calaix de la calaixera de ma cambra, o hi ha axí mateix tots los meus treballs fets durant l'any. D'ençà de les festes de Nadal, ^{d'antany} que, tradicionalment, tota tornada a coldre més o menys, han desat el onejar a la casa del poble, i al Sindicat únic el enfront les banderes narco-comunistes, axí com ha desaparegut lo retol ~~de~~ negre del Museu popular, a la plaça, ab los anagramas N.T. i F.A.I., event los membres d'aytals partits extremistes ~~de~~ infestadors de les parets i portes de la població, i los metes ~~de~~ privaren lo 1936, primer any de la Revolució proletària celebració de la dita festa.

En contra, si en les poblacions de Catalunya han degut quells cessar en llur abús del poder, encare demostren ~~de~~ nir-ne prou en la capital, com fou de veure en l'honorable monstre al Exèrcit del poble, que tingué lloch l'endemà de Nadal, tot celebrant la victòria que auydaven haver obtinguda a Terol. Hi figuraven, per cert, més de tretze partits ~~de~~ constituint ^{total} la força del Front popular, totes ab llurs franges; entre les infinides qui proclamaven llurs aspiracions més o menys exagerades, n'hi havia una de molt significativa, que ~~de~~ era: La invasió feixista sols serà vençuda con sia un unio C.N.T. - U.G.T. «Visca el govern de la Generalitat»

1938

01

GENER
DE 1938**DISSABTE**

Cal consignar ací que els darrers fulls del *Dietari* d'antany són dalt al calaix de la calaixera de ma cambra, on hi ha així mateix els meus treballs fets durant l'any.

D'ençà de les festes de Nadal, que tradicionalment tothom ha tornat a celebrar més o menys, han deixat d'onejar a la Casa del Poble i al Sindicat Únic d'enfront les banderes anarcocomunistes, així com ha desaparegut el rètol vermell i negre del Museu Popular, a la plaça, amb els anagrames CNT i FAI. Els membres d'aquests partits extremistes van ser els empastifadors de les parets i portes de la població, i els mateixos que privaren el 1936, primer any de la revolució proletària, la celebració d'aquesta festa.

En contra, si en les poblacions de Catalunya han hagut de cessar en llur abús del poder, encara demostren tenir-ne prou a la capital, com fou de veure a l'homenatge monstre a l'Exèrcit del Poble que tingué lloc l'endemà de Nadal, tot celebrant la victòria que cuidaven haver obtingut a Terol. Hi figuraven, per cert, més de tretze partits, constituint tota la força del Front Popular, tots amb les seves pancartes. Entre les infinides que proclamaven les aspiracions més o menys exagerades, n'hi havia una de molt significativa, que deia: "La invasió feixista sols serà vençuda quan sigui un fet la unió CNT-UGT. Visca el govern de la Generalitat." La unió entre la CNT-FAI, o sigui, els anarcocomunistes ibèrics, i la UGT, representant l'esquerra republicana, havent-hi el repartiment de la riquesa rústica i urbana entremig, tan cobejada d'uns i altres, mai no serà un fet. Com volen vèncer el feixisme, que representa la dictadura socialista popular imposada pels estats centrals d'Europa per acontentar el proletariat —així com fa el Japó amb la Xina— per contrarestar el sovietisme rus infiltrat al nostre poble?

Entretant, segueixen els combatents de Terol en la seva obstinada victòria, sense tenir en compte que "no es pot dir blat que no sigui al sac i encara ben lligat". Per cert, que no és amb aquesta sola calamitat, que —a 15 graus sota zero!-- haurà causat més de vint mil baixes d'una part i l'altra, sinó que haurà tancat antany

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

amb les glaçades d'aquests dies; car “quan el dia neix el fred creix”, donant-nos encara per torna, com a comiat, el darrer dia de l'any una nevada de més de mig pam, com no es recorden d'haver-ne vista una de semblant en molts anys.

I vet-nos aquí, amb la gran carestia de queviures, i a quatre i cinc graus sota zero. Quina mala entrada d'any nou ens ha portat el que acaba de finir!

DIJOUS

Per més que avui és la diada dels Reis Mags, al *Calendario 1938*, de paret, no hi ve assenyalada, gràcies als demagogs avui imperants, així com tampoc cap festivitat ni el santoral, indispensables als catalans tolerants. És aquest el primer any de cometre's el doble crim de lesa tradició i de lesa llengua catalana. I és aquest, després d'un quinquenni d'un simulacre d'autonomia, obtinguda pel visionari president Macià, el primer any de veure's Catalunya retuda pel centralisme espanyol, amb la col·laboració de l'estrafolari president Companys i ajudat del comunisme soviètic rus. Però, malgrat això, els mateixos demagogs no han deixat de celebrar ressonants festivals i de repartir joguines a la mainada, així com cap d'aquells no ha renunciat al nom del sant amb què el batejaren.

Per no mancar el caramull al dia de Cap d'Any, al vespre, avions procedents de Mallorca llançaren sobre Barcelona diverses bombes, causant un centenar de víctimes, segons porta *El Full Oficial*; en canvi, no parla de les llançades al camp d'aviació de Sabadell.

La gelor de la nevada d'entrada d'any persisteix tothora. Tant per la deficiència d'alimentació –consistent en farinetes de blat de moro, algun moniato o naps i cols, i sense el primer nodriment, que és el pa— com per la meva velledat, manca de calor vital, em veig forçat a ficar-me al llit per refer-me amb prou treballs,

06
GENER
DE 1938

a tres hores, havent dinat, i allà passar disset hores, fins a les vuit de l'endemà que em llevo per esmorzar. Sempre hauran estat disset hores diàries, mentre perduri la present intensa fredor, que m'he estalviat el martiri que a les meves darreries em toca encara patir.

13
GENER
DE 1938

DIJOUS

Després de quatre setmanes que les tropes roges d'ací i de Rússia, desafiant la temperatura de 15 graus sota zero, emprengueren l'ofensiva davant Terol, i després que ja havien cantat victòria per haver-lo retut en part –tant que, envaïents, volien que aquesta conquesta fos la decisió de la guerra— ara resulta que la decantada ofensiva s'ha convertit en guerra de trinxeres.

La veritat és que la gran ofensiva deslliuradora dels militars espanyols i llurs aliats anticomunistes no es veu enlloc; solament n'estem rebent els forts bombardeigs, els quals, per molt que sovintegen tant ací com a Madrid, no produeixen pas l'efecte terrorista que aitals enginys semblava que havien de causar. Car el quixotesc poble espanyol, en sa decadència, prou que està fet a semblants i encara pitjors estralls. Dic açò per tal com *La Vanguardia*, en un article on retreia la frase d'un altre diari, que volia que Don Quixot fos vençut a Catalunya, referint-se segurament a l'exèrcit feixista, aplicava aquesta frase als forassenyats roigs, dient que “per fortuna, el bon Alfons Quixano no ha estat més vençut, i l'ésser català, tan sadollat d'idealisme, no es vanagloriaria mai que a Barcelona sofrís damnatge l'altíssima i sense parió figura, avui reviscuda en el poble espanyol, que combat per la llibertat i la justícia”. Que bon profit li faci semblant supòsit, car jo crec que el tipus que més li correspon al català més aviat és el del positivista Sanxo Pança que no l'idealista de l'eixelebrat Don Quixot.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIMECRES

Ja ha transcorregut un any i mig d'ençà que esclatà la revolució anarcocomunista, que amb la col·laboració de Rússia s'ha convertit en guerra civil o internacional, puix que hi combaten militars hispano-italo-germànics feixistes contra l'exèrcit popular roig d'ací, amb la cooperació indirecta de França i la directa del govern soviètic, ben culpable de tota la present desolació d'Espanya.

Cinc setmanes fa que els d'ací emprengueren l'ofensiva envers Terol, i tot i que ja el donen per conquerit, els anticomunistes s'han refet i els combaten enèrgicament causant-los nombroses baixes.

Allà on demostren més potència els aliats és en l'aviació, car no paren de bombardejar sovint aquests dies damunt València, Benicàssim, Reus i Lleida, i especialment sobre Barcelona, on tal dia com el d'avui els ha calgut sofrir algunes bombes incendiàries que han caigut al Born i als dipòsits de l'estació de França, causant centenars de víctimes. Tot i això, però, els militants proletaris van tan campants, sense tenir res a perdre, "com aquell qui va fart", "qui no es recorda del dejú"; i quant als perjudicats, ja és sabut que manta vegades "paguen dreturers per pecadors". A despit de totes les bombes, ni per la fam que ens cal patir als dreturers, diuen encara els pecadors que hi ha guerra per anys.

DILLUNS

Mig any més que em cal afegir a la càrrega dels vuitanta-tres amb què em té afeixugat ma dissort, car bé és de preveure el proper enrunament i devastació, no solament d'Espanya, sinó de tota la nostra pàtria. I tot per voler servir aquesta de baluard de l'esquerra republicana espanyola, tal com digué procurar el fatal Azaña, avui president de la República, o el que sigui. Almenys que ja fos vinguda l'hora decisiva de la desoladora guerra, abans d'arribar a la ruïna completa i destrucció de la nostra benvolguda Barcelona, per ço com tota la setmana que instantment no cessen de bombardejar-la, així com altres poblacions de Catalunya.

19
GENER
DE 1938

24
GENER
DE 1938

I pensar que la fi i resolució de tanta calamitat com estem passant es troba en mans dels dos presidents, aplegats a Barcelona, on fóra més avinent la intel·ligència entre ells i llurs contendents! No caldria sinó complir l'un i l'altre les patriòtiques paraules que, en plena assemblea, pronuncià en Companys, com a president de Catalunya autònoma –tal com ho efectuà el 6 d'octubre del 1934—, tot dient que odiava la guerra, i tant l'odiava que estava disposat als majors sacrificis per obtenir la pau. Doncs, així com el president de Biscaia, abans de veure la destrucció de Bilbao, va sotmetre's als militars anticomunistes, res no tindria d'estrany que el de Catalunya, oferint-se en holocaust de sa pàtria, volgués fer altre tant. Al cap i a la fi, bé fora just que d'un cop paguessin els farsants pecadors llur merescuda pena, tot deixant salvaguardats tants drets i interessos d'innocents dreturers així barroerament profanats.

31
GENER
DE 1938

DILLUNS

Després d'una setmana de bombardeigs diaris sobre Barcelona, durant els quals els avions russos i roigs d'ací cuidaren “castigar” els seus contraris descarregant 8.500 quilos de bombes sobre Salamanca, ahir, vers les 9 hores del matí, vingueren quinze avions que llençaren unes cinquanta bombes com a resposta facciosa –diuen els diaris— a la proposta d'en Prieto d'humanitzar els bombardeigs, causant 153 morts i 108 ferits. Com és de veure, contra la major força no hi val resistència, ja que la major part de culpa és dels quixotescs “castigadors”. Allà on sembla que són aquests castigats és a Terol, perquè hi han entrat traïdorament, costant-los milers de baixes.

El cert és que el dia d'ahir va ser el del més dolorós bombardeig que ha sofert fins ara Barcelona. Car, a més de bombardejar el camp d'aviació del Prat, algunes bombes van caure al carrer del Bisbe, ben a prop de la Generalitat, a un refugi de la plaça Felip Neri, on restaren soterrades unes cinquanta persones, i a la cansaladeria de la plaça Nova.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIMECRES

Avui, dia de Mercuri i per tant dia de mercat –on es venen els caps d'aviram de 25 a 50 pessetes, i els ous a 25 i a 30 la dotzena— ningú no diria que fos la Candelera; car, per manca de gra, les gallines no ponen i els ous no poden anar “a carrera”, com abans (a 1,50 ptes. la dotzena).

En contra, ahir, dia de Mart, déu de la guerra, abundà força en discursos bèl·lics i en baladrieres del president Negrín i d'altres. Doncs és el cas que, en compliment del precepte constitucional, en lloc de reunir-se les Corts de la República al palau del Parlament de la Generalitat, per esquivar qualsevol agressió de què podien ésser objecte, es traslladaren els parlamentaris d'ací, acompanyats d'alguns de forasters i de la premsa, al monestir de Montserrat. I allà, al refectori, condicionat per a la celebració de la sessió, és on el president, havent exposat a la Cambra la situació militar, política i civil d'Espanya, digué que “la guerra acabarà amb el triomf incondicional de la causa del poble espanyol... Una pau de pacte o martingales no serà el nostre pacte, ni serà la pau.” Emperò, “de prometre a complir hi ha molt de tros per penedir”, i “les paraules el vent se les emporta”.

De totes les maneres, ja és prou significatiu el fet d'haver-se aplegat les Corts espanyoles al típic monestir de Montserrat, com així mateix, havent-se paramentat les parets de l'esmentat refectori amb tapissos representant escenes del Quixot, no podia ser més apropiat per a l'acte tan espanyolista que s'hi celebra i pels discursos que s'hi proferiren.

DIUMENGE

No calien sinó quatre dies per sentir la rèplica dels militars espanyolistes al discurs del senyor Negrín; car, en la nota oficial de l'exèrcit popular, s'hi declara que aquells, valent-se d'enorme material, avancen alguns quilòmetres al sector de Terol. Allò que no es diu a la nota és com la victòria tan baladrejada d'aquesta població, que tants milers de baixes els costà, a la reculada n'ha costades moltes més.

02
FEBRER
DE 1938

06
FEBRER
DE 1938

09FEBRER
DE 1938**DIMECRES**

Com que avui s'escau el 58è aniversari del nostre maridatge, tot i que fa un any que la Generalitat ens ha espoliat tots els nostres havers, encara hem celebrat la diada, més o menys modestament. Primerament, que dels catorze que constituïem tota una família el dia de les noces d'or, enguany, per falliment de cinc i dos de morts, no n'hem estat sinó set; i segonament, que ens manca de tot per la gran carestia que patim, però la sort de rebre un quilo d'arròs d'uns parents de ma nora, a l'Aragó, ens ha facilitat de fer una arrossada amb un quilo d'ànec, que ens ha costat 6 ptes. Hi ha hagut després una amanida d'enciam i un plat de carn picada amb coliflor; i per postres, un platet de farina de blat de moro amb llet, que pot ben suplir la crema de llet amb ous. Tot això acompanyat d'un senyal de pa, que per casualitat avui n'hi ha hagut, i d'un porró de vi que un veí ens ha venut per una pesseta. I per fi, amb un xic del cafè tramès pels parents de mon fill i la quarta part d'un paquetet de tabac, que també avui hem arreplegat, veus ací un àpat complet. Perquè podem ben dir com els castellans: "Quan una porta es tanca, cent s'esbalandren", i nosaltres hi afegirem que qui no es conhorta és perquè no vol.

Encara, per una casualitat més gran que les dites abans, la meva filla anà a Barcelona el primer del mes i pogué vendre a un argenter l'anell del prometatge amb ma muller, el brillant del qual costà 2.500 pessetes, per 5.500 en paper i un miler de pessetes més en or, que va pujant de preu cada dia. I així podem anar passant la present misèria.

.....

DIVENDRES

Seixanta-cinquè aniversari de la Primera República, que per la ingenuïtat dels uns i la perfídia dels altres no durà gaire més d'un any. La veritat és que el poble baix, que no sentia la grandor de la causa, amb el seu deler per la "Repartidora", que ja de temps cobejava, ajudà al seu aperduament. Perquè, en la seva insubordinació contra els oficials, als quals els cridaven "*Que baile*" tot arrencant-los els galons, i acabant per profanar els temples i perseguir els capellans, fou

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

aqueixa la primera temptativa dels actes que havien de cometre en les subsegüents ocasions, com en la sublevació del 1909, on van fer la Setmana Tràgica, instigats per l'anarquista teòric Ferrer i Guàrdia, afusellat a Montjuïc.

Aquests dies s'ha presentat a Barcelona, segurament per confabular amb el seu govern, el general Miaja, defensor de Madrid, i ha estat molt festejat pel govern de la Generalitat de Catalunya.

DIUMENGE

En aquest dia diu *La Humanitat*: “Avui fa un any del primer bombardeig de Barcelona.” Ja dimarts dia 8 portava *La Vanguardia*: “*El martirio de Barcelona. Nuestra ciudad ha sufrido 23 bombardeos, cayendo en sus calles 528 bombas, que causaron 3.467 víctimas y 864 casas destruídas total o parcialmente.*” Cal tenir en compte que la majoria de les bombes foren llançades sobre fàbriques de municions, instal·lades al cor de la ciutat o a la Barceloneta, i especialment als telèfons i camps d'aviació, quan no fou en represàlia de les que els roigs de l'exèrcit popular els han llençades sobre diverses poblacions on els militars tenien les seves fàbriques d'enginyers de guerra allunyades de la població. Per aquesta raó, i encara que “solen pagar els innocents pels pecadors”, sempre hi ha una part de culpa d'aquell qui rep, per la facilitat d'esquivar-ho tot sotmetent-se al que és més fort que ell.

El general Miaja, trobant-se aquests dies a Barcelona, ha visitat l'ambaixador de Mèxic, recordant-li la primera ajuda que el govern d'ací ha rebut del poble mexicà, així com també ha vingut a la Garriga a saludar les ambaixades russa i belga, que es troben ací, prop del camp que hi ha d'aviació.

Encara és per mi més memorable aquesta malastruga data per tal com hi he acabat el meu darrer i definitiu treball literari. Si bé ja havia donat com a tal les *Lamentacions de Jeremies sobre l'assolació de Jerusalem*, l'ocasió de rellegir, potser per tretzena vegada, alguns dels fragments cabdals del Quixot em

13
FEBRER
DE 1938

sugerí la idea de fer un manoll d'un septenari aforístic contemporani, tret d'aquesta obra –acompanyat d'una trentena més de refranys—, on es resumeixen les majors calamitats que estem passant. I finalment, com a apèndix, s'hi ha ressenyat un collitor de setenes populars, on són consignades i condensades les citacions de tots els meus treballs lingüístics i literaris, fets en set setenes d'anys, o sigui, en el meu cinquantenari de publicista; la qual cosa, al cap i a la fi, no m'ha provat sinó que “ningú no és profeta a la seva pàtria” i que “qui es posa a redemptor, sol ésser crucifixat”. Així ho tinc jo fet avinent diverses vegades als *Records*, tot recordant el camí del meu calvari.

DIMARTS

Dos fets cabdals de la setmana anterior han recrutat de bell nou el nostre actual martiri. El primer és la glaçada de vuit dies enrere, acompanyada d'una nevada que durà tot dilluns, dimarts i dijous, arribant a un gruix de més d'un pam, com no en feu tant la del darrer dia del 1937. I a major calamitat, deu haver socarrat les faveres i patateres tot just nades, precisament quan ja no tenim per tota menja sinó farina de blat de moro, a 10 ptes. el quilo, i algunes coliflors a 2,50 ptes., que estan acabant-se. I com és natural, amb la deficiència d'aliments, i sobretot sense pa, sentim doblement la fredor de les gelades.

L'altre esdeveniment és potser molt pitjor. Dimecres s'escaigué el segon aniversari de la “victòria” del 16 de febrer, segons tots els partits polítics de la Repartidora d'avui dia. En la fatal diada per a tota la propietat, les esquerres unides en coalició, que adoptà el nom de Front Popular, guanyà el dret a l'exercici del poder mitjançant unes eleccions majoritàries, ideades pel diabòlic president Azaña i acceptades pel president Companys –propagador que “la terra és d'aquell que la conrea”—, tot dient-se republicà federal. I qui ens havia de dir que semblant victòria, un cop guanyada la revolució del 19 de juliol del mateix any, ens costaria des de l'agost la meitat de la renda i des del febrer d'antany el total passament nostre, deixant-nos del tot espoliats?

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

22
FEBRER
DE 1938

Nogensmenys, després de commemorar tal victòria electoral, tant a Madrid com a Barcelona, en tots els diaris i àdhuc amb un míting celebrat el diumenge dia 20 a l'Olympia per tots els elements que constitueixen el Front Popular, dissabte, desplegant els militars tots els seus enginys de guerra escometeren enèrgicament Terol fins que el recobraren, amb un tros més de territori. I així, l'exèrcit popular, havent-se-li tornat la victòria per sorpresa de Terol aiguapoll, ara li ha calgut sofrir la consegüent derrota, evacuant-lo avui mateix. Bé poden, per tant, anar cantant victòries els governants d'avui, que van ben tips, mentre que la major part del poble pacient està decandint-se, per falliment de pa i de tots els elements essencials a la vida, tot preveient l'horrible mort per la fam, i sense tenir en compte aquells que per aquest mateix motiu els tocarà sotmetre's més d'hora o més tard.

Entretant, a causa de la falta de pa durant setmanes senceres, ahir s'aplegaren infinitat de dones de la població i anaren en manifestació, dient "Volem pa" davant el Consell municipal. Diuen que algun regidor de l'Ajuntament els prometé que avui a la tarda procurarien que n'hi hagués. Doncs, almenys, que en tinguéssim dos dies de la setmana, com a Barcelona i en alguns altres pobles, on hi ha millor administració que no en aquest.

DIJOUS

Dimarts, mentre escrivia l'anterior nota, Barcelona patia un nou bombardeig, i així poden dir els del Front Popular, amb raó, que tota desgràcia sol venir a cavall d'una altra, ja que, amb aquell i la derrota de Terol, hauran tingut prou ocupats aquests vuit dies, des de la nevada i la commemoració de la victòria electoral del febrer.

24
FEBRER
DE 1938

27
FEBRER
DE 1938

DIUMENGE

Bé em cal consignar tres injustícies més d'aquestes darrerries de mes. En primer lloc, la mort del meu cosí germà septuagenari Ramon. Tenint jo deu anys més que no ell, em tocava a mi, per justa i natural raó, de morir primer. Tenia encara ell son germà Pere, així com tinc jo el meu germà Artur, més joves. Doncs no faltaria sinó que la meva malastrugança m'obligués a sobreviure'ls, així com he hagut d'enterrar els sis o set propparents de la meva generació. Tant més que, amb les tristes circumstàncies que he de comportar, ja que els familiars que em volten no estan en el seu seny complet, no em concedeixen la menor autoritat ni em guarden cap respecte, i només miren les dificultats pel sosteniment de la seva vida, cosa que acaba per fer més amargada la meva.

Ve després l'altra injustícia de la mobilització dels reservistes de 1929 i dels minyons de 1940, o sigui, de 17 i de 30 anys. Ja l'any passat férem avinent –citant textos de la nostra història— la gran injustícia i contrafur de les *quintas* castellaneres, o lleves, a Catalunya. Perquè cap català havia de prestar servei militar fora de sa pàtria, ni menys a defensar, sinó voluntàriament, els seus conveïns, ni en territoris allunyats del nostre. Doncs ara fins i tot són perseguits perquè vagin en adjutori del comunisme, sense tenir en consideració per res la seva opinió; i encara més, obligant-los a presentar-se amb una flassada, calçat, plat i cobert, tot en bon estat, sense parlar del perill imminent que quixotescaament desafien, al qual exposen la vida com s'ha vist amb els milers de víctimes de la desfeta de Terol.

I passant al tercer cas ben irregular i injust, hauré de retreure, per més que sigui una qüestió personal –tal com la consigno al *Manoll del septenari aforístich* i al septenari de setenes— prou injustificada, el modest recordatori d'ara fa quatre anys, en commemoració del meu vuitantenari, on es recorda la gosadia de l'arribista en Pompeu Fabra, qui amb les seves innovacions arbitràries ha deixat la nostra llengua prou malparada i desfigurada. Doncs és el cas que aquests dies s'ha fet l'homenatge a aquest senyor, amb motiu del seu septenari, amb l'encunyació d'una medalla a honor seu. Ja deu anys abans que no ell tenia jo publicades dues gramàtiques del català literari i encara prou tradicional entre

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

tots els indrets de Catalunya, València i Mallorca, a més dels diccionaris castellà-català –sense dubte el millor i més complet publicat fins avui— i la segona edició del català-castellà. Encara més, era jo l’encarregat corrector del butlletí del Centre Excursionista i de la *Revista de Catalunya*, on col·laborava en Prat de la Riba, havent-hi ja introduït bé prou uniformitat gramatical i ortogràfica. Però vingué l’eixerit innovador d’en Fabra, qui, ajudat de *L’Avenç*, s’emparà de l’arbre d’en Prat i va trobar bona ombra aparellada. I així, prevalent-se que “a la terra dels cecs, el qui té un ull és rei”, i que “de l’arbre caigut –o sigui, la llengua catalana— tothom en fa llenya”, ha reeixit de supeditar la parla dialectal i vulgar barcelonina, amb ortografia castellana, a la llengua literària, que era l’única escrita entre tots els antics reialmes de les glòries catalanes. I, puix és aquest tot el seu mèrit, ha sabut ell “cobrar fama, mentre que els altres carden la llana”. L’única satisfacció que em roman és la poca o molta influència que hauré fet en el lèxic, sabent que han estat contínuament consultats els meus diccionaris, els quals està ben lluny de superar el flamant revolucionari, que no ha publicat fins ara sinó una gramàtica i un voluminós vocabulari.

Després de les susdites injustícies, a més de la injusta força política que ens cal patir –ben pròpia de la diada de Carnestoltes d’avui—, bo és de consignar ací un acte de justícia que anem a celebrar avui mateix. Tal és el setanta-setè aniversari que dijous complí la meva muller, a major consol meu, puix toca anar-me’n del món primer a mi. Doncs, amb l’arrossada que haurem fet els set de la família plegats, una platada de “xunyo” –de farina de blat de moro amb llet i sacarina, tot sense sucre—, una tassetta de cafè i una pipa d’escafarlata⁷, com fa mesos que no l’he fumada, haurem fet un dinar extraordinari, considerant la gran carestia de la malastruga temporada que estem passant, i una bona fi del febrer, amb dos septenaris més a afegir al ja nombrós aplec o “collitó de setenes”.

7 Tabac tallat en fils per a pipa o cigarret (N.E.)

08
MARÇ
DE 1938

DIMARTS ⁸

O sigui, del déu de la guerra. I així, en el bel·licós discurs pronunciat pel president del govern Negrín, a l'entrada del bel·licós mes, en acabat del retiment i evacuació de Terol –després de dos mesos d'haver-hi entrat l'exèrcit popular roig, ajudat dels soviets—, no és gens de meravellar que se li escapés a l'esmentat president de dir: *“hasta el último hombre y hasta el último cartucho”*. Cosa que no constitueix sinó una quixotada més de l'esperit castellà, que bé pot restar-li com a frase seva peculiar i ben pròpia, així com a l'inhumà Azaña, essent president de la República, en constituir el Front Popular, li atribueixen la rebu-fada que “ell faria tornar pobres els rics, mentre que no assegurava que pogués fer rics els pobres”.

Tan poca és l'autoritat del govern autònom de Catalunya que, havent vingut el govern d'Espanya a raure a Barcelona, el seu darrer baluard, ha entès aquest que no tenia autorització l'altre per anar fent emissions i més emissions de paper moneda per alguns milions de pessetes, en sèries de 10, de 5 i de 2,50 ptes., amb prou dolent paper, de la liquidació de tot el qual se n'ha encarregat el Banc d'Espanya, que n'ha recollit tota l'emissió. Dos galls en un galliner no hi poden ser. Només poden circular, segons és de veure, les sèries d'una pesseta i mitja, de pesseta i de cinquanta, quinze i deu cèntims de l'Ajuntament, així com d'alguns ajuntaments i algunes entitats particulars de Catalunya, tot garantint la devolució del seu import per la Caixa Municipal corresponent.

I puix aquest mateix dilluns –dia llunari— i el 7 del mateix mes de març –nombre cabalístic— per gran casualitat he acabat de rellegir per setena vegada el Don Quixot, recordaré, seguint l'actual tanda de casualitats, com, en acabat d'ésser el nostre heroi retut i sotmès pel cavaller de la Blanca Lluna, a Barcelona, a l'entrada de retorn al seu poble feu aquell, com a pessimista, un mal averany, mentre que Sanxo Pança, com a optimista, d'una llebre que li vingué entre

⁸ El manuscrit original parla del dilluns 7 de març. Tanmateix, aparentment és un error, ja que el 8 de març (dimarts) és el dia del déu de la guerra. (N.E.)

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

comes feu-ne un altre del tot bo; doncs així mateix diria jo al govern espanyol que, podent molt bé fer-se que fos retut a Barcelona com el seu prototipus, que procurés en tornar a sa pàtria recobrar el seny que en sa vida li mancà.

Quant a l'averany de Sanxo, ja és tota una altra cosa; car, en trobar-me exhaurit de recursos pel meu particular despès –no em resten sinó cinc peces fortes i cinc pessetes en argent, que bé en valen avui 125—, m'ha caigut entre mans una xamosa llebre per poder passar encara un altre any i mig del meu exili. Havent jo ofert a l'antiquari Aguilar, fa temps, una de les darreres col·leccions meves de la *fecundació humanal* –ço és, de representacions gràfiques de l'engendrament, el naixement i alletament místic i profà— per un miler de pessetes, ara s'ha presentat al meu fill gran, resident al nostre pis, i li n'ha ofert cinc-centes, i comsevulla que amb alguns altres objectes meus arqueològics que ell prou sabrà adinerar ha arribat a les set-centes cinquanta que jo darrerament li demanava, veus ací la llebre, o porta oberta que no m'ha mancat d'esbalandrar-se'm. I encara aquestes han estat satisfetes amb set bitllets de 100 pessetes, tots amb l'efígie precisament de Cervantes, i ja tenim l'actual seguit de coincidències de què parlava. Car, per ço que l'any 1889 vaig acabar ací mateix, al número 18 del carrer de Cardedeu, la traducció en català de la seva monumental obra, al cap de les set setenes d'anys que han passat és com si el mateix autor, amb els set bitllets, volgués recompensar el meu treball i ajudar-me en l'hora present. Veus ací, per fi, com el nombre set és per mi prou cabalístic.

Per anar, doncs, alternant una de freda amb alguna de ben calenta, no podia mancar el dissabte i diumenge darrers, i mercès a les provocacions dels imprudents roigs d'ací, tot molestant Mallorques, perquè bombardegessin Barcelona. I aquesta vegada, per cert, ben a prop de casa nostra, car una de les tres bombes que per sort no causaren cap mort, caigué davant mateix, amb la consegüent trencadissa de vidres, la qual cosa li estarà prou bé a la Generalitat, que en té tota la culpa i n'és la responsable. Quant a mi, bé fou doble casualitat haver tret del perill les peces esmentades, i espero poder referir encara la triple casualitat que aquesta venda representa el dia d'avui.

I ara, com a curiositat, reproduïrem l'estadística dels bombardeigs efectuats fins ara, publicada a *La Vanguardia* d'ahir. "Bombardeigs per mar, 17; per aviació, 212. Nombre de bombes, 5.924; d'obusos, 398. Morts, 1.542; ferits, 1.979. Edificis destruïts totalment, 361; destruïts parcialment, 1.495. Poblacions afectades: Barcelona, Tarragona, Lleida, Reus, Tortosa, Guíxols, Palamós, Cambrils, Figueres, Badalona, Portbou, Colera, Puigcerdà, Mataró, Vilanova i la Geltrú, Roses, el Vendrell, el Masnou, l'Hospitalet, Castelldefels, Flix, Aitona, Tremp, Vallcarca, Castellar, Sarrià de Ter, Premià de Mar, Camarassa i Mollet." Tot i això, els responsables de tant d'estralls estan campant, donant-ne la culpa als feixistes!

14
MARÇ
DE 1938

DILLUNS

Com que el dia d'avui és llunàtic i doblement cabalístic, no em sé estar de consignar ací la triple coincidència de què he fet esment en la nota del dia 7. Acabada la meva primera traducció del Quixot, fa cinquanta anys, els mateixos que fa de la primera Exposició Universal a Barcelona, va sortir a la llum el 1891, a despeses del meu bon germà gran Artur, que en va fer tirar 350 exemplars, 25 dels quals eren sobre paper setinat. Dels 25 exemplars, al preu de 15 pessetes que el germà em dona, bé podia jo treure'n 250, si bé encara en vaig fer present a alguns amics. (De l'exemplar en paper especial, havent-li donat una esplèndida enquadernació, alguns anys més tard en vaig fer donació a l'Institut d'Estudis Catalans amb el centenar de publicacions meves; aquest donatiu va merèixer dues lletres d'agraïment, una d'en Macià i l'altra del doctor Jordi Rubió i Massó-Torrents.)

Al cap de quaranta anys, l'editor López, havent-me fet corregir i augmentar aquesta traducció per a una edició popular en 3 volums i en 12è, pel dret de traductor em dona 500 pessetes i 12 exemplars. I així pot dir-se que tot el profit del meu treball, en dues tandes, va ser de 750 pessetes. Però cal fer avinent que d'aquestes 500, 400 les vaig invertir en la publicació del *Col·loqui dels cans Scipió i Bergança*, darrera novel·la de Cervantes que, així com totes les altres, acabava de traslladar; la qual, cuidant fer-ne un present als meus comptats de-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

vots, i ja que cada exemplar em costà 4 pessetes de l'única edició de 425, els vaig vendre a 3 pessetes, i fent-ne als revenedors en ferm el 33%, a 2 pessetes, i en vuit dies no me'n restà ni un. I ací ve la triple coincidència, car, vista la meva predilecció i generositat a honor de Cervantes, és com si, al cap de set anys, per una gran sort, en set bitllets que representen la seva pròpia personalitat, vingués a gallardonar-me tot rescabament-me pel meu despreniment, amb les 750 pessetes bé prou afanyades.

Nogensmenys que a l'entrada del mes ja vaig parlar del septantenari d'en Pompeu Fabra, dimarts, tot i que era dia bèl·lic, aparegué encara la seva effigie en un full endreçat a "Humor" a *La Vanguardia*, per més que aquell hom no sàpiga on veure-l'hi. La primera humorada, per cert, serà que, havent jo conegut en Fabra trenta anys enrere amb una barba negra prou famosa, no trigà gaire a llevar-se la seguint la moda modernista; i ara, de tot l'"*Humor en cubitos*" ni del "xisto" final d'en Fabra, no valia la pena de publicar-los. En canvi, allà on hi havia veritable humor i agudesa a desdir era en la secció picaresca de dones prenyades, tretes del *Papitu* —del qual vaig ser col·laborador— i d'obres franceses i angleses en la meva col·lecció reservada de *Fecundació humanal*. Ben segur que fou per aquesta secció humorística que l'Aguilar va tenir interès a adquirir-la; i veus ací una altra casualitat d'haver-se salvat del bombardeig, tot salvant-me a mi. Perquè fins ara, malgrat que jo he retret per tercera vegada les set animalies i anormalitats que gràcies a en Fabra empobreixen el català literari, sempre m'havia vist supeditat pel sortós Fabra, fent-me exclamar que "més val caure en gràcia que ésser graciós", al present puc dir com els francesos que "*rira bien qui rira le dernier*", tot tocant les 750 pessetes que m'han tret de fretura; i tot degut al meu humorisme.

En canvi, ja que el dijous és el dia de Jovis, segons dades de *La Vanguardia* "començà l'enemic anticomunista l'ofensiva que venia aparellant des que acabà la batalla de Terol. L'escomesa la portà en tres direccions, ajudat per grans masses d'aviació i d'artilleria i amb auxili de molts tancs, ocupant diferents pobles." Sembla que l'endemà, amb formidable material agombolat, continuava l'ofensiva. I per més que els d'ací voldrien que els salvessin les lleves del 1928 i del 1940, els qui componen aquestes, com a positivistes catalans i no quixotescs,

van fent l'orni, passant-se alguns, si poden, al camp contrari, compost d'italians, mauritans i legionaris.

Finalment, sigui per la satisfacció de la multiplicitat de coincidències ara referides, sigui per la vanaglòria d'haver superat almenys en la nota humorística el meu antic falsari contrincant, dimecres i divendres em va donar un atac cardíac i un altre de pulmonar, barrejats amb la passa de grip que estem patint, símptomes precursors, per ventura, d'un proper traspàs. Al fill solter de 46 anys, que amb la seva monomania egoista de no voler patir fam no ha parat en quinze dies de menjar pinyons torrats —així com abans era un pa de glans que ell es feia—, a més de l'aliment que ens aguanta a tots, ha agafat un enfít o irritació del ventre, fins a sobrevenir-li una basca. Tant a l'un com a l'altre bé és la naturalesa qui recompensa o castiga, segons els mèrits de cadascú, tots els actes humans, dels quals ningú no pot deixar d'ésser fill.

DIVENDRES

Segons *La Vanguardia* del dia 15 (dimarts, per cert), Itàlia i Alemanya continuen atacant de valent, car aquells van ocupar els pobles d'Alcanyís i Calanda, mentre que els alemanys anaven bombardejant les poblacions de Sant Vicenç de Calders, el Vendrell i l'Arbós, així com Tortosa i Tarragona. Totes les esquadretes arribades de poc, amb tot el personal, per cooperar a l'ofensiva que es desenrotlla a l'Aragó ha vingut fent el viatge sobre territori francès.

A hores d'ara estan encara bombardejant Barcelona, on ahir se celebrà una manifestació amb l'objecte de patentitzar el desig de les mares de continuar lluitant fins a la victòria (?) total del poble i del complet esclafament del feixisme. Els manifestants, representats per Dolors Ibarruri, comunista; Marià R. Vázquez, per CNT; Felip Pretel per UGT; Ferrero, de la FAI; Vidarte, pel Partit Sindicalista; Serra Pàmies, pel PSUC; i Santiago Carrillo, per JSU, es van entrevistar amb el president del Consell, doctor Negrín, al qual no sabem què li van exposar, per tal com al diari apareix ratllat. El millor que podien demanar-li era que, així com contra

Diari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936

1937

1938

18
MARÇ
DE 1938

la força no hi val resistència, si a la fi tenen pensat d'escapolir-se que no esperin l'hora en què el poble podria obligar-los a sotmetre's, puix que ja ha patit prou per la seva culpa, des que es constituí el Front Popular, sota la dictadura de l'ignorant proletariat, que ens ha deixat sense camisa, com ja era de preveure.

DILLUNS

Mentre els exèrcits italoespanyols estaven ocupant Casp i Alcorissa, els quals ja estan evacuats, el dijous i divendres Barcelona patia els més durs bombardejaments de l'aviació alemanya, causant un miler de víctimes i gran nombre d'edificis derrocats.

Si la majoria del poble català no fos tan ignorant, i conegués la seva història, ja sabia que la nacionalitat de Catalunya restà ben morta l'11 de setembre de 1714; i que si, a mitjan segle XIX, seguint el corrent de les reivindicacions polític-literàries, es beneficià d'una cinquantena d'anys de Renaixement, no fou sinó la darrera revifalla de la mort. I per cert que va ser el mateix Companys qui, el 6 d'octubre del 1934, l'ajudà a ben morir del tot. De llavors ençà, totes les violentes victòries del poble no han estat sinó en les eleccions, i seguint així mateix les seves desenfrenades aspiracions s'ha emparat del comunisme socialista rus, sense tenir en compte que, a l'hora dels homenatges a l'URSS, tot just ara celebrant el XX aniversari, és quan tenen prou feina amb el procés contra el bloc trostkista dretista, que estava atemptant a la vida de Lenin, Stalin i alguns altres líders del govern soviètic.

I quant als bombardeigs sobre Catalunya, segons *La Vanguardia* del divendres, ja podem conhortar-nos per ara. Car diu en lletres ben grosses que “*piensan los bárbaros asesinos que así pueden ganar la guerra, y acabarán abrasados por sus propios procedimientos. No triunfarán ni pueden triunfar, porque ni Londres, ni París, ni Washington ni Moscú se resignarán a ser destruidos como les amenaza la barbarie teutona... ¿Dónde irán a parar Roma y Berlín el día que les apliquen los procedimientos que ellos aplican sobre Barcelona?*”

21
MARÇ
DE 1938

DIUMENGE

Continuant les barrabassades a les capçaleres de tots els diaris, en català i la major part en castellà, *La Vanguardia* en portava una prou notable, així concebuda: “*El Ejército lucha con una fe invencible, una fe tan invencible como la geografía. Nuestro ejército y nuestra geografía no pueden perder la guerra, porque no pueden perderla.*” Si aquesta lògica no demostra la desesperació per la desfeta que el Front Popular roig està patint a Aragó i a les fronteres de Catalunya, acabarà de fer-ho més evident la instant publicació i crida del jovent de 15 i 16 anys, per allistar-se com a voluntaris a a formació de dues divisions en una guerra eixorca. Com a mostra, n’hi ha prou amb els fulls adjunts.

Encara més, el govern d’Espanya, a Barcelona, prescindint com era de preveure del de la Generalitat autònoma, prengué divendres nombrosos acords. Entre altres, una campanya contra bulistes, derrotistes i especuladors, la confirmació de penes de mort contra espies i desertors, i l’acord de no jubilar el catedràtic Pompeu Fabra. Per molt que ja hàgim parlat prou i massa d’aquest senyor, no puc passar per alt la contradicció que ofería aquest acord amb la seva redacció, que diu: “*Se ha prorrogado indefinidamente la jubilación del catedrático de la Universidad de Barcelona don Pompeyo Fabra, en atención a los méritos y cualidades que concurren en dicha persona.*” En primer lloc, no es veu ací sinó una usurpació més d’autoritat del govern de la Generalitat de Catalunya; i segonament, tot el “mèrit” que es té ben guanyat és el d’haver deixat la nostra llengua literària al nivell del vulgar dialecte barceloní; i quant a les seves qualitats, deuen ser la seva bona sort en venir de catedràtic d’enginyer químic a Bilbao, cridat pels seus amics de *L’Avenç*, l’any 1892, com si fos per celebrar les exèquies funeràries del català literari, tal com ja s’ha referit. Essent així, que bon profit li faci la no jubilació, per haver-li fet el joc, com a soterrador del català literari, al doctor Negrín, president del govern central d’Espanya, que avui encara figura però que no governa ell, sinó els sindicats del proletariat.

Diari d’Antoni Bulbena-Tosell

DIJOUS

Ja hem passat el segon hivern a la Garriga, encara més cru que no el primer, i així com després de la tempesta apareix radiant el sol, és d'esperar que amb la primavera tornarà a relluir el sol de la justícia, avui prou ofuscada.

Ben manifestes són les proves de la màxima desesperança en llegir les al·locucions endreçades per ràdio ahir pel president Negrín, des del seu darrer baluard que és Catalunya, dient: *“La apelación es terminante y decisiva. Tiene que ser puesta en curso toda nuestra capacidad de sacrificio. Con mucho o poco material, con pan o sin pan, ¡resistir!”* I a continuació: *“La raíz de Cataluña está nutrida de substancias liberales. No han sido hechos, ella ni sus hijos, para la servidumbre colonial. De cara al mundo y en la dolorida intimidad de nuestra patria, el gobierno dice a todos: ¡Adelante!”*. Llegides semblants paraules amb tota l'atenció, que n'hi hauria, de consideracions a fer i de dissorts a lamentar! Entretant, els exèrcits forasters, que avancen al sector de Casp i a Andalusia, van bombardejant Lleida, Rossell, Tarragona, Vicenç de Calders, Vinaròs, Sagunt i Castelló.

Concloent doncs el mes de març, no podia mancar de presentar-se'm una altra tongada de casualitats i coincidències. Sense fer gaire cabal de les “cent portes esbalandrades” davant les que teníem tancades, un personatge esquerrà, cuidant escapolar-se, ens ha venut per or les moltes provisions que encara li restaven, i la traçuda filla ens ha pogut fer així pa de bona farina. Començant pel septantenari d'en Fabra, al qual jo li porto dues setenes d'avantatge, ja que en tinc vuitanta-quatre, tot i haver fet només un parell de gramàtiques i un voluminós vocabulari, li ha valgut de suspendre la seva jubilació de catedràtic, després de soterrar el català literari, i podrà ben dir: “Cobra fama i cala't a jeure”. En contra, jo no sé estar en vaga, i en són testimonis les tres gramàtiques, els quatre diccionaris i un vocabulari, que, juntament amb un centenar de treballs publicats o manuscrits, vaig cedir a l'Institut d'Estudis Catalans, i no m'ha correspost sinó el proverbi de “Qui roda l'ast, no en tast”.

El fet és que encara m'he vist empès, per raons que més endavant referiré, a la catalanització d'un nou aplec de dues setenes de romanços, on en Raurich de Vivar

31
MARÇ
DE 1938

s'hi presenta com a segon conqueridor de València, trets del Romancer del Cid. Comsevulla que el tercer i definitiu conqueridor d'aquella va ser el nostre rei en Jaume I, l'any 1238, data de la qual fa enguany justament set centúries, ja tenim un seguit de coincidències que volem ací recordar. Car, així com els nostres comtes, successors dels francs, anaren des del segle X conquerint la terra catalana del poder de la morisma, avui un general Franco, com a successor del Cid i símbol del geni típic castellà, ajudat de teutons i romans, podria molt bé deslliurar València i Catalunya de la baixura proletària quixotesca, la qual intenta posar-nos al nivell de Rússia. I així va prosseguint la nostra dissortada història!

.....

03
ABRIL
DE 1938

DIUMENGE

Dijous a la nit, en cloure el mes anterior, no podia faltar el discurs per ràdio del president de la Generalitat, fent una patriotera crida a tots els catalans en defensa de la llibertat i de la independència de Catalunya i de la República (sic), tot dient: "Tothom en peu de guerra!" Per cert que, vers la fi de la seva al·locució, fa ressaltar "com els exèrcits forasters són a les portes de casa nostra, portant en l'ànima l'afany especial de sotmetre i escarnir el nostre poble, car saben que representa la cultura davant la força, la llibertat per damunt del despotisme... Odien aquells tot allò del nostre, fins i tot l'estructura, l'ambient, la història, el ritme de la vida... Si llurs peus ressonessin en territori català, s'escruixiria el subsòl de Catalunya i les nostres altes muntanyes tremolarien de vergonya. L'idioma nostrat fora perseguit, les nostres institucions escarnides, la nostra gent esclavitzada, els nostres costums menyspreats." I acaba amb les següents paraules: "Catalans! Catalans! A lluitar i a treballar. A resistir, perquè la resistència és el triomf... A fabricar la victòria per merèixer la pau que desitgem. No podríem viure sense la llibertat! Visca Catalunya!"

És l'hora de referir la causa d'haver hagut d'emprendre la catalanització d'una quinzena de romanços del Cid a la conquesta de València. Tal com tinc relatat als *Records d'un barceloní octogenari*, en tornar jo l'any 1871 de Suïssa, ja com-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

plerts els disset, on casualment em calgué passar disset mesos –amb l’esperit prou sadollat i nodrit de la Confederació Helvètica—, en els quals vaig aprendre teòricament i pràctica francès, italià, anglès i alemany, arribant a Barcelona, vaig aplicar-me a estudiar el català, i amb el castellà i portuguès vaig acomplir el cabal de set idiomes. Inaugurant els meus incessants treballs de depuració de la nostra llengua l’any 1884, amb la pruija de posar-la al nivell literari de les que jo coneixia, el més natural era que, si volia jo descastellanitzar el català, m’empengués a catalanitzar el castellà. Amb aquest objecte, vaig aplegar els quatre caps de brot clàssics de la llengua que ha malmès la nostra, ço és: el *Llàtzer de Tormes*, la *Celestina*, el *Don Quixot* i les *Novel·les* de Cervantes, els quals, literalment traslladats, vaig donar a la llum. I, puix que amb els tres romancers típics i genuïns castellans, és a dir, el del Cid, el moresc i el cavalleresc, formen la meva reduïda biblioteca que tinc ací, li ha tocat casualment el torn de catalanització al *Romancer del Cid*, tant més tractant-se de la conquesta de València.

DIJOURS⁹

Mala entrada del mes per a les forces roges de l’exèrcit popular. Bé és veritat que el dia u era divendres, i a més del set cabalístic d’avui, la setmana vinent serà la darrera de les set de Quaresma. Doncs, tenint els envaïdors anticomunistes a les portes de Lleida i de Tarragona, no cessen aquests dies, responent a les manifestacions dels dos presidents Negrín i Companys –del de la República ni se’n parla, car deu ésser ja camí de França—no cessen, dic, els sindicats i tots els partits del Front ideat per Azaña, d’atronar freneticament el cel i la terra amb els seus clams, com aquell a qui se li esmuny la bona vidassa d’aquest any i mig de repartidora.

Perquè, ultra els cartells encastats profusament per les parets, intitolats *Llamamiento al Pueblo*, i un altre de *Ideas* anarcocomunistes llibertàries, que aca-

9 El text original diu dijous 8 d’abril de 1938. Tanmateix, el dijous era dia 7. (N.E.)

07
ABRIL
DE 1938

ba amb la bravatada de *Vencer o morir*, tots els diaris no fan sinó cridar estri-
dentment: “*Cataluña por la libertad. Pueblo de Cataluña, ¡a las armas! Contra
la barbarie, la esclavitud y la muerte.*” Això diu *La Vanguardia*, i és el més mo-
derat de tots. I encara posa a continuació, naturalment en castellà: “Fan falta
cent mil voluntaris per defensar la República i cinquanta mil homes per a obres
i fortificacions.”

Nogensmenys, el Front Popular ha fet públic el manifest següent: “Poble de Ca-
talunya: Les turbes de Franco, Hitler i Mussolini han començat a envair la nos-
tra terra. Ara començarà la veritable guerra, si cal donar crèdit a les paraules
dites fa pocs dies per un dels generals traïdors. Tots els catalans, socialistes,
comunistes, anarquistes i republicans, obrers, camperols i intel·lectuals saben
què signifiquen aquestes paraules. Aquesta amenaça feresta saben que signifi-
ca la barbàrie, l’esclavitud, la mort...” I així per l’estil, fins a acabar amb les con-
sabudes paraules: “A les armes, catalans, per la República, per Catalunya, per la
Llibertat! No passaran!” Àdhuc com a mostra dels periòdics, *Solidaridad Obre-
ra* deia: “*¡Todo para la resistencia! ¡Viva España libre! Muerte al fascismo!*”

DIUMENGE

Diada de Rams. Abans els catòlics commemoraven l’entrada de Jesús, mun-
tat en una somera, amb els seus apòstols a Jerusalem. Feia l’entrada com a
redemptor del poble humil, que el rebia amb palmes i rams de llorer, mentre
que, com a fill de Déu, foragitava del temple els mercaders i fariseus. Adéu, po-
esia tradicional, que aquesta setmana de Passió embellies almenys la vida del
poble creient!

Ara, però, els redemptors i explotadors del baix poble procuren, amb les seves
constants peroracions, donar-li una felicitat ideal i utòpica, com en un cartell
de *Ideas*, ja consignat a l’anterior nota, on entremig de tres o quatre heretgi-
es, fent apologia de l’anarquia i del comunisme llibertari, porta amb lletra més
grossa la quarteta següent:

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

10
ABRIL
DE 1938

*Hijo del pueblo, te oprimen cadenas,
esta vergüenza no puede seguir;
este mundo es un mundo de penas,
antes que esclavo, prefiero morir.*

Per ventura, a hores d'ara, les tropes forasteres ja han entrat a les planes d'Urgell, i han ocupat fins a Lleida i Menàrguens, mentre que d'altra part n'hi ha d'altres que van dret a Tortosa i a Reus. I així, per avui, tot són entrades més o menys triomfals.

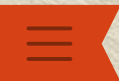
DIJOUS

L'única diada que el nou calendari porta assenyalada molt oportunament, amb color vermell, és el catorze d'aquest mes, doble cabalístic, en què s'escau una doble coincidència i cadascuna porta dues o tres casualitats més. Tal dia com avui de la movable setena setmana de Quaresma era abans tingut pels catòlics com a Dijous Sant, o sigui, la recordació de la mort del Redemptor de la humanitat i, havent proferit les set paraules des de la creu i essent davallat bo i mort, va ser piadosament soterrat, tot esperant a les vint-i-quatre hores la seva Resurrecció.

D'altra banda, tal dia com avui fa set anys que en Macià, després d'haver proclamat en Companys la República espanyola des de la Casa de la Ciutat, cuidà d'establir, des de la Diputació, la República catalana. Però aquesta no durà ni set dies, ja que per ordre de Madrid aquell es va haver d'accontentar amb la presidència d'una Generalitat de Catalunya que presidí poc més d'un parell d'anys.

Mort en Francesc Macià a les darreries del 1933 –en fer una centúria del crit de n'Aribau, des de Madrid, inicant el Renaixement literari i després polític de Catalunya—, morí així mateix la ja desvalguda, feia més de dos segles, nacionalitat catalana. Doncs, en pujar en Companys a la presidència de la Generalitat, l'any següent, revolucionant-se contra el govern de Madrid ajudat dels partits extre-

14
ABRIL
DE 1938

mistes que constitueixen el Front Popular, va barrotar-se l'Estatut i l'Autonomia de Catalunya. En tornant del presidi, ell i els seus consellers, tots d'Esquerra Republicana, reincidenten en fer la revolució del 19 de juliol del 1936, que, amb el nom de guerra internacional –si bé no és més que la implantació, ajudats dels soviets russos, del comunisme llibertari—, ha acabat amb el govern únic d'Espanya, tot residint, per afegidura, a Barcelona. I així, mercès als espanyolistes Lluís Companys i Pompeu Fabra, han acabat de rebre mort definitiva la nostra nacionalitat amb les seves llibertats i la llengua literària nostrada.

17
ABRIL
DE 1938

DIUMENGE

Encara que no assenyalada al calendari, s'escau avui la diada de la Pasqua de Resurrecció o florida. Era abans la festa més esplendorosa de l'any, a causa de l'exuberància de la naturalesa amb la seva florida primaveral, acompanyada de les tradicions del xai rostit i de la mona per a la mainada. Mes enguany, amb el dia rúfol, és com si assenyalés la tristesa de les consideracions següents. En primer lloc, per veure l'esfondrament de tot Catalunya, amb l'aperduament de l'Estatut i el simulacre d'autonomia d'ara fa cinc anys, així com la degeneració de la nostra llengua materna, per la qual he treballat cinquanta-quatre anys, havent-li calgut a Catalunya romandre com una de les “set setenes”, o sigui quaranta-nou províncies d'Espanya, tal com era abans. Segonament, per la pèrdua de 25.000 pessetes en valors que tenia en una caixeta al Banc Comercial, darreument rebentada per extreure'n tres braçalets que hi restaven, amb una perla de gran valor, i encara l'expropiació de tota la renda de ma casa, ben afanyada, que era el sosteniment de la meua família, bé prou arruïnada. I tercerament, l'evident ignorància de la rapacitat proletària, que, veient-se acorralada, tracta de defensar-se contra els forasters envaïdors, pensant que, resistint, obtindran la victòria, i que prefereixen la mort abans que donar-se per vençuts.

Amb tal objecte, i tot i que els exèrcits anticomunistes ja són més ençà de Lleida i que, retuda Vinaròs, són a tocar de la mar, encara volen construir un camp d'aviació prou gran entre Llerona i l'Ametlla, obligant a tothom dels 14 als 60

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

anys a treballar-hi, així com en un refugi que estan fent en un massís de sauló que hi ha a l'estació ferroviària. Per cert que, havent aquells tallat la força elèctrica a Camarasa, no hi poden circular per aquesta sinó un tren de pujada fins a Puigcerdà i un altre de baixada, arrossegat per dues màquines de vapor per la munió de passatgers que l'envaeixen, amb perill de la vida.

Malgrat tot això, tancada la porta de l'arròs, un diputat esquerrà ens n'ha obrer una altra en fugir i vendre'ns-en alguns quilos a 12 pessetes, que amb un conill dels nostres –que es venen fins a 30 pessetes— i un pa i un xic de tabac que ens ha tramès el fill que viu al nostre pis, fa que puguem coldre avui la festivitats, tot esperant que d'ací a set setmanes, a la Pasqua granada, puguem coldre-la amb més pau i tranquil·litat que no al present.

DISSABTE

Diada de Sant Jordi. Avui fa cinquanta-quatre anys de la meva primera publicació, precisament de les *Cobles del gloriós cavaller Sant Jordi*, en lletra Fortis, a dues tintes, tal com deia al *Dietari* d'antany. Per cert que el seu autor, n'Artur Masriera, en una rauxa d'amor a Catalunya, acaba el darrer vers amb les paraules següents:

“E si arribàs lo gran dia / de lliurar-la combatent...
Patró de cavaylería, / vetllau per la patria mia
e pel seu Renaximent.”

Sabut és que l'ús de la *e* conjuntiva literària fou iniciat ja l'any 1833 per en Bonaventura Carles Aribau en la seva poesia *A la Patria*, tramesa des de Madrid. Per la mateixa raó, en Josep Miquel Guàrdia l'aplicà en diverses lletres, trameses des de París a *L'Avenç*, l'any 1892, sota el títol de *Scola de Bones Lletres*; i així mateix l'he usada jo en les susdites *Cobles*, l'any 1884, i sobretot a les meves darreres publicacions, encara que fins i tot en català literari és susceptible de convertir-la en *i*, per eufonia, com en *Renaximent*, segons les “Normes” d'en Fabra, que pot i ha de grafia-se *Renaximent*.

23
ABRIL
DE 1938

En complir-se el centenari d'aquest, trobant-me al meu vuitantè aniversari, vaig sentir la pruija de fer donació espontània de cadascun dels meus treballs literaris abans no em vingués el meu traspàs. Pujaren aquests a un centenar, entre impresos i manuscrits, coberts la major part de riques enquadernacions. En vaig fer el donatiu el 20 de març de 1933, i meresqué l'adjunta lletra-ofici d'agraïment del malaguanyat Francesc Macià, que morí a la fi del mateix any. Encara, al cap de vuit dies, vaig rebre una altra carta del director i l'inspector de la Biblioteca de Catalunya, així concebuda (amb la mateixa defectuosa ortografia):

“Distingit senyor nostre,

El Senyor Conseller de Cultura, al qual vàrem comunicar tot seguit el donatiu que V. acaba de fer a la Biblioteca de Catalunya, li ha expressat oficialment l'agraïment de la Generalitat pel noble acte de despreniment de V. Nosaltres, que som ara els qui tenim sota la nostra cura i custòdia els llibres que V. tant estima, voldríem també donar-li les gràcies per la confiança que ens ha demostrat i per l'amor a la Biblioteca de Catalunya que ella revela.

Sempre ha estat el nostre propòsit que la Biblioteca de Catalunya no fos tan solament un instrument de treball, sinó un monument de record a totes les manifestacions de la nostra cultura, en el qual l'obra íntegra d'aquells qui més han treballat per ella hi fos conservada.

La bella donació de V., testimoni d'una vida dilatada, dedicada tota ella a l'exaltació de la nostra llengua, constitueix des d'ara un dels fons de la Biblioteca de la qual estem més joiosos.

Creieu-nos, Senyor, vostres devots servidors.

Jordi Rubió, Dtor.; Jaume Massó Torrents, Inspector.”

Ambdues mostres, prou satisfactòries, d'agraïment constitueixen tota la recompensa obtinguda pel meu donatiu.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

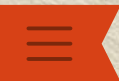
Va ara una nova tongada de casualitats i coincidències. Precisament el passat dissabte de Glòria, a les deu hores en punt –que abans repicaven a Al·leluia, simbolitzant la Resurrecció del Senyor—, vaig acabar el meu dotzè treball del meu exili, en el trasllat dels quinze romanços del Cid sobre la segona conquesta de València. Per cert que enguany fa set centúries de la tercera pel nostre rei en Jaume I, i podria encara ser-ho pels militars anticomunistes, ajudats dels envaïdors feixistes alemanys i italians. Nogensmenys, fa set setenes d'anys que ací a la Garriga vaig donar fi a la traducció del Quixot. Comsevulla que no em resten per traduir sinó el *Romancer rondallaire cavalleresc* i el *moresc*, al cap de la cinquantena d'anys hauré fins i tot catalanitzat aquells romanços del Quixot, i constituirà el meu tretzè i definitiu treball en els vint mesos d'exili.

És encara de recordar que vaig publicar fa quatre setenes d'anys la meva traducció del *Hamlet* de Shakspeare –grafiat segons el seu autògraf— i que aquest tenia, a semblança de Cervantes, certa cruesa natural d'expressió; tal dia com avui, del 1616, ambdós genis traspassaren d'aquest món.

DIUMENGE

Per no deslluir ni entelar la cavallerívola i noble diada de sant Jordi, patró de Catalunya, he deixat per avui consignar el darrer quixotesc discurs del president Negrín, que per mitjà de la ràdio va baladrejar que “el govern de la República era el govern de tot Espanya”, cosa que adés i diverses vegades hem ja repetit. Però allò que ignoràvem és que “*el mundo sabrá una vez más de lo que es capaz un pueblo como el español*”. I encara menys sabiem que “*ante las unidades de nuestro ejército se estrellarán, y morderán el polvo los enemigos de nuestra patria*”, per tal com “*en tierra catalana los invasores han tropezado con una muralla infranqueable, hecha de pechos y corazones que resisten hoy para atacar mañana.*” Els militars, que per una part són més ençà de Lleida, per l'altra part ja tenen Amposta i són a les portes de Tortosa. L'exèrcit roig ha fet volar el magnífic pont sobre l'Ebre, tot saquejant aquesta ciutat, per si calia evacuar-la. Això és tota la “resistència” que saben oposar a l'enemic!

24
ABRIL
DE 1938

Així mateix, ja que no cabia a l'anterior full d'aquest *Dietari*, i tornant al nostre aliment espiritual, puix que ens manca prou el corporal, afegirem ací encara la quarta defensa de la *e* clàssica conjuntiva catalana, en comptes de la vulgar i llatina, per Eufèmia Llorente. És de veure, no obstant, que en la *Revista Occitana*, de la qual aquesta senyora és directora i administradora, s'hi defensa encara la *s* líquida i la grafia *ph* per *f*, amb la restitució de totes les *h* etimològiques, resultant-ne una ortografia nova i potser extemporània, segons demostra el prospecte adjunt¹⁰.

Encara que immodestament, és curiós de retreure ací com, en trametre a la revista *D'ací i d'allà* el cant XXII de la meua traducció en prosa de la *Iliada* d'Homèrus, en publicar-lo posa el davantal adjunt, on s'hi fan algunes exagerades llaors del meu pacient treball de depurador filòleg de la nostra llengua. Aquesta va ser la meua més important traducció de la cabdal obra que, junt amb tots els altres manuscrits i impresos, vaig cedir a la Biblioteca de l'Institut. Serveixi, doncs, aquesta nota com a compensació del meu esforç en l'exalçament de la desvalguda Catalunya i del seu propi idioma.

Encara em cal afegir un full més, perquè no he pogut estalviar que, vers les 5 hores de la tarda de la diada de Sant Jordi, commemorativa del meu cinquanta-quatrè aniversari de publicista català, vinguessin a emporcar-la un agent de policia amb dos alts galifardeus armats de fusells, que es presentaren al nostre domicili dient que venien a fer un *registro a fondo*, car tots tres eren castellans. És, doncs, el cas que, en anar-se'n l'amic Galés, diputat per Tarragona a la Generalitat, per acostar-se més cap a la frontera de França, va encarregar-nos que li guardéssim alguns mobles que li restaven, a més dels que s'havia venut, per quan tornés. Entre aquells hi havia una ràdio de dotze làmpades, que avui val més de dues mil pessetes. En saber-ho l'Ajuntament d'ací, ens va trametre un

10 El manuscrit dipositat a la Biblioteca de Catalunya és acompanyat de nombrosos materials gràfics, com ara retalls de premsa, cartes personals, factures, etc. que pel seu volum no es reproduïxen aquí. (N.E.)

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

proprí¹¹ perquè la hi donéssim; però, segons ordre expressa de l'interessat que no podia anar sinó a mans del secretari del conseller de Governació, com era natural ens hi vam negar. L'Ajuntament degué comunicar-ho al govern de Barcelona, i ja n'hi va haver per pretextar un registre rigorós, si bé van passar per alt alguns detalls comprometedors al present, tal com la provisió d'arròs i patates, pagades a en Galés amb or.

Tot i això, no deixà d'apropiar-se o prendre'ns el nostre aparell de Philips, que no pot funcionar perquè és de diferent corrent elèctric que el de la Garriga; després, el del meu fill, encara que no és seu, i que té declarat al municipi; i finalment, el més important d'en Galés. S'apoderà així mateix de tres maquinetes fotogràfiques i una dotzena d'àlbums de postals amb vistes d'Espanya i d'Itàlia. Però el que no haguera dit mai, i que més va recar-me, és com va fer seus cinc pesos forts amb cinc pessetes en argent i unes trenta-cinc pessetes de ma filla, que bé valen tot plegat el dia d'avui dues-centes pessetes en paper, tot dient que, com que la llei no permet de posseir en argent més de vint-i-cinc pessetes per individu, tenia dret a arreplegar-ne el total. I així, aquests dies m'han robat entre or i argent més de 5.000 pessetes. De tot això ens va fer el corresponent rebut, que no serveix de res. I encara sort que no procedí a la detenció d'un republicà federal d'esquerra com jo he estat tota la meva vida.

DIUMENGE

Avui és el primer diumenge del mes de les toies, i li correspon avui la celebració dels tradicionals Jocs Florals. I puix que, en coldre'n la festivitat l'any 1933, s'hi llegí en commemoració de fer la centúria, la cèlebre poesia de n'Aribau *A la patria* –la qual, amb alguns retocs prou justificats, donem ací adjunt—com si fossin les acaballes d'aquesta festa, en fer avui el seu setanta-novè aniversari, tot i que l'any passat ja va ser suspesa per mor de la guerra revolucionària, farem enguany un xic d'història de la seva instauració.

11 Italianisme: minyó (N.E.)

01
MAIG
DE 1938

Amb l'entrada de la dinastia castellana, l'any 1412, en la Confederació catalano-aragonesa, començà la decadència d'aquesta, a causa del caràcter absolutista i dominador dels nous reis, que no podia lligar amb l'esperit lliure i autònom de Catalunya, i perquè no es van saber assimilar a la seva nova pàtria. De llavors ve, doncs, la influència de la llengua castellana, que ha anat adulterant la nostra sempre més. Prou intentaren els catalans al segle XVII de desenyar-se i separar-se del govern opressor, però no els reeixí, i van romandre encara més lligats que no abans. Vingué, per fi, la guerra de successió, al segle XVIII, i després de tretze mesos de setge que patí Barcelona, es va haver de sotmetre el dia 11 de setembre del 1714, cosa que va ésser la mort de la nostra llengua amb totes les nostres llibertats ensems. És veritat que, prohibida l'ensenyança d'aquella, va viure encara entre el poble; però la major part dels poetes escrivien ja en castellà llurs produccions, a tal extrem que, volent celebrar la vinguda dels monarques a Barcelona, va aparèixer un fascicle titulat així: *Bilingüe obsequiosa consonancia en 92 décimas que son castellanas o catalanas, conforme serán pronunciadas* (Barcelona, 1783. 60 planes, en 4t). A tant pot arribar la decadència d'un idioma!

A causa, per sort, de la fundació de la Real Academia de Buenas Letras, l'any 1729, els estudis històrics van reflorir, amb la consegüent reivindicació de la nostra nacionalitat. Encara més, va contribuir al deixondiment de l'esperit popular el record de les seves cançons, a l'entrada del segle XIX, així com algun drama i novel·la històrica, com *El conceller y el monarca*, i més tard *El corpus de sangre* i *La bandera de Santa Eulalia*. Però des del primer terç del segle, després de la gramàtica d'en Pau Ballot, del 1849 –el pròleg de la qual acaba amb les paraules “puix parla en català, Déu li do glòria”–, és quan, al crit de pàtria de n'Aribau, com un regueró de pólvora, va sorgir l'enardiment dels poetes; i així, la publicació del *Nou Testament*, per un autor exiliat anònim, publicat el 1832 a Londres; *La noya fugitiva*, de Joan Cortada, en vers, l'any 1834; *Les llàgrimes de la viudesa*, per Anton Miquel Martí, el 1839; i tants d'altres, foren els veritables precursors del renaixement, que anà florint instantment. Va ser aleshores que en Joaquim Rubió i Ors, amb el pseudònim de Lo Gayter del Llobregat, publicà el 1841 el seu volum de poesies, i algunes van merèixer d'ésser traduïdes a di-

Diariari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936

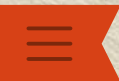
1937

1938

ferents llengües forasteres, com no van faltar les dues *Col·leccions de poesies catalanes d'autors contemporanis*, una de n'Antoni Bofarull, arxiver de la Corona d'Aragó, del 1858, i l'altra d'en Víctor Balaguer, qui, amb el pseudònim de Lo Trobador del Montserrat, essent secretari de l'Ajuntament, publicà el 1859 el seu aplec i una profusió d'obres patriòtiques en castellà i en català, començant per la *Historia de Catalunya* i les *Bellezas de la Historia de Catalunya*, més plena de poesia que no la d'en Bofarull, extensament anotada.

I ja que hem arribat a la data del 1859, a causa de l'entusiasme dels dos escriptors abans esmentats, amb la col·laboració del molt respectable catedràtic en Manel Milà i d'alguns altres patriotes, formaren el primer Consistori dels Jocs Florals, del qual va ser president el senyor Milà, qui amb la seva alta catalanitat anava catalanitzant tots els seus deixebles, fins i tot l'erudit santanderí Menéndez y Pelayo, més tard estudiant a la seva càtedra. Adoptant com a diada de la festa el primer diumenge de maig, solien convidar a la celebració el batlle amb tota la corporació municipal, que era la subvencionadora de la festivitat i encara cedia l'orquestra del municipi per a més esplendor de la celebració. També hi eren convidats el governador civil, el capità general i totes les entitats culturals, al mateix temps que s'oferia un lloc del Consistori a algun escriptor foraster simpatitzant de la nostra Renaixença.

La cerimònia de la festa és com segueix. Després del discurs presidencial, que sol glossar la Fe, la Pàtria i l'Amor, ja que és aquest el tema de la institució, el secretari llegeix la seva memòria i procedeix a l'obertura dels plecs premiats i de llurs accèssits. Començant pel de la Flor Natural, el seu autor presenta al Consistori la que ell ha preferida com a reina de la festa, la qual, lluint blanca mantellina, un cop proclamada pel president, passa a ocupar el setial de preferència, amb l'encàrrec de repartir i fer a mans dels poetes premiats els seus corresponents premis. Acte seguit, l'autor de la primera composició de la Flor, o un substitut, passa a llegir-la. I així mateix, conforme són proclamats, es fa amb els premis dels joiells d'or, la Viola i l'Englantina, que glossen la Fe i la Pàtria.

No voldria ací passar per alt el gran reforç que les lletres catalanes percaçaren amb el purista filòleg mallorquí en Marian Aguiló, que va passar de bibliotecari que era a València a la Biblioteca provincial barcelonina. Aquest va ser el campió de la nostra llengua materna, i del qual jo vaig cuidar d'ésser el seu modest successor en la publicació dels antics texts clàssics catalans, contribuint aquests potser més a la depuració de l'idioma que no els mateixos Jocs Florals.

Aquests van continuar, doncs, celebrant-se cada any amb més esplendor, tot esperonant els poetes a guanyar tres premis ordinaris per ésser proclamats Mestres en Gai Saber. Però, en arribar l'any 1888, en què Barcelona va celebrar la seva Exposició Universal, amb la vinguda de la reina regent vídua d'Alfons XII –a la qual els intel·lectuals catalans ja havien presentat, com a comtessa de Catalunya, un *Memorial de agravios* reclamant l'autonomia de Catalunya— per visitar aquella, portà una escissió entre el cos d'adjunts dels Jocs Florals. Car eren les darreries d'abril, i si es volia aprofitar de fer la regent reina dels Jocs, la celebració no podia ésser el primer diumenge de maig. Hi hagué, doncs, convocatòria a una reunió d'adjunts per si s'havia de perllongar la diada reglamentària. Els republicans s'hi oposaren i, passant a la votació, guanyaren per majoria els tolerants, amb els quals, encara que republicà, vaig votar per poder veure què passaria. Improvisant, per tant, els republicans un Consistori provisional i fent-ne president en Conrad Roure, van celebrar la festa el primer diumenge, mentre que el segon o tercer diumenge va tenir lloc la festa oficial al Palau de Belles Arts, amb una immensa concurrència.

Acompanyava la reina el president de ministres Sagasta, progressista, qui, en començar l'acte, proferí en alta veu la frase acostumada de “S'obre la festa”, la qual, pronunciada eufònicament, va sonar com “Sobra la festa” i va motivar que algun burleta interpretés com si aquella fos de sobres. Passà tantost a llegir el discurs del president d'aquell any en Marian Aguiló, un llegidor de clara veu; i en obrir el secretari el plec corresponent al primer premi, resultà ésser-ne guanyador el patriòtic canonge de Vic, mossèn Jaume Collell, per la seva valent poesia *Sagramental*. Va procedir llavors a la presentació de la reina dels Jocs, i la reina Maria Cristina, de la casa d'Àustria, i en aquell acte com a comtessa

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

de Barcelona, va fer la seva entrada a la sala, acompanyada de tot el Consistori amb l'autor premiat, i va anar a ocupar el sitial de preferència enmig dels aplaudiments del públic i els sons de la banda municipal. Després de posar la toia de la Flor Natural en mans de la reina, mossèn Collell, amb la seva vibrant i pastosa veu, ens va llegir sa composició patriòtica, acabant cada estrofa amb la següent sentència:

“Poble qui mereix ser lliure,
si no li ho donen, s’ho pren.”

No cal dir si en fou, d'aplaudida, al final semblant producció poètica, de tema lliure, on es defensa amb tot el braó del su autor la llibertat de Catalunya. I, finalment, passà a llegir el seu discurs de gràcies a la concurrència en Marcel·lí Menéndez y Pelayo, com a convidat foraster, en la qual va fer en català les llaors del nostre idioma, tot defensant el perfecte dret a usar-lo i a conrear-lo per l'entiment de la nostra pàtria.

Emperò, fatalment, a causa del govern del Front Popular, en complir les onze setenes de la diada, o sigui, al cabalístic 77è aniversari de sa fundació, ha hagut de suspendre's ja antany la celebració d'aquesta patriòtica festa.

DIUMENGE

Per no entremesclar la repugnant política amb la recordança del poètic acte dels Jocs Florals, deixo per avui la ressenya de la festa i diada del Primer de Maig pel proletariat i pel govern. Aquest ha tingut a bé de publicar, com a govern de la nació, “tretze fins de guerra (nombre fatídic) per al coneixement dels seus compatriotes i notícia del món”.

Entre aquests “fins” hi ha el cinquè, on declara el “respecte a les llibertats regionals, sens menyspreu de la unitat espanyola”. I encara el sisè diu que “l'Estat espanyol garantirà la plenitud dels drets dels ciutadans en la vida civil i social,

08
MAIG
DE 1938

la llibertat de consciència, i assegurarà el lliure exercici de les creences i pràctiques religioses”. A veure ara com es compagina tot això i molt més amb la creació d’un Front Únic Obrer Internacional, posat enfront del govern i manant que aquesta diada “no fos festa, sinó una jornada de lluita als fronts i de sacrifici en la rereguarda”, com els mateixos diaris publiquen. Amb aquest objecte, aquests dies han empastifat les parets amb els cartells adjunts, demanant al jovent que vulgui allistar-se fins a 100.000 voluntaris per esclafar els alemanys i italians. Però si encara que el govern crida al servei obligatori els minyons útils i inútils dels 16 als 45 anys, amb l’amenaça –i fins i tot execució verificada—d’afusellament als pròfugs i desertors, no els poden aplegar de bon tros, com volen que es presentin com a voluntaris?

En vista, doncs, del fracàs del Front Popular, encara els intel·lectuals, des de *La Vanguardia* –en castellà, naturalment— criden el jovent obrer, camperol o estudiant que vulgui allistar-se al 1r batalló del Bruc, com a la guerra de la Independència de l’any 1808, per la defensa de la nostra llengua, la nostra riquesa, els nostres costums, etc., i acaba dient: “El vell timbal del Bruc, que cridà els nostres camperols a defensar Catalunya enfront els exèrcits napoleònics, ressona avui ple d’ira, cridant-te al combat. Allista’t avui mateix als Batallons de Voluntaris del Bruc que ofereix la JSU als 100.000 voluntaris”.

Mentrestant, hi ha l’ordre de no tenir antenes, així com han pres tots els aparells de ràdio, per tal de no poder sentir les avançades dels exèrcits extirpadors de l’actual comunisme. I, finalment, per disposició governativa, des de primer de mes l’hora solar s’ha avançat dues hores, quan amb una, com els altres anys, ja n’hi havia prou. Car així, volent estalviar electricitat, els qui no tenim prou claror al menjador i a la cuina hem d’encendre-la a les 6 de la tarda per al sopar que abans fèiem a les 8, i són dues hores més de messió que aquesta disposició ens imposa.

.....

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIUMENGE

Sens altra nova oficial que els tres bombardeigs de divendres i dissabte a Barcelona, la coincidència de la doble setena d'avui –o sigui, la primera quinzena popular del mes—m'ha fet recordar les set casualitats més cabdals que m'han esdevingut a les meves darreries.

1^a. Fou quan, per un seguit d'altres casualitats, ens pervingué, dues setenes d'anys enrere, el casalot que ara com ara habitem a la Garriga. Tan bell punt com en vaig tenir la clau, va sortir un llogater, al qual convenia molt l'hort, que ens l'arrendà per 1.500 pessetes l'any. Amb aquestes vaig poder satisfer el tras-pàs del govern, que pujava a 800, així com totes les obres de millores i restauració del vell casal. Al cap de quatre anys, i com que no en podíem pagar més l'arrendament, ens va convenir anar-hi a passar l'estiu, per no anar més a lloguer, i vam acomiadar l'arrendatari, que se n'anà bonament.

2^a. Bé va ser sort meva que la meva muller tingués, després de set infants mascles de carrera, la caganiu femella, quan jo comptava cinquanta anys, car havia d'ésser aquesta el nostre consol en la velledat.

3^a. S'esdevingué a Sant Feliu de Codines, on aquesta filla, ja de vint-i-cinc anys, es va enamorar del jove Galés, amb el qual, a despit d'altres pretendents, tingué relacions dos o tres anys. No li convenia gens ni mica com a marit, i amb el seu pare vam decidir de desfer el prometatge encara no realitzat. També va voler la sort que, al cap de poc temps, aquell va contraure una tisi galopant i en vuit dies va morir; la meva filla va restar lliure, però amb molt bona amistat amb els seus pares, els quals anava a veure de tant en tant.

4^a. La revolució del 19 de juliol del 1936, cinc dies abans del meu vuitanta-dosè aniversari, ens va deixar esmaperduts, i més encara en veure que la Generalitat, ficant-se sense cap dret en els contractes d'arrendament, exigia dels propietaris la rebaixa del 25% dels lloguers, rebaixa que es convertí en el 50%, sense rebaixar la contribució com corresponia. Aquesta disposició, però, era imposada pel partit dominant comunista. Tancada, doncs, la porta dels ingressos, que

15
MAIG
DE 1938

ens obligà a acomiadar la serventa, i essent l'època d'anar-nos-en a estiuejar, teníem encara oberta de bat a bat la del casal de la Garriga. Tenint, per tant, la filla ben disposada a fer-nos de minyona, mercès a l'antecedent casualitat que va ser la nostra salvació, ens vam traslladar el dia 8 d'agost. Bé és veritat que hi vam arribar al fort del terrorisme, i que vaig haver d'alleujar-me el cor amb coramina; però, malgrat que l'estiueig es convertí en un voluntari exili, com-sevulla que “no hi ha mal que per bé no vingui”, tant la meva muller com jo hi vam guanyar en salut, puix que amb els banys de sol, que a Barcelona aquella no podia prendre, ha estat aquest el que li ha curat totes les seves xacres. Quant a la filla, n'està del tot satisfeta.

5^a. El tancament del Cèntric Club d'ací, on ens aplegàvem una dotzena de vells –dels quals ja no en restem sinó un parell— a les feixugues hores vagatives ha fet que tingués lleure per emprendre els meus *Records d'un barceloní octogenari*, començant des de la infantesa, quan tenia tot just cinc anys, i acabant aquests precisament el darrer dia del mateix any, continuant amb el present *Dietari*, els quals formen un curiós treball íntim que mai no haguera jo realitzat a Barcelona. Alternant amb aquest, he traduït literalment la novel·la *El curioso impertinente*, que en la meva traducció del *Quixot* hi és tractada, així com *La tía fingida* per segona vegada, la més difícil de les *Novelas ejemplares*. Altre tant vaig fer completant *Les lamentacions de Jeremies*, l'únic llibre d'interès per mi que em mancava traslladar de la Bíblia. És encara de recordar que vaig acabar el *Quixot* ací fa cinquanta anys, així com les *Novelas* l'any 1928, també ací. Posat a completar tota l'obra més cabdal de Cervantes, no em restà sinó la catalanització del romancer cavalleresc castellà, que conté els típics *romances* retrets al *Quixot*, que per casualitat i precisió és el setè i darrer treball que hauré pogut portar a cap.

6^a. És on més he verificat el proverbi de “quan es tanca una porta, una altra s'obre”. Trobant-nos ja esgotats del socors d'algunes joies –puix que la Generalitat ens ha deixat, fa més d'un any, sense poder tocar ni un cèntim de la nostra propietat—, li calgué a la nostra filla anar a obrir la caixeta que per casualitat a nom seu i meu tenim al Banc Comercial per inventariar-ne les joies que encara

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

hi restaven. Va trobar a la secció de caixes cuirassades com a empleada una amiga seva, a la qual comunicà la nostra necessitat; dir-li-ho aquella a l'encarregat de la mateixa secció del banc i, mentre dos representants de la Generalitat prenién inventari de quatre braçalets d'or, agafar aquest encarregat de cor bonadós una capseta on hi havia les millors joies i posar-la dissimuladament en mans de ma filla, va ser tot u. Bé és veritat que més tard ens van exigir per tercera vegada d'obrir la caixeta i vam fer tard i, procedint a la violació de la mateixa, van sostraure els quatre braçalets, un d'ells amb una perla, que valia tot plegat més de quatre mil pessetes; emperò, comsevulla que amb la venda d'un anell de la capseta n'hem tret bé sis mil cinc-centes, bé pot anar una cosa per l'altra.

7^a. La darrera s'ha esdevingut aquests dos mesos anteriors, en la millor ocasió. El difunt Galés, expretendent de ma filla, tenia un germà casat, a Tarragona, que va anar com a diputat i cap de l'Esquerra a Barcelona; però com que la seva muller i ell no podien suportar els bombardeigs, se'n van venir a la Garriga amb els seus mobles per residir-hi. De tan proveïts com estaven de tota mena de comestibles i vitualles, vam poder fruitar d'algunes amb què obsequiava ma filla, alleujant la nostra fretura poc o molt. En traslladar-se, havia portat amb ell una radioemissora, dues màquines d'escriure i teles pintades d'en Sert i d'en Sorolla; alguns d'aquests objectes provenien de la Conselleria de Governació de la Generalitat. Ja sigui per la neurastènia que patia o per alguna altra causa, a les darreries d'abril va decidir traslladar-se a Llívia, a la frontera de França, i va deixar els mobles i efectes perquè els hi guardéssim a les golfes de casa, per quan tornés. Quant als queviures, va vendre'n una bona part a ma filla, que els hi va pagar en or, a més d'una altra part cedida gratuïtament.

També és veritat que, tan bell punt com se'n va anar, a causa d'alguna delació –cosa avui molt corrent—, vam haver de patir nosaltres per aquell un registre policíac de la Conselleria de Governació, que ens va perjudicar d'unes cinc-centes pessetes, tal com he referit abans; va resultar veritat el proverbi que “de fer bé, mal en pervé”. Però tenint en compte que, al preu d'avui dels queviures, si n'hi ha, puguen molt més els beneficis en arròs, patates, blat de moro, farina – amb la qual la filla ens fa pa—, oli, etc. que ens proporcionà la vinguda d'aquell subjecte a la Garriga, pot ben dir-se que “no hi ha mal que per bé no vingui”.

que és l'equivalent de “quan es tanca una porta, a cents se n'obren”, com diuen els castellans. Car amb el mal com a mínim s'adquireix experiència, que, com és sabut, és la mare de la ciència, i essent savi no erraràs en cap cosa, com diu Cervantes al *Quixot*.

22
MAIG
DE 1938

DIUMENGE

Després de la proclamació dels tretze punts del president del Consell, Dr. Negrín, ha vingut la presentació, pel senyor Àlvar del Vai, ministre d'Estat, de la proposició al Consell de la societat de Nacions a Ginebra pretenent amb un discurs pintar la cigonya a dita Associació, tot fent-los veure que la qüestió espanyola no era sinó una sublevació militar, ajudada pels feixistes italians i alemanys, i que, per tant, corresponia la no intervenció d'aquells. Però de fet, no volen aquells altra cosa que extirpar de soca-rel la revolució comunista que patim, instigada pels soviets i pel proletariat internacional, no solament d'Espanya, de Txecoslovàquia i de qualsevol altra nació d'Europa, llevat de Rússia. Tant és així que, a una reunió del Consell de la FSI (Federació Soviètica o Sindical Internacional), celebrada ahir, va ser rebutjada la proposta d'ingrés dels sindicats russos. Comentat per *La Vanguardia*, això manifesta un estat de discòrdia i divisió de les forces obreres internacionals en moments de tant de perill pel moviment obrer internacional i per les democràcies. I encara baladrejaran els governs d'ací que a Espanya tenim república democràtica! Quant al govern de la Generalitat de Catalunya, ja ni cal parlar-ne: no figura per maleïda la cosa, tenint enfront el proletariat imperant, així com el nomenat president de la República, el fatal Azaña, creador del malaventurat Front Popular, qui per res no sona ni enlloc no apareix.

Entretant, per provar la resistència de Castelló, el divendres dinou Junkers dels envaïdors van llençar 180 bombes i van originar la destrucció de seixanta cases, entre elles l'Hospital Provincial, causant víctimes entre la població civil.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIMARTS

Segons la meua dèria de voler catalanitzar fins i tot els noms propis castellans, no té res d'estrany la transformació de n'Álvarez del Vayo en *d'Àlvar del Vai*, tant més tenint en compte que la desinència *-ez* de molts noms propis és purament aràbiga i equivalent al *de* anteposat a alguns noms castellans. Així, els Pérez, López i Jiménez no són sinó en Pere, en Llop i en Ximen, catalanitzats en Peris, Llopis i Ximenis, ja que en català no es poden fonetitzar altrament.

Això em porta a la memòria la meua estada de dos anys, quan en tenia 16, o sigui el 1870, per estudiar pràcticament francès, italià i anglès a l'Institut Dellesert, a Suïssa, on el mestre d'aquest darrer idioma no en coneixia d'altre que l'anglès; tan arrapat el tenia que no sabia pronunciar el meu nom Bulbena sinó *Bolbina*, seguint la seva fonètica ben pròpia.

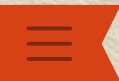
Per aquesta mateixa raó, ja l'any 1895, en la meua catalanització i traducció literal de la novel·la de Cervantes *Rinconete y Cortadilla*, la vaig haver d'intitular *Raconet i Talladell*, així com el nom d'alguns dels seus protagonistes: el Jilguero en *Xoriguer*, i la Cariharta en *la Galtasses*. I fou degut al gran respecte i veneració que son autor em mereix que no vaig adoptar la fonetització de Cervantes en *Cervantès* o *Cervants*, tal com li correspon i s'ha fet amb Aristòtil d'Aristóteles, Aristòfon d'Aristófan, Rauric de Rodrigo, Domènec de Domingo, etc., tot degut a l'hegemonia dels pobles lliures i no dominats per cap altre poble, com el català pel castellà.

DILLUNS

Fa set dies que l'exèrcit roig o popular, envalentit per la rebuda de material de guerra, intentà una ofensiva per recobrar Lleida i la Noguera Pallaresa. En mala hora i mal dia, puix era llunari, s'hi arriscà, car n'eixiren amb les mans al cap, tot deixant-hi alguns milers de morts i més d'un miler de ferits, als quals no pogueren assistir en 48 hores, repartint-los entre diferents hospitals i tramentant-ne al d'ací una quarantena.

24
MAIG
DE 1938

30
MAIG
DE 1938

Ahir no hi hagué més diaris de Barcelona que *Las Noticias*, per l'intens bombardeig, amb unes setanta bombes, des de dissabte, a 10 hores del matí, que perdurava encara el dia d'ahir. L'objectiu era el Vulcano de la Barceloneta i alguns vaixells que descarregaven enginyers i pertrets de guerra. Això és tot quant en podem saber per ara.

05
JUNY
DE 1938

DIUMENGE

Abans diada de Pasqua de Pentecosta o Granada, en fer set setmanes de la Florida, la qual cosa significa l'esclat dels arbres fruiters. Així ho veiem en els nostres avellaners, presseguers, pereres i pruneres. Així mateix s'ha fet la collita de les patates, de les quals n'ha esteses ma filla un bon centenar de quilos. Encara que en aquesta diada doble ens mancarà aquella carn de xai amb patates novelles, enguany no ens podrem fer sinó un tacó d'aquestes, menys del xai, amb uns pèsols prou rics que també han fructificat suara. Per cert que, amb crida pública i pels diaris, s'ha fet saber que "la collita de la patata primerenca serà intervinguda per l'Estat, i després distribuïda i racionada entre la població civil". I encara diran que no tenim comunisme, sinó república federal!

Continuen instantment les lleves de 1940 i 1941, per trametre defensors de 17 anys, i fins i tot alguns inútils, al front. Un d'aquests, per fugir del servei, anà al pont d'en Palau i esperà que el tren el tragués del món. Per més dissort, una dona de la mateixa família de l'esmentat minyó, víctima d'una neurastènia deguda segurament a la fam que estem patint, anà així mateix fa pocs dies al susdit pont i saltà daltabaix.

Per fi, dimarts 31 de maig cinc trimotors Junker bombardejaren la població de Granollers, a uns 8 quilòmetres d'ací. L'objectiu sembla que eren algunes fàbriques de material de guerra. Hi engegaren una quarantena de bombes, causant un centenar de morts i 250 ferits. Fins ara no n'havien efectuat tan a prop d'ací, i encara perilla d'acostar-se molt més, puix a uns tres quilòmetres hi ha Llero-

Diari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936

1937

1938

na, on s'hi ha establert un camp d'aviació, com s'ha dit abans, i pot ésser un altre poderós atractiu. Per cert que, en enlairar-se un dels avions, dijous mateix, caigueren dos aviadors que el tripulaven, amb l'aparell ensems, restant morts ambdós.

I prou desgràcies van ressenyades avui, per una diada abans tan alegre i tan esplendorosa de claror, de fruits i de flors.

DILLUNS

En dia 13 havia d'escaure la diada del patró que m'imposaren en néixer. Per cert que enguany, amb la supressió del santoral als calendaris, haurà acabat la confusió del poble en l'aplicació del nom dels dos sants Antons o Antonis. La festivitat del primer sant Anton, abat –que solen representar acompanyat d'un porquet i l'anomenen també *dels ases*, com a protector de tots els animals--, que s'escau el 17 de gener, sol celebrar-se pels carreters i calessers, muntats en llurs cavalcades, bo i engalanades; aquells duen barret de copa alta, i amb llur bandera i música donen els tres toms fins que un pare escolapi, des del portal de l'església de Sant Anton (mal anomenada de Sant Antoni), a la qual està adossat el col·legi, els tramet la benedicció, així com a tots els que solen presentar-s'hi fins a migdia. En canvi, el segon, que fou frare predicador, era de Pàdua i s'anomenà Antonio, tenia l'altre com a patró, i ha resultat que el poble ha transformat el primer en Antoni, malgrat que en fa el diminutiu Antonet i no Antoniet, com li correspondria (però sí el femení Antonieta).

Continuant la tanda d'absurditats de la temporada, el dimarts dia 7 del corrent la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona van voler commemorar la diada del Corpus de Sang del 1640, pronunciant l'una i l'altre el seu discurs patriòtic davant l'estàtua d'en Pau Claris. Així van cometre la major aberració, car precisament si en Pau Claris, dirigint la sublevació catalana, posà la República sota la protecció de Lluís XIII de França, nomenant-lo comte de Barcelona, fou per ajudar-nos al deslliurament de la invasió centralista espanyola, mentre que ara

13
JUNY
DE 1938

estem del tot envaïts i desautoritzats, fins al punt de fer-nos servir de baluard o escambell perquè ens domini la dictadura del Front Popular, o sigui, del proletariat o de la repartidora, en contra de les nacions anticomunistes, que ens protegeixen.

I tantes són les arbitrarietats d'avui dia, que fins i tot encertant els avions per segona vegada l'objectiu dels dipòsits de gasolina de la Camp SA, els quals han cremat durant tres dies, com a mostra de resistència o messelleria encara s'entretenen els diaris a commemorar el naixement d'en Fortuny, o sigui de l'art català, i el XXXVI aniversari de mossèn Jacint Verdaguer com a representant de la literatura catalanoespanyola!

24
JUNY
DE 1938

DIVENDRES

Simbòlica diada de Sant Joan, abans festejada amb grans fogueres, saltades per la mainada, i la gent granada menjant coques, tot celebrant-ne la revetlla. Comemoració del dia més llarg de l'any, cosa que ens fa recordar que, des de demà, començarà el sol –a qui tota la naturalesa deu la vida— a anar avançant-se cada dia cap a la posta. I encara és aquesta la millor època de l'any per a la incubació de guerres i revolucions, com tantes n'hem vistes esclatar en els tres o quatre mesos vinents. De les quals, com a mostra, n'hi ha prou amb la present, que d'ací a un mes complirà el segon aniversari, i haurà estat per a mi la més aclaparadora.

Per tal de no mancar incidents en aquest dia, voltaren part damunt de la Garriga quatre o cinc avions que descarregaren altres tantes bombes, que per sort no causaren grans perjudicis. El seu objectiu sembla que era el pont d'en Palau, per interceptar la via de Sant Joan. En canvi, en un dels dos refugis que hi ha en un cap de la població, hi hagué una ensulsiada de terra, deixant colgat un treballador jove. I així, abans d'haver servit aquest refugi per a maleïda la cosa, ja ha causat una mort ben prou malaguanyada.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DILLUNS

Encara mancava consignar la munió d'actes celebrats a Barcelona en la revetlla de Sant Joan, com si el poble enyorés la tradicional festivitat.

En tal diada tingué lloc la Festa del Llibre. Així com la penúria d'aliments per al cos que estem patint ens debilita l'enteniment, amb l'aliment de l'esperit pel llibre corrent d'avui dia ha acabat de pertorbar les migrades facultats mentals del nostre poble. Ocupant tota una pàgina central de *La Vanguardia*, hi ha anunciades una seixantena d'obres comunistes, a més de les postals amb l'efigie de Lenin, Stalin i tota la comparseria de capítostos russos que ens ha envaït.

Ja vers migdia van coldre l'homenatge a Pi i Margall, en commemoració del 44 aniversari del programa federal de 1894, el qual consistí a agombolar un munt de corones al seu monument, amb la concurrència de les autoritats i l'adhesió personal a l'acte de més de vint-i-cinc partits polítics, entre els quals tres o quatre de federals de nom i que no tenen ja res a veure amb el federalisme del nostre bon patrici. D'ençà de la fundació, l'any 1880, del nostre Centre Català, continuador de la doctrina pimargallista a Catalunya, ja no poden servir les federacions d'ara sinó com a tapadora de totes les confederacions posteriors extremistes. Per això, abans de concloure l'acte, pronunciaren breus parlaments pels bascs, els castellans i els catalans tres representants d'aitals nacionalitats. Entre altres homenatges que se celebraren a la nit a l'heroica 43 Divisió, pirenaica, tingué lloc un grandió festival *meeting* al Teatre Tívoli, on assistiren alguns dels combatents.

I, com si ja tots fóssim uns, aquests dies apareixen cartells recollint les paraules de Dolors Ibarruri (*Pasionaria*) on fa avinent que “en aquests moments de gravetat per a la independència d'Espanya”, per expulsar els invasors recomana la unió de Catalunya amb la resta d'Espanya, formant la Unitat Nacional. Per cert que al costat d'aquest hi ha un altre cartell que representa un ferit milicià sangonejant que, adreçant-se a l'espectador, li diu: “Tu què fas per la victòria?”

27
JUNY
DE 1938

amb la qual cosa bé és de veure la seva desesperada obsessió. Com a corroboració d'això, hi ha encara encartats uns fulls recomanant la *Solidaridad Internacional Antifascista*, dient que “per la Solidaritat hom va a la Llibertat”, i té tota la raó, encara que no diu quina llibertat.

Finalment, no cal sinó reproduir l'enunciat de *La Vanguardia* d'ahir, que deia: “*Nuestro Gobierno autoriza las prácticas religiosas en el frente*”, per veure que aquest s'ha convertit en més papista que el mateix Papa en persona, que és tot quant hom pot dir.

DIUMENGE

Mala entrada de mes, puix era un divendres, i ja aquell dia, com els anteriors, bombardejaren Castelldefels, Blanes i altres poblacions, i provocaren un furiós incendi a Badalona, a la fàbrica de productes químics de la casa Deutsch (?), causant no poques víctimes i importants danys.

Per més que els governs diuen que s'estan ocupant seriosament de les provisions i proveïments, de carn, peix ni bacallà ja no se'n veu, de pa no en tenim sinó dos dies per setmana, i de vi fa més d'una quinzena que no en bevem. Amb prou feines tenim oli, sacarina i alguna capsa de llumins –per a l'encenedor no volen vendre benzina, i cada pedra val 1,50 ptes.--, l'element més indispensable per coure la vianda. No tenim sinó un petricó escàs de llet per esmorzar, patates i enciam per dinar, i enciam i patates, amb algunes mongetes tendres, per sopar, tot esperant els tomàquets, pebrots i albergínies. La sort és que enguany serà anyada de prunes i algun raïm de la parra; també esperem les fulles d'una dotzena de tabaques.

He dit abans “els governs”, car a hores d'ara són ben bé tres o quatre els que comportem: el que pretén ser l'únic nacional d'Espanya, el de la desautoritzada Generalitat, el de la dictadura proletària o de la CNT-FAI, que ha autoritzat la *txeca* russa a Barcelona i que, amb el nom de Tribunal Popular està funcionant

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

03
JULIOL
DE 1938

arbitràriament i continuant amb les seves sentències terroristes. I així provenen d'implantar en la liberal Catalunya el comunisme o bolxeviquisme, sobretot en els pròfugs del servei militar i en els agabelladors o comerciants exageradors dels preus, imposant-los penyores que no baixen de 25.000 a 100.000 i 500.000 pessetes.

Malgrat tot això, encara podem fer el dinar d'avui, els set de la família, amb un xic de carn conservada en llauna. Car en tancar-se la porta dels aliments acabem de rebre des de Gibraltar, on ha emigrat el meu germà —més xacrós que no jo—, amb sa bondadosa filla, que ens ha tramès, segurament per la via de Marsella, dues caixetes d'uns quatre quilos cadascuna contenint cigrons, sucre, bombons de xocolata i tres pots de carn conservada, i és aquesta la porta que se'ns ha obert al dinar d'avui.

DIUMENGE

Continuant la mala entrada de mes, precisament el divendres proppassat rebérem la mala nova de la mort, a Gibraltar, del meu benvolgut germà Artur, el darrer que em restava. La meva malastrugança, que mai no m'abandona, ha volgut que de tres germans i quatre germanes de la branca de ma generació romanqués jo ben sol, als vuitanta-quatre anys que faré d'aquí a una quinzena. Tenia ja ell els vuitanta, mentre que cap dels altres no havia passat del septantenari, ni tan sols el nostre pare ni els oncles. La seva mort, encara que prevista, no fou menys sentida, deguda a un tumor a la bufeta. Era de temperament calmos i la bondat personificada. S'havia procurat una posició prosperosa, i la seva generositat no tenia fi ni compte: tant, que fins i tot vuit dies abans del seu traspàs hagué de trametre'ns des de Gibraltar, mitjançant sa bondadosa filla, els dos paquets referits en la nota antecedent. La nostra dolorosa separació era deguda a les actuals circumstàncies; car va haver d'emigrar temporalment, amb sa filla i dues netes, a Gènova a les darreries de juliol del 1936, i d'allà va traslladar-se fa un any a Gibraltar per tornar a Espanya. Aquesta contrarietat és la causa que

10
JULIOL
DE 1938

jo senti més la seva pèrdua, puix que m'ha privat de donar-li la cordial abraçada per mi tan desitjada.

Continuant encara la fòbia dels homenatges per enlluernar el poble, dos més se n'estan aparellant: l'un al famós dramaturg Àngel Guimerà, al 14 aniversari de la seva mort, i l'altre al genial interpretador de les seves obres, n'Enric Borràs, els quals és d'esperar que seran del tot teatrals. Vegi's si no la llista de col·lectivitats que s'adhereixen als dos actes: Associació de Teatre Català, Federació Catalana de societats de Teatre Amateur, Cultura del Casal d'Esquerra Francesc Macià, Joventut d'Esquerra Nacionalista Radical "Pàtria Nova", Unió Catalanista, Comité Ejecutivo del Partido de Izquierda Republicana de Cataluña, Nosaltres Sols, Dirección General de Radiodifusión de la Generalidad de Cataluña, Acció Catalana Republicana, Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Agrupació Catalana d'Amèrica, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Orfeó Gracienc, Partit d'Estat Català, La Falç, Els nets dels Almogàvers, Unión Democrática de Cataluña, Federación Comarcal de Cataluña, L'Intransigent, Germanor, Centro Catalán y Agrupación Patriótica Catalana de Santiago de Chile, L'Appel Catalan de Ginebra, La Nova Catalunya de l'Havana, Orfeó de Sants, Ateneo Republicano de Gracia, Ressorgiment de Buenos Aires. A més d'aquestes vint-i-quatre entitats, una dotzena de personalitats prometeren col·laborar en aquest homenatge a n'Àngel Guimerà, la primera d'elles n'Enric Borràs, que representarà *Rei i monjo* i *Terra baixa*, la seva creació predilecta, al teatre de la Comèdia, amb una tanda de conferències radiades per les emissores de Barcelona. I pensar que tanta vitalitat com demostren semblants actes no sigui prou per contarrestar la fatal decadència de la desvalguda Catalunya! I que hom no pugui deturar la influència de la Unitat Nacionalista espanyola, que porta la mort de la Nacionalitat Catalana, que està ja del tot consumada pels flamants governants!

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIUMENGE

Fins ahir els diaris no portaren la nova de guerra de mig mes de juny. Després que els invasors entressin a Castelló de la Plana, i a causa de la gran resistència del front roig dins la població de Nules, de les 2.200 cases que constitueixen aquest agregat urbà en foren enderrocades 1.800, i les restants van quedar en sa major part malmeses o inhabitables. Bé és aquest un cas semblant al de Guernica, a les províncies basques, i al d'alguns pobles de la frontera en recular dins França l'heroica 43 Divisió.

I encara sembla que són "iniquament" bombardejats València, Alacant i Sagunt. Malgrat tot això, ordena *La Vanguardia* d'ahir que "en el segon aniversari del 19 de juliol, tots els carrers i places, tots els balcons de la ciutat s'han d'engalanar amb banderes dels colors catalans i espanyols, per testimoniar d'una manera viva, plàstica, lluminosa, que tot Barcelona s'adhereix a l'homenatge als combatents per la causa de la independència d'Espanya".

DIMARTS

Veritablement dia de Mart. No volen guerra els revolucionaris d'ací amb els invasors d'Espanya i de Catalunya? Doncs guerra anem tenint ja fa avui dos anys, i guerra tindrem mentre ells vulguin. I per més que els de l'exèrcit roig diuen que estan aparellant una ofensiva a la plana d'Urgell, en contra també sembla que a València els invasors han romput ja un dels cercles de la ciutat. Amb tot, els d'ací volen que celebrem el segon aniversari de la dictadura dels anarco-comunistes-llibertaris o del proletariat bolxeviquista. Quant a aquesta població, només hi ha banderes de la República a la casa de Telègrafs i a la del Correu; a la del municipi i a la de l'Esquerra hi ha també la catalana; i a la Casa del Poble, enmig de les dues, la vermella o socialista. En contra, al full del calendari d'aquest mes, on no s'hi assenyala cap festivitat, hi apareix el dia d'avui marcat amb llapis negre –com senyalat amb pedra negra— i amb llapis roig la diada de Sant Jaume, aniversari del meu naixement.

17
JULIOL
DE 1938

19
JULIOL
DE 1938

Veritat és que, avui per avui, ja estem tocant els efectes de l'horrorosa fam. Car ja no mengem sinó patates i uns 12,5 grams de pa diari per persona, llevat del dilluns, que no n'hi ha mica. També és veritat que als infants i malalts (no als vells, per malament que es trobin) la Col·lectivitat els ven mig litre de llet amb aigua, que sol tornar-se agre.

Deixant ara la part material del cos, i tractant de l'esplai del meu exili voluntari, estic acabant de traduir el *Romancer cavalleresc castellà*, del qual ja tenia donat algun trasllat al meu *Romancer* –que Cervantes prou recorda, i en reproduïx algun fragment, en sa immortal obra. I així hauré catalanitzat, en cinquanta anys, de tot en tot aquesta. Per cert, que el meu *Romancer* va ser donat a la llum valent-me del pseudònim Ali Ben Noab Tun, pervenint el nom de Bulbena, d'arrel aràbiga, i endreçat a Cide Amete Benengelú, autor, segons Cervantes, del cèlebre *Don Quixot*, l'obra per mi més predilecta.

24
JULIOL
DE 1938

DIUMENGE

Avui compleixo les dotze setenes, o sigui els meus 84 anys, i no procuro pas arribar als 85, per l'atuïdora misèria que li caldrà passar a Catalunya abans del vinent hivern. Un dels símptomes d'aquella és el flagell de les mosques, que no ens deixen viure, ara menys que mai, privant-me fins i tot d'escriure aquestes ratlles. Ara com ara, ja sigui per la carestia d'aliments, com es diu en la nota anterior, ja per tal com la fècula de patata no és la més indicada per a l'albuminúria que segons ma muller estic passant, no tinc més que la pell i l'os, amb prou feines les cames m'aguanten i estic tot com eixordat. Cal afegir a això el meu isolament en aquest exili, i ma completa ruïna i desapropiació de tots els béns materials que em donaven vida, com la biblioteca i nombroses col·leccions. I encara sort dels tres amics amb els quals he sostingut certa correspondència.

Per tal d'alleujar el meu aclaparament tot donant-me cor, he acabat avui el *Romancer rondallaire cavalleresc* que vaig començar el dia de Sant Jordi, i que constitueix el meu dotzè treball en aquests dos anys. I com a coronament molt

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

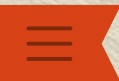
1938

apropiat, he redactat –justament en set quarts de full— el meu *Testament filològic català*, amb la reproducció augmentada de l'opuscle publicat el 1934 i repartit en commemoració del meu vuitantè aniversari i el cinquantenari de publicista en català, incloent-hi a la fi la llista d'una dotzena bona d'obres manuscrites cedides l'any 1933 a la Biblioteca de Catalunya, i consignant-hi finalment les dotze ací acabades suara.

Això em porta, com de la mà, a tractar de filologia, car he topat per atzar amb un article d'en Forner al *Meridià* on, tot parlant dels principis teòrics i l'estil literari, hi anuncia l'aparició d'una *Gramàtica catalana* d'en Miracle, que porta l'efígie d'aquest i la d'en Fabra, cap i cua dels desnaturalitzadors de la nostra llengua materna. Ja l'any 1898 havia jo donat a la llum pública les dotze *Lliçons familiars de llengua catalana literaria i tradicional*, fent la tretzena amb els *Aforismes i proverbis històrics i tradicionals*, amb el pseudònim d'Antoni Tallander (àlies mossèn Borra), per algunes al·lusions que s'hi fan als gramàtics Fabra i P. Nonell i al canonge Collell, com a inspirat escriptor poeta.

A causa, doncs, de la meva dèria d'aplegar tota mena de manifestació gràfica artística o política, tinc ara ocasió d'arreglar pel carrer o despreses de les parets del poble sengles diaris prou interessants, i alguns bans i cartells –ja en tinc d'aquests més d'una dotzena. Dimecres passat van aparèixer al passeig Mació, davant del Cèntric Club, on s'han hostatjat els militars, dues pancartes. Una d'elles porta la inscripció: “*Unidos abatiremos el fascismo*”, i l'altra, “*El feixisme denigra als que el toleren*”. Per semblant redacció catalana, autoritzada per en Fabra amb les seves normes, tant se valdria que tot anunci aparegués en castellà, així com ja n'hi ha el 90%. Car, segons el català del bon temps, caldria fer-hi tres esmenes, tot posant: “*Lo feixisme denigra los qui-l toléren*”, si bé, donada la decadència i mort de Catalunya, en fer la centúria de l'actual reviscolament, no té res d'estrany que la seva llengua segueixi la sort de la seva política nacional.

Amb el fi, per tant, de prendre encara algun conhort en el meu actual terrabastall i esplaiar-me en l'aplicació del català literari als set únics caps de brot castellans que hi ha a la meva diminuta biblioteca d'ací, no em resta per cata-

lanitzar sinó el setè, que és el *Romancer moresc*. Tenint en compte, emperò, les dificultats que semblant treball representa, més que no els altres, i comsevulla que per la més singular casualitat m'ha vingut a les mans un *Ramellet de màximes, dites i pensaments* que, alternant amb les dificultats en la poesia de l'altre, farà més comortable la feina, constituiran aquests els meus tretzens treballs, així com el *Testament* susdit.

I com a oportuna, tant com dolorosa, nota final, farem esment que, havent-me proposat dos editors de reimprimir la meva traducció del *Llàtzer de Tormes* i la del *Don Quixot*, així com un altre m'encarregà un extracte del *Hamlet* per mi traduït i editat l'any 1910, posaren tots tres per condició que devia transigir amb les normes ortogràfiques d'en Fabra. Considerant que, quan les coses no volen conformar-se amb nosaltres, nosaltres hem de conformar-nos-hi, segons Fontanella, i que així tindrien aquells més lectors, un cop pagats en efectiu 12 exemplars per ma condescendència, vaig haver de conformar-m'hi. I vagi una cosa per l'altra.

31
JULIOL
DE 1938

DIUMENGE

El diumenge proppassat, vigília de Sant Jaume, els set de la família celebràrem, ací aplegats, el meu 84 aniversari de malastruga vida. El dinar consistí en un platet de lleties, de les rebudes de Gibraltar, dos talls de tomàquet i olives, i un parell de talls de conill amb bolets en conserva; i per postres, una mica de crema feta per ma nora amb farina de blat amb llet i sucre, un préssec i una pruna. I per fi, una bona tassa de cafè de Malta, provinent del susdit Galés, que prou car ens costà. Tot això bé pot dir-se en el dia d'avui que és un esplèndid àpat. I encara això acompanyat d'un pa de lliura que ens tramet de tant en tant el fill més gran, resident al nostre pis de Barcelona, on, llevat del pa, estan prou mancats de tot. Emperò, tot i la gran quantitat de nutriment que prenc, jo em sento més flux cada dia, i amb el meu eixordament amb prou feines arribo a caminar fora de casa.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

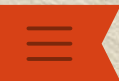
Aquests dies li ha tocat també la tanda als homenatges pel segon aniversari de la mort de n'Apel·les Mestres, molt amic meu –republicà federal, així com jo, de tota la vida—, que tenia la meva mateixa edat i company meu a l'Acadèmia de la Llengua Catalana. En tots els celebrats al seu honor han hagut de recordar les seves aptituds com a poeta, comediògraf, dibuixant, musicaire i col·leccionista. La làpida commemorativa del seu estatge, a la placeta de Sant Felip Neri, fou inaugurada, en vida seva i amb la seva presència, no fa gaires anys per l'Ajuntament de Barcelona, a la cantonada del carrer de la Pietat, allà mateix on un d'aquests dies ha caigut una bomba que ha causat un gros esvoranc als claustres de la Catedral. Encara, en record del seu nom, amb el mateix batejarem el meu tercer fill solter, qui, essent un expert cisellador, està avui patint una mania d'egoisme per la seva alimentació personal, que el té prou trastocat i com a boig.

I com a nota final d'avui, corre la veu que aquell mateix diumenge han entrat els invasors a Sagunt, amb gran estrall.

DILLUNS

Avui fa els dos anys del nostre voluntari exili, per fugir dels majors inconvenients que oferia la nostra estada a Barcelona. Ja als pocs dies de la nostra arribada, en ple terrorisme, el metge Arumí va haver de receptar-me la coramina, i més endavant la camfocorina. dona la casualitat que ha augmentat la inflor i tibantor dels nervis dels meus peus precisament aquests dies! Em trobo impossibilitat d'anar a reposar als tres punts d'ací on solia fer-ho cada matí, i ja m'he acomiadat dels tres amics pobletans pel temor de no poder eixir més de casa. I si encara pogués jo, almenys, estar llevat, per anar-me entretenint en els meus treitzens treballs, com ja he dit... Però em fa por que em calgui estar al·lit per mor dels meus peus, puix el Dr. Planes ja està medicant-me amb herba didalera, o digital, per alguna irregularitat o defecció que dec tenir al cor.

08
AGOST
DE 1938

Tal és ma situació malastruga que, podent això ésser el començament de les meves darrerries, he de veure els meus tres fills i la filla, que, tot esperant la meva fi i en comptes de comprendre'm poc o molt, estan ben desavinguts, sense que jo hi pugui posar cap remei i encara menys ma muller, que sempre ha estat per ells una veritable marassa.

Nogensmenys, a major agombolament de la carestia del menjar, per ara ja no tenim a l'hort sinó tomàquets, cebes i bons carabassons per acompanyar les patates. Les mongetes tendres, que algunes n'hi ha, són totes migrades per la sequera ben pròpia d'aquest mes. I encara tenim una altra contrarietat, ço és, que de nou conills d'una conillada, no sabem si alguna rata, mustela o talp se n'ha menjats ja cinc i alguns més d'altres llodrigades.

I encara no hi hagués sinó això. En l'ofensiva quixotesca empresa aquests dies al front de l'Ebre, sembla que a l'exèrcit roig soviètic li ha tocat rebre de valent. Car són tants els milers de ferits que n'han resultat, que no caben ja als hospitals i ambulàncies i s'han hagut de repartir per tot Catalunya, tocant-ne a l'hospital militar d'ací, abans establiment balneari, uns sis-cents.

Mercès a la baixura del poble que constitueix el Front Popular, hem entrat al tercer any de la revolució i guerra civil, com així l'anomena Madame de Guibert, en el *Llibre dels llibres* que al present estic catalanitzant, on diu: "Totes les guerres són guerres civils, car tots els homes són germans". Com a rectificació li diríem que no tingué en compte el nostre refrany: "Amor de germà, amor de ca". I puix que entre germans carnals sol passar tal com hem referit en els de la meva família, què no passarà entre pobles ignorants i incivilitzats?

Perquè, estant ja fa algun temps moralment mort pels desenganys de les meves aficions i il·lusions literàries, bibliogràfiques, artístiques i arqueològiques, he de veure encara dolorosament la mort política i material del poble sa i íntegre de Catalunya, tal com és aquesta representada pels tres genets de l'Apocalipsi, ço és, la Guerra, la Fam i la Pesta, companyons inseparables. La guerra i la fam prou la patim; no mancava sinó la pesta, que ja s'ha manifestat amb la defunció

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

d'infininitat de persones per falla d'oli o qualsevol greix, la falta del qual produeix el ressecament dels budells. I si no és d'això, a alguns els tocarà morir de diarrea o corrença, de la qual hi ha una veritable passa, i és el temps de l'any més propici a propagar-se.

Per fi, donarem com a postdata el que correspondria anar al començament d'aquesta nota. Tal és la celebració d'abans, durant els dies 3, 4 i 5, de la Festa Major de la Garriga. Quin sarcasme! Si en temps de revolta puja més la gent dolenta que no la bona, en temps normal i pacífic puja més la bona que no la dolenta. I si, segons De la Borrisse, "en la vida de l'home, el capítol més llarg és el de les adversitats", qui pot tenir mai el dret de pertorbar la festa major anual que la part de la població sana vulgui coldre, seguint l'evolució del temps, únic factor de les tradicions que són la vida del mateix poble? Com podrà mai ésser lícit que quatre-cents ni quatre mil proletaris puguin imposar-se, contra tota llei democràtica, a la voluntat d'una majoria, tant més que, essent aquells forasters, poc devien en cap moment ficar-se allà on no els demanaven? L'única resposta a això serà que "hostes vindran que de casa us trauran", tal com s'està efectuant en la desvalguda Catalunya.

DISSABTE

Tot i l'obligada consigna de la gran resistència a tota la premsa —per anar entabanant el poble d'avantguarda i de rereguarda—, i malgrat els diaris *rechazos de los facciosos*, de quaranta mil homes que hi havia a l'ofensiva de l'Ebre ens han costat les tres quartes parts de baixes, de les quals són els sis-cents ferits ací hospitalitzats.

Les calamitats no solen anar soles, sinó que a cadascuna li toca venir a cavall d'una altra. Després de la nostra fam i la gran sequedat que estan patint els sembrats i fins i tot les herbes per al bestiar, l'altra nit ens caigué un terrabastall de pedra, que escampà les olives tot just nades i trinxà la raïmada que començava a verdejar. Si fa tres mesos que no tastem vi, encara menys en podem

13
AGOST
DE 1938

beure d'ací endavant. De l'oli no cal ni parlar-ne; aquesta és la causa, com ja s'ha dit, del ressecament de budells que produirà una major mortalitat.

Quant a mi, que soc l'ordre personificat, ja no veig sinó un fatal transsumpte enmig de ma família, de la malaurada època que estem travessant. Car el desordre en tot és la nota característica d'avui, fins a veure's el món capgirat, i en mi s'ha efectuat el proverbi que "d'allò que un té més por de morir, d'allò mor". Tot i que el meu ventrell resisteix encara la quantitat, menys de la qualitat, d'aliment que constantment li dono, no puc deixar de trobar-me cada dia més defallit, fins al punt de no poder ja donar un pas sense el bastó, i no he sortit de casa fa més d'una quinzena. I tot això sense deixar d'enganyar la vista dels que em veuen entretenir-me amb els meus esports literaris. Tal com passa fora de casa amb els homenatges per a entreteniment del poble, per tal que els polítics puguin anar fent la viu-viu.

I per fi, ja que no em tinc bo i dret, de defalliment, si pogués restar al llit, d'on em costa prou d'alçar-me... veuria si em podria refer. Emperò, per consideracions i miraments, no podré mai defugir el meu temperament, així com és fatalment tothom víctima del seu, o sigui, "geni i figura fins a la sepultura" i "el qui és boig quan neix, mai no es guareix" o "qui és boig de natura mai no es cura".

DILLUNS

Bé poden donar-me per refer-me, la meva muller i ma filla, camfocorina i kolaformina, poderós reconstituent antineurastènic, amb algun ou que els costa 5 pessetes o més, acompanyat d'una copeta de vi bo que un bon veí m'ha volgut donar. Emperò, així com "allò que ja està dur del tot no es pot estovar", tot quant podran obtenir serà fer-me reviscolar i allargar la meva malastruga vida. Aviat serem a la tardor, i després de la tardor ve infal·liblement l'hivern, això és, el repòs o defalliment de la natura. I la vista ja va emboirant-se'm, i quasi no em puc moure d'ajagut.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

15
AGOST
DE 1938

DIUMENGE

Valga la gran cura i esforç de la muller i ma filla a fer-me brou d'un quarter de gallina, que han pogut obtenir per vint pessetes –i el meu fill solter en té dues al galliner, que res no en fa!-- i un xic de carn cavallar, amb què m'han revifat del defalliment del cos, puix que de l'aclapament de l'esperit fa temps que tinc prou defallida i com a mortor. Altrament, ja em veia a la fi de ma malastrugança, la qual estic esperant, per defugir la pluja de calamitats i de desastres domèstics que m'estan assetjant i sobrevenint. I tot per la maleïda guerra!

Mercès a aquesta revifalla, després d'una setmana de suspensió, he pogut reprendre les dues hores diàries del meu entreteniment a catalanitzar algun romanç moresc, alternant amb les sentències del *Llibre de llibres*, de les quals en tinc ja dos centenars d'aplegades.

Amb la col·lectivitat o confiscació de les vaques, per la gran minva de llet que aquestes donen –tant que els convé més matar-ne alguna de tant en tant—, i cuidant que n'hi hagi per a les criatures de biberó, als vells invàlids el Municipi ha tingut la gran pensada de donar-nos-en mig litre, dia per altre, i encara amb aigua, i servida de les nou a les deu del matí.

Continuen els bombardejos, quasi diaris, de Barcelona, i el govern d'Espanya, com era de preveure, ha acabat d'absorbir el poder de la Generalitat de Catalunya. “Dos galls en un galliner no hi poden ser.” Aquell, per mitjà del tribunal popular o soviètic, està fent afusellar inexorablement infinitat de persones titllades de traïdores o de feixistes. Tal és la fi o l'anorreament de Catalunya!

21
AGOST
DE 1938

28
AGOST
DE 1938

DIUMENGE

La petita millora del cor no m'ha fet sinó augmentar la fel de què està amarat i d'on constantment em sobreïx i vessa. D'altra part, quinze hores del dia tinc per sentir-ne l'amargor. Car, amb el persistent defalliment del cos, no em toca sinó anar d'una cadira a l'altra, puix no em deixa donar ni un pas pel carrer, per a l'esbargiment de l'esperit. Bona sort encara que puc esmerçar-ne tres o quatre en la meua dèria, de cinquanta anys ençà —la qual cosa constitueix en mi una revellida habitud, com la de fumar—, de catalanització i parangó de la nostra llengua. En les altres vuit o deu hores romanents, però, què ha de fer la meua imaginació sinó considerar, enmig de la més gran misèria, la immensa desil·lusió i els més forts desenganys que podien esdevenir-me, deguts per dissort a la meua longevitat?

Quina desil·lusió més gran que, després d'una centúria de renaixement de la pàtria, i haver obtingut fa set anys, amb penes i treballs, una relativa autonomia, veure-la al present escarnida i vilipendiada pels seus mateixos fills? Així com haver de veure la meua contribució d'una seixantena d'anys, treballant incessantment en la depuració del nostre idioma, prou degenerat i oblidat, tot editant-ne a le smeves despeses gramàtiques i diccionaris, introduint-ne al capdavant sols algunes poques modificacions en l'ortografia i en el lèxic, tot el qual només haurà servit a la meua pròpia satisfacció del bé fet per mi a la coordinació de la nostra desvalguda llengua, malgrat la perniciosa ingerència dialectal d'avui dia.

.....

DILLUNS

Encara hi ha una clariana enmig de la tempesta. Ja s'han acabat les patates a la majoria del poble, i ja només ens resten els tomàquets i carabassons, amb les fulles de pastanaga o de bledes; i per únic acompanyament, un centenar de grams de pa diaris per persona. Però encara una altra volta s'ha esdevingut l'aforisme "Quan es tanca una porta..." no una altra, sinó tres o quatre s'obren.

05
SETEMBRE
DE 1938

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

La primera és que enguany hem tingut més producte de fruita que no l'any passat, i ma filla se n'anà al camp d'aviació amb quinze quilos de préssecs. N'hi donaren a canvi set de fesols i cigrons, tot i que és prohibit l'intercanvi pel poble, puix sembla que n'estan ben proveïts.

Després, una infermera amiga de ma nora, demanant-li que li cogués el menjar, ens ha procurat algun tall de carn, algunes patates i sobretot gran abundor de pa, que de tot això es troba l'hospital també ben proveït, com és natural.

Encara es dona la casualitat que la meva neboda Glòria, digna successora de la liberalitat i l'esplendidesa del meu germà, dissabte va trametre'ns per segona vegada, des de Gibraltar, una caps de llauna que contenia dues lliures de fesols, algunes fècules, llet condensada, xocolata i un formatge.

I ja que amb tot això en teníem per passar alguns dies, a una conilla li dona per morir-se d'un ennuegament dissabte; la qual, amb alguns bolets, que ja comença a haver-n'hi collita, fou el plat fort del dinar que ahir poguérem encara celebrar.

A causa, doncs, de l'augment d'alimentació d'aquests dies, amb l'ajuda de dues ampolles de kola, he pogut refer-me un xic; i després d'un mes de no sortir de casa, ja torno a eixir-ne, si bé caminant amb prou pena i amb la vista tota emboirada.

Tot això que he dit fins ara bé declara com la part oficial i sindical o proletària que ens governa té una forta pruïja a recomanar la resistència contra els invasors, que voldrien sotmetre'ls per la fam, mentre que l'únic que en pateix és el poble innocent i tots els rendistes que tenien el seu passament. I no són aquests sols els perjudicats: encara fan pagar amb la seva vida tot el jovent fins els quaranta anys perquè els defensin al front. Amb la finalitat que no els fallin els minyons de vuit a catorze anys –l'edat de la creixença—, encara han ideat un menjador públic on aquests puguin alimentar-se, mitjançant dues pessetes, amb algunes de les provisions de què aquells abunden.

.....

DIMARTS

Portava dijous *Solidaridad Obrera* a la capçalera, en lletres ben grosses i en castellà: "A l'Ebre s'estan escrivint les pàgines més glorioses de la nostra guerra". Això ho diu per tal com l'exèrcit roig ha pogut passar per mitjà de dos o tres ponts el riu Ebre, i ha trobat de l'altra part les forces envaïdores dormint i desprevingudes, i les ha fet recular alguns quilòmetres. Ara que, com és de comprendre, aquelles degueren refer-se i van causar-los infinitat de baixes; de les quals, repartides pels hospitals, n'ha tocat algun centenar a aquest poble. Un dels ferits, per cert, és germà de ma nora i ha vingut a casa, i diu que de la seva companyia no en restaren sinó tres, car el material de l'enemic és d'una força prodigiosa. Amb tot, no volen ací capir que contra la força no hi ha resistència possible. No obstant això, encara porta la mateixa "Soli", a la quarta plana: "*El Pueblo español, firme y auténticamente unido, quiere afrontar el presente y el porvenir*".

Tal és l'envalentiment dels capitosts del poble, que enguany han volgut celebrar com mai l'aniversari del setge de Barcelona del 1714, cosa que implica el desconeixement de la nostra història. Ja dissabte, la Unió Catalanista endreçà al "Poble de Catalunya" una proclama dient: "El dia 11 de setembre, cada any arriben les banderes al peu del monument a Rafael Casanova, i cada any s'inflama el valor patriòtic..." No cal dir que totes les corporacions i entitats s'han adherit a la commemoració. Àdhuc la Joventut d'Esquerra Nacionalista Radical Pàtria Nova prega a tots els associats i simpatitzants que diumenge no deixin de guarnir amb banderes llurs balcons i edificis. I fins i tot els de l'AUS (soviètics) han organitzat actes commemoratius. Quanta farsa en els dirigents, quanta comèdia en els actors i quanta ignorància en el poble!

Així no té res d'estrany que en aquest mateix poble s'hagi inaugurat una Associació d'Amics de la Unió Soviètica, la bandera de la qual és totalment vermella, tal com és l'única que ostenta l'exèrcit roig dels fronts de guerra. Ja tenim ací infiltrada, com entre tots els proletariats del món, la influència de la revolució russa, sense tenir gens en compte la diferència essencial de cada poble. Així com el nostre ha estat fins ara sempre lliure, mal pot avenir-se amb l'esclavit-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

zació dels eslaus i asiàtics. Però tant de poder té la rigorosa fam i la lluita per l'existència, que fa que tot animal es procuri la vida a costa d'un altre menys poderós i més indefens.

DIMECRES

Per suplir les nombroses baixes sofertes a l'Ebre, el govern ha cridat aquests dies les lleves de reservistes del 1922 i 1923, o sigui, de 35 anys, la majoria dels quals estan ja establerts i constitueixen família amb progènies, amenaçant de ser passats per les armes els qui no es presentessin abans del dia 15 proppassat. Aquests són més de 80.000, entre pròfugs i desertors de les files roges, alguns passats a l'enemic, on són més ben alimentats i abrigats. Els dictadors anarcocomunistes, amb l'aquiescència del govern dit de la república, n'ha fet afusellar alguns que cal afegir als milers de víctimes executades per treure's enemics del davant.

Encara el dia 17, la mobilització militar, que fretura més carn de canó, va decretar que "els reclutes conceptuats en la taula d'inútils com a *aptes per a serveis auxiliars* automàticament seran classificats com a *útils per a tots els serveis*". I les seves famílies que es componguin i que s'ho passin com pugui!

DISSABTE

Diada de la Mercè, abans festa major de la província de Barcelona. Aquesta eliminació em porta a la memòria la mort i abolicció de dues nacionalitats tot just renascudes a la primeria d'aquest segle. Una d'elles, consemblant a la nostra, és la txecoslovaca. Va formar part d'Àustria fins a la guerra europea del 1914, i ha estat constantment envaïda pels austríacs, que han arribat a ser més del 50% de la població txeca... Ara bé, quan Àustria ha estat annexionada a Alemanya, per paritat de raça i idioma, pretén aquests dies el dictador Hitler incorporar aquella a l'imperi alemany; tant més per bandejar-ne el comunisme infiltrat

21
SETEMBRE
DE 1938

24
SETEMBRE
DE 1938

per Rússia entre els txecoslovacs. Aquests prou s'han mobilitzat per defensar el seu territori, però és molt probable que, a la curta o a la llarga, hauran de sucumbir malgrat que estiguin protegits pels soviets russos.

Tot això ha passat també amb Catalunya. Sotmesa ja pels espanyols l'any 1714, sempre més ha estat envaïda amb contínues immigracions d'aquests, i ara darrerament pels refugiats de tot Espanya, fins a constituir el 40% de la nostra població. Per extirpar-ne el comunisme rus, qui ha malejat el nostre poble, el mateix Hitler amb l'altre dictador italià Mussolini s'han posat al costat dels militars espanyols, cuidant d'ofegar la nostra nacionalitat. I mai com ara no s'ha dit amb més raó: "Hostes vindran que de casa us trauran".

DIJOUS

Avui fa setanta anys de la revolució espanyola, anomenada pel poble "la Gloriosa", nom ben apropiat perquè d'ella sorgí el Renaixement de Catalunya, que anirem relatant més avall, després de fer esment d'una tanda de coincidències històriques retrospectives.

Amb l'entrada, l'any 1412, de la dinastia castellana a la Confederació catalanoaragonesa, representada aquella pel rei Ferran I d'Antequera, començà la decadència de Catalunya. Les darreries del mateix segle XV, amb el casament d'Isabel la Catòlica amb Ferran II d'Aragó, es verificà la unió de tot Espanya. I, si bé fou amb la condició que *tanto monta, monta tanto Isabel como Fernando*, aquest anà a viure amb ella a Castella, i la reina predominà al poder. Vingué, per fi, el setge de Barcelona de l'11 de setembre de 1714, i aquest determinà la fi de la nació catalana. Des de llavors regiren Espanya els Borbons, fins arribar al rei Ferran —que, tot i que era el quart a Catalunya, per tot Espanya fou nomenat setè—, i amb aquest, al qual succeí Isabel, s'esdevingué l'acabament dels Ferrans i les Isabels, car aquesta fou destronada el 29 de setembre del 1868 i es va formar un govern provisional.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

29
SETEMBRE
DE 1938

Ja a mitjan segle XIX s'havia manifestat alguna guspira de catalanisme, ara representada per la institució dels cors populars a tot Catalunya, dirigits per n'Anselm Clavé –qui, per cert, era un xic geperut i coix—, adés fundant-se, l'any 1859, la festa poètica dels Jocs Florals, i, finalment, amb sengles manifestacions del teatre català. Cal ací fer esment del major impuls que li dona, en aquesta època de revifalla, en Frederic Soler, qui, amb el pseudònim de Serafí Pitarra, dona a la llum una vintena de peces teatrals o “gatades” –perquè ell era un dels socis del grup La Gata— precedides d'una crida en vers, la primera estrofa de la qual deia (en *lo català qu'ara s'parla*, ço és, en dialecte barceloní):

“Fills de Vifredo l'Pelut
(axò vol dir Catalans),
encara que soc menut
tinc pensaments molt grans.”

Amb tot, l'any 1862 ja publicava el seu primer drama en català més literari, així com en va fer representar molts d'altres deguts a sa extraordinària fecunditat.

Amb l'esclat de la Revolució Gloriosa vingué la florida del periodisme català, manifestada en tots els colors polítics i humorístics, com ara *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*, on predominava el republicanisme, propi dels lliures catalans. Fins el 1880, però, no aparegué el primer *Diari Català*, federal d'esquerra, i més tard *El Poble Català*, tots dos amb efímera vida. Per contra, la revista *La Renaxensa* i el setmanari *La Veu de Catalunya*, òrgans de dreta, se sostingueren convertint-se en diaris; sobretot el segon, de la mateixa redacció, fins a la primeria de l'actual revolució proletària comunista, que haurà estat la fi del nostre reviscolament.

Tornant ara al govern provisional del 1868, les Corts constituents van cridar per rei d'Espanya el príncep demòcrata italià Amadeu, qui al segon any (1872) renuncià a la corona; i el dia 11 de febrer del 1873 va ser proclamada la República espanyola, presidida per Figueres, Pi i Margall, Salmeron i Castelar. Per la mala disposició del poble no es van entendre, i en la presidència de Castelar es

va presentar el general Pavía a les Corts, i donant un cop d'Estat o de sabre les va dissoldre al segon any, en tant que un altre general, Martínez Campos, proclamava a Sagunt per rei d'Espanya el fill d'Isabel II, Alfons XII, qui entrà a Barcelona al començament del 1875. Mort aquest, el succeí el seu fill Alfons XIII, el qual –perquè era tretzè?-- degué renunciar a la corona a l'adveniment de la Segona República, l'any 1931. Dos anys més tard, en fer la centúria del nostre gloriós Renaixement, i havent obtingut un simulacre d'autonomia, va ser president de la Generalitat en Francesc Macià. I a la mort d'aquest, l'any següent (1934) el succeí en Lluís Companys, qui acabà amb l'autonomia de la nació catalana, com veurem en l'article de la setmana vinent.

Doncs jo, per no ésser menys, tal dia com avui també he donat fi al meu dotzè treball en aquest trist exili amb el *Llibre de llibres*, o sigui un aplec de màximes i sentències prou interessants. I tot això a despit de la fam que estem passant, car, acabades les patates, ja no ens queden sinó tomàquets, albergínies, pebrots i fulles de col, amb alguns fesols i lleties de la Cooperativa, i pa dia per altre, menys els dilluns, que no n'hi ha gens. Quant a la llet, que era amb aigua, aviat ja no n'hi haurà més que per als infants.

DIJOUS

Quart aniversari de la fatal diada en què fou proclamat pel president Companys l'Estat Català dins la República espanyola. Per altra banda, se sublevaren els comunistes a Oviedo, així com l'Alianza Obrera a Barcelona, sublevacions que foren sufocades aviat. Quant a la d'ací, només va ser la continuació de la manifestació societària del 1909, que durant la Setmana Tràgica va fer l'assaig de cremar dues o tres esglésies i de saquejar els Escolapis, i encara la precursora de la que havia d'esclatar el 19 de juliol del 1936, amb aprovació del mateix president de la Generalitat. Vejam ara pels dos fragments adjunts quins motius poden haver-hi per a la commemoració d'avui, tant més que la feta ja ha estat referida en aquest dietari el dia corresponent d'antany.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

06
OCTUBRE
DE 1938

Mercès a l'eclipsi de la Generalitat, el govern de la mal anomenada República espanyola va celebrar Corts divendres passat al monestir de Pins del Vallès – abans de Sant Cugat—, així com el febrer ho va fer al monestir de Montserrat, on el president Negrín va ratificar el seu ideari de *Resistencia y fe en los destinos de España*; i encara va dir: “*Su división en zonas de influencia... no será nunca ni bajo ningún concepto*”. En fi, un discurs com tots els seus.

Entretant, després d’haver bombardejat dies enrere el port de Barcelona, llançaren alguns centenars de panets de Viena damunt la ciutat, com volent significar els envaïdors que tenen pa de sobres, mentre que ací n’estem prou freturosos.

Nogensmenys, és de commemorar per mi l’acabament, tal dia com avui, del trasllat del *Romancer moresch*, usant com a traductor el pseudònim –ja aparegut en algunes de les meves publicacions— d’Alí Ben Noab-tun. Ja que el meu nom té les arrels Abul i Ben, d’origen aràbig, era molt de raó que l’arabitzés, sobretot perquè era el meu tretzè i darrer treball, amb el darrer dels set caps de brot castellans que formen la meva minsa biblioteca ací. Tant més que coincideix aquest treball, on he procurat traslladar tota la fluïdesa i els colors de l’original castellà, amb el compliment del centenari del Renaixement catalanista. De la qual centúria bé n’he esmerçada jo la meitat en la depuració i l’enaltiment de l’idioma propi de la nostra dissortada i moribunda nacionalitat.

DIMECRES

Com que és la festa de la Raça –l’única assenyalada al calendari amb color vermell—, el diari d’avui diu que “els espanyols sempre hem estat pertinaços a celebrar la Raça”, tot invocant la data del 1492, en què els castellans, després del descobriment del Nou Món pel català Cristòfor Colom, conqueriren la major part d’aquell territori. Només cal recordar la dita de “*Por Castilla y por León, nuevo mundo halló Colón*”. El mateix diari diu que “aquest aniversari podem afirmar que la Raça està millor que mai”, i acaba amb la quixotada del president

12
OCTUBRE
DE 1938

Negrín, evocant que “*no se dan cuenta de que de este bautismo de sangre España resurgirá más completa, más poderosa que nunca*”. Aquest ha estat sempre l’esperit dominador i centralista de la Raça castellana, sobretot d’ençà de la fatal data de les darreries del segle XV, amb la unió del conglomerat de les distintes races ibèriques. Per a les americanes, no passaren tres centúries que es van anar emancipant, fins a les darreres de Cuba i Puerto Rico, que els nord-americans van protegir en constituir la seva independència. Per tant, fora més lògic que es conformessin amb la minva i reducció de la pròpia raça ibèrica.

Quant a la raça catalana, a causa dels fets històrics d’aquesta i a sa situació geogràfica dins la península ibèrica, no ha pogut ja desempallegar-se del predomini de la castellana, com ho proven, més que mai, els fets de l’actual guerra, on no formem per ells sinó una sola i única raça.

Per cert que, per més corroboració de tot allò que s’acaba de dir, havent acabat el dia 6 el meu tretzè treball literari, per no restar vagarós i capficat, i ajudant-hi encara la bonança d’aquesta tardor, he deliberat d’emprendre un Compendi de la Història de Catalunya, basat en el que va escriure en Norbert Font i Sagué. És aquesta encara una altra de les coincidències o casualitats que m’estan passant, ja que aquest figurava entre els comptats llibres que ací tinc, i la festivitat d’avui m’ha suggerit la idea de compondre l’esmentat Compendi, on es veuran totes les vicissituds per on ha passat la nostra nacionalitat i raça, divergint del tot de la castellana, tot i l’obstinació de voler confondre-les.

Farem constar ací, de passada, que ma filla acaba de collir els primers dos quilos de moniatos, que augmentaran des d’avui el nostre frugal aliment, tot esperant les patates i les verdures de l’hivern.

.....

Dietari d’Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIVENDRES

Després d'haver recordat la trista i fatal data del dia 6 d'octubre, en què la Generalitat malbaratà la nostra migrada autonomia i nacionalitat catalana, sacrificades una i altra al Front Popular, i d'haver fet esment el dia 12 de la diada de la Raça, calia encara consignar que el president del Consell i ministre de Defensa va publicar el dia 14 una al·locució –que no es va poder radiar perquè en aquella hora estaven bombardejant Barcelona— on el Dr. Negrín fa constar que “*el triunfo faccioso sería nuestro cabal exterminio. Pues bien, antes que la parcelación de España, ¡nuestro exterminio!*”. Amb altres bravates per l'estil, fins i tot amb la seva negra efígie amb posat dictatorial, i pel més gran atzar decapitada.

Nogensmenys, per fer més trista aquesta tardor, diumenge va haver de fer-nos una visita d'investigació inquisitorial un agent de policia castellà. Ja deixàrem consignat a la diada de Sant Jordi el registre “a fons” per un comissari català, parlant castellà, que no va trobar res comprometedor i es va apropiari d'una ràdio, no aplicable al corrent elèctric d'ací, amb unes 65 pessetes en argent, dient que no en podíem tenir més de 25; i essent així, devia arrambar amb totes. Però en aquesta segona enquesta ja es veu un major mal averany. Després d'inquirir sobre els mitjans de què disposàvem per a la nostra manutenció, i quina era la meva opinió política (!), s'informà minuciosament de la caixeta que teníem al Banco Comercial, la qual, per no haver estat a temps per obrir-la, havien esfondrat i n'havien tret quatre braçalets d'or, amb alguna pedreria i una perla –que valien més de 10.000 pessetes--, que havien inventariat. I com que em balla pel cap que la Generalitat havia decretat que tot aquell qui no hagués obert amb oportunitat la caixeta seria considerat com a facciós i desafectat al Règim, i que, per tant, es procediria a la confiscació de tots els seus béns, heus ací la causa del meu desassossec i la meva tribulació. Només em faltava la total ruïna de tota la família!

Per fi, aquests dies i fins a la matinada d'avui ha augmentat el freqüent bombardeig de Barcelona, especialment al port, on han enfonsat un vaixell anglès

21
OCTUBRE
DE 1938

carregat de gasolina, causant la mort d'alguns mariners. I pensar que tota la resistència del proletariat sindicalista que ens governa només consisteix a tenir-ells ben plena la menjadora!

02
NOVEMBRE
DE 1938

DIMECRES

Commemoració dels difunts. Bé li correspon a aquesta diada la plana més trista d'aquest dietari, i no sols per la dolorosa remembrança del traspàs de mon darrer germà, mort a Gibraltar fa uns tres mesos, en complir el seu vuitantè-nari, ni per la del nostre cosí germà, un any enrere, en fer-ne uns setanta-cinc, car prou ha estat per ells una bona sort de no veure la misèria i calamitat que, al present, ens té assetjats la Revolució proletària. Per damunt del nostre egoisme vital hi ha d'haver la vitalitat general de la Pàtria i dels nostres coterranis i successors, que han de sostenir-la. Però així ho ha volgut la meua constant malastrugança, tants cops retreta i recordada.

Per tant, quina commemoració més apropiada podria fer jo ací que de la luctuosa data del 31 d'octubre del 1413? Acabava de pujar al setial dels comtes-reis d'Aragó i Catalunya, mercès a sant Vicenç Ferrer i a l'antipapa Luna, Benet XIII, l'illedesme¹² Ferran d'Antequera, quan el lledesme Jaume, comte d'Urgell, defensant el seu propi dret, li va fer la guerra, tancant-se dins el castell de Balaguer. Havent-lo assetjat aquell, li calgué retre's el dia esmentat. Algun temps més tard, estant en Jaume d'Urgell presoner a Xàtiva, entrà a la presó el qui devia succeir, com a rei, el seu pare Ferran, acompanyat d'un altre, segons diuen, i allà li va donar mort a fil d'espasa, mort que simbolitzava l'occisió de la nació catalana.

Tres segles després, assetjada Barcelona per Felip V, precisament del 1713 al 1714, el dia 11 de setembre queia, malferit i abraçat a la bandera de santa Eulàlia, el conseller en cap en Rafael Casanoves, i així van restar finalment humiliades

¹² Lledesme: arcaisme per *legítim* (N.E.)

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

les llibertats catalanes. Cert és que, mentre Catalunya anava escolant-se de les ferides rebudes dels seus representants, experimentà el segle XIX una revifalla amb el seu Renaixement polític i literari. Però la nacionalitat, ja morta del tot, va ser soterrada el dia 6 d'octubre del 1934, en la mateixa tomba d'en Francesc Macià, on cada any el darrer president de la Generalitat, en Lluís Companys, va a dipositar-hi una ben merescuda corona de flors.

Aquest és el resum de la història contemporània de Catalunya, la qual, com he dit en la nota anterior, estic compendiant, amb la gran coincidència que vaig haver de consignar la més fatal data per a la nostra nacionalitat precisament el 31 d'octubre d'enguany. A més, amb l'horrorosa fam que estem patint, menjant les peles de les patates i carabassa, que abans donavem als porcs, els continus bombardejos de la meva estimada Barcelona i el fred, que es fa sentir més per la manca de llenya i de carbó.

DIMARTS

Tots els diaris, en català i en castellà, d'aquests dies han retut homenatge a l'URSS pel seu vigèsim primer aniversari de la República soviètica, especialment el publicat a *La Vanguardia* d'avui, organitzat per la Joventut socialista del diari *La Rambla*. Encara en la mateixa *Vanguardia* hi ha inserit un article d'en Fabià Vidal, amb el títol "*Espanya y Rusia, unidas contra el Monstruo*", recordant la celebració al mateix temps de la defensa de Madrid contra el feixisme. Prou i massa que s'ha unit Espanya amb Rússia, i fins i tot Catalunya, ja que s'ha arribat a constituir a Barcelona un tribunal militar soviètic inquisitorial, amb l'anagrama CIM, anomenat pel poble "la txeca". A més d'aquesta intromissió, que ha posat Catalunya al darrer graó de baixesa, fa un any que tenim ací traslladat i instal·lat el govern central d'Espanya, tot celebrant sessions de Corts a Montserrat i a Sant Cugat del Vallès, i deixant del tot ofegada l'autonomia i nacionalitat catalanes.

15
NOVEMBRE
DE 1938

Tot això és demostrat plenament en el *Compendi de la Història de Catalunya*, acabat precisament el diumenge (dia de festa i glòria), però el 13 (dia fatal). I encara que sembli una futilesa, no sé estar-me de consignar una tanda de coincidències que aquest compendi ofereix. En els tretze capítols de què consta, es pot observar que la data de l'any 1413, en què el comte d'Urgell se sotmeté a l'intrús Ferran d'Antequera, simbolitzant la humiliació de Catalunya a Castella, consona amb la fi de la nació catalana del 1713 al 1714, en què capitulà Barcelona. No és menys coincident que amb Ferran i Isabel la Catòlica es verificqués la unitat d'Espanya, i que Ferran VII i sa filla Isabel II fossin els darrers que van cloure aquesta unitat, puix durant els dos Alfonsos que els van succeir tornà a albirar quelcom de la descentralització primitiva. I finalment, va ser Alfons I el primer comte-rei de Catalunya, mentre que Alfons XIII, com a residu decadent dels Borbons, hagué d'abandonar la corona i el poc poder que tenia en mans del poble sobirà que tan fàcilment el va destronar. No en va li tocà representar fatalment ésser un tretzè rei sobrer o escadusser. Per cert, que el susdit compendi haurà estat el meu definitiu treball per Catalunya durant cinquanta-vuit anys. Només em resta ara continuar aquest dietari, i si em ve a mà, alguna relació o algun article que em convingui catalanitzar. Amb tot el que he fet, prou n'hi ha!

20
NOVEMBRE
DE 1938

DIUMENGE

Tot just dimarts passat, al dors de la mateixa plana on en Fabià Vidal publicava l'article "Espanya i Rússia, unides contra el Monstre", hi havia unes declaracions de l'expresident del Parlament català, senyor Casanoves, fetes a un periòdic de Perpinyà, de les quals en traslado ací les més substancials.

"El joc dels partits i partidistes ha durat ja massa: és hora de soterrar-lo. Fa temps que els partits són morts; fa temps que no responen a cap realitat viva, i que no obeeixen a altra finalitat que a l'obstinació d'aquells que, en nom seu, s'adjudiquen els càrrecs i monopolitzen les representacions. Fora ridícul, si no

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

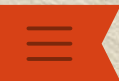
1938

criminal, pretendre que, després de la terrible crisi que ha trasbalsat fins els fonaments de la nostra vida intel·lectual i col·lectiva, subsistissin encara els partits que no han sabut o no han pogut esquivar-ho. No. Per damunt de les faccions degenerades i de llurs discussions bizantines, l'únic sentiment que roman viu i puixant és el sentiment de la pàtria. Tal com he dit fa alguns mesos, ho repeteixo avui en què els vells internacionalistes han arraconat els tòpics revolucionaris per no parlar més que de patriotisme, d'independència nacional, de forces històriques.

“Els catalans no han volgut pas aquesta guerra, que no estava en la seva trajectòria política, i que moralment i material ens ha estat imposada des de fora. Cal trobar, doncs, de nou el clima de la vida en comú i de la solidaritat patriòtica. La reconciliació de tots els catalans és el preludi obligatori de la pau. Dividits, al començament, per la brutalitat d'una pressió que res no justificava; dividits tot seguit pel contagi d'un sectarisme sanguinari, que poc s'harmonitzava amb la nostra manera d'ésser. Què hem obtingut nosaltres, els catalans, sinó veure la nostra joventut mermada, la nostra riquesa destruïda, les nostres teles pictòriques destrossades, els nostres sentiments enverinats, amb l'aplicació de criteris que contrasten amb la cautelosa prudència regnant en altres llocs d'Europa?

“No som nosaltres, sinó els poders públics els qui han proclamat la caducitat del pacte constitucional. En efecte, què són els mateixos punts del govern actual sinó una vergonyosa liquidació de la Constitució de la República? Assajar de ressuscitar un esperit és dir clarament que és mort. Aquests tretze punts són el programa d'un govern que improvisa, a la seva fantasia, projectes, drets i garanties, deixant per a un esdevenidor més o menys llunyà fixar els nostres principis constitucionals.

“Que plebiscitin; però que plebiscitin allò en què nosaltres, els catalans, puguem pronunciar-nos en qualitat exclusiva de catalans, obeint el pur dictat de la nostra consciència nacional, fortament castigada per les fresques experiències. Un plebiscit en el qual, una vegada més, haguem d'entremesclar en promiscuïtat estèril i funesta per tots la voluntat de Catalunya amb la d'altres pobles i terres de la Península no serviria de res. Doncs bé, demanant la pau no

crec cedir a cap egoisme particularista; al contrari, em preocupa, amb plena responsabilitat de la pau d'Espanya i de tot Europa. Solament una Catalunya reconciliada i unida, purificada d'influències forasteres, però conscient de les seves afinitats de raça i de cultura arribarà a ésser, entre els Pirineus i la Mediterrània, un factor d'equilibri i d'ordre.”

Ja era hora que es fes sentir la veu d'un català assenyat, dient al pa, pa i al vi, vi. Per més que l'endemà mateix van aparèixer les protestes de tots els diaris, en català i en castellà, redactades contra aquestes declaracions, cal consignar que *La Humanitat*, òrgan oficial de la Generalitat, i el *Diari de Catalunya* feien el mut, cosa que equival a dir que ho atorgaven.

Amb ben diferent llenguatge que el d'en Casanoves, portava *La Publicitat* de divendres la desfeta de l'exèrcit roig a l'Ebre, havent costat més de 50.000 baixes, després de quatre mesos de resistència. Diu així: “El balanç d'una gesta. L'Exèrcit de la República s'ha replegat a les seves posicions de la riba esquerra de l'Ebre, que ocupava abans d'iniciar la seva sensacional ofensiva... Alta victòria republicana que, àdhuc amb l'episodi final, ha tingut aquesta batalla de l'Ebre, que ha de restar sempre en la història de Catalunya com una de les gestes militars més heroiques que s'han esdevingut damunt el territori nacional.” I amb semblant estil, prou quixotes i espanyolista, va seguint l'articulista.

Mentrestant, Barcelona es troba en la més trista i aclaparada situació, com mai no s'havia vist; car, a més del bombardeig de l'altre divendres, que li calgué suportar un centenar de bombes que van causar unes tres-centes víctimes, la població ja es troba precisada de menjar-se les rates i els residus de les escombraries, tot morint-se de fam els infants.

.....

Diariari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIMECRES

Ja s'han esvaït els optimismes del poble, pacient per la pau, amb les conferències de París d'aquests dies. El paperet adjunt dels “Treballadors, catalans, antifeixistes!” diu al públic: “Novament el mecanisme de la capitulació s’ha posat en marxa per oferir ‘l’home de la situació’ que preparés el terreny al «pasteig». Coincideix això amb l’anunci de l’anada a París de Chamberlain i de Halifax per tal de pressionar el Govern francès en la solució del conflicte d’Espanya i fer d’aquesta una nova Txecoslovàquia. Alerta, antifeixistes! Dempeus i vigilants contra tot intent d’estrangular la nostra llibertat.” Signa el Comitè de Barcelona del PSU de C (IC). Això és la llibertat del Partit socialista Unificat de Catalunya, o sigui del proletariat internacional avui governant!

Mentrestant, no cessen de bombardejar Barcelona, València i altres poblacions, cosa que va motivar que *La Vanguardia* del diumenge 27 portés en lletres capitals: “*Los bombardeos de Barcelona. Un llamamiento a la conciencia del mundo civilizado. ¿Consentiréis vosotros que puedan seguir semejantes crímenes?*” Doncs mentre durarà l’estulta resistència de la república comunista, ajudada pels soviets russos, no hi haurà pau a Catalunya. I tot per no tenir gens en compte que contra la força major, no hi ha resistència possible.

I ara, per cloure aquest mes commemorador dels morts, el dia 25 vaig acabar de traslladar l'article crític que n'Anatole France va publicar a *La vie litteraire* sobre el *Hamlet* de Shakespeare. Per cert que és remarcable com en aquesta tragèdia moren tots sis protagonistes, i que amb el causant del desastre en fan set, cosa potser mai vista en cap altra tragèdia.

Per fi, encara he acabat de traduir, tal dia com avui, *La mort e los petits déus*, del mateix articulista, on, a més de fer-se les consideracions que “la mort era un un son sense somni i sense despertar” i que “ésser mort és solament no ésser”, descriu minuciosament les figuretes divinals trobades en les excavacions de la necròpolis de Myrena pels senyors Pottier i Reinach els anys 1880, 81 i 82. Semblants treballs no podien venir més a propòsit en aquesta mesada.

30
NOVEMBRE
DE 1938

DIVENDRES

Dia de Venus, concebuda mitològicament com a símbol de la bellesa per les guiadores ones de la mar, i substituïda per la Concepció mística de la verge Maria, la diada de la qual era el dia d'ahir. Sigui com sigui, va ser aquesta diada la més apropiada per a la meva darrera producció literària, puix ha estat sempre el meu deler, en més d'un centenar de les meves publicacions, la formositat del tema i el seu acurat llenguatge. Volgué encara la casualitat que, entre els llibres deixats per en Galès n'hi hagués tres de *La vie littéraire*, els quals m'han vingut com l'anell al dit per traslladar els quatre articles justament ahir acabats. El darrer d'aquests porta per títol *Le bonheur*, poema filosòfic d'en Sully-Prudhomme, del qual fa una anàlisi n'Anatole France. Comsevulla que en resum la *Benahuirança* no serà mai d'aquest món ni de cap altre món, no troba el poeta la fi del seu somni sinó en l'irremeiable esvaniment del divinal *nirvana* budista, o sigui en el divinal no-res.

Per tant, ja no em resta res més a fer sinó estar-me catorze hores del dia vagarós, llevat de la redacció periòdica d'aquest dietari, tot esperant que em vingui, malgrat la meva constant malastrugança, el deslliurament físic, mitjançant l'esvaïment de l'etern repòs. Tant més que, amb la fam que ens atueix –la qual m'ha desballestat el ventrell— i el fred que no em deixa viure, em veig bonament impossibilitat de fer res més que esperar les meves acaballes, dsconsiderat i arraconat per tota ma família. A aquest efecte vaig rebre ahir mateix, per més casualitat, la bandera catalana que tenia a Barcelona, per servir-me de mortalla, procurant treure el mal efecte de la caixa de fusta sense polir que tinc encomanada per al dia del meu traspàs, i al mateix temps per ser finalment abrigat del nostre patriòtic emblema.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DILLUNS

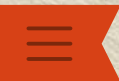
Ja és morta i enterrada la meva veïna, vídua i, si fa no fa, de la meva edat. Mai tan just com ara és aplicable el refrany: “Quan vegis la barba del teu veí afaitar, posa la teva a remullar.” Ja fa un any que morí el veí de l’altre costat i dos més d’enfront. Ja que la meva malastrugança vol estalviar-me per fer el camí de tots ells a la darrera estada de la Doma, si, a causa de la meva debilitat no vaig poder acompanyar-los en tan humanitari acte, menys encara he pogut fer-ho ahir, amb aquesta darrera, puix queestic bon xic més xacrós d’una esllomada i de la fluixedat del cor. Ma muller, entestada, com és natural, en voler-me’l reforçar, ha trobat encara una ampolleta de camfocorina a ca l’apotecari, on van ja mancant els medicaments com el iode, el bicarbonat i tota mena de purgants. Però crec que podrà més la carestia d’alimentació que tots els remeis.

I puix que m’he de veure avançat pel traspàs dels meus veïns d’ací i d’alguns dels meus amics patriotes de Barcelona, més joves que no jo, no em resta altre consol que anar consignant en aquest dietari els fets que més em corfereixen de l’estúpida guerra civil que en mala hora em cal presenciar.

Per cert que *La Vanguardia* d’ahir encara preguntava, així com ja havia fet dies enrere, a tot el món: “¿Qué piensan los pueblos civilizados?” I a continuació: “Italia ya no se recata en decir al mundo entero que bombardea con su aviación las poblaciones de la España republicana...” Doncs, al peu de la reproducció gràfica de *Il Popolo d’Italia*, diu: “Moment culminant d’un bombardeig d’una localitat de l’Espanya roja.” És ben sabut que el principal propòsit d’en Mussolini és anorrear el comunisme soviètic del cor d’Europa. I, tot i que ja tenim ben clara i terminant la resposta, encara s’obstinaran en la quixotesca resistència. Per tant, i comsevulla que els roigs o “negrescs” representants d’Espanya, i fins i tot de Catalunya, en les quals no hi tenen res per perdre, de tota la ruïna que hi estan ocasionant, ells en són els cabdals responsables.

La sort que ha estat encara per mi un conhort de rebre noves, tot interessant-se per mi, de tres amics de Barcelona i del meu deixeble predilecte de Torelló, en Joan Subirachs. Havent-me, doncs, endreçat un sonet en la primera lletra que

12
DESEMBRE
DE 1938

em trameté en Miquel i Planes el 2 de novembre, em plau de reproduir-lo ací, si bé esmenant-ne l'ortografia –car, tot i ser un expert polemista, és poc fort en el català literari— perquè aquesta és la meva especialitat.

“Empresonament d'en Bernat Metge

A n'Antoni Bulbena-Tosell

El rei Joan és mort. Son íntim secretari
--sabeu, en Bernat Metge?-- es troba empresonat,
i arreu la gent pregunta si és per raó d'Estat
o per algun delictes...Tal volta per falsari!

Mes de la Fortuna ell bé coneix l'intent vari¹³
i a l'enveja només culpa del seu mal fat,
puix, com del seu senyor li ha fallit el costat,
tothom al seu voltant li s'és tornat contrari.

Pensa ell en ses amors¹⁴ i en son plorat monarca,
remembra els bells dictats de Sèneca i petrarca
i d'Ovidi i Boccaci estergeix les lectures,

i amb la ficció d'un Somni un llibre escrit ens deixa
que serà de fils d'or esplèndida madeixa
i on sols hi haurà, ben seves, ses pròpies desventures.

R. Miquel i Planes, 22 d'octubre de 1938”

13 En l'original diu *l'humor vari*. Com que *humor* és femení, he hagut de modificar-ho per *intent*. (N.A.)

14 Per la mateixa raó, a *I pensa en sos amors*, he cregut millor *Pensa ell en ses amors*. (N.A.)

Diari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936

1937

1938

Em recorda encara en Miquel en la seva carta la meva acurada edició del *Somni* de l'any 1892, com la millor obra en prosa catalana, així com les *Obres* d'Ausiàs March, que ja havia donades a la llum el 1888, com el més excel·lent poeta del millor temps de la nostra llengua.

DIMECRES

Si bé aquesta nota podia ésser continuació de l'anterior, m'ha semblat millor fer-la anar separada, ja que dimecres és el dia de Mercuri, déu del comerç –per això el representen amb una bossa plena de diners a la mà— i era, per tant, més pròpia del dia d'avui.

Si per un costat és un consol atractívol poder satisfer ma dèria de col·leccionista, trobo interessant la replega de més d'un centenar de diaris extremistes que, comprats o trobats per terra en les meves curtes passejades, formen ja un aplec prou curiós. De les baladrejades dels quals donarem ací una petita mostra, perquè hom vegi fins on pot arribar la ignorància d'un poble fanatitzat o interessat.

Diu *Frente Rojo*, del Partit Comunista: “*Ninguna paz será posible mientras quede en España un invasor, mientras se dibuje sobre la Patria la más leve influencia extranjera*” (Barcelona, 12 d'octubre de 1938).

Porta *El socialista* del 24 d'octubre: “*Ha declarado Álvarez del Vayo: ‘El pueblo español es, en la situación actual, el centro de atención y la última esperanza de quienes no se resignan a ver hundirse el mundo en el caos de la violencia desenfrenada’*”.

Ja va dir *Solidaridad Obrera* el 31 de març: “*Los sindicatos son verdaderos artífices de la victoria.*” Tot això en lletres ben grosses.

A *El Diluvio* de l'11 d'aquest mes: “*Hay que machacar hasta meter nuestra razón en todas las conciencias. ¡Que salgan los extranjeros de España!*” Cosa que és un xic difícil, per no dir impossible.

I a *Tierra y Libertad*, *órgano de la Federación de grupos anarquistas de Cataluña*,

14
DESEMBRE
DE 1938

del 29 d'octubre: “*Los soldados del pueblo luchan por un porvenir de libertad y justicia.*” Encara en un altre article es fa constar que “*el capitalismo es el lujo irritante y el ocio insolente de unos pocos a expensas de la miseria de la inmensa mayoría de la población. España es la epopeya de un pueblo sufrido y heroico que trabaja con voluntaria intensidad y lucha bravamente en las trincheras.*” Això no és ben bé cert, ja que la gran majoria del poble, si va a les trinxeres és per força i per la gran por d'ésser afusellats com a traïdors.

Com a complement d'aquestes proclamacions, he arreplegat encara dues dotzenes de cartells arrencats de les parets, que traspuen tots ells la pruija del proletariat per agavellar la major partida del pa i dels aliments més essencials, valent-se de l'actual política i del capitalisme de Mercuri, emparats pels soviètics presidents del govern centralista i de l'autonomista català, que predica sempre que “la terra és d'aquell que la conrea” i s'ha fet seus els rabassaires, per més que algunes fatigues li costen.

DIUMENGE

Ja hem arribat a Nadal, o sigui al naixement del dia, amb una glaçada de 4 graus sota zero i amb l'única lloable decisió que devem al govern anarco-comunista-libertari de l'avenç d'una hora més de claror en aquests dies més curts de l'any; ara és clar fins a les sis hores, mentre que abans a les cinc ja era fosc. En canvi, l'Ajuntament d'ací no sols estalvia aquesta hora d'electricitat pública, sinó que no l'encén en tota la nit.

Es dona la casualitat que tenim ací, amb la seva muller, un cunyat del meu fill, a qui, com que és policia amb nou-centes pessetes de sou al mes, no li manquen provisions, d'alguna de les quals també hem participat. I així procurem celebrar la diada d'avui, amb deu a taula. Hem matat nosaltres els dos conills més grossos –que bé valdrien 225 pessetes— i aquell hi posarà l'arròs corresponent, i encara una bona porció de xai –que costa més de 200 pessetes— fent de rostit i acompanyat de vi amb sifó per xampany. Tampoc no han mancat per postres

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

25

DESEMBRE
DE 1938

els torrons fets a casa a la crema –cada ou val 15 pessetes—, cafè de malta, una copeta de Kúmel i el mig cigar havà. Una veritable afartada, posat que el dinar quotidià consisteix en una sopa de farinetes, enciam i cols amb carabassa o remolatxa barrejada amb alguns fesols.

Malgrat l'extraordinari àpat i tot el pa que avui tenim, no podem sadollar-nos ni fer-nos passar la fam i l'intens fred que atueix, perquè no tenim carbó per a l'estufa i tot just un xic de llenya per a la llar. De tota la meva família, com és natural, soc jo el més perjudicat, i el que més dec sentir-me moralment i material tant de la desfeta del renaixement català d'una centúria com de la ruïna de nostra nacionalitat, havent treballat per l'un i per l'altra més de la meitat. I en l'actual misèria que patim, amb el pes dels meus vuitanta-quatre anys i mig, a més de la falta de circulació de la sang, que sempre n'he estat afectat, amb la fluixedat del cor –i la mancança a ca l'apotecari de tot medicament per refer-lo—, em vaig quedant afeblit i decandit cada dia més, fins al punt de no poder caminar sinó amb molta pena. I el pitjor de tot encara és l'egoisme per l'assistència que s'ha apoderat dels meus familiars, que, llevat de ma muller i de l'àngel salvador de la meva filla, no tenen pas la consideració deguda a la meva autoritat ni als meus anys! A mi sí que em poden ben dir: “Vés-te'n, Anton, que qui es queda ja es compon.”

DIMECRES

Diada dels Sants Innocents. Ahir el Dr. Negrín va fer per ràdio “*un último llamamiento*”, on, per més que va dir que “*¡Nadie someterá a los españoles, cuando luchan por su patria!*”, ja no va parlar més de resistència, sinó que promulga decrets de sobreseïment i rehabilitació que afecten els militars apartats del seu deure.

Encara porta el diari d'avui la commemoració del cinquè aniversari de la mort d'en Francesc Macià, i nombroses entitats socials han dipositat flors i corones damunt la seva tomba. Si no fos mort en Macià, ben segur que no hauria esclat

28
DESEMBRE
DE 1938

tat la revolució proletària en la forma soviètica que s'ha produït, estalviant a Catalunya la present hecatombe i daltabaix. Però ja que ha estat així, cal tenir present que, ben mirat, sempre té culpa el qui rep, mal que ho “paguin dreturers per pecadors”, i que, puix que les revolucions poden guanyar-les els pobles, els militars són els qui guanyen les batalles. Per això, contra una força poderosament més gran no hi ha resistència que valgui.

I amb això dono fi al desastrós any present, tot esperant que l'any vinent sigui almenys més suportable.

* * * * *

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

1939

1939

≡ Diada de Cap-d'any.
 — Diumenge, 1 de Janer. — Ab tot i la allocució que, la
 vetlla madalena, radià lo President Dr. Negrin, fent alusion
 l símbol d'aytal diada, i — are que en la guerra interna
 onal van mal donades — promulgant lo magnanim sob
 ient i rehabilitació pèls pajizos (pallenchs) d'en Franco, em
 nullerat com sta ab una russa, no ha pogut dexar de procla
 mar, ^{encare,} les seues negrenques baladronades patriotes.

Donchs nosaltres, qui res no hi podem fer als presents
 veranys, encare havèm procurat celebrar Cap-d'any, en
 nig de la miseria qui ns envolta, ^{merced} ~~degit~~ als nostres negrest i trifa
 ovietizants presidents. Car, si en compte de baladrejar, proclama
 República federal nacionalista d'en Pi i Margall, practicassen
 des d'aquest i seguessen la doctrina del bolxeviquizant Lleó
 — en la seua obra Amor i Libertat, que stich llegint, — ve
 ien que cal estalviar tota lluyta, portant la unió llà on
 à discòrdia entre los homens de bona voluntat, i ja tindria
 acabada la present calamitat.

Entretant, i durant les ~~per~~ actuals circumstancies, no fa
 altre remey sinó anar matant les catorze hores de die, arca
 it de fret, tot fumant la pipa, mentre que tinga pécha en
 l'encenedor, per tal com so ja a la darrera, qui-m-sol durar
 etmana. La sort que, quant al tabach, havent-se tancat en
 la porta dels estanchs, s'es oberta la del nostre hort, on los do
 lills ~~no~~ hi plantaren més d'un centenar de Tabaqueres; i ax

1939

01

GENER
DE 1939

DIUMENGE

Diada de Cap d'Any. Malgrat l'al·locució que va radiar el president Dr. Negrín la revetlla nadalenca, fent al·lusió al símbol d'aquesta diada i —ara que en la guerra internacional van mal dades— promulgant el magnànim sobreseïment i rehabilitació pels *pajizos* (pallencs) d'en Franco, amullerat com està amb una russa no ha pogut deixar de proclamar encara els seus negrencs baladreigs patrioters.

Nosaltres, que res no podem fer als presents mals averanys, hem procurat celebrar el Cap d'Any enmig de la misèria que ens envolta, mercès als nostres negres i soviètzants presidents. Si en comptes de baladrear, proclamant la República federal nacionalista d'en Pi i Margall, practiquessin les idees d'aquest i seguissin la doctrina del bolxeviquitzant Lleó Tolstoi —en la seva obra *Amor i llibertat*, que estic llegint—, veurien que cal estalviar tota lluita, portant la unió allà on hi ha discòrdia entre els homes de bona voluntat, i ja tindriem acabada la present calamitat.

Entretant, i durant les actuals circumstàncies, no tinc altre remei que anar mantant les catorze hores del dia, arraulit de fred, tot fumant la pipa mentre tingui pedra a l'encenedor, per tal com soc ja a la darrera, que em sol durar una setmana. La sort és que, quant al tabac, es va tancar la porta dels estancs i es va obrir la del nostre hort, on els dos fills plantaren més d'un centenar de tabaques; i així en tenim fins i tot per a l'intercanvi amb alguns comestibles.

Segueixen els bombardejos de totes les ciutats i alguns pobles de Catalunya, especialment Barcelona, on paguen justos per pecadors, que no hi tenen res a perdre, mentre els invasors avancen al Segre amb la darrera intensa ofensiva, tal com és l'entrada de l'any nou, que ha començat amb dies serens i sobretot en diumenge, que hauria de portar-nos l'anyada de bon averany tan sospirada.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

DIJOUS

Dos o tres fets han vingut a confortar-me en aquesta vigília dels tradicionals Reis Màgics. El primer és el temps d'aquest Ninou, després de la intensa glaçada que va fer els darrers dies d'antany. El dia 31 em va donar un espasme intestinal i fou precís ficar-me al llit a les 3 hores, i el metge em va receptar el Canfolic —que l'apotecari em va haver de vendre, sense l'intercanvi que sol exigir pels medicaments més usuals— per reforçar-me el cor. I és encara la casualitat que m'ha proporcionat la fruïció de reveure un dels catorze àlbums que constitueixen el tresor del meu darrer fill Antoni, del qual vaig fer menció el dia 18 de desembre. Aquests àlbums són un dietari gràfic de les seves impressions diàries, amb dibuixos acolorits, d'un art i un gust exquisits. Va ací adjunta una mostra a l'aiguafort d'un dels ex-libris que feu, a més d'algunes portades de revistes il·lustrades d'ací i de Madrid.

Quan s'és vist mai com ara la dictadura proletària, privant l'intercanvi i l'agabellament, tot penyorant-los amb molts milers de pessetes, si és aquella la qui s'apropia i agabella tot quant pot, sobretot l'oli i el vi, que no se'n troba ni per remei? I què en direm dels membres intercanvistes que estan col·lectivitzats? Quanta anarquia i comunisme llibertari!

El fet és que tots els diaris extremistes no cessen de bramar, puix que, a despit de la unió i la resistència dels roigs, es veuen encalçats pels invasors, que els empresonen a milers. Això no obstant, *Frente Rojo* portava encara dimarts (dia marcial): “¡Ayuda a la resistencia con nuevos soldados y con la movilización civil del pueblo entero!” I el jovent de rereguarda va celebrant l'entrada d'any amb un partit de futbol.

Però el fet més cabdal és que, segons murmuren, mentre el govern central ja té aparellats el paquet i la maleta per traslladar-se a algun poble proper a la frontera, els soviets d'ací amb llur tribunal militar també estan a punt d'anar-se'n cap a la seva terra, d'on no s'havien d'haver mogut. Mai que haguessin vingut, car són ells els primers culpables de la nostra ruïna i misèria, tot portant-nos l'anul·lació de Catalunya com a nació, amb l'anorreament de les nostres llibertats.

07
GENER
DE 1939

DISSABTE

Tot revisant el novè àlbum de la col·lecció esmentada abans del meu setè fill Antoni, no he sabut estar-me d'aplegar el seu autoretrat dins el marc d'una cornucòpia, fet l'any 1921, amb l'efigie de la seva germana Lolis, la caganiu – així anomenada per distingir-la del mateix nom de sa mare, Lola—, fotografiada per aquell tantes vegades, així com ell mateix feu constantment de la seva imatge, ja al natural, ja caricaturitzada, com si li requés, en anar-se'n del món, deixar-nos el rastre de la seva personalitat.

Quant a la seva germana Lolis, ja era hora que, als 35 anys, providencialment figurés, així com mereixeria el més vistós monument, per sa abnegació envers els pares –després de les set casualitats més grans de la seva vida i de la nostra— en aquest dietari, i per les excel·lents condicions del seu caràcter, com ja s'ha relatat minuciosament al lloc que meritòriament ho requeria.

08
GENER
DE 1939

DIUMENGE

Tot i que m'he d'estar al llit, no veig encara la fi de la meva malastrugança. L'altre dia, ensopegant per tercera vegada i caient al carrer –tanta és la meva fluixedat a les cames— al cap d'un parell d'hores van portar el fill solter, al qual un camió havia masegat el peu venint de Llerona carregat amb queviures d'intercanvi. Era casualment el mateix dia que complia ell els 47 anys. I com que tota desgràcia sol venir a cavall d'una altra, la meva muller no es pot moure del llit, i no hi ha cap remei a ca l'apotecari per a la bronquitis que té. Valgui que, en compensació, encara he pogut adquirir dues pedres per a l'encenedor –que abans valien 25 pessetes— per 30 pessetes. Per tant, ja tinc el recurs de romandre arraconat, tot esperant fer els 84 anys i mig, arraulit de fam i de fred, fumant la pipa.

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

No gaire menys acorralat, però, es troba el govern, que per resistir a l'invasor demana les lleves del 1922 i la del 1942, o sigui de 18 i de 38 anys, mentre que els proletaris comunistes estan clamant la “mobilització general de tot el poble de Catalunya, per unir tots els esforços, amb l'afany suprem de superar la resistència”. Això és, fent servir Catalunya de baluard de tot Espanya, baldament sigui a costa de la total desaparició de la nacionalitat d'aquella i subjugant-la als soviets.

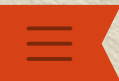
Avui el municipi d'ací, a imitació del de Barcelona, que repartia joguines a la mainada, però amb finalitat més positiva, ha distribuït a cada noi dels cinc als deu anys un pa de mig quilo i tres unces de carn. En canvi, els vells, a qui ens fan passar amb la meitat de mig petricó de llet per esmorzar, tractant-nos com a vells trastots arraconats, ja ens podem morir de fam i de fred, sense llenya o bé carbó mullat per escalfar-nos, obligant-nos forçosament a la tan bramada resistència. I aquesta és la veritable resistència imposada pel proletariat contra els invasors, que almenys procuren per la vida de tots els pobles que envaeixen.

DIVENDRES

Per treure l'amargor de la nota anterior, i ja que la vida és només un contrast continu entre il·lusions i desenganys, avui, dia de Venus o de la bellesa, ressenyaré el frívol esplai que em procura l'arreplega de papers per terra i amb el bastó, a les meves darreries, prou agradables a la vista o instructius per a la gent granada. Atenent, doncs, al refrany de “geni i figura fins a la sepultura”, no és estrany que jo, col·leccionista de tota ma vida, arreplegui això que els nous rics llencen, convertit, com a nou pobre, en drapaire –de draper que era— i trobant en les meves cada dia més curtes passejades documents prou interessants.

Començaré, doncs, amb la collita de petits reclams, embolcalls de llumins, de colors llampants com flors d'un jardí, segells, etc., que tant em delecten. Continuaré amb els cartellots de cine i les cobertures de cigarrets per als adoles-

13
GENER
DE 1939

cents; avui que no hi ha ni un bri de tabac als estancs, és interessant de veure'n d'Andorra, d'Anglaterra i d'Amèrica (República Dominicana). Són encara veritables documents històrics els bans del govern i del municipi, així com els grans cartells i proclames o fulles soltes, clavades a les parets, de les quals n'he recollides més d'un centenar. I finalment, fan de bon arreplegar per terra els diaris o periòdics de tots els colors extremistes que es publiquen, com *La Vanguardia*, *El Diluvio*, *Las Noticias*, *El Noticiero*, *El socialista*, *Solidaridad Obrera*, *Tierra y Libertad*, *Frente Rojo* i alguns altres en castellà, i *La Humanitat*, *La Publicitat*, *Terra Lliure*, *Meridià*, *Treball* i pocs més en català; tots els quals proclamen ben alt llurs aspiracions amb l'assoliment d'un benestar polític i social que cuiden trobar, mentre que no el podran mai percaçar del tot en aquest món, degut a les pròpies condicions de la mateixa humanitat.

En aquestes, malgrat la resistència roja popular i l'evacuació de Reus, els invasors són ja a Poblet i a l'Espluga de Francolí, que és com si fossin a les portes de Tarragona, de la qual ja tenen nomenat governador. Els diaris no cessen de demanar l'ajuda de tots els catalans. Diuen també que una altra divisió d'invasors és, per la banda de Lleida, a 90 quilòmetres de Barcelona.

17
GENER
DE 1939

.....

DIMARTS

Diada de Sant Anton, abat. Si bé va ser el patró d'un predicador de l'orde franciscà de Pàdua, anomenat Antonio, el *vulgus* català rutinàriament ha donat sempre el nom d'aquest a l'altre, dient-li sant Antoni del porquet, ja que va ser un gran protector dels animals domèstics, especialment dels ases.

Mireu si cal ésser-ne, tot estant el mateix poble imbuït de la més gran estultícia, de creure's que resistint contra dos poderosos exèrcits podrà vèncer-los! N'hi ha prou de veure avui emporcades les parets amb lletres de dos pams, de

Diariari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

mangra¹⁵, on tracten de covards tots aquells que no s'alçaran en armes per combatre els invasors. Els quals ja han entrat diumenge, sense resistència, a Tarragona, així com a Reus i a Valls, on els van rebre amb els braços oberts. En canvi, alguns fugitius castellans roigs del Vendrell han vinguts a refugiar-se als dos cines d'ací.

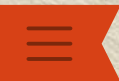
El govern, desesperat, no fa sinó cridar lleves dels 17 als 50 anys, somniant en la victòria de la seva pell en perill. Vana il·lusió, ja que no es tracta de defensar-se pam a pam de terra, sinó de milers de quilòmetres verticals de la terra al cel, o sigui d'uns cinc-cents aeroplans que van arrasant pobles catalans i ciutats, pels pobladors dels quals no senten els nostres governants forasters cap interès ni afecte. Tant és així que, fins i tot en un article editorial de *La Vanguardia*, un boig rematat troba convenient de mobilitzar tothom i àdhuc tota dona... dels 12 als 80 anys! I així, el forassenyat redactor proclama: "Tota la nació per la guerra! Aquesta és la resposta del nostre govern a la provocació de Mussolini. I encara ens queden raseres per aturar el qui vol fer de l'home un esclau 'des del bressol al sepulcre'. Tots els espanyols, de l'un i de l'altre sexe, serien cridats a col·laborar per l'honrada permanència de la seva raça i del seu poble, des dels 12 als 80 anys. És ara quan comença el període essencial i sobrehumà de la resistència espanyola!" Si això no és el caramull del grotesc quixotisme, no sé quin nom donar-li. Valgui que, tenint ja Igualada, els deslliuradors van dret a Barcelona, i veurem què passarà.

DIJOUS

Dos anys i mig fa avui de la desastrada revolució social proletària i de la guerra civil i internacional a Espanya, i si no està a punt de fracassar poc n'hi falta. Els exèrcits deslliuradors del sovièticisme rus que ens envaeix tenen ja Lleida i Tarragona i, per la part d'Igualada, estan ja a punt de conquerir el darrer baluard

¹⁵ Òxid de ferro vermell, utilitzat en pintura (N.E.)

19
GENER
DE 1939

de la falsa república espanyola, Barcelona. Quina sort la nostra, si així fos abans d'acabar aquest mes! Altrament, no sé si els vells resistiríem gaire l'horrorosa fam i el fred de l'hivern.

Per tot aliment del cos ja només tenim sopes de blat de moro, cols, peladures de patata, enciam i algunes mongetes o lleties, acompanyades de mitja llesca de pa a cada àpat, menys el dilluns, que hem de passar sense. Per tant, ens manca entre el més essencial el vi, l'oli o algun greix, llet sense aigua, mantega, ous, que van a 15 pessetes cadascun, carn de bou —més nutritiva que la de vedella, a 100 pessetes la terça— o de moltó o porc, gallina o pollastre, que es paguen a 250 o 300 pessetes, arròs, cafè, sucre o sacarina, etc., al qual nodriment estàvem acostumats. Per això la gran majoria està afluïda i demacrada.

Quant per mi, ja he rebut un segon avís d'una altra veïna de la meva edat, que va morir ahir. Si tot just puc tenir-me dret és degut a la cola amb lecitina i a la sobrealimentació que em procuren ma muller i ma filla. A veure si la meva malastrugança em farà arribar als 85 anys pel juliol vinent perquè pugui presenciar la resolució de l'actual desastrosa desfeta.

DIMECRES

Donats tots els antecedents fins ací repetits de la centúria del Renaixement català, i segons l'al·locució d'en Companys, cantant el seu mal govern d'aquests cinc darrers anys de la Generalitat, bé podria jo haver arribat a mitjan darrer any del meu calvari, o sigui, als vuitanta-quatre i mig, per no veure més que això que he vist i tocat de Catalunya, i sobretot de la meva adorada Barcelona, bé prou enderrocada i arruïnada per sempre més, arrossegada per la decaiguda nació espanyola, tot sacrificant la ben nostrada catalana. Encara bo que els nostres deslliuradors ja han entrat a Igualada.

25
GENER
DE 1939

Dietari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Nogensmenys, a darrera hora ja han ocupat Sant Boi i són a les portes de Barcelona. És de veure la desesperació dels sindicalistes anarcocomunistes manifestada al *Frente Rojo* d'ahir, clamant amb lletres ben grosses: “*Barcelona está en peligro. ¡Decenas de miles de hombres y mujeres, a fortificar!*” Al peu de la primera plana calia afegir-hi: “*El valor del tiempo que se gana con la resistencia es incalculable. Cada minuto de resistencia nos servirá para movilizar miles y miles de hombres, para levantar murallas de fortificaciones, para incorporar a la defensa de Cataluña nuevos elementos de combate. ¡Hay que resistir con uñas y dientes!*”.

Ara mateix tinc notícia que, no ja al Prat de Llobregat, sinó que tenen ocupada la Gran Via i són a la plaça d'Espanya. Com era quasi de preveure, tota la resistència s'haurà concretat en algunes barricades dels més eixelebrats. Mentre a Barcelona demanen auxili, ací tenim quatre companyies d'internacionals que, marcant el pas, mig uniformats, amb banderes vermelles i tot cantant, transiten pel carrer Major. Diuen els d'ací que esperen ordres per anar a “resistir” a Vic o a Girona. La veritat és que no fan gaire goig les intencions que poden tenir, ja que són l'escòria de la contrada. Entretant, ahir van bombardejar Granollers, causant set o vuit víctimes, així com a les Franqueses i al camp d'aviació, amb la mort d'un jove i l'enrunament de dues cases a Llerona.

En resum, que estem ací en un formós trasbals i desori de refugiats, i tota la població té enrenou. I el pitjor és que no hi ha cap cap ni director per posar-hi algun ordre. En canvi, els que feien de directors saben molt bé desertar, tramentent la seva família cap a la frontera. D'aquests és un continu sotragueig tota la nit, així com de dia no cessa el moviment de camions carregats de soldats, que ja faran prou si s'entenen. Car, enmig de la major confusió, només es veu el caos, i tothom està esverat. Quant als negres i roigs Azañas, Negrins i Companys, amb els seus governs i consellers, ja són a Figueres o més enllà.

27**GENER
DE 1939****DIVENDRES**

La d'ahir va ser una diada memorable, ja que al punt de les 5 hores de la tarda, ja establerts a la plaça de Catalunya i a Ràdio Associació, des d'allà van proclamar les tropes d'en Franco l'ocupació de Barcelona. Sembla que es va fer sense la menor resistència, ans els deslliuradors van ser rebuts amb gran entusiasme, com aquell qui estava fa dos anys esperant la llibertat de menjar pa quan i com li donés la gana de menjar-ne.

A hores d'ara els nacionals ja són a Granollers, i les poques tropes internacionals que hi ha ací sembla que volen fer algun disbarat, inutilitzant el pont de l'Ametlla, per si venien d'aquell costat, després d'haver entrat a Mollet sense resistència. De moment, l'Ajuntament d'ací s'ha escapolit amb els diners de la caixa, tot compromentent l'agutzil, puix substituïren una bandera de la República per una de monàrquica.

28**GENER
DE 1939****DISSABTE**

Aquest matí, a les 8 hores, per ordre d'un suposat comandant militar –que no és més que un comissari—, l'agutzil ha cridat, en castellà i en català, que tothom qui tingués picot o aixada comparegués a la plaça, a les 9 hores. Més tard s'ha fet la crida que els qui tinguessin sacs per a sorra o ciment, que els portessin, amb l'objecte d'omplir-los de terra i fer-los servir per trinxeres. Total, que tants preparatoris no hauran servit de res, ja que els nacionalistes ataquen per Llerona i constitueixen un front on els internacionals intenten resistir fins al darrer home, segons diuen.

Diari d'Antoni Bulbena-Tosell

1936**1937****1938**

DIUMENGE

Avui, a les tres hores després de dinar, al punt de donar jo la volta davant de l'estació, han esclatat dues o tres bombes allà mateix i més d'una dotzena d'altres, les quals m'han obligat a tornar a casa. Diuen que han enderrocat dues cases del carrer de Samalús i algunes altres del poble, causant set o vuit víctimes. Tota la nit no ha cessat el tiroteig; els d'ací tenen una gran provisió de bombes de mà. Sembla que els nacionals vulguin entrar per la part de Sant Malús [sic] i per l'Ametlla, tot alhora.

DIMECRES

D'ençà de l'explosió de diumenge, tota la població ha restat estupefacta i amb una quietud sepulcral. Per afegidura, fa quatre dies que no hi ha pa ni electricitat. La gran sort és que tenim alguns ciris que el fill casat va fer quan tenia bresques i mel per vendre. En canvi, aquest està tan esporuguit que ha passat, ell i sa muller, tres nits amb els dos fills sense despullar-se i dormint en matalassos per terra de la planta baixa, per por d'un altre bombardeig.

A la fi, tota la resistència dels roigs internacionals haurà consistit a intentar volar el pont de la carretera de l'Ametlla, a les dues hores de la matinada, i un pontarró de Llerona; fet això, tant ells amb llur comandant com tots els militars ferits han tocat el dos de l'hospital perquè els nacionals no els fessin presoners de guerra.

En aquest moment, a la una del migdia, han entrat els deslliuradors nacionals, i han estat rebuts amb delirant alegria per la població en pes, tal com era d'esperar. I tot seguit han aparegut gran nombre de balcons engalanats amb la bandera espanyola o amb cobrellits. A les quatre hores hi ha d'haver una gran manifestació a la plaça, i més tard el nunci ha cridat que demà dijous, a les deu, dirien una missa en celebració de la festivitat del dia, cosa que és prou casualitat d'escaure en el dia de Jovis.

29
GENER
DE 1939

01
FEBRER
DE 1939

02**FEBRER
DE 1939****DIJOUS**

Diada de la Candelera, festivitat simbòlica per als il·lusos i obcecats utopistes que eren una insignificant minoria a Catalunya i ja creien poder implantar el comunisme soviètic. Ben cara que ens haurà costat la destempsada provatura, puix amb la pèrdua de l'autonomia i amb la prohibició de tota manifestació nacionalista hem perdut la major llibertat que teníem ja conquerida, tornant a ésser tots espanyols. I així va prosseguint la història de Catalunya. L'únic besllum d'esperança que ens queda és que, així com mentre hi hagi un catòlic no morirà el catolicisme, així tampoc no morirà la llengua catalana mentre hi hagi un català que la parli i la defensi.

05**FEBRER
DE 1939****DIUMENGE**

Tanmateix, els nacionals del generalíssim Franco van fer-ne un bon tros massa, amb el bombardeig de diumenge i dilluns, ja que no hi va haver cap resistència dels internacionals, que estan ja reculant cap a Girona. Però, així com és ben cert que els extrems es toquen, de les brutalitats dels anarcocomunistes soviètics haurem anat a raure a la reacció falangista espanyola. Com a atenuant, prou diuen que va ser una equivocació i un malentès, si bé ho desmenteixen alguns robatoris, com el de la nostra conilla i els conills del veí per la soldadesca nacional mauritana.

Valgui que el mateix dimecres digueren que l'endemà hi hauria pa per a tothom, com de fet, a les 6 hores repartiren –després de quatre dies de mancar-ne— en nom del cabdill Franco, de franc, un pa per a cada família. No cal dir que, quan el vam tenir a casa, fou quasi tot devorat, car “el pa encetat, sense vergonya és menjat”, i més en temps de fam. Encara ahir en van repartir un altre, així com tres unces de llenties per persona i altres tantes de cigrons i d'arròs, tot “d'arròs”, això és, de franc. La veritat és que tampoc podríem pagar amb el paper, que ja no té valor. Veurem com s'arreglarà el canvi monetari; per cert, que no més m'han arreglat 250 pessetes.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

En aquest moment està cridant el nunci que guarnim els balcons perquè ja ha estat sotmesa Girona. I així hauran conquerit, al mitjan tercer any *triumfal*, tot Catalunya, demostrant evidentment que contra la força no hi valen les baladronades de la resistència. I si bé falten sotmetre's València i Madrid, ja se'n cuidaran Alemanya i Itàlia, i serà un joc de poques taules.

Tants incidents plegats han contorbat el seny dels de casa, especialment dels dos fills que ací tinc. El solter, amb la boja egolatria pel seu nodriment –menjant-se ell sol tota la darrera gallina que tenia—, en passar la tropa nacional per davant de casa nostra, no pogué estar-se de sortir al carrer tot cridant “¡Viva Franco!”, com hagués victorejat el moro Mussa per tal que li procuressin menjar. Quant al casat amb una descendent d'aragonesa, constant caboriejador de projectes, el seu entusiasme falangista ha arribat fins a ostentar un llacet espanyol a la solapa. I tant a l'un com a l'altre, no els fa res la transacció castellanista. I aquests han d'ésser hereus i successors meus!

DIJOUS

Pel casual concurs, en aquests dos dies s'han aplegat set coincidències que consigno per ordre:

1. El dia 9 s'escaigué el 59è aniversari del nostre casament, del qual ja es va parlar l'any 1937 i 1938.
2. Al migdia del mateix dia 9, que feia la quinzena de l'entrada a Barcelona de les tropes nacionals, segons la *Hoja oficial de Barcelona* ja són aquelles a tocar la frontera i conquerir tot Catalunya. Acorralats uns 25.000 internacionals comunistes, seran refugiats a Rússia, on es trobaran com el peix a l'aigua i en l'ordre polític més apropiat al seu ideal. Només falta per sotmetre Madrid i València; com que el seu defensor és el general Miaja –en català “molla” o “engruna”—, no n'hi pot haver per gaire, de resistència.

09
FEBRER
DE 1939

-
3. De resultes de l'entrada falangista en aquesta població, amb la major abundor de comestibles, a molts els ha afectat el ventre, sobretot als qui el tenien fet malbé pel nodriment bestial comportat per la fam. L'endemà mateix vaig haver d'allitar-me; el metge ha vingut i m'ha receptat el Solusfixs (o Solusfijos) per veure de posar-me sobre els 35 graus que tinc de temperatura. Tot i això i la sobrealimentació, no han pogut refer-me el cor ni tornar-me la calor vital als peus, que tinc morts de fred, ni treure'm l'esmortiment de les mans, que amb prou feines em deixa escriure aquestes ratlles i no puc ja vestir-me tot sol ni aixecar-me sense l'ajuda d'un altre, indicati segur que he entrat al començament de les acaballes de la meva malastrugança; ara soc només una calavera ambulat.
 4. Mentre l'endemà feia dia de llit, vam rebre carta de ma neboda Glòria, la qual, mort el meu germà, ha continuat trametent-nos alguns queviures des de Gibraltar. No cal dir amb quin goig voldria abraçar-la, potser per darrera vegada, ja que no ho vaig poder fer amb el meu benvolgut germà.
 5. Després de la meva tornada de Suïssa, ja referida, imbuït de republicanisme federal i lliurepensador, per complaure el meu pare em trobava a Tortosa fa avui 66 anys, en el tercer i darrer any del meu aprenentatge de botiguer mantegaire quan esclatà la guerra civil carlina. Fou, doncs, aquell any el més trist i atzarós de ma vida, si no hagués estat el consol de veure proclamar, per
 6. coincidència, l'11 de febrer del 1873, la primera República espanyola. Malauradament, el poble no estava educat i només es preocupava de la Repartidora. Malgrat la presidència d'en Pi i Margall, no pogué sostenir-se més d'un any.
 7. No calgué sinó la presència del diminut general Pavía, amb un escamot de soldats, per dissoldre el Congrés, i tots els diputats abandonaren el govern, mentre que l'any 1936 va caldre també un generalíssim Franco per combatre el comunisme i la segona República, la revolució disfressada de la qual tampoc no ha arribat al tercer aniversari.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

I per si amb aquestes set no n'hi ha prou, en un d'aquests mateixos dies ha mort el papa Pius XI, coincidint amb l'aplicació a Espanya de la dictadura falangista. És de veure que el poble espanyol no mereix, per ara, altre govern, així com la Unió política catalanista és ben morta; car “qui va amb un coix, al cap d'un any és tan coix com ell”, i més encara quan fa cinc centúries que van plegats.

Aquesta és la història de la nostra dissortada pàtria. I no en dic més per la flui-xedat de la meva vista i la insensibilitat del meu sentit del tacte.

DIMECRES

Malgrat tenir les mans balbes de fred –tot i que el termòmetre marca 20° al sol—, és encara oportú i interessant consignar una nova coincidència i un fet històric succeït a Barcelona. El diumenge de Carnestoltes del 1936, venint de presidí, el president Companys va entrar enmig de l'aclamació proletària; ahir dimarts, tercer dia de la mateixa festa d'enguany, va fer la seva entrada triomfal a Barcelona el generalíssim Franco, deslliurador de Catalunya i de la resta d'Espanya, amb una rebuda entusiasta de la gran majoria del poble barceloní, que manifestava així la seva psicologia tradicionalment voluble.

La desfilada durà de les 9 a les 12 hores, per la *Via del Caudillo* –abans Diagonal. Va ser radiada per l'emissora nacional de Barcelona; és prou curiosa l'al·locució que el cabdill adreçà al poble, dient que “la desfilada d'avui ha estat l'esdeveniment més gran del nostre renéixer”. Ara ho veurem pels fets. I encara són prou notables les paraules d'aquest quan va dir: “*Ésta es la juventud en pie y organizada, que no llora ante las ruinas de la riqueza perdida, porque se siente con fuerzas para crearla.*”

Només cal esperar les set setmanes de Quaresma, que comencen avui, per poder recordar l'entrada de Jesús a Jerusalem, més transcendental que no les susdites, car fou la introducció mística del cristianisme en tot el món civilitzat

22
FEBRER
DE 1939

de llavors, la qual ja consigno per endavant perquè temo la veracitat del proverbi: “Març, marçot, mata la vella a la vora del foc, i la jove si pot.”

Mentrestant, els religiosos d’ací ja tenen habilitat el Cèntric Club com a temple, mentre reedifiquen la capella de les monges, al costat de casa.

DILLUNS

Dia llunari, més ben dit, de mala lluna. A l’entrada del passat febrer, va aparèixer a la casa municipal del poble el cartell següent:

“Don Fidel Dávila Arrondo, General jefe del Ejército del Norte, hago saber:

Aniquilado el criminal esfuerzo de los poderes que sojuzgaron a Cataluña para ponerla al servicio de siniestras e indignas maquinaciones, y rescatada la ciudad de Barcelona por el Ejército nacional

Ordeno y mando:

Artículo 1º. Queda reintegrada la ciudad de Barcelona y demás territorio liberado de las provincias catalanas a la soberanía del Estado Español, cuya Jefatura ostenta el generalísimo de las fuerzas de tierra, mar y aire, Capitán general del Ejército y de la Armada, y Jefe Nacional de Falange Española tradicionalista y de las J.O.N.S., excelentísimo Señor Francisco Franco Bahamonde.”

Veus aquí la pesant llosa que deixa enterrada i closa la mil·lenària nacionalitat i història de Catalunya. Adéu, autonomia de set anys, vilipendiada per la barroeria esquerrana del president de la Generalitat Lluís Companys i comparsaria! Adéu, centúria de la Renaixença literària i política de les nostres llibertats i tradicions populars! Adéu, la seixantena d’anys que hauré esmerçat fent tota mena de sacrificis en la depuració de l’idioma català literari! Ara com ara cal-

Diari d’Antoni Bulbena-Tosell

1936

1937

1938

drà governar-nos per nacionalsindicalisme i la Falange d'en Franco, que consta de vint-i-sis articles, justament el doble dels tretze del negre Negrín.

Cal afegir a aquest darrers desenganys el de la meva llar domèstica, on, donada la meva inutilitat, no és estrany que els dos fills trastocats i ací hostatjats, sense desitjar mai la meva mort, l'esperen com jo mateix.

DILLUNS

Dia llunari i encara fatal, car a Madrid ha esclatat aquests dies una sublevació comunista contra el Comitè de Defensa, mentre anuncien que el general Casado està disposat a capitular. Sembla que els anarcocomunistes d'allà i de València volen jugar-se la darrera carta abans de sotmetre's als roigs miajistes i als nacionals franquistes. Sigui com sigui, els pobladors civils d'aquestes tres o quatre províncies –les úniques que cal deslliurar— esperen la seva submissió, així com a Catalunya, on ja fa un mes que demostraren la inutilitat de la resistència.

Quant a la que baladrejaven els presidents de la República i de la Generalitat, tan bell punt com entrà Franco a Barcelona van abandonar els seus càrrecs i es van traslladar a França, on també hi va fer cap el més envalentonat Negrín amb tots els seus. I ara que pot donar-se per definida, tant a Espanya com a Txecoslovàquia i a la Xina la influència del comunisme soviètic, direm que no haurà servit més que per fer patir bé tres anys aquestes regions afectades, fent-los esmerçar alguns milers de milions de la seva riquesa en vides i hisendes. Puix que aquest és el procés de la humanitat, en evolució constant, aquesta no s'ha de fer de cop i volta, sinó acomodant-se a les circumstàncies del temps i les condicions territorials.

Adjunto ací dos articles prou interessants: l'un, sobre l'inici de l'actual catàstrofe amb l'assassinat d'en Calvo Sotelo (l'any 1934); i l'altre, sobre la implanta-

13
MARÇ
DE 1939

ció del tribunal militar soviètic a barcelona, que ha causat la mort de més de 50.000 ciutadans.

Haurà estat, doncs, una bona sort venir-nos el deslliurador del terrorisme roig i de tota temptativa marxista, la qual, si en una vintena d'anys s'ha adoptat a Rússia, és per l'endarreriment del poble, que haurà passat de l'esclavitud tsarista a la de la dictadura proletària, mentre que mai no prosperarà en les terres on el poble gaudeix de llibertat i benestar.

15
MARÇ
DE 1939

DIMECRES

Dia de Mercuri, déu del comerç. I com a tal s'ha de considerar l'estalvi del seu únic temple que se salvà de la crema de tots els de Barcelona per la barbàrie roja, car la cobdícia i rapacitat del Front Popular així ho tenia deliberat. Això és comprovat amb el recobrament del preuat tresor en joies i retaules que posseïa la Catedral, que s'havia fet fonedís i ara acaba d'ésser trobat.

Nogensmenys, considerant la vàlua històrica i arqueològica de les imatges de Jesús crucifixat, que tenia el seu altar a la Seu, i la de sa mare, venerada a l'església de la Mercè, foren així mateix una gran troballa de l'exèrcit deslliurador en un poblet de l'Empordà. Car, segons la tradició, la primera serví com a senyera de la croada que dom Joan d'Àustria, fill bastard de l'emperador Carles V i germà del rei d'Espanya Felip II, portava en la proa de la seva nau almirall el dia del combat naval de Lepant, i d'aquí prové la seva denominació de Sant Crist de Lepant, que ha estat restituint solemnement al seu altar.

Per cert que en aquest combat, el 7 d'octubre de 1571 —on va ser desbaratada la invasió musulmana a la Mediterrània—, van prendre la part principal més d'un centenar de mariners catalans en qualitat d'oficials o de simples soldats. Ben conegut és de tothom que, com a tal, hi guerregjà l'immortal Miguel de Cervantes, al qual, per haver-hi perdut una mà, li restà el nom del “manxol de Lepant”.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Cal encara recordar com la posició d'aquesta imatge, bo i decantada, amb la testa capgirada, que l'escultor li dona en actitud de contemplar sa mare, que té als seus peus, va donar motiu als mariners combatents i a la fantasia popular per creure que així va voler esquivar una bala rasa que anava a tombar-lo del bauprès. I posats a fantasiar, així mateix van dir que havia estat aquest Sant Crist qui guanyà la portentosa batalla, salvant tota la cristiandat del jou mahometà. La veritat és que en aquest combat foren rescatats quinze mil captius que anaven als remes.

DISSABTE

Posats a recordar, en la nota antecedent, la crema de les esglésies d'ara fa més de dos anys, qui hagués dit mai que encara no en fa mig vaig trobar al voltant de les ruïnes de la d'ací alguns fulls d'un ritual, recremats del peu, els quals formen el principi d'un meu nou aplec? A l'altra mà de la derrocada església, al passeig Macià a la cantonada amb el carrer de Cardedeu, hi havia el Cèntric Club, punt de reunió d'una dotzena de valetudinaris¹⁶, acompanyats d'una vuitantena de jovenalla, i al present només en resta d'aquells el senyor Arrau i jo. Aquest Club tenia adherida una sala d'uns vuitanta metres de llarg, amb un escenari en un cap, i deu d'ample; va ser utilitzada pels socialistes roigs com a biblioteca pública, com ja s'ha relatat. Doncs com era natural, un cop entrats ací els nacionals franquistes els primers dies de febrer d'enguany, no podia faltar la recíproca crema de fascicles i cartells dels marxistes en aquesta biblioteca. I vet aquí que, al punt mateix que jo passava per davant del pati del Club –ara anomenat Hogar del Soldado—, on anaven a fer un d'aquells *autos de fe*, vaig acostar-me al munt de paper, d'on vaig salvar més d'una dotzena de documents prou interessants per a la meva col·lecció. Després, dues dones em van demanar l'encenedor i van calar-hi foc. Aquest foc, després de buidada la biblioteca, va ser com la depuració de la sala per convertir-la en un temple, que no podia ésser més a propòsit, donada la religiositat d'aquesta població.

¹⁶ De constitució feble o malaltissa. (N.E.)

25
MARÇ
DE 1939

Llavors, ajustats a alguns periòdics i efígies d'en Franco i un parell de cartells repartits i exposats per les botigues del poble, havent trobat per casualitat una carpeta de la mida d'aquells documents, ja tenim formada una nova i ben interessant col·lecció. Per cert, en un dels dos cartells hi figura una dona carregada de pans que no pot simbolitzar millor el lema que porta: “*Ha llegado la España de Franco*”, tal com s’ha fet amb la ja referida repartició de franc.

DIMECRES

Avui ha aparegut el diari *La Vanguardia Española*, com a avantguarda de la seva adhesió franquista, amb la capçalera següent: “*¡18 de julio! ¡28 de marzo!! ¡¡¡La guerra ha terminado!!! Madrid se ha incorporado a España. Ayer, a media mañana, las tropas invictas del Caudillo Franco entraron victoriosamente en la capital, que las recibió con delirante júbilo.*”

Encara que passa per alt de consignar “juliol 1936 - març 1939”, han passat trenta-dos mesos de guerra civil i revolució comunista amb totes les seves conseqüències i penalitats, de les quals me n’ha tocat no poca part.

Segons sembla, el Consell de Defensa de Madrid ha fugit a València, i el seu envalentit capítol ha escapat cap a Oran. Ja era hora, considerant que els pobres madrilenys ja no podien suportar més la fam, per la qual n’han sucumbit alguns milers. Els altres dos diaris, *El Correo Catalán* i *Solidaridad Nacional*, els únics que es publiquen per ara, també porten capçaleres per l’estil de: “*España vuelve a ser España. Derrumbamiento total de la zona roja. ¡España una, grande y libre!*” Per cert que, en la *Solidaridad*, hi apareix un apartat “*insistiendo las muestras y rótulos anarco-separatistas*”, on diu que els seus exhibidors seran castigats.

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

Aquesta, doncs, haurà estat la fi de la intervenció moral i material del bolxevisme rus a Espanya, tornant de bell nou a la dictadura del general Primo de Rivera, de trista memòria, mentre que els Azaña, Negrín, Àlvar del Vay, Companys i llurs prosèlits, amb el general Miaja (en català “engruna”), amb la responsabilitat de tota la sang vessada, han pogut escapolar-se, ben proveïda la maleta dels seus robatoris i saqueigs.

DISSABTE

Darrera tongada de les operacions militars. Amb la fugida i desaparició, com per art fetillera, de l'exèrcit roig, i la submissió de València, Alacant i Cartagena —on foren encara molt més grans que no a Barcelona les aclamacions del poble a les tropes deslliuradores d'en Franco—, s'ha acabat del tot l'estúpida guerra. Així mateix, s'ha arribat al “cul del sac”, on, segons el proverbi, “s'hi troben les engrunes”. Però no l'“engruna” del general Miaja, sinó la dels meus recursos pecuniaris, ja que m'he quedat amb 1,25 pessetes a la butxaca.

Ja vaig consignar antany l'escorcoll d'un comissari de policia que ens robà un centenar de pessetes que teníem en argent i alguns altres efectes dient que, com que passaven de vint-i-cinc, se les podia endur totes, encara que ens en va deixar un miler en paper. Doncs bé, amb la disposició del nou govern nacionalsindicalista, que ha inutilitzat tots els bitllets de la República i fins i tot la major part d'abans de la República, si no hagués estat oberta la porta d'un parent i d'un amic, no teníem per comprar un pa. Cal, doncs, esperar que algun estadant de la nostra casa vulgui pagar-nos el lloguer des del passat febrer —que fa justament dos anys que no n'hem percebut ni un— per poder refer-nos de la passada fam, tot esperant que hi hagi oli, sucre i vi, que tant ens manca.

31
MARÇ
DE 1939

03**ABRIL
DE 1939****DILLUNS**

Pel seu gran interès, traslladaré ací en català un extracte de la *Hoja oficial de la provincia de Barcelona* sobre l'acte d'ahir a Montjuïc.

“Gratitud a l'Altíssim per la fi de la guerra i el triomf de les Armes Nacionals.

“Diumenge de Rams! Palma, llorer, olivera! Palma del Martiri, llorer de la Victòria, olivera de la Pau! I hosannes glorioses al fill de David, que arribà a aquesta nostra Jerusalem en nom del Senyor!

“I tot Barcelona ha sortit al seu encontre. Rius humans procedents dels quatre punts cardinals de la ciutat, i encara de tot Catalunya, han confluït a les grans esplanades de Montjuïc, muntanya tràgica fins ahir mateix, però ja des d'ahir convertida en el Mont Tàbor de la nostra transfiguració.

“Tot Barcelona ha sortit a l'encontre de Jesús; autoritats i jerarquies, exèrcit i falanges, rics i pobres, homes i dones, joves i vells, tots cridats i com empesos per la veu blanca dels predilectes de Jesús: els infants.

“Començà la Santa Missa en acció de gràcies al Déu dels Exèrcits per haver-nos concedit la victòria sobre els seus enemics i els nostres. Renunciem a descriure l'emoció d'aquella multitud de cors, la llum especial que relluïa en tants d'ulls, la florida de tantes roselles vermellenques sobre els caps dels falangistes, l'onejament d'innombrables banderes, l'esbatec de les palmes, les harmonies de santa música i, per fi, la constant explosió dels entusiasmes.

“Després de la missa, el doctor Serra Puig procedí a la benedicció del llorer de la victòria. Fou un moment sublim. Milers i milers d'infants enlairaven el seu palmó o ram de llorer o d'olivera, removent l'aire i implorant la benedicció divina. En acabat d'aquest acte, la capella de la Catedral, reforçada amb elements de l'Orfeó Gracienc i acompanyada de la Banda Municipal, cantà el magnífic *Te Deum* de Sancho Marraco, que produí una impressió formidable.

“Entre les autoritats i jerarquies del Moviment que concorregueren a l'acte, vam poder distingir les següents:

“El general Peregni, governador militar de la plaça i cap accidental d'aquesta regió militar; Estat Major de la mateixa; coronel dels Terços de Catalunya de la Guàrdia Civil; Diputació Provincial, presidida pel senyor comte del Mont-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936**1937****1938**

seny; Ajuntament en corporació, a excepció del conseller en cap, representat pel tinent coronel senyor Bonet del Río; cap provincial de F.E.T. i de les J.O.N.S. (...); president de l'Audiència Territorial; cap superior de Policia, marquès del Rebalso; rector de la Universitat, doctor Jimeno (...); i representants dels ajuntaments de la província.

“El poble germà d'Itàlia estava representat en la solemnitat celebrada per les personalitats següents:

“En Carles Bossi, cònsul general, i senyora; general Bini, per les Camises Negres; comandant Trompeo pel Cos de Tropes Voluntàries; en Juli Berni, secretari del Fascio a Barcelona (...); i oficials del vaixell de guerra Tarigo.

“En representació del noble poble alemany, hi havia el cònsul general amb el vicecònsul, i el senyor Bartuleid, del Secretariat del Consulat pel Partit Nacional socialista Alemany a Barcelona.

“Encara hi vingueren representants de Portugal, Holanda, etc. (...)

“La crida que el general en cap de la Quarta Divisió, autoritats i Falange van fer al públic de Barcelona perquè fes cap a l'acte ha estat atès, ens atreviríem a dir-ho, amb escreix. Ningú no podia demanar més ni somiar un triomf tan falaguer. No es pot calcular de cap manera la gentada formidable que espontàniament concorregué a semblant manifestació religiosa i patriòtica. No en donem, doncs, cap número per temor d'equivocar-nos. Dues-centes mil persones? Tres-centes mil? No podem assegurar-ho. Ni cal. En realitat, hi eren els que avui en la vida nacional ho són tot. De manera que hi eren tots, autoritats i subordinats, en íntima comunió. L'espectacle de les formacions i de les multituds, omplenant tot l'espai que va des del Palau Nacional fins al fons de la plaça d'Espanya, era veritablement indescriptible. Sens dubte que Barcelona no ha vist mai una manifestació tan grandiosa de fe en Déu i en la Pàtria com la que vam presenciar ahir a la muntanya de Montjuïc. (...)

“Iniciaren la desfilada les forces militars del Cos d'Exèrcit Marroquí, amb banda de trompetes i tambors i música. Després seguien les companyies de la Benemèrita, que van ser molt ovacionades, i les d'Assalt. A continuació, la Creu Roja, ciclistes de Falange, Fletxes, etc.

“La desfilada resultà esplèndida per l'ordre i la correcció amb què es realitzà. Cada delegació portava una bona quantitat de banderes. En passar davant de la

presidència, cridaven: “¡Viva Franco!, ¡Arriba España!”. La Banda Municipal, instal·lada prop de la tribuna presidencial, interpretà durant el temps que va durar la desfilada els himnes nacionals del Moviment.

“Per donar una idea de la importància de l’acte, direm que els manifestants començaren a passar davant les autoritats a tres quarts de dotze, i fins a dos quarts de tres no van acabar. Desfilaven en dues columnes de vint en vint de fons.”

DIUMENGE

Pasqua de Resurrecció! Set setmanes justes fa avui de l’entrada en aquest poble de l’exèrcit deslliurador, acte que van celebrar amb una missa de campanya a la plaça. I no cal dir que, amb la doble coincidència de l’acabament de la guerra i de tenir habilitada la sala del Cèntric Club com a temple, s’hi han celebrat totes les cerimònies pròpies de la Setmana Santa. No podia fer-se altrament en una població on la gran majoria dels habitants simpatitza amb tota idea de tradicionalisme. I així, no podien mancar, diumenge passat, de concórrer tots els homes, dones, minyons i criatures a la benedicció dels rams de llorer, així com de visitar el Monument, fer la professó del Via Crucis i, avui, a l’ofici commemoratiu de la diada de Resurrecció de Jesús.

Nogensmenys, com que aquesta diada coincideix amb la florida i el rejuveniment de la naturalesa després del penós hivern passat, en què ens han mancat recursos i hem passat fam i set de justícia, ara hem tornat, si fa no fa, a recobrar i refer-nos d’una cosa i altra. Quant a la justícia, trobant-me jo reduït a la mi-sèria –tal com he dit abans— amb 1,25 pessetes a la butxaca, des d’ahir mateix n’hem percebudes 262 del primer llogater de la nostra casa, que ha satisfet el febrer proppassat com a continuació del gener pagat ara fa dos anys. Això ens ha facilitat de comprar un parell de gallines ponedores a 25 pessetes cadascuna –durant la guerra en valien de 200 a 300— i una dotzena de pollets nadons a 2,25, que ara ocupen l’espaiós i desert galliner. Ja tenim, en perspectiva, assegurada major abundor de nodriment per al cos, a més de l’augment de co-

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

mestibles, especialment de l'oli, obtingut encara ahir. Només ens manquen els articles de luxe, ço és, el vi, el sucre i, sobretot, el tabac, que ens veiem obligats a suplir de nou amb fulles d'avellaner.

Tot això ens ha ajudat a passar el nostre semivoluntari exili en aquest poble, però el nostre esperit encara sent recança de les llibertats perdudes, quant a l'ús de la nostra llengua, sense poder llegir ni un diari en català ni tan sols tenir el dret de publicar a *La Vanguardia*, com abans, l'anunci o esquela mortuòria, sense la creu i en la nostra parla.

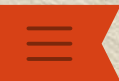
DIVENDRES

Avui fa vuit anys de la proclamació de la segona República espanyola dels treballadors, presidida pel senyor Alcalá Zamora. Si la primera, del 1873, durà poc més d'un any, a causa de la ignonímia i malícia del poble espanyol, que ja aspirava a la Repartidora, no gaire més durà la del 1931, per la mateixa raó que l'anterior.

D'ençà de la revolució bolxevic a Rússia, l'any 1917 –a l'acabament de la guerra europea—, el proletariat d'ací no s'assossegava per veure realitzat el seu ideal comunista, imbuït per en Lluís Companys amb la seva doctrina que “la terra és d'aquell que la conrea”, i de la predicació d'en Francesc Macià, abans d'ésser president de la Generalitat, que cada obrer tenia dret a posseir “una caseta amb el seu hortet”.

A la mort d'en Macià (1933), pujà a la presidència de la Generalitat en Companys i, instigat pels rabassaires i per l'Aliança Obrera, va revoltar-se contra el govern central, que havia ja atorgat l'autonomia i el seu estatut a Catalunya, produint-se la nefasta diada del 6 d'octubre del 1934, on aquest proclamà l'Estat Català dins la República federal espanyola. Això només era un pretext per im-

14
ABRIL
DE 1939

plantar a tot Espanya el comunisme soviètic, tal com ja s'havia iniciat a Oviedo, si bé fracassà de moment sense resultat. Aquella festa va costar al president i als honorables consellers de la Generalitat una temporada de presó.

Després de l'obligada dimissió de n'Alcalá Zamora, president de la República, passà a ocupar el seu lloc el funest Azaña, patrocinator del Front Popular i de les cèlebres eleccions del febrer de 1936, les quals, guanyades pels extremistes, motivaren el deslliurament de la presonera Generalitat. El 19 de juliol del mateix any va prorrompre amb més violència la revolució anarcocomunista, guanyada a Barcelona, Madrid i València pels rojos extremistes i que va promoure la guerra civil, ajudats aquests de voluntaris russos i internacionals. En això, el general Franco demanà l'auxili d'Alemanya i Itàlia, i tant el canceller Hitler com el conductor feixista Mussolini, amb bon material de guerra i nombrosos avions, proveïren a la conquesta del nord d'Espanya, que també s'havia sublevat, i van sufocar el moviment. Dos anys i mig li han calgut al generalíssim Franco per reconquerir tot Espanya, finalitzant amb l'entrada a Madrid el 28 de març proppassat. En aquests dos anys i mig de terrorisme i de dictadura proletària bé han pogut els sindicats i comitès menjar a plaer i xalar-se de valent amb els béns i havers del poble que tenia el seu passament, fent-li passar fam i fretura, i fins i tot empobrint-ne i arruïnant-ne milers.

D'una i altra cosa hem participat nosaltres, segons he anat relatant abans. Tot i els bons oficis i desvetllaments de la nostra filla Dolors, de 35 anys, no ha reeixit a refer-me del tot, i m'ha quedat un dolor neuràlgic als ronyons i al costat que no em deixa caminar. Quant a l'empobriment de la meva família, és tal que em priva de tornar, ara com ara, al nostre estatge de Barcelona per fruit de la meva biblioteca i d'algunes interessants col·leccions que encara hi resten. Al contrari que el meu caboriejador fill casat —la muller del qual s'està a Barcelona amb els seus dos fills per si troba feina—, que no sap moure's de la Garriga, procurant arbitrar mitjans de vida amb la fotografia per a carnets, que, segons diu, seran ara obligatoris. Veurem encara què em té reservat la meva malastrugança, que tants estralls m'ha procurat i fet veure.

.....

Diari d'Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

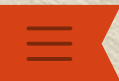
DIMECRES

Festa nacional, senyalada al calendari falangista amb vermell, així com ho era el dia 14 en el dels roigs, en commemoració de la unió del requetè tradicionalista amb la F.E.T, (Falange espanyola, també tradicionalista) i la J.O.N.S. (Joventut obrera nacionalsindicalista) al començament de la guerra.

Tota la quinzena d'aquest mes no cessen les manifestacions d'entusiasme a tot Espanya. Tal com diumenge passat ací, on celebraren un *Acto nacional de la España del generalísimo Franco*, amb missa de campanya a la plaça —que ara és anomenada *del Primero de Febrero*, dia del seu deslliurament—, amb *Te Deum* i funcions teatral i de ballaruga. Concorregueren a l'acte les companyes de Falange d'ací i de l'Ametlla, formacions d'infants “pelais”, d'adolescents “fletxes” (sagetes), de minyons “cadets”, de requetès i de minyones “margarides”, amb les seves banderes —ço és, l'espanyola, vermella i groga, la de Falange, vermella i negra, i la del Requetè, blanca amb creu aspada vermella—, amb banda de tambors i trompetes i una xaranga militar, tots amb boina vermella.

Passant ara a la propaganda falangista, o bé feixista, en una dotzena de cartells encastats a la paret de la *Plaza del Primero de Febrero* es llegeixen lemes com aquests: “*Por las armas la Victoria, el pan y la justicia*”, “*Con el triunfo de los ejércitos la unidad de las tierras de España*”, “*En nuestra justicia está nuestra fuerza*” i “*¡Catalanes! ¡Cataluña grande para la gran España!*”. Per cert, en un d'aquells que encapçala l'epígraf *Nuestra España*, diu el fundador de falange Josep Antoni Primo de Rivera: “*Aquí no concebimos cicateramente a España como entidad física, como conjunto de atributos nativos (tierra, lengua y raza) en pugna vidriosa con cada hecho nativo local. Aquí no nos burlamos de la bella lengua catalana ni ofendemos con sospechas de mira mercantil los movimientos sentimentales de Cataluña. Lo que sostenemos aquí es que nada de eso puede justificar un nacionalismo, porque la nación no es una entidad física, individualizada por sus accidentes orográficos, étnicos o lingüísticos, sino una entidad histórica, diferenciada de las demás en lo universal por una propia unidad de destino.*” I al final insereix en català familiar barceloní, com volent-nos rentar la cara amb un drap brut (o millor sutge), textualment: “Catalans! Que la gran

19
ABRIL
DE 1939

Espanya –la d’avui, la d’ahir i la de demà— aculli vostres afanys –els de la Catalunya gran— per tal de servir l’alta empresa d’unificació que ens salvarà a tots els espanyols.” (Total, una trentena de paraules amb sis o set errades de llengua literària tradicional.)

El fundador de Falange Española Tradicional procurà extingir ja l’any 1934 el nacionalisme català, així com tota pretensió regional separatista, en veure l’atzagaiada comesa el 6 d’octubre pel nostre president de la Generalitat quan va proclamar l’Estat Català. Aleshores no tingué gens en compte la diversitat de raça i lingüística ben caracteritzada no solament de Catalunya, sinó encara de Bascònia, de Galícia i de València. Tampoc no va fer cabal de la impossibilitat d’unificar en una sola pàtria totes les terres de la península ibèrica, car, existint ja de temps llunyà la diminuta República d’Andorra –presidida pel bisbe d’Urgell, i sota el proctorat de França—, el reialme de Portugal, desmembrat d’Espanya al segle XVII i avui convertit en república, i aquell penyal de Gibraltar, on els anglesos tenen clavat ferm el peu, és de suposar que guardaria vers la independència d’aquests territoris tot el respecte que es mereixen.

Malgrat tot això, la Falange ha enarborat una bandera espanyola al monument d’en Pi i Margall, i una altra a l’estàtua del conseller en cap Rafael de Casanova, ferit al setge de l’any 1713 per les tropes castellanques de Felip V, bo i abraçat a la bandera de Santa Eulàlia, defensant les llibertats de la dissortada Catalunya.

I encara, com a mostra del programa de la Falange, diu el protomàrtir José Antonio –afusellat pels roigs—, segons el cartell posat a la paret de davant de casa: *“Repudiamos el sistema capitalista, que se desentiende de las necesidades populares, deshumaniza la propiedad privada y aglomera a los trabajadores en masas uniformes, propicias a la miseria y a la desesperación. Nuestro sentido espiritual y nacional repudia también el marxismo.”*

Al capdavall, no haurem fet més que passar d’una extremitat dictatorial comunista de l’esquerra a l’extremitat reaccionària de la dreta, amb un dictador mili-

Diari d’Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

tar falangista per l'estil del feixisme alemany o de l'italià, conduïts per en Hitler i en Mussolini.

DIUMENGE

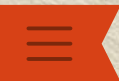
Diada de Sant Jordi, patró de Catalunya, o millor dit enguany de les tres fatalitats, ja que tal dia com avui coincideixen tres aniversaris que, si l'un és prou dolorós, l'altre més.

El primer és que, havent els roigs profanat i destruït la capella de Sant Jordi dins la casa de la Diputació, no s'hi podia celebrar enguany la festivitat religiosa tradicional a honor d'aquest sant. Malgrat tot, el poble barceloní no ha deixat de visitar, segons el costum, diverses dependències d'aquesta casa que, després de no pocs treballs, han recobrat l'aspecte sumptuós que presentaven abans, així com no ha deixat de concórrer tot el dia amb gran animació a la fira de magnífiques roses.

Segonament, donada la casualitat que avui s'escau l'aniversari de la mort dels dos colossals genis Cervantes i Shakespeare, és de recordar el meu tribut pel primer, amb els dos trasllats al català del *Don Quixot* i el de les *Novel·les exemplars*. Quant al segon, per qui sento no menys admiració, vaig traduir fidelment i vaig donar a la llum, l'any 1910, la seva genial tragèdia *Hamlet*. Després de proposar-l'hi al primer actor català Ximenes –qui, representant amb preferència obres teatrals en la nostra parla, feia en castellà la representació de *Hamlet*—, només vaig poder obtenir que recités el monòleg “Ésser o no ésser” el dia del seu benefici.

I, finalment, és encara avui el 55è aniversari de la meva primera sortida com a publicista, amb les *Cobles del gloriós cavaller Sant Jordi*, per n'Artur Masriera, premiades al Certamen de la Joventut Catòlica del 1884 i dedicades a mi. Com que des del 1880 m'havia aplicat a l'estudi de la nostra llengua materna, l'autor, gran amic meu, m'encarregà que en fes un tiratge de caràcter arcaic, i tot corre-

23
ABRIL
DE 1939

gint-ne el text –com a corrector que era del *Butlletí del Centre Excursionista* i de la *Revista de Catalunya*—, el qual vaig transcriure amb tinta xinesa, a imitació de la lletra Fortis o gòtica, en vaig fer treure un gravat zincogràfic. Se’n tiraren un centenar d’exemplars, a dues tintes, que van ser venuts en vuit dies, i em vaig veure obligat a fer-ne un segon tiratge per complaure alguns a qui interessava.

Per cert, que deia la primera estrofa:

“L’art, la historia e la lligénda
han brodat vostre mantell
e us han dat una millor prénda
ab la plóma e lo cisell.”

I acabava la darrera, amb un xardorós escalf vers la seva amada Pàtria, dient:

“E si arribàs lo día
de lliurar-la combatent...
Patró de Cavalleria
vetlleu per la Patria mía
e per son Renaximent.”

Però aquesta rauxa de patriotisme, a causa del mal fat que sempre ha perseguit Catalunya i a la meva malastrugança, s’ha tornat aiguapoll. No solament ha calgut suportar tres anys de dictadura proletària comunista, sinó que per veure-se’n deslliurada ha hagut de sotmetre’s al dictador falangista o feixista Franco, i tot i haver perdut la seva autonomia, el poble encara va rebre’l amb els braços oberts a la seva entrada a Barcelona. Així ha pagat, amb la seva unificació a la resta del territori d’Espanya, tot perdent les seves llibertats polítiques i lingüístiques, el seu deslliurament momentani!

Prosseguint ara ací la relació de la suma de més d’un centenar de publicacions meves en una cinquantena d’anys, direm que aquestes no cessaren fins l’any 1933 –en fer la centúria del nostre Renaixement—, fent donació, aquell mateix any, d’un exemplar de cadascuna d’aquelles, amb una quarantena de treballs

Diari d’Antoni Bulbena-Torrell

1936

1937

1938

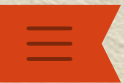
manuscrits alhora, a l'Institut d'Estudis Catalans, que les va rebre amb mostres d'afectuós agraïment. Aquest donatiu contenia reproduccions del bon temps de la nostra llengua materna, ordenaments i recopilacions de romanços i llegendes populars, així com bibliografies montserratina i paremiològica, traduccions d'obres de caps de brot de diverses llengües i, sobretot, treballs lingüístics en gramàtiques, diccionaris i articles crítics.

Va ser, doncs, ben casual la inserció del darrer d'aquest a *El Congost*, periòdic mensual de la Garriga, ací adjunt, en complir els meus setanta-nou anys; car l'any següent, en fer el vuitantenari, afegint aquell a la crítica d'algunes errades subsistents en la nostra llengua escrita, vaig dedicar un fascicle al jovent català d'avui. Cal observar, però, que aquell aparegué amb prou errades i com volent-me esmenar la plana, mentre que en les sis o set redaccions periodístiques que publicaren treballs meus, i altres tants editors que em retribuïren, no només van respectar la meva ortografia, sinó que deixaven al meu càrrec la correcció de les proves d'impremta.

També cal fer ací esment d'una dotzena de traduccions i ordenaments, catalanitzant caps de brot castellans i francesos, o recopilant refranysers durant els tres primers anys del meu exili per mor de l'estulta revolució i guerra civil. I, sobretot, el resum que vaig fer del *Compendi de la Història de Catalunya*, per mossèn Norbert Font i Sagué, tot esmenant-ne la defectuosa redacció, completant-ne la fi i continuant-la amb els meus *Records d'un barceloní octogenari*, al qual treball ha seguit, des del 1937, aquest dietari.

I finalment, per si no fossin prou les festivitats esmentades, encara avui s'ha inaugurat la Festa del Llibre a Barcelona, on es projecta donar en el decurs de la setmana algunes conferències radiades, amb la finalitat de fer propaganda del llibre entre el nostre poble, procurant-li la instrucció de què tanta necessitat té.

* * * * *

Antoni Bulbena-Fosell

—

Ajuntament de
LA GARRIGA

Memòria per la Pau

**BOM
BAR
DEG**

La Garriga 1939

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

ISBN 978-84-09-53304-6

9 788409 533046